

INTELECTUALI EVREI ȘI PRESA EXILULUI ROMÂNESC

VOLUM COORDONAT DE
MIHAELA GLIGOR ȘI MIRIAM CALOIANU

ARDE GHETOUL

de George Rosiano

E noapte! si totusi e zi,
la lumina "Torțelor vii".
Arde, intregul Ghetou,
Acolo:mi-e mama,sora și,
fratele meu.

E panica adincă,în case,
pe străzi,
Bestiile"verzi",aleargă la prăzi.
Ieri,străziile pline de viața,
Azi;lacuri de sințe,și trupuri
de ghiat!

P-aici,a trecut un convoi,
Minat de slugiile vremurilor noi.
Și-amprenta crimei lăsară:
In trupuri ciuruite,albe,de ceară.

Anii au trecut,totu-i uitat,
Băietii cei "verzi",s-au transformat
Cu totii,si-au schimbat culoarea,
Martirii insa....cer răzbunarea!

"In Memoriam",am dedicat aceste versuri,sutelor de victime evreesti,căzute
prada Rebeliunii Legionare,desfasurata in Ianuarie 1941,de citre membrii "Garzii
de Fier",care au ucis fara mila,suflete nevinovate,si-au incendiat totodata,car-
tierele : "Vacaresti,Dudesti si Cal.Grivitei",populate in mare parte,cu familii
de evrei.Azi,dura 34 ani,dela noaptea"Sf.Bartholomeu",cind citim aceste versuri,
se cuvine sa plecam o clipă smeriti capul,si sa vărsam o lacrima fierbinte,pen-
tru odihna in Pace,a martirilor nostrii.

G.R.

Mihaela Gligor și Miriam Caloianu
(Editori)

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

INTELECTUALI EVREI ȘI PRESA EXILULUI ROMÂNESC

Editori

Dr. Mihaela GLIGOR

Academia Română, Filiala Cluj-Napoca
Institutul de Istorie "George Barițiu"
Departamentul de Cercetări Socio-Umane
Colectivul de Filosofie

Dr. Miriam CALOIANU

The Hebrew University of Jerusalem
The Faculty of Humanities
Mandel Institute of Jewish Studies
The Center for Research on Romanian Jewry

Pe copertă: Manuscrise din arhiva The Center for Research on Romanian Jewry,
Hebrew University of Jerusalem. Folosite cu permisiune.

Referenți științifici:

Prof. Dr. Moshe Idel, Hebrew University of Jerusalem, Israel

CS I Dr. Lucian Nastasă-Kovács, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca

ISBN 978-973-595-738-4

© 201 , Mihaela Gligor și Miriam Caloianu (Editori). Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul editorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Motto:

”Unele aspecte petrecute în culisele arenei politice din România dintre cele două războaie mondiale, și dezvăluite abia acum, cu privire la noi, evreii care am trăit acolo, devin un aspru rechizitoriu pentru cei în cauză” (George Rosiano).

”Nu se pot fabrica în exil personalități politice care să poată afla ecou în conștiința poporului român” (Pamfil Șeicaru).

Notă asupra ediției

Volumul de față conține corespondență, fragmente de jurnal, manuscrise. Materialele reunite aici fac parte din bogata arhivă aflată în custodia Hebrew University of Jerusalem, Centre for Research on Romanian Jewry. Acestea nu au fost publicate niciodată, ediția de față fiind singura realizată până în prezent, de unde și importanța ei documentară pentru cei interesați de istoria epocii interbelice, problema antisemitismului în România și implicarea politică a unor autori importanți, migrația intelectualilor evrei și presa exilului românesc.

Transcrierea, traducerea și editarea scrisorilor s-a făcut cu respectarea normelor ortografice actuale. S-au păstrat antetele originale, ca de altfel și titlurile (în engleză, franceză, germană sau ebraică) pentru lucrările citate în scrisorile incluse aici. Acolo unde a fost absolută nevoie, am introdus note explicative. Nu am încărcat textul cu explicații pentru persoanele, cărțile sau evenimentele bine cunoscute de cititorul avizat. Pentru uniformizare, titlurile cărților și revistelor menționate au fost redactate cu italice, iar cele ale articolelor, între ghilimele.

Am ordonat scrisorile alfabetic și cronologic. De foarte multe ori, scrisorile trimit unele la altele, iar subiectele dezbătute de anumiți corespondenți se regăsesc și în alte misive. Informațiile se completează, precum un puzzle uriaș care se

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

rezolvă singur. De asemenea, fragmentele de manuscris incluse la final dau o valoare deosebită volumului.

Nu am putut identifica și/sau contacta pe eventualii urmași ori moștenitori ai tuturor corespondenților reușiți în paginile de față. De asemenea, nu am reușit să obținem informații clare despre normele legale privitoare la publicarea în scop științific a scrisorilor păstrate în arhivele publice din străinătate. Ne asumăm aceste minusuri cu speranța că nu am lezat pe nimeni. Prezenta ediție de texte are un scop documentar. Intenția ei este una strict științifică, și anume aceea de a îmbogăți baza documentară a unei chestiuni dificile, care a provocat și continuă să provoace dezbateri.

Adresăm calde mulțumiri celor care ne-au ajutat în transcrierea și editarea acestor documente, într-un timp relativ scurt: Ana-Maria Pop și Horia-Mihai Gligor.

Recunoștința și mulțumirile noastre se îndreaptă și către cei doi referenți științifici, profesor dr. Moshe Idel, de la Hebrew University of Jerusalem și cercetător științific gradul I dr. Lucian Nastasă-Kovács, de la Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, care au primit cu încântare proiectul nostru editorial și ne-au sprijinit în realizarea lui.

Mihaela Gligor și Miriam Caloianu,
noiembrie 2013

CAPITOLUL 1

Corespondența ca instrument de recuperare a istoriei

Pentru majoritatea celor reuniți în acest volum, istoria trăită a fost, de cele mai multe ori, greu de explicat și, poate, și mai greu de trăit. Corespondenții noștri s-au aflat în mijlocul evenimentelor relatate în cărțile de istorie. Sunt nume cunoscute, oameni importanți care au marcat destinele altor oameni importanți și au contribuit la deciziile politice luate într-o perioadă grea din istoria României.

Volumul de față conține o bogată corespondență și se înscrie în categoria acelor care au o viață proprie. Scrisorile și documentele reproduse aici vorbesc de la sine și ajută la conturarea imaginii epocii.

Personajul cel mai important al volumului este Simon Idal Schafferman (Păstorescu) (14 februarie 1903 - 18 martie 1991), născut la Botoșani.

Activitatea publicistică a gazetarului Simon Schafferman, cunoscut în presa din România interbelică sub numele de Simon

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Păstorescu, s-a desfășurat de-a lungul a peste 60 de ani. S-a născut la 14 februarie 1903 în orașul Botoșani, dar copilăria și-a petrecut-o la Brăila, unde familia s-a mutat la scurt timp de la nașterea sa. La Brăila a urmat cursurile școlii primare evreiești "Abraham și David Schwartzman" (numită după frații Schawartzman, care au donat clădirea, în 1882, pentru folosință în scop școlar) și gimnaziul evreiesc "H.L. și Netty Schaffer" (înființat în 1912). Nu rămâne impasibil la viața comunitară evreiască brăileană, participând la adunările cercului sionist "Ruah Hadash", a societății "Globul Tinerimii Israelite" (unde va ajunge președinte de onoare), ajungând să fie cooptat în comitetul comunității evreiești (la secția culturală, care se ocupa de școli) și apoi ca secretar al Lojei Bnei Brith, înainte să împlinească 25 de ani.

Scrie încă din liceu, când doi dintre profesorii săi l-au încurajat să colaboreze la revista liceului, *Mugurul*¹. De la acest debut va rămâne cu pseudonimul S. Păstorescu, ales, se pare, de către unul dintre profesorii săi. La începuturile activității sale jurnalistice va colabora la ziare și reviste de umor din Brăila și

---

¹ Revista pentru tineret *Mugurul* a apărut într-un singur număr, la 15 martie 1920, sub îngrijirea unui comitet compus din elevii de liceu. În comitetul de redacție a figurat și S. Păstorescu, alături de S. Semilian și alții. Printre colaboratori s-a aflat și Manuel Menicovici (Menam) ce se va afirma mai târziu în lumea gazetăriei ca publicist de talent la *Viața Românească*, *Adevărul literar*, *Lumea* (a lui Alfred Hefter) etc.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

București (*Licuriciul*², *Cocoșui*³, *Tiribomba*⁴, *Randevoul*⁵, *Coana Manda*⁶) precum și la revistele ocazionale scoase de comunitatea evreiască din Brăila (*Racheta*⁷, *Sportul nostru*⁸).

---

² *Licuriciul*, revistă bilunară, a apărut la Brăila într-un singur număr, la 1 septembrie 1921, redactată fiind de către S. Păstorescu și S. Semilian. Printre colaboratorii acestei reviste s-a numărat și S. Militeanu-Rusu.

³ *Cocoșui* a fost o revistă literar-umoristică de scurtă durată (7 ianuarie - 1 martie 1923) ce a apărut la București. Dintre colaboratorii brăileni s-au remarcat S. Schafferman (ce semna cu pseudonimul Pechea și S. Pechea), S. Militeanu-Rusu, S. Benador (prozatorul Ury Benador), Emil Fulda, S. Semilian etc.

⁴ *Tiribomba* a fost întemeiată și redactată de S. Schafferman ca revistă săptămânală umoristică-picantă. Primul număr apare la 13 februarie 1923. După patru numere, revista este cedată lui Stan Palanka ce o va scoate la București în continuare, S. Schafferman încheindu-și colaborarea la ea.

⁵ Potrivit mărturisirilor sale, S. Schafferman a colaborat (sub pseudonimul S. Pechea), elev de liceu fiind, la această revistă, din București, scoasă de un anume Ionescu-Junon.

⁶ *Coana Manda* a fost o revistă umoristică ce a apărut la Brăila în 1924. Schafferman a fost redactorul ei și a semnat sub pseudonimul S. Pechea.

⁷ *Racheta. Cotidian săptămânal, apare bilunar, odată pe an.* A apărut la 23 martie 1923 un singur număr, cu prilejul balului dat de Societatea Azilului de bătrâni "Marpe Lenefș" din Brăila, și a cuprins cronica balului în versuri și catrene. Fiind o foaie a comunității evreiești, S. Schafferman a semnat aici cu numele său real, ca redactor.

⁸ *Sportul nostru* a fost organul săptămânal al "Primei societăți israelite de gimnastică", societate înființată la 1905 în Brăila. Ziarul a apărut redactat de membrii societății, la 17 ianuarie 1925, ca număr festiv, cu ocazia jubileului de 20 de ani de existență a societății. S. Schafferman a colaborat la acest număr, alături de S. Militeanu-Rusu, S. Semilian, W.B. Leibowitz (președintele societății), etc.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Tot din timpul liceului începe să frecventeze clubul tineretului socialist, unde asculta conferințele sociologului Neagu Negulescu și ale altor militanți sindicalişti. Orientarea sa spre stânga socialistă îl determină mai târziu să devină membru al Organizației Socialist Sionistă ”Haoved”, filiala Brăila, precum și membru în comitetul de patronaj al ”Dror Habonim”⁹-Brăila.

Meseria de jurnalist o va deprinde în cadrul ziarului *Curierul*¹⁰ din Brăila, ziar cumpărat de Bazil P. Clony¹¹ în 23 noiembrie 1919. S. Schafferman s-a angajat inițial ca reporter, însă în răstimp de trei luni va trece pe un post de secretar de redacție și apoi devine redactor șef al ziarului.

În anii 20 ai secolului trecut va deveni o figură cunoscută în rândurile ziariștilor brăileni prin colaborările sale la ziarele locale *Expresul*¹², *Dunărea de Jos*¹³, *Mesagerul*¹⁴, *Tribuna*

---

⁹ ”Dor Habonim” era parte din Organizația tineretului sionist muncitoresc ”Hehaluț” din România.

¹⁰ Ziarul *Curierul* a apărut la începutul anului 1919 sub redacția lui Marcel Stănescu. După preluarea direcțiunii lui de către Bazil P. Clony, ziarul va continua până în 1940. Printre colaboratorii săi îi enumerăm pe Panait Istrati, Panait Cerna, S. Semilian.

¹¹ Bazil P. Clony, licențiat în drept la București, și-a făcut debutul la *Adevărul Ilustrat* al lui Anton Bacalbașa din București. A activat în politică în rândurile Partidului Conservator-Democrat, între anii 1904-1906 fiind ajutor de primar la Brăila. După 1911 iese din politică, dedicându-se ziaristicii.

¹² *Expresul*, ziar de expresie național-liberală, s-a înființat la 1910 sub direcția lui Sotir Constantinescu.

¹³ *Dunărea de Jos. Organ zilnic al partidului național-liberal* apare din 4 aprilie 1921, sub auspiciile lui Leonte Moldovan, șeful organizației partidului

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

*porturilor*¹⁵, *Gazeta Meseriașilor*¹⁶, *Revista Plugarilor*¹⁷, *Mișcarea economică. Din Brăila și Galați*¹⁸, *Monitorul Brăilei*¹⁹ și *Cotidianul*²⁰.

---

național liberal din Brăila. S. Schafferman este chemat de Moldovan să se ocupe cu redacția ziarului, propunându-i-se chiar și înscrierea în rândurile partidului. Schafferman va refuza, rămânând ca redactor la acest ziar din 1926 până în 1930.

¹⁴ *Mesagerul* a fost un ziar politic independent ce a apărut între august 1922 și februarie 1924 avându-l ca director pe Constantin Arsene.

¹⁵ *Tribuna porturilor*, organul oficial al Uniunii muncitorilor manuali și căruțași din porturile României, își începe apariția săptămânală, începând cu 15 octombrie 1923, avându-l ca prim-redactor pe Lazăr Măglașu. Printre colaboratori îi regăsim pe Ștefan Voitec, S. Semilian, N. Deleanu, Panait Istrati. Colaborând la acest ziar, S. Schafferman îl va cunoaște și se va împrieteni cu Panait Istrati.

¹⁶ *Gazeta meseriașilor* a fost un ziar independent pentru industrie și comerț ce a apărut din 1925, mai întâi la Brăila și începând din 1929 la Brăila și Galați. Directorul și totodată proprietarul ziarului a fost Ion Rucăreanu.

¹⁷ În 1928, camera agricolă din Brăila a hotărât să scoată o publicație pentru plugari, *Revista Plugarilor*. S. Schafferman va fi chemat de președintele camerei agricole, Luciliu Opreanu, să se ocupe cu redacția revistei. Timp de trei ani, articolul de fond al revistei va fi scris de Schafferman și semnat de Opreanu.

¹⁸ Ziar al Casei naționale de credit și ajutor al economiștilor legali din România. S. Schafferman va colabora începând cu anul 1929, făcând parte din redacția de la Brăila, alături de Virgil Budescu, Victor Al. Macedonsky, Ion I. Rădulescu, etc.

¹⁹ *Monitorul Brăilei* apare din anul 1923, iar din 1924 devine *Monitorul Brăilei și a Galaților*. S. Schafferman va fi redactor aici din 1925 până în anul 1929.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

În anul 1930 devine director al ziarului de expresie politică socialistă *Ancheta*, ziar ce își va înceta activitatea în 1948, odată cu suprimarea ziarelor independente de către puterea comunistă. Alți colaboratori ai ziarului au fost F. Aderca, Bazil Clony, Mihail Sebastian, Gala Galaction, Paul Zarifopol, Mircea Ștefănescu, Conrad Gruper, Ionel Lazaroneanu, I. Ludo, Barbu Lăzăreanu, Geri Spina, Dr. Ygrec (I. Glisman). În rândurile ziarului vor semna texte și Panait Istrati²¹ și S. Semilian.

În 1936, Schafferman este chemat la telefon de către Otto Marcovici (pe atunci directorul administrativ al ziarelor *Dimineața* și *Adevărul*), care-i va transmite invitația lui Tudor Teodorescu-Braniște²², din direcția ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*, de a veni la București. Aici, în biroul lui Mihail Sadoveanu, i s-a propus să se mute la Galați. La insistențele lui Mihail Sadoveanu, Schafferman lasă ziarul *Ancheta* (din Brăila),

---

²⁰ *Cotidianul*, ziar independent, își începe apariția în martie 1925, directorii săi fiind Al. Anestin și L. Calafeteanu.

²¹ Una din amintirile sale privind colaborarea lui Panait Istrati la ziar este că acesta avea grijă să noteze de fiecare dată în capul textului trimis: "Să nu cumva să găsesc greșeli, că vă bag gazeta pe gât!"

²² Schafferman va păstra relații de prietenie cu Teodorescu-Braniște, iar după venirea lui la București a restabilit legătura, prin Willy Firoiu, cu marele gazetar ajuns "dușman" al regimului comunist. Ultima vizită i-a făcut-o în 1958. În 1967 lui Teodorescu-Braniște i s-a făcut favoarea de a i se permite să plece la Paris pentru un consult medical. La Paris s-a întâlnit cu George Stroe și la cererea acestuia a scris două articole despre problema evrească: "Începuturile mișcării anti-Semite în România" și "Prigonirea evreilor sub regimul antonescian". Ambele articole au apărut în *Toladot*.

unde era director și se mută la Galați, ca redactor regional al celor două ziare bucureștene. Demisionează la scurt timp, postul fiind preluat de scriitorul Paul Daniel. Revine la Brăila, la ziarul *Ancheta*, pe care nu-l va părăsi decât în 1948, când se stabilește la București.

A fost prieten cu Șerban Cioculescu, Victor Eftimiu, I. Cassian (tatăl Ninei Cassian), Constantin Arsene, Moise Sărățeanu, I. Peltz, Ionel Teodoreanu, Perpessicius, Tudor Arghezi, Pericle Martinescu, Mihail Sebastian, Panait Istrati, Oscar Lemnaru. L-a cunoscut pe Nae Ionescu, cu care a purtat corespondență²³.

Pe Pamfil Șeicaru, Schafferman l-a cunoscut în casa lui Bazil Clony, pe care acesta o vizita când venea să-și petreacă sfârșitul de săptămână la Brăila. Pe Nichifor Crainic l-a cunoscut cu prilejul unei excursii pe Dunăre, organizată pentru ziariștii bucureșteni de către prefectura locală.

Stabilit la București face, pentru scurt timp, muncă de secretariat la agenția de presă Agerpres, la editura Confederației generale a muncii și la Uniunea sindicatelor. Directorul ziarului *Viața sindicală* (oficiosul Confederației), Cornel Savin, îi va cere să scrie articole ”despre disciplina sindicală”, ce vor apare sub semnătura ministrului muncii Gheorghe Apostol.

---

²³ Când a plecat din România i-a lăsat lui Șerban Cioculescu, care era un pasionat colecționar de scrisori, autografe și manuscrise, corespondența și pozele primite de la Nae Ionescu.

Scrie la revista *Călăuza bibliotecarului*, atribuțiile sale rămânând la notițe bibliografice de referință despre cărțile ce apăreau. În 1949 făcea secretariat, împreună cu poetul Camil Baltazar, la redacția revistei *Călăuza* (București). În 1953, la îndemnul lui Mihu Dragomir, fost colaborator la *Ancheta* și ajuns la *Viața Românească*, S. Schafferman scrie piesa de teatru *Luminile vieții*, ce primește premiul trei la concursul de piese într-un act organizat de Ministerul Culturii ”în cinstea celei de a 10-a aniversări a eliberării României de către glorioasele Armate Sovietice”²⁴.

Redactează și editează, în două volume, memoriile comandorului N. Ionescu-Jonshon, fostul comandant al portului Cernavodă, ce apar în 1957 sub titlul *Însemnările unui marinar*, la editura ESPLA. Încearcă, în 1961, tot la editura ESPLA, să publice un volum de anecdote politice, literare și teatrale, idee sprijinită de directorul editurii, Mihai Gafița, dar nerealizată.

Încă din anul 1948 își depune actele de emigrare în Israel împreună cu soția sa Silvia și fiul lor, Basile, plecarea fiindu-le refuzată de cinci ori; familia Schafferman primește certificatele de călătorie spre Israel de abia în anul 1963.

În Israel, Simon Schafferman devine o prezență activă și permanentă în presa de limbă română. Publică articole în ziarele *Viața Noastră*, *Mizug*, *Adevărul*, *Revista Mea*, *Facla Magazin*, toate din Tel Aviv. Activează ca redactor la periodicele *Toladot*,

---

²⁴ Vezi ziarul *Scînteia*, nr. 3168 din 29 decembrie 1954, p. 3.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Shevet Romania și la revista *Izvoare*, a Asociației Scriitorilor de limbă română de la Tel Aviv. Are colaborări la emisiunile în limba română ale postului de radio Kol Israel. Se regăsește printre redactorii cărții-broșură *Trenurile Morții*, apărută în 1964 la Tel Aviv.

A făcut parte din grupul de cercetători care, sub îndrumarea lui Theodor Lavi, a elaborat *Pinkas Ha-kehilot Romania* (*Enciclopedia Comunităților Evreiești din România*), apărută la Yad Vashem în 1968 și distinsă cu "Premiul Israel". A publicat volumul de eseuri și schițe *Drumuri fără întoarcere* (Ierusalim, 1979), precum și monografia dedicată lui Wilhelm Filderman²⁵.

După moartea sa, în 18 martie 1991, fiul său, Basile Schafferman a donat arhiva personală Centrului pentru Studierea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică din Ierusalim. Arhiva sa conține bogata corespondență pe care a purtat-o de la venirea în Israel cu prietenii din România și diaspora română, la care se adaugă acte și manuscrise personale, articole publicate în ziare și reviste și o colecție valoroasă de cărți în limba română. Din păcate, așa cum a mărturisit S. Schafferman, arhiva sa adunată în România, ce conținea corespondență cu ziariști și oameni de literă și politici români, poze, articole de ziar, memorii, a fost nevoit s-o lase acolo împărțită fiind la prietenii săi. Doar o mică parte a reușit să o

---

²⁵ S. Schafferman, *Dr. Filderman: 50 de ani din istoria judaismului român*, Tel Aviv, 1986.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

aducă sau să o trimită în Israel (printre care și un manuscris parțial al lui Panait Istrati sau celebrul *Jurnal* al lui Mihail Sebastian).

Majoritatea materialelor reproduse aici fac parte din *Fondul Schafferman*, aflat în custodia Centrului pentru studierea evreilor din România. Din corespondența bogată aparținând acestui Fond am selectat (și publicat aici în premieră) doar acele scrisori ce au legătură cu activitatea ziariștilor români aflați în exil. Alături de ele, reproducem și alte scrisori ce tratează subiecte controversate, precum "Dosarul Eliade" apărut în revista *Toladot*, problema antisemitismului sau receptarea unor personalități importante pentru cultura română, materiale din *Fondul Theodor Lavi* sau din alte Fonduri ale Centrului pentru studierea evreilor din România.

CORNELIUS DIMA-DRĂGAN ¹

- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 18 ianuarie 1980
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 24 februarie 1980
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 7 octombrie 1980
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 8 septembrie 1981
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 16 noiembrie 1981
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 26 noiembrie 1981
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 20 ianuarie 1982
- C. Dima-Drăgan către Simon Schafferman, 6 mai 1985

---

¹ Cornelius Dima-Drăgan (Bacău, 1936 – Toronto, 1986) a fost istoric literar și bibliolog. În 1973 și-a susținut teza de doctorat, *Biblioteci medievale românești*, sub conducerea profesorului Dan Simionescu. A funcționat ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară (1958), redactor la Editura de Stat (1958), inspector în Ministerul Culturii (1960-1962), bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat (1962), redactor la *Călăuza bibliotecarului* (1963), conferențiar la secția de biblioteconomie a Institutului Pedagogic din București (1963-1970), secție transferată în 1970 la Universitatea din București, unde profesează până în 1977, când, după cererea de plecare definitivă din țară, i se desface contractul de muncă. În iulie 1979 emigrează în Toronto (Canada), unde editează revistele *Tricolorul* și *Lucașfărul* și relansează buletinul *Studia bibliologica*, inițiat la București în 1964. În 1986, la doi ani după ce a preluat șefia Asociației Culturale Internaționale a Etniei Române de la Viena, a fost găsit împușcat în locuința sa din Toronto.

1

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Prof. Dr. Cornelius Dima-Drăgan
Saarplatz, 2, Tür 2
A-1190 Wien – Österreich

Viena, 18 ianuarie 1980

Mult stimat Domn,

Am primit cu reală încântare scrisoarea Dvs. [din] 7 ianuarie 1980 și mă bucură interesul pe care îl purtați modestelor mele cercetări vizând și istoria legăturilor spirituale ale culturii române cu vechea cultură ebraică, vizând istoria semnificativă a evreilor din România. Evident că voi da curs cu plăcere invitației Dvs. de a colabora la noua revistă² ce promovează asemenea cercetări. Pentru început mă gândesc să prezint, dacă ar prezenta interes, activitatea unui mare cărturar și om politic evreu din veacul al XVIII-lea, secretar de italiană al principelui Constantin Brâncoveanu, cunoscutul Anton Maria Del Chiaro,

---

² Este vorba despre revista *Shevet Romania. Publicație periodică de istorie a iudaismului din România*. A fost editată de "Hitachdut Olei Romania din Israel" la Tel Aviv. Revista a apărut între mai 1977 - septembrie 1980 și a cuprins nouă numere. Din colectivul de redacție au făcut parte: Itzhak Korn, A.B. Yaffe, Alex. Mirodan, Eugen Luca, S. Schafferman, Meir Zait, Zwi Yavetz – consilier științific.

cel care în 1718 a publicat la Venezia celebra carte asupra istoriei Valahiei, cu nu mai puțin celebra gravură reprezentând pe domnitorul martir și pe cei patru fii ai săi decapitați la Constantinopol. Această prezentare mi-ar fi cu atât mai dragă, cu cât, în vara care a trecut, într-o scurtă călătorie de studii în Italia, am avut fericirea să aflu, la un anticar din Venezia, un rarisim exemplar al acestei lucrări, pe care aş vrea să-l prezint pentru prima dată în lume în revista Dvs. Este un rarisim exemplar care a provenit chiar din biblioteca unui emisar brâncovenesc la Venezia și care pune în lumină marea cultură, dragostea imensă de carte a acestui mare intelectual evreu din veacul al XVIII-lea, așa de profund atașat de destinele civilizației românești. Evident că aş alătura articolului meu și câteva fotocopii adecvate.

În cele câteva luni cât voi rămâne la Viena, pentru cercetări la Österreichische Nationalbibliothek, voi investiga și problemele referitoare la evreii din România, așa cum aş dori să pot prezenta în paginile revistei pe care o editez în Canada, *Studia Bibliologica*, la o rubrică specială, întreaga revistă la care aş avea onoarea să colaborez, precum și alte periodice în limba română sau referitoare la relații și aspecte românești și în toate conexiunile istorice ale acestor probleme. Acum am în pregătire chiar numărul al doilea al revistei mele, trimestriale, consacrat bibliologiei și bibliofiliei românești și aş vrea să pot prezenta o dare de seamă, poate a Dvs., despre viața culturală a evreilor originari din România, dar stabiliți acum în Israel, în care să se

afle pe larg prezentate revistele și ziarele care au apărut și care apar acum în Israel, precum și orice activități pe această linie din țara Dvs. Evident că darea de seamă ar putea fi completată și cu fotografii adecvate.

La primăvară, după cum vă spuneam mai sus, mă voi reîntoarce în Canada, pentru a continua activitatea mea de profesor și de promotor al celor mai bune relații spirituale între românii sau cei originari din România de pretutindeni.

Aștept, de asemenea, cu nerăbdare să primesc de la Dvs. promisiunile exemplare din revista Dvs., pe care să le și pot prezenta în *Studia Bibliologica*, așa cum aștept cu aceeași nerăbdare acordul Dvs. de [a] ne face pentru revistă o dare de seamă asupra frământărilor culturale ale acelor care au plecat în trecerea anilor din România și care trăiesc acum în Israel.

Cu cele mai bune gânduri și cu dorința de a transmite tuturor colaboratorilor Dvs. toate doririle mele de bine și de succes, rămân al Dvs. devotat,

C. Dima-Drăgan

2

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Prof. Dr. Cornelius Dima-Drăgan
Saarplatz, 2/2
A-1190 Wien – Österreich

Viena, 24 februarie 1980

Stimate domnule Schafferman,

Am primit cu mare încântare scrisoarea Dvs. din 2 februarie 1980 și voi încerca să trimit colaborarea mea pentru revista *Shevet Rumania* cât mai repede cu putință.

Așteptăm, de asemenea, cu bucurie colaborarea Dvs. pentru revista noastră *Studia Bibliologica* despre activitatea culturală a evreilor originari din România. Vă trimitem alăturat prospectul primului număr al revistei. De asemenea, precizez că studiul Dvs. poate avea până la 20 pagini și poate fi însoțit de cât mai multe ilustrații referitoare la presa românească sau cu referiri la țara de origine, la activitatea culturală specifică a evreilor originari din România.

Aștept, totodată, cu mare interes numerele promise din revista Dvs.

Vă mulțumesc din suflet pentru rândurile Dvs. și aștept cu mare interes studiul promis.

Cu cele mai calde sentimente de stimă și prietenie,
Dr. Cornelius Dima-Drăgan

3

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Toronto, 7 oct. 1980

Stimate domnule Schafferman,

Răspund cu o întârziere cosmică scrisorilor Dvs., dar între timp am fost mai mult pe drumuri și, mai ales, am pregătit și editat în Canada suplimentul cultural românesc al revistei *Studia Bibliologica*, care și ea se află sub tipar și va apare foarte curând. În numărul al doilea al revistei *Tricolorul* (suplimentul cultural al revistei mele de bibliologie și bibliofilie) am recenzat (sub un nume de împrumut, pe care l-am mai folosit deseori, pentru că și așa am prea multe articole semnate), cartea Dvs., *Drumuri fără întoarcere*³. Sper să vă placă punctul meu de vedere, așa cum sper să vă placă revista mea culturală și să vă pot număra printre colaboratorii ei. Aș vrea, de asemenea, să pot răspândi cât mai mult revista mea culturală în Israel, unde sunt foarte mulți vorbitori de limbă română și care iubesc sincer cultura română. Aș vrea, totodată, să pot obține nu numai abonamente din Israel, ci, poate în primul rând, cât mai mulți colaboratori, care să publice în profilul revistei, care, după cum vedeți, este foarte larg cultural și se adresează tuturor celor care vorbesc românește sau scriu pentru cultura română în întreaga

---

³ Simon Schafferman, *Drumuri fără întoarcere*, Ierusalim, 1979, 191 pp.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

lume. M-ar interesa, așa după cum vă spuneam mai demult, articole despre viața culturală a evreilor originari din România, din Israel și din alte părți ale lumii, despre revistele și ziarele care apar acolo, despre activitatea editorială.

Vă cer multe, iubite domnule Schafferman, dar știu că sunteți un mare animator și creator de cultură și că mă înțelegeți și că îmi înțelegeți mai ales preocuparea pentru cultura de factură română din Israel.

Aștept cele mai bune vești de la Dvs și vă doresc numai bine.

Dima Drăgan

Adresa mea - Dima-Drăgan Corneliu
103 West Lodge Avenue, Suite 1018 B
Toronto, Ontario – Canada M6K 2T7
Telefon – (416) 532 – 4282

4

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Cornelius DIMA-DRĂGAN

Doctor in Library Science

New Address

Dr. Cornelius Dima-Drăgan

1607 Jane St., apt. 207

Weston, Ont. M9N 2R8

Phone (416) 244-0172

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Toronto, 8 septembrie 1981

Mult stimate domnule Schafferman,

A trecut foarte mult timp de când nu am mai primit nici o veste de la Dvs., dar peste noi a trecut o prelungită grevă poștală, iar eu mi-am schimbat între timp și adresa.

Aș vrea să reluăm dialogul nostru epistolar și, pentru a vă informa despre realizările și proiectele mele editoriale, vă trimit alături și ultimele numere ale revistei *Tricolorul*. După cum vedeți, în numărul 5 din luna aprilie am publicat (în pagina 2) un foarte interesant studiu al profesorului meu de la București, domnul Dan Simionescu, despre biblioteca și bibliofilia lui Mozes Gaster.

Aș dori să reflect cât mai multe aspecte din realizările publicistice în limba română din Israel, și de aceea vă rog să mă mai puneți în contact cu autori și publicații de acest gen din țara Dvs.

De asemenea, am fost solicitat de către Asociația Internațională a Amatorilor de Ex-Libris să prezentăm, pentru prima dată, în volumele internaționale ale acestui organism, cu ocazia Congresului internațional care va avea loc în anul viitor la Oxford, un *artist creator de ex-librisuri* (grafică mică) din Israel. În acest scop, vă rog, stimată domnule Schafferman, să mă ajutați să pot obține informații bio-bibliografice despre un creator de acest gen de artă din țara Dvs., pe care să-l pot prezenta cât mai curând în acest volum internațional. Precizez că în aceste volume, care se editează din doi în doi ani, sunt reprezentați, în genere,

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

circa 30 de artiști din tot atâtea țări ale lumii. Cred că ați putea obține informații despre un asemenea artist de la o asociație a artiștilor plastici din țara Dvs. Poate mă puteți pune în contact cu o asemenea asociație sau societate (poate și de colecționari de cărți rare, de bibliofili).

În așteptarea răspunsului, vă rog să primiți gândurile mele cele mai bune și urările cele mai sincere de sănătate și succes.

Dr. C. Dima-Drăgan

5

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Dr. Cornelius Dima-Drăgan

1607 Jane St., apt. 207

Weston, Ont. M9N 2R8

Phone (416) 244-0172

Toronto, 16 noiembrie 1981

Mult stimată domnule Schafferman,

Mulțumiri din suflet pentru scrisorile trimise și pentru ajutorul acordat în obținerea informațiilor necesare prezentării unui creator ex-libris din Israel. Am scris imediat domnului Tarnowski, iar azi am răspuns și domnului dr. N. Grinberg, care mi-a trimis ceva material cu caracter documentar. Sper că de la domnul Tarnowski să pot primi adresa sau poate chiar *curriculum vitae* de la un creator contemporan de ex-librisuri din țara Dvs.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Sâmbătă m-am întâlnit la o manifestare George Enescu, care a avut loc la noi, la Toronto, și cu domnul Bacher⁴, pe care îl cunoșteam numai din scrisori și am vorbit despre Dvs. Domnul Bacher va veni poate în Israel la sfârșitul acestei ierni (în februarie și martie) și voi încerca și prin dânsul să stabilesc unele contacte cu amatori ex-libris din Israel.

Până atunci vă rog, mult stimat domnule Schafferman, dacă puteți să-mi trimiteți adresele revistelor și ziarelor de limbă română sau referitoare la problemele românești, care apar în țara Dvs., pentru a putea realiza schimburi de publicații.

Încă o dată mii și mii de mulțumiri pentru ajutorul acordat.

Și acum o problemă personală cu caracter ziaristic. La pagina „Destine europene și universale” doresc să public, cu acordul Dvs., un portret spiritual și publicistic al Dvs. Pentru aceasta aș avea nevoie de cât mai mult material informativ și, în primul rând, de un amplu *curriculum vitae* al Dvs. (cu date bibliografice cât mai complete), precum și de o fotografie (poate mai multe, împreună cu diferite personalități literare și științifice).

---

⁴ Samuel Al. Bacher. Până în 1963 a locuit în România. Între 1935 și 1940 a fost magistrat la judecătoria Salonta (Oradea). În urma legilor rasiale este înlăturat din magistratură în timpul războiului. Între septembrie 1948 - martie 1951 lucrează ca procuror în cadrul anchetelor criminalilor de război după care este trecut în Procuratura Generală din București ca procuror șef. Din 1951 până în 1963 este numit președinte al Curții de Apel din București. În 1963 emigrează în Israel unde profesează ca și avocat al Baroului din Tel Aviv. Din 1971 se stabilește în Canada.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Aștept deci cu emoție răspunsul Dvs.

Cu cele mai sincere gânduri de mulțumire și cu cele mai calde urări de sănătate și viață lungă, al Dvs. devotat,

Dr. C. Dima-Drăgan

6

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Dr. Cornelius Dima-Drăgan

1607 Jane St., apt. 207

Weston, Ont. M9N 2R8

Phone (416) 244-0172

Toronto, 26 noiembrie 1981

Mult stimate domnule Schafferman,

Ieri am reușit, în fine, să închei articolul referitor la marele cărturar evreu, Anton Maria Del Chiaro, devenit secretar al principelui Constantin Brâncoveanu, iar prin lucrarea sa, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, primul mare istoric străin autentic al românilor. Vi-l trimit în forma în care a fost redactat, cu scuzele de rigoare că nu l-am mai putut redactilografia, deoarece versiunea de față este a nu știu câta de la începerea redactării acestui articol.

Am credința că va satisface exigențele Dvs. științifice, deoarece eu cred în necesitatea unei istorii a marilor personalități evreiești care au fecundat cultura din țările

românești în trecerea multor sute de ani. În acest sens, dacă acest articol merge, eu pot pregăti un altul referitor la Daniel de Fonseca, un alt mare cărturar evreu care a fost secretar și bibliotecar al principelui Nicolae Mavrocordat⁵ și al fiului acestuia, Constantin Mavrocordat.

Dacă revista *Tribul din România*⁶ poate accepta colaborarea mea, eu sunt dispus să furnizez material inedit pentru aproape fiecare număr.

În așteptarea răspunsului Dvs., vă rog să primiți, stimate domnule Schafferman, expresia stimei mele desăvârșite.

Al Dvs., C. Dima-Drăgan

7

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Toronto, 20 ianuarie 1982

Stimate Domnule Schafferman,

Abia ieri am primit scrisoarea Dvs. din 26 decembrie trecut. La rândul meu, vă mulțumesc pentru cuvintele calde de urare pe care mi le transmiteți și pentru toate informațiile pe care mi le dați.

---

⁵ Cornelius Dima-Drăgan publicase deja, împreună cu I. Svarț-Kara, un articol despre "Interesul domnitorului Nicolae Mavrocordat pentru studiul limbii ebraice" în *Toladot*, nr. 2, mai-iulie 1972, pp. 22-23.

⁶ Este vorba despre revista *Shevet Romania*.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Evident că nu îmi fac prea mari iluzii în legătură cu publicațiile în limba română nu numai din Israel, ci din întreaga lume. Am totuși obligația morală, ca editor de reviste românești și ca bibliograf mai ales, să mă adresez lor și să caut să înregistrez, cât pot de bine, fenomenul publicisticii în limba română; mă refer la adevărata publicistică, deoarece, după cum desigur știți, apar, din păcate, în multe țări ale lumii, pseudo-publicații înțesate de calomnii și neadevăruri, scrise toate într-o ciudată pășărească uitată și de cei mai incuți vorbitori de română!

Numai după câteva întâmplătoare contacte cu reviste din Israel mi-am putut da seama că ele reprezintă, cel puțin sub raportul limbii și tematicii, publicații reale și, ca atare, aș vrea să pot stabili un contact permanent cu asemenea reviste. Voi vedea ce rezultate vor avea demersurile mele de viitor.

Regret faptul că revista *Tribul din România*, ca de altfel, și foarte buna revistă, *Toladot*, și-au încetat apariția. Ultima soluție propusă de Dvs. – aceea referitoare la condensarea studiului meu într-un singur articol, pe care vreți să-l alcătuiți – mi se pare cea mai bună și cea mai operativă. Deci, dacă timpul vă stă la dispoziție, încercați să faceți cunoscută în Israel activitatea celui mare și valoros cărturar evreu, care a stat, cu credință, în slujba martirului poporului român, principele Constantin Brâncoveanu, și care, totodată, ne-a lăsat nouă și lumii cea mai cinstită lucrare contemporană, cea mai adevărată și, totodată, cea mai caldă

lucrare despre istoria și suferințele poporului român, aruncat la marginea de Est a civilizației europene.

În lucrarea sa, Del Chiaro nu vorbește în mod explicit despre evreii din România, dar își manifestă indignarea atunci când principele Ștefan Cantacuzino, succesorul lui Brâncoveanu și cel care a grăbit moartea principelui martir, încearcă să interzică activitatea sinagogei de la București. El amintește atunci și pledează pentru principiile deplinei libertăți religioase aplicate cu fermitate de domnitorul Constantin Brâncoveanu în toată marea sa domnie de mai bine de un sfert de secol.

Puteți să vă referiți în articolul sinteză și la această atitudine a principelui român, pe care o apreciază în mod deosebit marele cărturar evreu, în comparație cu atitudinea succesorului acestuia, Ștefan Cantacuzino.

Acum prepar viitorul număr al revistei, care va apare poate la începutul lunii februarie⁷, în care am avut bucuria să inserez și primul articol semnat de domnul Bacher, dintr-o serie de asemenea articole pe care mi le-a promis, sub rubrica generică „File de dosar”⁸. Primul articol se referă, cu mărturia zguduitoare

---

⁷ Următorul număr al revistei *Tricolorul*, numărul 3, a apărut abia în luna septembrie 1982.

⁸ Colaborarea lui Samuel Al. Bacher la revista *Tricolorul* începe cu articolul ”The slaughter of Sărmaș” (tom II, nr. 3, septembrie 1982, pp. 6-7). Până la dispariția violentă a editorului Cornelius Dima-Drăgan, Bacher publică în revistă următoarele articole: ”A Martyr of those times...” (tom II, 1982, nr. 4, decembrie, pp. 5-7); ”Contribuția României la scurtarea războiului antihitlerist”

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

a documentelor și a mărturiilor juridice, la una dintre multele nelegiuiri săvârșite de hortiști, la finele războiului, împotriva românilor și evreilor dintr-o comună din Transilvania – Masacrul, încă necunoscut, de la Sărmaș. Cred că asemenea memorii ale tragicelor evenimente de atunci au darul și *trebuie* [să] aibă menirea să țină mereu trează opinia publică asupra crimelor comise în trecut, în numele naționalismului și șovinismului deșanțat. Spre această atitudine ne împinge mereu conștiința apartenenței noastre la marea familie a popoarelor și neamurilor civilizate ale lumii, care hulesc omuciderea, în general, și în special omuciderea pe motive naționaliste, șovine, rasiale.

De îndată ce apare numărul respectiv, îl voi trimite și la principalele reviste de limba română din Israel.

(tom III, nr. 1-2, septembrie-octombrie 1983, p. 8) – articol fragment din comunicarea pentru simpozionul internațional "Cantacuzino - Românii apărători ai Europei de la Viena, din 8-9 septembrie 1983; "Un martir al acelor vremi..." (I) și (II) (tom III, nr. 5, ianuarie, 1984, pp. 8, 10 și tom III, nr. 6, februarie 1984, p. 8, 10); "Pagini de istorie contemporană: 23 August 1944" (I) (tom III, nr. 12, august 1983, pp. 2-4); și (II) "23 August 1944: Acțiunea diplomatică pentru desprinderea României din război" (tom III, nr. 3, noiembrie 1983, p. 6); "Contribuția României la Victoria Națiunilor Unite în cel de-al doilea război mondial" (tom IV, nr. 3/4, noiembrie -decembrie 1984, pp. 4, 13). Sub pseudonimul Al. Sabaru publică "Porunca Vremii" (tom III, nr. 7-8, martie - aprilie, 1984, pp. 14-15) și "Lipsă de pudoare sau inconștiență?" (tom III, nr. 9-10, mai-iunie, 1984, pp. 14-15), ambele articole fiind o reacție la antisemitismul virulent proferat de ziarul *Porunca Vremii* editat de George F.A. Boian la New York. Va avea și o rubrică permanentă începând cu numărul 4-5, 1985 intitulată "Din ziare și reviste: în căutarea adevărului".

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Vă rog, de asemenea, stimate domnule Schafferman, să vă faceți cât mai repede cu putință timpul necesar pentru a redacta *curriculum vitae*, deoarece vreau să vă inserez activitatea în cel mai apropiat număr al publicației mele.

Cu cele mai sincere gânduri de sănătate și de bine, acum, la început de an, care ar putea să fie mai bun și, mai ales, aducător de pace și de liniște pretutindeni,

Al Dvs.,

Dr. C. Dima-Drăgan

P.S. Îndrăznesc să vă rog ca, odată cu trimiterea *curriculum*-ului, să-mi trimiteți și o colaborare⁹ literară a Dvs. Cu vii mulțumiri.

Alături, pentru a putea fi eventual folosite de Dvs., și cele două fotografii Del Chiaro – prima reprezintă pagina de titlu a faimoasei sale lucrări, iar a doua gravura monedei bătute de Brâncoveanu, în Ardeal, cu ocazia vârstei de 60 de ani.

---

⁹ S. Schafferman nu a colaborat la revista *Tricolorul*. Printre autorii israelieni de limbă română prezenți în cuprinsul revistei s-au aflat: Iosif N. Rudel (Radu Nor) cu articolul "Propuneri concrete în vaderea salvării finanțelor țării" (tom III, nr. 6, februarie 1984, p. 9, 11); Andrei Fischhof cu "Imn", "Falsă romanță" și "Fumegânde de flori" (tom II, 1983, nr. 12, august, p. 4); și poezii din volumul *Durere albă* (tom III, nr. 7-8, martie-aprilie 1984, p. 9); Solo Har-Herescu, cu poeziile "Viitorul" și "Autobiografică" (tom III, nr. 12, august 1983, p. 8); Andrei Strihan, "Poezia cunoașterii" (tom III, nr. 13, noiembrie 1983, p. 5, 7); Marius Mircu, "Muzeul Evreiesc din București" (tom III, nr. 7-8, martie aprilie 1984, p. 11, 15).

8

Cornelius Dima-Drăgan către Simon Schafferman

Dr. Cornelius Dima-Drăgan
P.O.Box 5579, Station „A”
Toronto, Ontario M5W 1N7
Canada

Toronto, 6 Mai 1985

Mult stimate domnule Schafferman,

De mult, de foarte mult timp nu am mai avut bucuria să primesc un rând din partea Dvs., deși între timp am mai aflat vești noi despre Dvs. și despre reacțiile Dvs., întotdeauna îndreptățite, față de modestele noastre eforturi pe tărâmul Culturii.

Și grație unor sugestii ale Dvs., coroborate cu cele ale domnului Avocat Bacher, am început să dăm revistei noastre *Tricolorul* o orientare mai clară, iar acum în urmă chiar cu unele accente politice și de politică culturală. Prin amabilitatea domnului Avocat Bacher ați fost ținut la curent cu munca noastră din Canada. Mi-ar face plăcere să cunosc exigenta Dvs. opinie.

De asemenea, îndrăznesc să vă mai reamintesc despre articolul meu despre Anton Maria del Chiaro, care poate a și apărut, dar eu nu am nici o veste. Vă rog să mă liniștiți și în această problemă.

Recent am discutat despre Dvs. și cu domnul Raul Marian, care în ultimul număr al revistei noastre a publicat și un

omagiu¹⁰ închinat marelui umanist Eugen Relgis. Vă anexează acest număr.

Văd cu mare bucurie că apar în Israel numeroase volume de poezii și proză în limba română, dar foarte puține dintre ele îmi cad în mână și altele și mai puține pot fi prezentate publicului cititor așa cum merită. De aceea, vă rog să aflați, dacă se poate, în cercul Dvs. de colaboratori, o persoană capabilă să ne țină la curent cu toate aspectele bibliografice din Israel, mă refer la cărțile care apar acolo și, poate, cu o bibliografie completă a tuturor cărților care au apărut până azi. Ar fi o mare contribuție la înregistrarea scrisului în limba română de pretutindeni, mai ales că aici în America și Canada nicio bibliotecă nu deține toate aceste fonduri, iar la Freiburg, la Biblioteca Românească, sunt tot parțial reprezentate.

În așteptarea unor vești de la Dvs., cu cele mai sincere sentimente de stimă și urări de viață lungă, al Dvs.,

C. Dima-Drăgan

---

¹⁰ Raul Marian, "Eugen Relgis... 90", în *Tricolorul*, tom IV, 1985, nr. 4-5 (44-45), p. 5. Raul Marian, într-o scrisoare din 15 februarie 1983, adresată lui S. Schafferman, își mărturisea părerea despre revista *Tricolorul* și editorul ei: "Orientarea publicației este proreseristă. Directorul publicației *Tricolorul* mi s-a adresat în scris, cerându-mi colaborarea. I-am mulțumit, protocolar, dar cu refuzul la care nu se aștepta. Dima Drăgan este un intelectual cu însușiri academice dar este angajat în sfera de influență proRSR. Primesc și eu "gratis" *Tricolorul*, cunosc personal pe majoritatea colaboratorilor dar te asigur că între creștini (români) nu prea are acces, fiind suspectat ca colaboraționist... *Tricolorul* nu e citit cum e *Cuvântul Românesc*".

LIVIU FLODA ¹

Liviu Floda către Simon Schafferman, 29 aprilie 1974

Liviu Floda către Simon Schafferman, 25 mai 1974

Liviu Floda către Simon Schafferman, 8 mai 1987

Liviu Floda către Simon Schafferman, 5 iunie 1987

---

¹ Liviu Floda (Brăila, 1913 – USA, 1997) și-a început cariera jurnalistică în București, în 1932, scriind pentru *Adevărul*, *Dimineața* și *Libertatea*. În 1946, Floda a obținut un doctorat în economie și științe politice din partea Universității București, iar între 1940 și 1944 a predat și a fost director adjunct al Liceului Cultura B din București. În martie 1948, a fost demis, de către comuniștii veniți la putere, din toate funcțiile ocupate. Și cariera lui jurnalistică a încetat, fiind închise majoritatea ziarelor pentru care scria. În 1963, Floda a emigrat în Statele Unite și a început imediat să lucreze pentru Radio Europa Liberă, realizând emisiuni dedicate politicii românești. În 1993, după închiderea biroului din New York a Radio Europa Liberă, Liviu Floda și-a continuat cariera contribuind la emisiunile în limba română de la postul de radio Vocea Americii. Pe lângă activitatea din radio, de-a lungul anilor, Liviu Floda a contribuit substanțial la presa de limbă română din Israel (*Viața Noastră*) și America de nord (*MicroMagazin*). Membru important al diasporei românești de la New York, Liviu Floda a fost membru al American Newspaper Guild și al New York Academy of Sciences. A fost, de asemenea, membru al American Romanian Academy of Arts and Sciences.

1

Liviu Floda către Simon Schafferman

New York, April 29, 1974

Scumpe prietene Păstorescu,

Te felicit pentru articolul despre Regina Maria². Îl așteptam de mult. Nu știam cine îl va scrie, dar la sfârșitul reportajului meu de anul trecut menționez că invit pe toți cei ce știu ceva despre activitatea reginei în legătură cu evreii să scrie ziarului pentru a face lumină în această chestiune. De atunci a trecut atâta vreme și eu tot așteptam să văd reacția. Până la urmă iată că a venit acest articol scris de d-ta și s-a făcut într-o oarecare măsură lumină fiindcă fără îndoială trebuie să mai fi existat și alte manifestări ale ei în sensul celor ce ai scris. Mă gândesc ca în câteva zile să fac un rezumat în englezește în legătură cu cele ce ai scris și să-i trimit scriitorului [Terrence] Elsberry ca să afle despre reacția ce a avut-o recenzia cărții sale în Israel. Sunt foarte bucuros că cel ce a dat riposta ai fost tocmai d-ta.

În altă ordine de idei, fiindcă te-ai referit la episcopul Trifa, scriind că există *dovezi zdrobitoare* în legătură cu participarea sa la pogromurile din România și mai ales la rebeliune, poate că ai

---

² ””Filosemitismul” fostei Regine Maria a României”, apărut în *Viața Noastră*, vineri 19 aprilie 1974, p. 6. Articolul lui Schafferman este un răspuns la apariția cărții lui Terrence Elsberry, *Maria of Romania the intimate life of the 20th century queen*.

putea indica aceste surse doctorului Cremer, de aici din New York, care duce de atâția ani campanie împotriva lui Trifa, dar care e handicapat de lipsa dovezilor zdrobitoare cum le numești. I-am telefonat lui Cremer cele scrise de d-ta și mi-a spus că îți va scrie separat pentru a cere lămuriri în ceea ce privește dovezile, și din care unele ar putea fi tocmai acele care i se cer lui mereu și nu le poate încă produce, în așa fel ca să poată susține cu și mai multă tărie cauza sa în fața justiției americane. În același sens te rog, dacă știi pe cineva care a fost martor ocular al crimelor lui Trifa și se află în Israel, să anunți numele lui. După cum afirmă doctorul Cremer, autoritățile americane ar fi dispuse să plătească spezele de deplasare tuturor acelor care ar putea aduce mărturii directe despre activitatea lui Trifa în România înainte și în timpul rebeliunii.

Citesc cu mult interes articolele pe care le scrii în *Viața Noastră* și pe care le dau și altora să le citească împreună cu tot ziarul care aici se devorează de către foarte mulți, evrei ca și creștini.

Mi-a părut rău că atunci când am fost în Israel la sfârșitul anului 1972 nu ne-am putut întâlni dar călătoria de atunci a fost ca un "fulger". Sper totuși să ne întâlnim la viitoarea vizită care poate că nu va întârzia prea mult.

Deoarece nu-ți cunosc adresa, trimit scrisoarea la ziar cu speranța că ți se va preda cât mai urgent. Transmite omagiile mele doctorului Th. Lavi și asigură-l de întreaga mea admirație

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

pentru activitatea sa și pentru publicarea acelei minunate reviste *Toladot*.

Dumitale îți exprim cele mai alese sentimente și-ți transmit cele mai calde salutări și urări de pace, sănătate și prosperitate.

Liviu Floda

Multe și dragi salutări tuturor bunilor noștri prieteni și colegi de la ziar.

2

Liviu Floda către Simon Schafferman

New York, 25 mai 1974

Iubite prietene și coleg Păstorescu,

Ziarul *Viața Noastră* a publicat, după cum ai văzut, anunțul poliției din Tel Aviv în legătură cu Trifa și căutarea de martori ai farădelegilor comise de el. Drul Cremer nu a primit până acum nicio înștiințare din partea vreunui martor. În schimb, a primit cca 20 de scrisori de cereri de ajutor, fonduri, burse și ... pt. migrare în Statele Unite. Bieții oameni, citind că e vorba de președintele Federației de comunități evreiești din Statele Unite și-or fi închipuit că e vorba de cine știe ce mare organizație și personalitate. În fond – nu știu dacă ești la curent – Drul Cremer se intitulează președintele acelei Federații, dar instituția nu

există decât pe hârtie și în imaginația lui. De aici, în parte, și greutatea pe care le întâmpină în lupta lui pentru că e singur și nu are în spate nicio organizație. Desigur că ai perfectă dreptate în legătură cu imposibilitatea existenței martorilor oculari ai crimelor făcute de legionari, dar aceasta este legea americană și e foarte greu să nu o satisfaci atunci când e în joc o problemă atât de importantă. Un lucru îmbucurător este faptul că, în fine, autoritățile judiciare americane s-au sesizat și în plus acum câteva zile a apărut în *New York Times* un articol despre intervenția deputatei Henriette Holtzman din Brooklyn. Această tânără și energică reprezentantă a Brooklynului în Congres a adresat o interpelare la Washington în legătură cu cazul mai multor criminali de război care și-au găsit refugiu în Statele Unite. Printre ei a menționat și pe Trifa. Drul Cremer intrând în legătură cu ea, deputata i-ar fi declarat că nu va înceta lupta ei până nu se va face dreptate în ceea ce privește acești criminali. Iată ce-am mai putut să-ți comunic în legătură cu problema Trifa, fiind ținut la curent de dr. Cremer care mă mai consultă din când în când referitor la acțiunile lui. *Micromagazin*, de care mă întreb, este redactat de fostul gazetar bucureștean (asector la bază) Marius Ligi. Scoate o gazetă frumoasă (comparativ cu *Contemporanul* de când a început să iasă în format mic din cauza crizei de hârtie în România) pe care o culege el singur, adică scrie la mașină toate cele 20 de pagini, le duce la tipografie, le dă la offset și apoi la rotativă și totul iese destul de bine. Ligi a fost f. ingenios, e talentat, muncitor și a reușit să

supraviețuiască 15 numere. Realizează încă f. puțin, dar totuși nu mai pierde. I-am spus să-ți trimită numerele din revistă. Mi s-a plâns că are atâtea obligații încât nu mai poate face față cheltuielilor de transport. Până una alta, îți voi trimite eu ceva exemplare. Voi face acest lucru în zilele următoare, după care voi aranja cu el ca totuși să primești regulat revista, dată fiind importanța de a se afla în mâini atât de experte și într-un loc unde nu poate să-i facă decât cinste. Sunt încântat că datorită articolului din *V.N.* am putut să intrăm în contact și să schimbăm câteva cuvinte și gânduri prin scris. Cum puteam să mă supăr din cauza acelui articol când de-abia așteptam ca cineva să ridice mănua și să spună adevărul, completând cele redate în carte. Dacă-l vezi pe unchiul meu Matei și pe Ella, soția lui, prezintă-le multe salutări. De asemenea drului Th. Lavi, în casa căruia, pe str. Antim, cred, am fost în timpul anilor grei de hitlerism.

Te îmbrățișez, scumpe prietene.

Cu toată dragostea, Liviu

Multe salutări colegilor de la Gazetă. Cum procedezi cu scrisul, trimiți articolele prin poștă sau vii regulat la Tel Aviv, adâncindu-ți colaborarea? Nu e greu să faci mereu atâtea drumuri? A mai apărut vreun număr din *Toladot*? Îmi place mult această publicație.

3

Liviu Floda către Simon Schafferman³

Mr. S. Schafferman
Rehov Zichron-Yaakov 21
Jerusalem
Israel

8 mai 1987

Dragă și mult apreciate prieten
S. Schafferman-Păstorescu,

Mulțumesc pentru frumoasa scrisoare pe care am primit-o la New York înainte de a veni aici pentru câteva zile ca să-mi pregătesc o comunicare⁴ pe care o voi ține la Paris, la Congresul Academiei Româno-Americane de arte și științe. Aceasta își va ține Congresul la Sorbona între 23-27 iunie 1987. La New York mi-e greu să mă concentrez, fiindcă continuu să lucrez la postul de radio E.L.⁵, care-mi absoarbe tot timpul.

Sesiunea de la Paris e închinată lui Mircea Eliade. Ca unul care știu că ai citit *Jurnalul* lui Sebastian și ca unul care erai în Israel atunci când Eliade fusese invitat la un Congres al

---

³ Ilustrată reprezentând Miami Beach, Florida.

⁴ Liviu Floda a participat la Congresul A.R.A., ținut între 24-27 iunie 1987 la Sorbona, cu comunicarea "L'activité de l'Institute Français des Hautes Etudes en Roumanie de 1930 à 1940".

⁵ Europa Liberă.

istoricilor de religii, ți-aș fi foarte îndatorat dacă mi-ai scrie câteva rânduri edificatoare despre "Eliade și evreii". Și-a făcut el vreo autocritică față de participarea sa la mișcarea legionară? Somuz⁶ îl somase prin 1970 să dea o declarație de dezicere de mișcare. A făcut acest lucru? Sunt mai mulți membri ai Academiei mai sus menționate care vor să fie siguri că nu se compromit judecându-l pe M.E. numai pentru ce-a făcut bun și trecând cu vederea ceea ce a fost o pată în viața sa. Orice lămurire ai aduce ar fi binevenită. Încă o dată: cartea Filderman⁷ este o capodoperă!

Cu dragoste,
Liviu Floda

---

⁶ I. Reichman-Șomuz dedică trei articole lui Mircea Eliade: "De la Mircea Eliade înapoi la Nae Ionescu", "Cu referire la Dosarul Mircea Eliade" și "Tot în cazul Mircea Eliade" apărute în *Viața Noastră* din 20.04.1972, p. 6, 16.06.1972 și 14.07.1972, p. 6, în urma publicării în revista *Contemporanul* (în două numere din luna martie, 1972) de către Adrian Păunescu a interviului luat lui Mircea Eliade la Chicago în 1971 și intitulat "Un român în America". Reichman Șomuz ajunge la concluzia că: "Însă din tot ce a scris Mircea Eliade în ultima vreme, nici măcar din interviul dat de el revistei marxist-leniniste *Contemporanul*, nu reiese cătuși de puțin că în spiritul lui ar fi avut o cotitură substanțială față de trecut. Dacă ar fi fost la el o frământare reală și serioasă în acest sens – ceea ce se numește un "proces de conștiință" – ar fi avut datoria morală să arate totul în cinstit și nu formal spirit auto-critic, fără nici un menajament față de el însuși, și fără nici o cruțare față de nefasta ideologie obscurantistă și barbară al cărei adept, militarist și stegar spiritual a fost".

⁷ S. Schafferman, *Dr. W. Filderman: 50 de ani din istoria judaismului român*, Tel Aviv, 1986.

4

Liviu Floda către Simon Schafferman

From the desk of Liviu Floda

New York, 5 Iunie 1987

Dragă și prețuite prieten și scriitor

S. Schafferman,

Îți mulțumesc pentru promptitudinea cu care mi-ai răspuns la solicitare. Copie după cele scrise le-am trimis Președintei Academiei Româno-Americane de științe și arte din USA, care își va ține lucrările celui de-al 12-lea Congres la Sorbona între 24-27 iunie și unde voi fi prezent. Voi face emisiuni la radio "Europa Liberă" despre mersul lucrărilor și în plus voi ține o comunicare. Aceasta nu este în legătură cu Mircea Eliade, fiindcă eu, din motive binecunoscute și lesne de înțeles, nu sunt un admirator al său la fel cum nu este Schafferman și cum nu au fost Th. Lavi, I.R. Somuz etc. etc. Dar sesiunea e închinată memoriei lui M.E. și cum s-au primit unele semne de dezaprobare a "omagiului", președinta⁸, care e o femeie de 45 de ani, născută după balamucul legionar, a dorit să știe care este adevărul despre "mitul" M.E.

---

⁸ Președinta Academiei Româno-Americane era Maria Manoliu-Manea.

Scrisoarea D-tale i-am trimis-o și sunt sigur că a interesat-o. Cred că în acest moment ești cel mai competent ca să dai răspunsul nimerit la îngrijorările ei. În orice caz, acum știe despre ce este vorba și e stăpână pe informația care arată nu partea ”ideală” despre cel atât de celebrat de ai săi, dintre care unii au avut la timpul său aceleași idei și înclinații.

De aceea îți mulțumesc pentru bunătatea de a-mi fi dat amănunte din ultima scrisoare.

Sper să-l pot vedea pe Beno Sebastian, apărând cel puțin la comunicarea pe care o va ține la congres Mircea⁹, care va vorbi despre adevărata poveste a *Stelei fără nume*. Am vorbit cu [...] care e rezident canadian la Montreal și mi-a spus că va locui la Paris, la Beno. Eu îl cunosc bine. În timpul prigoanei am funcționat împreună la Liceul ”Cultura B” din București, unde era profesor de lb. română M. Sebastian și unde a fost adus și Beno ca profesor de franceză. Mă voi bucura să-l întâlnesc la Paris în limita timpului disponibil. Cum israelienii călătoresc atât de mult, n-ai putea face săritura la Paris în zilele Congresului? Vei cunoaște acolo o serie de oameni importanți. De asemenea, în ce mă privește te-aș putea pune în legătură cu o serie de nume în circulație azi, care vin din Statele Unite, și cu care eu sunt în contact. Ar fi pentru mine o mare bucurie să te întâlnesc și să fim câteva ceasuri împreună.

---

⁹ Este vorba de Mircea Șeptilici care a ținut comunicarea ”Povestea stelei fără nume”.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Din nou, multe mulțumiri și felicitări pentru *Dl. Filderman* pe care o consider o carte, poate cea mai bine scrisă, în limba română – din toate sutele apărute atât în țară cât și în străinătate despre evenimente și oameni din adevărata istorie a României moderne.

Cu toată dragostea,
Liviu Floda

ION RAȚIU¹

Ion Rațiu către Simon Schafferman, 12 februarie 1979

Ion Rațiu către Simon Schafferman, 4 septembrie 1979

---

¹ Ion Augustin Nicolae Rațiu (1917, Turda – 2000, Londra) a fost un important politician român, reprezentant al Partidului Național Țărănesc (devenit ulterior PNȚCD). În 1940, Ion Rațiu a fost numit consilier la Legația României de la Londra, sub ministrul Viorel Tilea. Între 1940 și 1990 a locuit în Regatul Unit, unde a înființat, în 1979, Fundația Rațiu. De asemenea, a fondat, în 1984, *Uniunea Mondială a Românilor Liberi*. După repatriere, în ianuarie 1990, a ajutat la refacerea PNȚ alături de Corneliu Coposu, devenind vicepreședinte al PNȚCD. A candidat la funcția de președinte al României la alegerile din 1990 unde a obținut 4,29 % din voturi și s-a plasat pe locul 3. A fost desemnat Membru de onoare post-mortem al Academiei Oamenilor de Știință din România.

1

Ion Rațiu către Simon Schafferman

ION AND ELISABETH RATIU

308 East Liberty Street

Savannah, Georgia 31401

(912) 233-4837

12.2.79

Stimate Domnule Schafferman,

Doar câteva rânduri să confirm că s-a dat curs cererii dvs. de a primi modestul nostru buletin *FRP*².

Regret că Institutul Niemirower s-a desființat. Sperasem că această organizație ar fi putut să stabilească adevărul în ceea ce privește soarta evreimii române, atât în timpul războiului cât și după aceea.

Cu bune salutări

Al dvs.

Ion Rațiu

---

² *FRP – Free Romanian Press. Săptămânal de știri și comentarii*, Londra. Ion Rațiu l-a fondat în 1956. Din 1980 buletinul devine bilunar iar din 1983 devine lunar. Biblioteca Centrului pentru Cercetarea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică din Ierusalim deține colecția incompletă a buletinului dintre anii 1966-1985.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

ION AND ELISABETH RATIU
308 EAST LIBERTY STREET
SAVANNAH, GEORGIA 31401
(912) 233-4837

12.2.79

Stimate Atommule Schafferman,
Doar câteva rânduri să
confirm că s'a dat curs
cererii dv. de a primi modelul
noster buletin FRP.

Regret că Institutul Nie-
mirower s'a desființat. Speram
că această organizație ar fi
putut să stabilească ade-
vărul în cece privește
soarta evreimii române,
atât în timpul războiului
cât și după acela.

Cu bune salutări

al dvs.

~~Salutări~~

2

Ion Rațiu către Simon Schafferman

ION RATIU, M.A. (CANTAB), LL.B.
54-62 REGENT STREET
LONDON
W1R 6HR
Telephone:
01-437 0015

4 sept. 1979

Stimate Domnule Schafferman,

Îmi cer iertare că n-am răspuns mai curând scrisorii dv. din 10 martie. Dădusem însă instrucțiunile necesare pt. expedierea buletinului nostru.

Da, toate publicațiile care au un conținut interesant pt. români mă interesează. V-aș fi recunoscător deci să primesc și *Șevet Rumania*.

Cu alese sentimente

Al dvs.

Ion Rațiu

EUGEN RELGIS ¹

Eugen Relgis către Simon Schafferman, 26 octombrie 1972

Eugen Relgis către Simon Schafferman, 11 iunie 1979

Eugen Relgis către Simon Schafferman, 1 septembrie 1979

Eugen Relgis către Simon Schafferman, 28 aprilie 1980

Eugen Relgis către Simon Schafferman, fără dată

---

¹ Eugen Relgis (Iași, 1895 – Montevideo, 1987), autor și jurnalist român, scrie prima carte, *Triumful Neființei* (1913), înainte de a-și începe cariera jurnalistică. A contribuit la multe periodice românești și evreiești, precum *Adam*, sau ziarele sioniste *Știri din lumea evreească*, *Renașterea Noastră* și *Mântuirea*. După 1920, a editat *Umanitatea* și *Cugetul liber*. În anii 1920, Relgis a fost pe deplin interesat de umanitarism, scriind, în 1922, lucrarea sa fundamentală *Principiile umanitariste*, tradusă în 17 limbi. Aceasta l-a propulsat pe Relgis între figurile cele mai cunoscute ale intelectualității românești dintre cele două războaie. Și-a dezvoltat ideile în alte volume, de exemplu *Umanitarismul și internaționala intelectualilor*, 1922; *Umanitarismul și socialismul*, 1925; *Umanitarismul biblic*, 1926. Unele dintre lucrările sale au avut prefețe semnate de celebrități precum Albert Einstein sau Romain Rolland.

În 1947, a părăsit România și s-a stabilit la Montevideo, Uruguay, unde a ținut conferințe la universitățile de acolo și, de asemenea, la cele din Argentina și Brazilia. Și-a republicat operele principale în spaniolă.

O colecție de articole și conferințe asupra problemei evreiești, *Mărturii de ieri și de azi*, a fost publicată în Israel în 1962.

1

Eugen Relgis către Simon Schafferman

Hotel N'Ontue Residencial
Avda. Corrientes 3321/5
Buenos Aires R.A.
Adresa din Montevideo
Uruguay
Gaboto 903 apt. 7

Buenos Aires, 26 Octombrie 1972

Institutul Dr. J. Niemirower,
Pentru cercetarea istoriei evreilor din România
Ierusalim

Stimate Domnule Schafferman,

Răspund și eu cu întârziere la scrisoarea D-tale din 4 oct. transmisă aici din Montevideo cu multe alte scrisori întârziate. Am fost invitați, soția și eu, la Congresul "Asociațiilor amicilor sudamericani" al Universității din Ierusalim, care a durat cinci zile, cu rezultate pozitive, de care vei afla din nota transmisă lui M.H. Bady². Sunt foarte bucuros să aflu că Institutul va trece la

---

² Menahem H. Bady, ziarist, originar din Roman. A fost redactor șef al gazetelor *Renașterea Noastră* și *Hasmonaea*, și director al ziarului *Viața Evreiască*. A fost internat în lagărul de la Târgu Jiu în timpul regimului

Univ. Ebraică din Ierusalim, cu biblioteca și arhiva; nu se putea o soluție mai potrivită pentru realizarea țelului urmărit de Dr. Lavi și ceilalți membri ai Institutului. Astfel, cele trimise în două pachete și cele ce voi expedia pe măsură ce voi clasa tipăriturile și documentele mele (potrivite pentru Institut) vor fi laolaltă cu materialele expediate la Departamentul de Studii latino-americe de acolo și la Biblioteca Națională din sectorul ce-mi este rezervat. Am conversat cu Președintele Abraham Harman al Universității și câțiva profesori veniți la Congres. Dintre studenții ce vor fi trimiși cu burse, nu va lipsi unul care să-și pregătească doctoratul în Montevideo, adică în casa mea unde va găsi ”de-a gata” o bibliografie cu 3350 titluri din 1912 (primul meu articol în *Dimineața*) până la ediția în engleză a romanului *Glasuri în surdină* apărută zilele trecute la New York.

Încă n-am primit cele două numere din revista *Toladot*. Sper să le găsesc la înapoiere, la Montevideo (10 noiembrie). La Congres l-am întâlnit pe Michel Laudan, vărul soției mele. Vei afla de la dânsul și alte noutăți. Ține-mă la curent cu lucrările voastre. Salutări cordiale Dl. Lavi, Av. Artzi³ și vechiului amic

---

fascist, apoi între 1950-1954 a fost arestat și condamnat pentru activitate sionistă. A emigrat în Israel în 1960 unde și-a continuat activitatea ca redactor al ziarului *Viața Noastră*. Membru al Asociației Scriitorilor Israelieni de limbă română. A murit în 1985.

³ Itzhak Artzi (1920-2003), avocat, publicist și om politic israelian originar din România (născut la Siret). Între 1940-1944 se află printre conducătorii mișcării sioniste din România. În 1946 părăsește clandestin România cu

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

I. Făinaru, precum și tuttora care nu mă uită, în această pîrbegie prelungită.

Cu afecțiune, Eugen Relgis

2

M. Nadav către Eugen Relgis

Prof. E. Relgis
Gaboto 903
P4 – Ap.7
Montevideo, Uruguay
Ierusalim, P.O.B. 503

11.6.1979

Dear Professor Relgis,

A few days ago we received from dr. Haim Avni your letter dated April 29, 1979.

In reply to it we should like to repeat more or less the information we have given mrs. Buka of Ramat Gan in our letter to her of May 4th, namely: the arrangement of your archive is in advanced stage and we hope that in a few months we shall be

---

destinația Israel. Fondator al Partidului Progresist din Israel. Fondează la Ierusalim cotidianul ebraic *Zmanim*. În 1965 este ales în Executiva Sionistă Mondială. În 1973 ales ajutor de primar al orașului Tel Aviv.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

able to let you know that the archive is arranged and that we have a list of its contents.

Until now we arranged the archive in the following sections:

- 1) writings by E. Relgis
- 2) writings about E. Relgis
- 3) files on personalities
- 4) files on subjects in which E. Relgis was involved
- 5) biographical material
- 6) bibliographical material
- 7) correspondence
- 8) varia.

Concerning books: groups number 1 and 2 contain also books written by you and books containing reviews about your literary work and other activities. Books by Stefan Zweig or about him have been added to our collection of our library. Book plates with your name as donor will be affixed in all books donated by you. Special care will be taken of books with dedications.

The archival material concerning your book *Wege zum Frieden* was arranged in a separate file shortly after we had received it. A list of it was then sent to you (Arc. Ms. Var. 563/1-54).

After the arrangement of the papers is completed and a list is ready, we shall publish in the bi-weekly of the Hebrew University information about it. From our experience we know that it is impossible to fortell when documentary material might be used, but we also know that one day somebody turns up looking for the material and is happy finding it.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

The manuscript of the bio-bibliography by Mircea Handoca (283 pp.) is of course included in your archive (Arc. Ms. Var. 563/230). Unfortunately I can't promise you anything concerning possible publication of it in Israel. As a matter of principle we see ourselves only as librarians and our duty is to keep the material and make it available to those who want to study it or publish it.

I have no authority to give you a reply to your query concerning your apartment in Montevideo. I transmit therefore your letter to Mr. Eliyahu Honig⁴ of the department of public relations of the Hebrew University for consideration and reply.

With best wishes,

Sincerely yours,

Dr. M. Nadav

Head, Dpt. of Mss. & Archives

cc.: Dr. Haim Avni⁵, The Hebrew University⁶, Jerusalem

Dr. Nelson Pilosof, Montevideo

Dr. Eliyahu Honig, The Hebrew University, Jerusalem

Mrs. Roberta Markus, The Acquisitions Department, JNUL

---

⁴ Aici se referă la ... impozitele ce le plătesc pentru apartamentul donat și spezele de expediție a materialului ce s-a adunat după cele 80 de cutii trimise înainte!

⁵ Ar fi bine să-l vezi căci el se interesează și pentru un fel de bursă pentru persoana care ar vrea să se doctoreze, studiind materialul ce se află la Biblioteca Universității din Ierusalim.

⁶ M-a vizitat. A văzut tot ce am donat după plecarea lui. E profesor la Institutul despre iudaismul contemporan.

3

Eugen Relgis către Simon Schafferman

Montevideo, Uruguay

Gaboto 903, ap.⁷

1 Septembrie 1979

Stimate Amice și Confrate S. Schafferman,

Am primit azi scrisoarea D-tale atât de cordială, din 21 august, împreună cu alta, a lui Sabetay S. Sabetay⁷, tot din Ierusalim (Rehov Rabi Meyr 14, Katamon, 93185) pe care, cred, că-l cunoști. Amândoi îmi faceți aceeași propunere: Președinția de onoare a unei Asociații internaționale a Evreilor din România. Socot că proiectul vostru e pe deplin justificat, pentru motivele expuse de D-ta și de Sabetay, în special pentru caracteristica apolitică a Asociației proiectate.

Mulțumindu-ți pentru aprecierile exprimate, răspund că accept Președinția de onoare, care nu e pentru mine "onorifică",

---

⁷ Sabetay S. Sabetay (1902-1980) publicist și activist sionist important, s-a născut în Ianina (Grecia). Familia sa vine în 1906 la Turnu Severin. Colaborator al ziarelor *Sfatul Negustoresc* (Turnu Severin), *Curierul Israelit*, *Tribuna Evreiască* (Iași). În 1950 emigrează în Israel. Între 1952-1972 a fost Președintele Organizației Askanimilor Sioniști din România (Ierusalim). Continuă și în Israel colaborarea la ziare de limbă română, *Viața Noastră*, *Revista Mea*.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

ci un angajament de colaborare cu colectivitatea evreiască din România, al cărei destin îl împărtășesc, cred, prin toată activitatea mea din țara de naștere (din 1912 până în 1947) din prea scurtul popas în Israel, 1962, și în cei treizeci de ani de muncă în acest refugiu sud-american.

Vă doresc deci ca Asociația să devină curând o realitate *activă*. Alăturat, îți trimit, fotocopia scrisorii din 11.6.79 a Bibliotecii Universității din Ierusalim, ca să afli cum se clasifică materialul trimis. Acolo se găsesc și scrierile mele în limba română, unele revizuite, traduse apoi în spaniolă. În privința scrierilor mele în spaniolă, caută-l pe *Moises Gerber*, fost director al *Gazetei Israelite* din Montevideo și acum co-director al ziarului *Aurora*, ce apare în "castellano" la Tel Aviv (sau la Ierusalim?). El mă cunoaște bine.

Închei cu urări de pace, sănătate, spor.

Eugen Relgis

4

Eugen Relgis către Simon Schafferman

Senior S. Schafferman
P.O.B. 15007
Jerusalem
Israel

Rem. Eugenio Relgis
Gabato 903, apt. 7
Montevideo
Uruguay

28 aprilie 1980

Dragă prietene Schafferman,

Scrisoarea ta din 17 a lunii și oferta tipografiei mi-au sosit azi. Îți mulțumesc mai întâi pentru urările de "senectute fericită" la "jubileul" de 85 de ani, care nu e "jubileu" cu preocupările de totdeauna și, mai ales, cu starea soției mele care, nici după 16 luni, nu s-a recuperat (fractura osului la șold, despre [care] ți-am scris) – și nici eu, cu insomnia rebelă și vreo trei betșuguri fizice, nu pot fi "la zi" cu scrisorile și extrasele de presă primite din Europa și America, unele și din Israel, de "ziua mea" – care nu mai este a mea. Scrierile mele (în spaniolă) așteaptă să fie reeditate, revizuite și au[g]mentate. Îmi încurcă toate socotelile "inflația" care bântuie aici ca și la voi.

Eu scriu direct în spaniolă și alții mă corectează. *Nu mai pot traduce și retraduce*, ca pe vremuri (1920-1938) și drept să-ți spun, nici din românește în spaniolă și cu atât mai puțin în franceză. Cartea ta, Cf. *B.I.R.E.* 16.III, comentată de Dr. Flavius⁸ de la Radio Europa Liberă, cum ți-am scris, trebuie citită și de alții. Mai degrabă cineva din Israel sau din Franța (unde nu mai am relații editoriale) ar putea s-o redea *în franceză*. Profesorul Haim Avni – de la Departamentul de studii latino-americane al Universității din Ierusalim, ar putea să găsească vreun traducător *în spaniolă*. El m-a vizitat și m-a determinat să donez totul (apartamentul și biblioteca) Universității. Un rector al acesteia (Dr. Katz?) a venit la Montevideo și mi-a înmănat o splendidă diplomă de membru de onoare, cu o expunere de ”motive” pe două coloane, în spaniolă și ebraică, în sala Bibliotecii Naționale din Uruguay.

Precum vezi, turnul Babel n-a dispărut! Eu am de-a face cu vreo 18 limbi naționale – (vezi bibliografia ”Principiilor” mele în cartea *Qui es el Humanitarismo?*, Mexico, 1969) – și mi s-a făcut capul ... calendar, tot năzuind să domnească în lumea aceasta o simplă și frățească *limbă omenească*.

---

⁸ Iosif Flavius (1909-1991), publicist cu studii juridice la Paris și doctorat în drept la Roma. Prim redactor al ziarului *Lumea* și din 1937 secretar al cotidianului de limbă franceză *Le Moment* (București); după 23 august 1944 revine în presă ca redactor la ziarul *Timpu*. În 1962 reușește să părăsească România cu destinația Paris. Devine colaborator al postului *Radio Europa Liberă*.

Ție îți mulțumesc și pentru răspunsul *pozitiv*, căci te-ai oferit să priveghezi tipărirea unei cărți în limba română - o carte care *nu este a mea*, cum crezi, ci a unui tânăr profesor de *istorie literară* din București, Mircea Handoca (după mamă ar fi din familia *Labin* (un colaborator la *Adevărul* vechi). Handoca a descoperit arhiva mea abandonată într-o pivniță, în casa surorilor mele (profesoare pensionare la Facultatea de Medicină) când am plecat spre Sudamerica [America de Sud], în 1947. A găsit multe date bibliografice, manuscrise, scrisori etc. și a scris o carte: *283 pagini bătute la mașină*, pe care le-am primit în 30 de plicuri, cu 5-6 foi în fiecare. Le-am revizuit, cât mi-a ajutat memoria. Lucrarea se află la *Biblioteca Universității din Ierusalim* în sectorul pe numele meu: *Arc. Ms. Var. 563/230*, precum mi-a scris Dr. Nadav, Head Dpt. of Ms. & Archives (6.XI.1979). Din București s-au mai trimis *direct* niște foi bibliografice, de anexat la lucrarea prof. Handoca (paginile 284-287) confirmate *în limba română* de Theodor Armon, de la Acquisition Department.

Din proprie inițiativă, prof. Handoca mi-a comunicat că autorizează publicarea cărții sale, undeva *afară* – și eu cred că aceasta e posibil numai în Israel, unde apar atâtea cărți și periodice în limba română, citite de câți s-au statornicit acolo.

Îți mulțumesc deci pentru oferta tipografiei, unde s-a compus și *Drumuri fără întoarcere*. Cred că cele indicate, 24 pagini din coală, corespund și la cartea D-tale: același format, cu aceleași litere și aceeași paginație (8 centimetri lățime și 14 înălțime, la 38-40 rânduri). Cartea prof. Handoca ar cuprinde vreo 15 coli,

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

aproximativ. Urmează ca tipograful să precizeze în cât timp poate compune 500 exemplare și în ce condiții bănești – și cine se va ocupa cu distribuția lor (*o bună parte se va trimite la adrese personale, indicate la timp*).

Într-o scrisoare anterioară, mi se pare, te-am autorizat să cercetezi textul lui Handoca, care îți va fi încredințat pentru tipografie.

Îți doresc pace, sănătate – așteptând răspunsul tău.

Eugen Relgis

5

Eugen Relgis către Simon Schafferman

Libro impreso en el Uruguay

Printed Matter

Senior S. Schafferman

Revaccion del diario *Viața noastră*

P.O.B.

Su casa: 21 Rehov Zichron Yaakov, 21

Jerusalem, Israel

Remitende

Prof. Eugenio Relgis

Gaboto 903, apt. 7

Montevideo, Uruguay

nedatată

Stimate Domnule Schafferman,

Am prilejul să-ți trimit aceste rânduri printr-un prieten care se înapoiază în Israel. Cred că știi că la Biblioteca Universității Hebrew din Ierusalim se află în curs de clasificare biblioteca și arhiva mea, trimise anul trecut prin Reprezentanța de aici a acestei Universități. Multe texte (cărți, scrisori, manuscrise – unele inedite – documente și tăieturi de presă) sunt în limba română. Bine ar fi, dacă ai trece pe la Bibliotecă să vezi în sectorul ce poartă numele meu (*Archiv E. Relgis, Arc. 4-563*) în ce stadiu se află clasificarea. Prof. Haim Avni de la Institutul consacrat iudaismului contemporan mi-a scris că va orienta pe cineva care vrea să-și ia doctoratul studiind lucrările mele. Presupun că Raul Marian din Toronto ți-a trimis fotocopii ale ultimelor mele scrisori. De două luni nu mai am vești de la dânsul; soția lui urmează un tratament medical (prescris la Paris) și nu știu cum se află acum. Poate că-i scrii D-ta lui Marian.

Dintr-o notă în *V.N.* aflu că ai publicat în Revista *Sevet Rumania* un articol⁹ despre Panait Istrati. Ai putea cere să mi se trimită nr. 2 din această revistă? Itsak Korn m-a vizitat când a trecut prin Montevideo. I-am dat câteva documente. O profesoară de la Universitatea din Tel Aviv a publicat o carte la Paris! *Panait Istrati, un chardon deraciné*. Autoarea e Monique Jutrin-Klener. Se poate să găsești cartea și la biblioteca din Ierusalim. Eu am prefățat în 1937 cartea postumă a lui Istrati,

---

⁹ "Evreii în viața și opera lui Panait Istrati" în *Shevet Romania*, nr. 2, octombrie 1977, pp. 35-46.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

apărută atunci în traducerea spaniolă, la Buenos Aires. Vezi în cărțile mele *Hojas de mi Calendario* și în *Espiritu activo* cele scrise despre Istrati și ce mi s-a întâmplat la București din cauza acestei ”anticipări”! (Am plecat din țară abia în 1947).

Dacă îl vezi pe Korn, spune-i să ceară lui M.H. Bady un text al meu despre operele regretatului Enric Furtună și să-l publice în revista *Sevet Rumania*. Pentru ziar, textul e prea mare (o pagină întreagă) și socot că Bady a păstrat manuscrisul.

Ai vreo revelație cu tinerii de la Asociația celor care mai scriu românește în revista lor, *Izvoare*? Nici pe asta nu mi-o mai trimit. Își mai amintesc de cei din ”generația veche”?

Un profesor de istorie literară a scris un studiu bibliografic, de peste 200 pagini, despre subscrisul. Textul bătut la mașină și corectat se găsește în arhiva mea din Ierusalim. Cred că l-ai putea consulta, însă *nu* publică numele autorului, care se află la București. A descoperit arhiva mea, abandonată acolo când am plecat spre Sudamerica [America de Sud].

Primul tom de opere complete în spaniolă a apărut în 1977: *OBRAS* și cuprinde toate poemele mele (patru cărți) reunite în versiune revizuită! Îl găsești la Ierusalim, în arhiva mea. Sper să pot scoate al doilea tom, ceea ce nu-i ”ușor” la vârsta mea!

Cu urări de pace, sănătate și spor la lucru,

Eugen Relgis

GEORGE ROSIANO¹

George Rosiano către Simon Schafferman, 16 iunie 1972

George Rosiano către Simon Schafferman, 30 mai 1973

George Rosiano către Simon Schafferman, 10 ianuarie 1975

George Rosiano către Simon Schafferman, 10 decembrie 1979

George Rosiano către Simon Schafferman, 19 iulie 1985

Iona Rosiano către Simon Schafferman, 5 august 1985

George Rosiano către Simon Schafferman, 5 octombrie 1985

---

¹ George Rosiano/Roșianu, ziarist, s-a născut în 27 martie 1922 la București. În România a colaborat la ziarele *Universul Sport*, *Viața*, *Tribuna Poporului* și *Victoria* (a lui N.D. Cocea). În 1960 părăsește România și după un an de ședere la Paris ajunge în S.U.A. Din 1963 până în 1997 este ziarist la revista *Micro Magazin* a lui Marius Ligi, unde a avut o rubrică permanentă "Oameni-Fapte-Știri". Din 1997, timp de 14 ani, a colaborat la ziarul *Meridianul Românesc* (fostul *Micro Magazin*). A murit la 8 mai 2013 la New York, în vârstă de 91 de ani.

1

George Rosiano către Simon Schafferman

New York, 16.6.72

Stimate Dle Schafferman,

Deși nu vă cunosc personal, totuși mă adresez Dvs, deoarece în trecut am citit cu mult interes articolele Dvs cu privire la fostul comandant legionar Viorel Trifa, actualmente "Episcopul Valerian" din Statele Unite. Demascarea lui nu a folosit la nimic organelor de justiție din U.S.A., care l-au lăsat liber, ca să "zburde" și mai mult.

Încurajați de faptul că nimeni nu l-a tras la răspundere pentru fărădelegile sale, legionarii și antisemiții din U.S.A. și-au luat nasul la purtare și mai mult și-au început să împröște cu veninul antisemit poporul evreu, ca și persoane individuale, acuzându-i de aducerea regimului comunist în România sau făcându-i agenți comuniști. Sistemul e clasic și arhicunoscut, de a face atmosferă și de a deveni din acuzat, acuzator. În acest scop, Trifa și-a găsit o coadă de topor care se numește George Boian și care, până mai deunăzi, se intitula reprezentant al partidului "cuzist", ca apoi să facă înțelegere cu legionarii și să scoată niște fițiuci cuzisto-legionare, care sunt subvenționate, de Trifa și banda lui.

Spre orientare, vă trimit alăturat un număr de exemplare din *News Boian Service*; *Porunca Vremii* și *Fiii Daciei*. În afară de faptul că sunt scrise cu picioarele, și nu au nici stil, nici logică,

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

incită la ură rasială, ceea ce au făcut și predecesorii lor, pe vremuri, în România.

Dacă opinia publică americană, ca și unele organizații evreiești cu oarecare răspundere aici în Statele Unite, nu știu cine a fost Garda de Fier și nici ”cuziștii”, este de datoria noastră să-i demascăm și să le arătăm adevărata lor față. De aceea am făcut apel la bunăvoința Dvs, ca evreu și ca ziarist, să faceți o trecere în revistă a materialului trimis și să vedeți ce puteți face pentru a trage clopotul de alarmă, cu-n ceas mai devreme.

Mulțumindu-vă anticipat, vă salut în modul cel mai cordial,
George Roșiano

2

George Rosiano către Simon Schafferman

Dlui
S. Schafferman
c/o Institutul Dr. J. Niemirower
P.O.B. 15007
Jerusalem
Israel

New York, 30 May 1973

Stimate domnule Schaferman,

Cu o deosebită plăcere am primit recent scrisoarea dtale., din 1.11.72, însoțită de 2 exemplare *Toladot*, pentru care vă mulțumesc, în mod cu totul special. Totodată, țin să vă felicit

pentru evenimentul familiar pe care l-ați sărbătorit, și vă trimit un sincer Mazel-Tov.

Toladot-ul mi-a plăcut foarte mult. Buletinul este scris cu mult gust și autenticitatea schițelor, recenziilor și articolelor reflectă în mod pregnant contribuția și suferințele evreilor din România, în decursul ultimelor decade.

Unele aspecte petrecute în culisele arenei politice din România dintre cele două războaie mondiale, și dezvăluite abia acum, cu privire la noi, evreii, care am trăit acolo, devin un aspru rechizitoriu, pentru cei în cauză. Și acest lucru ar fi, de dorit să-l înțeleagă evreii, când li se solicită suportul material pentru apariția Buletinului *Toladot*.

În spiritul misiunii pe care și-a asumat-o Institutul Dr. Niemirower de-a publica – printre altele – articole privind activitatea antisemitică și legionară din România, vă informez că nici antisemiții și nici legionarii nu au capitulat. Dimpotrivă, ei activează în străinătate, în diverse țări europene, America Latină, și chiar în U.S.A. Publicațiile lor și organizațiile lor sunt mărturii elocvente. De aceea, sunt de acord cu solicitarea dvs. că orice material de acest gen îmi va cădea în mână să vi-l trimit și dvs.

Pentru început, veți găsi alăturat, un buletin informativ-legionar care se intitulează *Țara și Exilul* și care apare la Madrid. Acest număr este dedicat căpeteniei legionare Ilie Gârneață, de la a cărui moarte se împlinește un an – la data articolului – și este semnat de binecunoscutul legionar Horia Sima. Sunt convins că acest număr va prezenta interes pentru

dvs. Aș aprecia foarte mult dacă cu întoarcerea poștei mi-ați trimite *Toladot*-ul, cu dosarul lui Trifa.

În ceea ce privește apelul pe care dvs îl faceți, în numele Institutului, pentru a fi susținut financiar de către evreii-români – cu dare de mână – din New York, țin să vă informez următoarele: ”la New York, se găsește o colonie foarte numeroasă, de evrei din România, majoritatea sosiți aici în ultima decadă. O parte dintre aceștia s-au grupat în jurul organizației sioniste ”Bnei Zion”, și-au format un ”chapter” românesc”. Activitatea se rezumă numai la manifestații culturale, baluri sau ceaiuri-dansante, atâta! Cu toate că o bună parte dintre ei sunt ”iordimi” și se bat cu pumnii-n piept pentru Israel – e plăcut să-ți arăți patriotismul, de pe malul Hudson-ului, decât de la Eilat. Când e vorba de vreo acțiune, care se lasă și cu strângerea de bani, totul e sortit eșecului? Socot că nu era necesar să-i mai descriu, deoarece bănuiesc că cunoașteți marfa?

O altă categorie de evrei – din România – sunt intelectualii care duc o viață individuală, lipsită de orice fel de manifestare socială. S-au americanizat foarte rapid și trăiesc în ”turnul lor de fildeș”, de unde evadează foarte rar, în mijlocul masei.

Atât intelectualii, cât și-o bună parte din masa pestriță pe care-o formează comunitatea evreilor-români din New York au început să sufere de amnezie – ceea ce a devenit chiar epidemic – deoarece majoritatea lor nu mai știu românește. Cu toții manifestează o vădită ignoranță pentru limba pe care au vorbit-o nu demult. Partea

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

comică este că nici limba lui Shakespeare nu prea o posedă cum trebuie, dar ca să te pui în fason, nu costa nimic.

Dacă Caragiale ar fi trăit aici în această perioadă cu siguranță că și-ar fi dublat numărul operelor sale. De aceea sunt cam pesimist în ceea ce privește contribuția evreilor – de origine română din New York – pentru o publicație în limba română, indiferent de scopul pentru care a fost creată.

Totuși, eu nu abandonez sugestia d-tale de-a căuta și chiar convinge pe evreii de aici, ca să înțeleagă misiunea *Toladot*-ului ca Buletin și Tribună de informare și cercetare, a trecutului evreilor din România. Îndată ce voi avea un răspuns pozitiv, vă voi comunica.

Până atunci, mulțumindu-vă anticipat pentru ceea ce v-am solicitat, vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime și considerațiuni.

George Rosiano

P.S.

În afară de *Țara și Exilul*, v-am mai expediat tot azi: *Exilul Solidar*; *Porunca Vremii* și *Troița*. După cum vedeți, ”marfă” ca pe timpuri.

Vă rog ca viitoarea corespondență să mi-o adresați la următoarea adresă:

George Rosiano

50-19 97th Street

Elmhurst, New York 11368

U. S. A.

3

George Rosiano către Simon Schafferman

Dlui
S. Schafferman
P.O.B. 15007
Jerusalem
Israel

George Rosiano
50-19 97th. Street
Elmhurst, N.Y. 11368
U.S.A.

New York, 10 Ianuarie 1975

Stimate Domnule Schaferman,

Regret că trebuie să răspund cu atâta întârziere scrisorii dvs. din 1.11.74. Din motive de sănătate am fost obligat să fac acest lucru. Am fost însă surprins citind în scrisoarea dvs. din 1.11.74 că din 30.5.73 n-ați mai primit nimic de la mine.

Nu pot spune că am excelat în a vă trimite material, dar din când în când tot v-am mai trimis câte ceva din: *Porunca Vremii*, *News Buletin* și *Exilul Românesc*. Ce s-a întâmplat, că n-ați primit acest material, nu pot să-mi explic. Mai recent, în 1974, v-am trimis un număr dintr-o nouă apariție, intitulată *Dreptate*. Constat că nici pe acesta nu l-ați primit? Când colaborem la *Micro-Magazin* aveam posibilitate mai mare de a pune mâna pe

aceste publicații, deoarece acestea veneau la redacție. De un an de zile am ”divorțat” de M. Ligi, așa că singura sursă de procurare e de a mă abona la aceste publicații, unde, vă mărturisesc adevărat, nu prea am chef ca numele meu să figureze pe lista lor de abonați. Voi căuta pe alte căi să procur aceste apariții, pe care vi le voi trimite în măsură ce le voi avea.

Referitor la recrutarea evreilor originari din România – promisiune pe care v-am făcut-o anterior – pentru abonarea și sprijinirea activității Institutului Dr. Niemirower, n-am abandonat-o, lucru pe care vi l-am scris la timpul său, dar – din nou – observ că corespondența mea n-a ajuns în mâinile dvs. E cazul să repet că evreii din New York nu se deosebesc cu nimic de alți evrei de aiurea. E greu să convingi un evreu din New York – de origine română – să-și aducă aminte de trecutul lui din România. Acest lucru este sinonim cu a vrea să convingi un lapon să cumpere un frigider. Toți evreii de aici s-au americanizat, sau vor să fie mai americani decât americanii. Dacă le vorbești de România, și de suferințele îndurate acolo, la fel ca și umilințele la care a fost pusă comunitatea evreiască după cel mai groaznic program, ”rebeliunea”, îți răspund că vor să uite totul, ca un vis urât, și nu-i mai interesează absolut nimic. Pe de altă parte, nu mai știu cum să se ducă în fiecare an la București și pe litoral, ca să arate că sunt americani și stau la Lido, Ambassador sau Continental.

Evreii de-aici nici nu vor să audă de sprijinirea unor activități evreiești, fie în Israel, fie chiar în America. Pe ei îi interesează un

singur lucru: unde se poate bârfi și doamnele să-și poată etala ceva toalete, cât mai decoltate, ca să pară cât mai sexy. Vârsta nu mai contează, deoarece fiecare vampă are o părere bună despre dânsa, sperând să facă cât mai multe victime. O bună parte din evreii din New York s-au grupat în jurul unei organizații sioniste: Bnai Zion, unde din când în când, s-au mai bine zis în fiecare lună, are loc câte un party, unde se întâmplă cele ce v-am scris mai sus. Dacă le-am vorbit despre *Toladot*, au rămas indiferenți, pentru că acolo n-au văzut nici o rubrică unde să scrie că: ”dl X” s-a mutat în casa proprie, că la ”Y” acasă s-a dat un party unde s-a dansat din buric și s-a mâncat pe crăpatelele din delicioasele preparate făcute de Minuta, cu mâinile ei. Ca la Bar-Mitzva lui Nea cutare au asistat sute de persoane care au dansat ”Hava-Naghila” și ”Perinița” amuzând publicul până după miezul nopții, pentru această reușită seară care a fost mai ”tare” ca o nuntă. De aceea, urăm părinților sărbătoritului să aibă multe nachas. Aceste aspecte apar în Buletinul organizație Bnai Zion.

Așa ceva apare în *Toladot*? Desigur că nu! Și mata îmi spui că nu mă ocup de *Toladot*, ca să sprijine această publicație bine și frumos editată. Pe noi evreii, spre regretul meu că trebuie să devin antisemit ca să afirm acest lucru, e că: ”bunăstarea ne dezbină, iar nenorocirea ne adună”. Să vezi dta, câte mii de israelieni se bat cu pumnul în piept, aici la New York, la mii de miile depărtare de Tel Aviv, făcând pe sioniștii, în timp ce în Israel nu și-au găsit locul. Dar e mult mai plăcut ca să faci pe patriotul de pe malul Hudsonului, decât de la Eilat sau de pe

Golan. Eu, personal, n-am fost în Israel decât în vizita asta, anul trecut, așa că nu pot să-mi reproșez nimic în atitudine, dar dacă aș fi imigrat în Israel, niciodată n-aș fi părăsit țara ca acești iordimi. O bună parte din scursoarea evreimii din România a ajuns în America, fie direct, fie via Israel. Și cum oportuniștii și demagogii cad în picioare întotdeauna, același fenomen s-a întâmplat și cu cei sosiți aici. Aceste rânduri au fost o succintă trecere în revistă a vieții cotidiene din colonia evreilor americani, originari din România. Pentru că în detalii mi-ar trebui sute de coli de hârtie. Și chiar atunci, nu știu dacă aș fi în măsură să redau cu talent ceea ce ar fi putut să culeagă un Caragiale, Shalom Alehem, s-au chiar Shalom Ash, dacă ar fi trăit în zilele noastre și-n mijlocul comunității evreiești din New York. Ghinionul lor, și norocul protipendadei, evree-română-americană. Din apariția *Toladot*-ului n-am primit decât două numere, în anul 1972. Dacă doriți să mi-o trimiteți, aș aprecia foarte mult. Eu totuși continui să depistez terenul, pentru găsirea unor inimi evreiești adevărate, care să sprijine o adevărată operă evreiască. Până atunci, vă rog să primiți cele mai distinse salutări de prietenie.

George Rosiano

P.S. Alăturat, vă trimit niște versuri pe care le-am dedicat memoriei victimelor Rebeliunii legionare, cu ocazia împlinirii a 34 ani de la acest masacru. Dacă credeți că sunt bune, și pot fi publicate în *Viața Noastră*, într-un număr de Vineri, v-aș fi

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

foarte recunoscător. Pot fi publicate și-n altă zi, de pildă, atunci când se va scrie despre rebeliunea de la 21 Ianuarie 1941.

Cu mulțumiri,
George Rosiano

ARDE GHETOUL
de George Rosiano

E noapte! și totuși e zi,
La lumina "forțelor vii".
Arde, întregul Ghetou,
Acolo mi-e mama, sora și
fratele meu.

E panică adâncă; în case, pe străzi,
Bestiile "verzi" aleargă la prăzi.
Ieri, străzile pline de viață,
Azi, lacuri de sânge, și trupuri
de ghiață!

Pe-aici, a trecut un convoi,
Mânat de slugile vremurilor noi.
Și-amprenta crimei lăsară:
În trupuri ciuruite, albe, de ceară.

Anii au trecut, totu-i uitat,
Băieții cei "verzi" s-au transformat
Cu toții, și-au schimbat culoarea,
Martirii însă... cer răzbunarea!

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

”In Memoriam” am dedicat aceste versuri sutelor de victime evreiești, căzute pradă Rebeliunii Legionare, desfășurată în Ianuarie 1941, de către membrii ”Gărzii de Fier”, care au ucis fără milă suflete nevinovate, și-au incendiat totodată cartierele: ”Văcărești, Dudești și Cal.[ea] Griviței”, populate în mare parte cu familii de evrei. Azi, după 34 ani, de la noaptea ”Sf. Bartholomeu”, când citim aceste versuri, se cuvine să plecăm o clipă smeriți capul, și să vărsăm o lacrimă fierbinte, pentru odihna în Pace, a martirilor noștri.

G.R.

4

George Rosiano către Simon Schafferman

Dlui S. Schafferman
P.O. Box 15007
Jerusalem
Israel

New York, 10 Decembrie 1979

Stimate Domnule Schafferman,

A trecut mult timp de când nu v-am mai scris, cu toate că, din când în când, v-am zărit semnătura pe câte un articol. Despre mine, nimic deosebit. Urmăresc evenimentele cotidiene, cu dispreț, scârbă și... grija zilei de mâine. Trăim într-o lume cu

totul aparte, unde fapte fără precedent pot avea loc oricând. Ceea ce m-a determinat să vă scriu din nou se datorează unor articole apărute pe aici, chiar în presa americană, iar unele, în cea românească de exil care caută să lovească numai în noi, "evreii"! Vă trimit alăturat un articol care a apărut în *New York Times*, și unde un oarecare cercetător evreu-american, anume Ira Hirschmann, afirma că din România, în perioada imediată intrării rușilor, au imigrat 50.000 evrei. Această treabă ar fi fost facilitată de fostul ambasador român la Ankara, Cretzianu, și el. Eu, personal, n-am auzit despre așa ceva, dar legionarii de aici, profitând de pe urma acestui articol, caută să speculeze situația, arătând că România a ajutat imigrația evreiască ca să scape de atrocitățile naziste. Cretzianu la ora actuală e mort, ca să mai poată confirma cele spuse de Hirschhornn. Socot că dvs. sunteți cel mai competent să cunoașteți situația emigrării evreilor din aceea perioadă, și dacă cu adevărat, idealul a fost făcut? A doua chestiune e un articol apărut în ziarul *Dreptatea*² (așa se intitulează) care n-are nimic în comun cu oficiosul fostului ziar țărănist, de pe vremuri. Individul care-l editează, și își spune Adv. Milhovan³, a fost catapultat aici în urmă cu 10-12 ani,

---

² Este vorba despre ziarul *Dreptatea* – *The Justice. Organ independent de informare a românilor din America*, ce apărea la New York, director și editor fiind Dean Milhovan-Mitu.

³ Dean Milhovan-Mitu își explică politica sa editorială într-o scrisoare (15 martie 1975) trimisă lui S. Schafferman: "... În USA trăiesc însă într-o comunitate dominată de ei [legionari – n.n.] și eu cred că singura metodă de

căsătorit cu o evreică – el este creștin – pe care a abandonat-o la foarte scurt timp. După aceea, a ocupat un post de muncitor pe un șantier naval din Brooklyn. De pe urma unui accident de muncă, a fost pensionat. La ora actuală nu face nimic, decât voiajuri în România, și scoate această fișuică, unde scrie articole, pro și contra regimului Reserist. E înconjurat de câțiva evrei – unii dintre ei care au trecut prin Israel – și duce o politică de: ... și cu carne și cu brânză! Tună și fulgeră împotriva lui Trifa, dar când îi vine la socoteală, face și pe antisemitul, așa cum de pildă a procedat în articolul de față: "Evrei care ponegresc România". Cred că nu mai este necesar să subliniez că unii de aici susțin că nici n-ar fi avocat, și că cu totul altcineva îi scrie articolele, pentru că cine a stat de vorbă cu el a văzut că nu prea este atâta de ager la minte, ba din contră, chiar foarte redus. Sunt convins că dvs., cu talentul pe care-l aveți, veți pune la punct această "pană" antisemită.

În cazul că veți publica ceva, în ambele articole pe care vi le-am trimis, aș fi tare bucuros și aș aprecia foarte mult dacă mi-ați

---

anihilare a influenței lor este de a-i ridica la o tribună publică unde singuri își vor dovedi ignoranța și incapacitatea, sau vor putea fi controlați și combătuți de opinia publică și presă, cu mai multă ușurință. A încerca a-i combate sau nega ca în trecut, înseamnă din nou să-i forțezi să se închidă în subversiune și conspirație extremistă – opresiunea creând martiri și religii. Nu știu în ce măsură am dreptate, dar după multe frământări am ajuns la concluzia că este o soluție care merită să fie încercată, fiindcă sunt unii dintre ei care merită să li se ofere o bază teoretică de-a se despărți de ei".

trimite și mie câte un exemplar. Am citit că ați scos un volum de amintiri, *Drumuri fără întoarcere*, pe care, tot așa, aș dori foarte mult să-l am, ca o amintire, din partea autorului, pe care-l stimez și apreciez foarte mult. Bănuiesc că, cu sănătatea sunteți în regulă. Ce vă face familia și băiatul?

Eu vă doresc toate cele bune, sănătate și multă fericire, iar anul nou, 1980, să vă aducă tot ceea ce vă doriți.

Cu toată stima și considerația,

George Rosiano

5

George Rosiano către Simon Schafferman

New York, 19 Julie 1985

Stimate Dle Schafferman,

E multă vreme de când nu v-am mai scris. Totuși vă întâlnesc mereu în coloanele *Vieții Noastre* și *Revista Mea*. Mă bucură că sunteți activ, deși am auzit că v-ați fi pensionat? Profit de ocazie că un prieten din New York vine în vizită în Israel și vă trimit cu el câteva publicații românești-antisemite, care apar acum la New York. Numele prietenului meu este Marcel Dotan, și va fi în Israel pe la începutul lunii August, a.c. El este Vice-Președinte și Secretarul Lojei Bnai Zion, din New York, unde activez și eu. Noi am înființat aici, de câteva luni, în cadrul Lojei, o divizie pentru combaterea antisemitismului, și căutăm

să-i demascăm pe acești foști și actuali legionari. Am publicat câteva articole, în Buletinul Organizației Bnai Zion, adresate antisemiților, dar asta nu-i suficient. Singurul ziar unde aş fi putut răspunde este *Micro-Magazin*, condus de Marius Ligi – Evreu, dar care stă neutru la toate aceste ațâțări, deoarece nu vrea să-și piardă cititorii, în proporție de 90% creștini. Eu îl înțeleg și pe el, că la mijloc e vorba de *parnusa*⁴ lui, și dacă evreii nu-i dau concursul, atunci se descurcă și el cum poate. Antisemiții și-au luat nasul la purtare, deoarece sunt protejați de indolența autorităților americane, care nu vor să facă nimic împotriva acestor publicații ațâțătoare la ură, deoarece invocă Constituția, în al cărui amendament arată că Presa e liberă și poate scrie ce vrea. De aceea, o publicație antisemită notorie, care a apărut mai întâi sub numele sofisticat de *Mincinosul*⁵ și acum apare sub numele de *Meridiane*, în mod ironic, publică pe prima pagină a Revistei: ”Thank you America, for Freedom of the Press”. Și după aceea, tot cuprinsul publicației e plin de venin la adresa evreilor, vinovați de toate relele din lume. Acum, mai recent, a apărut *Universul Liber*⁶, care vrea să se considere o continuare a *Universului* de altădată. Individul care-l scoate este

---

⁴ Parnusa (ebr.), mijloc de existență; sursă de câștig.

⁵ Primul număr al revistei lunare *Mincinosul* a apărut în iunie 1984 la New York. Cu numărul 10, martie 1985 își schimbă numele în *Meridiane*. Redactor șef al publicației era Rodica Andrei.

⁶ *Universul Liber*, magazin bilunar publicat de Aristide Buhoiu la New York, apare începând cu numărul 1 din aprilie 1985.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

un fost cronicar al Televiziunii Române, cu numele de Aristide Buhoiu. A venit numai de circa 1 an la New York, sau poate chiar mai puțin, și a fost capabil să scoată o gazetă, care oricât costă ceva bani. De unde? Și ceva mai mult, într-unul din recente numere, un redactor, al cărui apariție aici, este cam suspicioasă, a găsit de cuviință să-l elogieze pe Stelian Popescu, directorul *Universului* de tristă amintire. De altfel, o să citiți și dvs. articolul elogiator, pe care vi l-am trimis. Dacă cumva știți vreun anticar, sau altă sursă, care are cartea lui Victor Eftimiu: *Jos Laba de pe Tricolor*, m-ar interesa s-o am, și bineînțeles să achit contravaloarea ei. În această carte, Eftimiu demască acțiunile mârșave ale lui Stelian Popescu, și aş vrea să le public în *Micro-Magazin*, ca să arăt celor ce nu știu ce a reprezentat *Universul* în țară, să afle aici în exil. Eu v-am trimis prin d. Dotan, următoarele publicații: *The Legionary Movement*⁷, scrisă de un medic român din Chicago – fost legionar; *Porunca Vremii*, *Boian Service*; *Holocaust Patriot News*; *Micro-Magazin*; *Ediție Specială, Micro Magazin*, *Universul*, No. 3 și 7; *Mincinosul* No. 3 și 4, și *Meridiane* Nr. 13. I-am comunicat d. Dotan adresa Dvs. din Ierusalim, dar s-ar putea ca să nu aibe timpul necesar ca să vă vadă, și atunci i-am indicat adresa fratelui meu Iona Rosianu, din TA⁸, care locuiește la [...], să

---

⁷ Este vorba de cartea lui Alexander E. Ronnett, *Romanian Nationalism. The Legionary Movement*, Chicago, Loyola University Press, 1974.

⁸ Tel Aviv.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

primească el pachetul pentru dvs. și după aceea să găsească forma nimerită ca să vă parvină. Vă trimit acest material, pentru că am convingerea că penița dvs ascuțită va fi gata să răspundă, așa cum trebuie, acestor derbedei ai condeiului românesc. V-am admirat întotdeauna, cum ați răspuns problemelor antisemite și antisemiților din prezent și trecut. În cazul că veți publica ceva, aș avea o mare rugămintă, bineînțeles, dacă este posibil? Ca o copie după articolul respectiv, să-l primesc și eu. Iar în cazul că vă cer prea mult, atunci dacă sunteți amabil, să-l înștiințați pe fratele meu de apariția articolului, și el se va ocupa de restul, adică să facă ca să-mi parvină. În încheiere, vă doresc spor la lucru, și multă sănătate, alături de familia Dvs.

Cu deosebit respect,

George Rosiano

6

Iona Rosiano către Simon Schafferman

George Rosiano

50-19 97 th St.

Elmhurst, NY 11368 USA

5 aug. 1985

Stimate D-le Schaferman,

Din partea fratelui meu George Rosianu din New York vă trimit acest pachet cu ziare care sunt pentru duminică. Ele au

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

pășit prin bunăvoința unui prieten al lui din N.Y., actualmente turist în Israel.

Adresa fratelui meu o aveți mai sus dacă vă este necesară.

Shalom Rav

I. Rosianu

I. ROSIANU

TEL. 22.95.24., T.A.

7

George Rosiano către Simon Schafferman

New York, 5 Oct. 1985

Dragă Domnule Schafferman,

Cu multă plăcere am citit aerograma dtale. din 18.8.85, la care am ținut să vă răspund mai demult, dar am avut o criză de sciatică, care mi-a luat orice dispoziție, din cauza durerilor. Acum, slavă Domnului, mă simt ceva mai bine, și am trecut la răspunsul corespondenței primite în ultima vreme. Țin să vă mulțumesc pentru promptitudinea cu care ați răspuns la materialul trimis, prin articolul⁹ publicat în *Viața Noastră*, care e foarte bun. Dar acum, fie vorba între noi, ceea ce dvs. ați sesizat foarte

---

⁹ "O datorie a evreilor-români din America", apărut în *Viața Noastră* din 30 august 1985, p. 4.

just, că problema trebuie să fie dezlegată numai de evreii de aici, e perfect adevărat, numai că situația de acasă, nu se potrivește cu cea din târg. Stimate Domnule Schafferman, dvs. nu cunoașteți mentalitatea americanilor, și în special a evreilor americani de aici. Sunt de o naivitate copilărească, care te face să urli, nu să strigi, pentru că nu se dezmeticesc, decât numai atunci când le dai cu bâta în cap. La Bnai Brith, Defamation League îți spune că constituțional nu poți face nimic, deoarece Presa e liberă, și la adăpostul acestui slogan, antisemiții profită și își fac de cap. Recent am trimis prin bunăvoința unui prieten, o altă publicație legionară, care apare aici la New York: *The New Right*¹⁰, publicată de National Defense League. Două exemplare din această fițuică și cu alte două articole apărute în *Libertatea*, și alt produs legionar, le veți primi în curând din partea fratelui meu. Vorbeam zilele trecute cu un inginer american, născut în țară, adică aici în America, și îi arătam naivitatea evreilor americani, și chiar a americanilor însăși, cu privire la antisemitismul din America, și la impotența acestora de a nu putea stăvili propaganda și incitarea la ură, împotriva evreilor. Ce credeți că mi-a răspuns acesta? Este adevărat că se propagă antisemitismul, dar constituția apară libertatea Presei. În urmă cu 50 ani,

---

¹⁰ *Dreapta Nouă / The New Right. Romanian Nationalist and Anti-Communist Bulletin published by the League of National Defence Corp, Brooklin. Directorul publicației bilingve (româno-engleze) a fost Constantin Burlacu.*

McCarthyismul a căutat să constrângă libertatea Presei și a cuvântului, și strângând șurubul, a început să acuze pe oricine avea alte vederi decât ale Guvernului, de simpatizanți comuniști, sau chiar comuniști dintre care, cele mai multe victime au fost de origine evreiască. Și pentru a împiedica ca să se mai întâmple așa ceva, atunci liderii organizațiilor evreiești, și mai ales cele de stânga, au reușit să doboare McCarthyismul, decidând că libertatea Presei și a dreptului de exprimare, este liberă. Drept consecință, pe piața americană, în librării și biblioteci, poți să găsești și să cumperi *Mein Kampf*. Desigur că astăzi, dacă piața a fost aruncată, este mai greu să alegi numai ce-ți convine, și ceea ce nu-ți convine, să ceri să fie interzis. Dar tot interlocutorul meu mi-a dat și soluția: ”noi, evreii, nu avem altceva de făcut decât să luptăm, tot prin presă, tot prin propagandă, tot prin cuvântări, și să combatem viguros toate acuzațiile ce ni se aduc”. Poftim! Pentru asta trebuie să ai și unde răspunde. Și cu polemică, noi știm foarte bine unde s-a ajuns. Câteva sute de mii de evrei nu au fost în măsură să influențeze cele 18 milioane de români, care au crezut mai mult din cele ce au citit în ziarele antisemite și legionare, decât în cele câteva ziare democratice, cu privire la ura de rasă și la pericolul jidovesc. Același fenomen se petrece și astăzi aici. Americanii la origine nu sunt antisemiți, dar ascultă cu interes, când cineva vine să le deschidă capul despre evreul american-exploatator. Și toată scursura venită din România, pentru că foarte rar ai să găsești vreun intelectual, sau pe cineva mai de Doamne ajută, a început să le sară ochii, când văd un

evreu de origine română, care s-a aranjat, și el nu are aceeași situație. Și această pleavă, pe care Ceaușescu a scos-o din închisori, a început să învrăjbească poporul american împotriva eveilor. *Porunca Vremii*, într-un număr recent, cu titluri de-o șchioapă, scrie despre JIDANI. Când voi fi în posesia acestui exemplar, am să vă trimit o copie. Noi, cei din Loja Românească, ducem o luptă asiduă cu aceste elemente, și nu vom capitula, dar ce folos, când ceilalți evrei de origine română stau deoparte, așa cum am stat și în România, când le-a mers bine. Numai când sabia lui Damocles le este deasupra capului, atunci încearcă să strângă rândurile. Uneori, e prea târziu. Despre fițuicile antisemite care au început să apară ca ciupercile după ploaie, cu excepția celor legionare, cred că bănuți de cine sunt subvenționate? Nici vorbă că de cei care i-au trimis din țară. Și dacă, din păcate, nu toate au aceeași linie, aceasta este numai de a induce în eroare cititorii și opinia publică, pentru a nu se putea ști cine le este stăpânul? Dar la origine, toate au același tată.

Din nou trebuie să vă spun că dvs. ați sesizat foarte bine că, deocamdată, *Universul* nu prea se dă la evrei, dar asta, deocamdată... Să vedem mai încolo ce atitudine are să ia când va simți că întreaga pătură de cititori creștini va trece de partea lui? Pentru că, chiar într-un număr recent al *Universului*, la Poșta Redacției, un cititor credincios antisemitismului o spune clar: "deocamdată, sunt abonat și la altă publicație de limba română (nu-i dă numele) dar în momentul ce acest abonament îmi va

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

expira, vă asigur de subscripția mea pentru un abonament anual”. Și probabil, că și alți abonați creștini îi vor urma pilda? Mai ales că 90% din cititorii *Micro-Magazinului* sunt creștini. Apropo de *Micro-Magazin*, v-am expediat prin poștă un exemplar, No. 244, cred că l-ați primit de acum? L-am trimis Air-Mail. Sper că cele ce v-am scris mai sus și cu materialele trimise vă vor face să fiți la curent cu tot ce se întâmplă pe acest continent, care a deschis porțile tuturor indezirabililor. În încheiere, vă doresc multă sănătate și numai bine.

Cu deosebită stimă,

al dvs.,

George Rosiano

BENO ȘI POLDI SEBASTIAN ¹

Beno Sebastian către Theodor Lavi, 5 martie 1962
Simon Schafferman către Poldi Sebastian, 7 august 1972
Poldi Sebastian către Simon Schafferman, 27 august 1972
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 31 august 1972
Poldi Sebastian către Simon Schafferman, 28 mai 1973
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 18 februarie 1981
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 26 noiembrie 1981
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 21 aprilie 1984
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 30 mai 1985
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 29 august 1985
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 3 decembrie 1985
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 3 martie 1986
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 18 martie 1986
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 13 mai 1986
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 2 iunie 1986
Beno Sebastian către Simon Schafferman, 15 mai 1987

---

¹ Frații lui Mihail Sebastian, cunoștințe ale lui Mircea Eliade din perioada studenției la București. Alte scrisori ale lor, referitoare la același subiect (Mircea Eliade), au apărut în *Theodor Lavi în corespondență*, editori Mihaela Gligor și Miriam Caloianu, Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 375-382 și *Postlegomena la felix culpa. Mircea Eliade, evreii și antisemitismul*, volumul 1, Ediție îngrijită de Mihaela Gligor și Liviu Bordaș, Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 133-140.

1

Beno Sebastian către Theodor Lavi

Asnières, 5 martie 1962

Stimate domnule Löwenstein,

Acum aproape două luni v-am trimis o a doua scrisoare, după prima în care vă transmiteam mesagiile lui Silvia și Simon Păstorescu.

Faptul că am primit răspuns la prima mea scrisoare înseamnă că adresa la care v-am scris de ambele dăți era bună, și că nu e de presupus că n-ați primit a doua mea scrisoare.

Îmi permit să repet ceea ce v-am scris în a doua scrisoare. Simon îmi comunicase, în limbajul asupra căruia ne înțelesesem, că pachetul cu o serie de manuscrise ale lui Mihail Sebastian, și în primul rând cu *Jurnalul* lui, au fost depuse la legația Israelului din București și că au plecat prin curier diplomatic, pe adresa dumatăle.

Vă rugasem acum aproape două luni, tot așa cum vă rog și acum, să-mi comunicați dacă ați primit pachetul, ce conține el, în primul rând dacă a sosit *Jurnalul* fratelui meu, lucru cel mai prețios pentru noi, frații lui Sebastian.

I-am scris lui Simon că n-am primit răspunsul d-tale și l-am întrebat dacă într-adevăr pachetul a plecat la d-ta. Mi-a confirmat din nou acest lucru și s-a mirat că nu știu încă nimic în această privință.

Vă rog deci să-mi spuneți cum aş putea intra în posesia *Jurnalului*. Fiind vorba de jurnal în primul rând, care datorită caracterului strict intim pe care îl are nu poate avea valoare decât pentru familia lui, aş vrea să ştiu că ne ajunge aici fără riscuri.

Pentru aceasta, vom găsi pe cineva de încredere care se va prezenta la dvs. să-l ridice, bineînţeles comunicându-vă din timp numele persoanei care se va prezenta la dvs. cu o scrisoare din partea mea.

Deocamdată aştept nerăbdător să ne confirmați primirea pachetului trimis de Simon și în primul rând, *Jurnalul*.

Simon și Silvia aşteaptă, săracii, din ce în ce mai nerăbdători dar și mai amărâți, epuizați, să câștige la această imensă loterie care se numește depunerea actelor și primirea pașaportului, la care sunt mulți câștigători dar la care nu trebuie să fii deosebit de ghinionist ca să nu câștigi multă, multă vreme.

Oamenii de acolo ştiu treaba asta și totuși unii din ei, cum sunt Păstoreștii, nu se pot împiedica să creadă că sunt și obstacole așa zis obiective (un semn "infamant" la dosarul securității, pentru sionism, gazetărie, masonerie sau cine știe ce altă vină) care pe ei îi va împiedica să plece. Cum ştiu că nu există niciun obstacol oricât de obiectiv și serios care să nu fie ușor înlăturat cu bani de afară și cum ştiu că nimeni de afară nu face treaba asta pentru ei, vă închipuiți ce deprimați sunt.

Îmi permit să vă spun că chiar încurajările, în care nu cred, le fac plăcere.

În așteptarea răspunsului dvs., pe care l-aș dori cât mai apropiat, vă mulțumesc

A.[ndré] [Benó] Sebastian

2

Simon Schafferman către Poldi Sebastian

7.8.1972

Dragă Poldi,

Nu știu cum să-ți mulțumesc pentru ultima ta scrisoare – așa cum ți-am mulțumit și pentru cea anterioară – care mi-a dovedit că cele mai grave chestiuni se pot discuta cu seninătate și calm și că cine are dreptate – și incontestabil că tu ai dreptate – nu e neapărat nevoie să recurgă la un ton ofensator pentru a și-o impune. Ți-am răspuns din capul locului că-mi recunosc greșeala – aceea de a nu fi cerut avizul vostru – și sunt fericit că nu mă acuzi de rea credință – de spoliere, de jaf și mai știu eu ce – de vreme ce îmi scrii că ai înțeles punctul meu de vedere chiar dacă nu e al tău. Nu știu dacă mai este nevoie să-ți explic de ce n-am socotit ca o ”împietate” să folosesc pentru demascarea lui M.[ircea] E.[liade] ceea ce a gândit M.[ihail] S.[ebastian] despre el. Mi-am amintit că în România, într-o altă împrejurare, a utilizat fragmente de jurnal, pe care le-au pus la dispoziție chiar moștenitorii și ele au apărut în publicațiile regimului și m-am

gândit că nu comit nici un sacrilegiu, dacă folosind precedentul, voi proceda la fel în vederea unui scop, care în nici un caz nu împieteză asupra memoriei lui Sebastian, ci dimpotrivă. Am socotit greșit când n-am apreciat că valoarea acestui *Jurnal* pentru moștenitori stă în opiniile lui M.[ihail] S.[ebastian] despre unele personaje devenite astăzi un stindard al regimului din România și nu pot să-ți spun cât mă [...] că am căzut în această eroare. Nu pentru că m-am văzut pus la stâlpul infamiei și acoperit cu insulte, pe care crede-mă că nu le merit, dar pentru că Silvia și Păsărel au fost foarte afectați de tonul furibund al moștenitorilor. Până una alta, dacă sunt deposedat de calitatea care m-a legat de moștenitori, mai rămân ca soțul verișoarei voastre – singura din partea tatălui vostru – și tatăl lui Păsărel, amândoi la fel de jigniți de lumina în care mă pun moștenitorii. Și dacă pomenesc mereu de moștenitori nu mă gândesc deloc la tine, din motive asupra cărora vom discuta poate altădată, când voi răspunde dacă va mai fi nevoie [...] cifre și fapte moștenitorii au făcut și pe alții să profite ”de banii lui Iosi” și sper că voi primi descărcarea până la ultima centimă. Pentru a nu învenina și mai mult raporturile, te rog să nu arăți nimănui această scrisoare. Ea este destinată ție ca o confesiune – și-mi pare bine că n-am scris-o cu zile înainte când eram [...] și n-am lăsat nici pe Păsărel să răspundă, care era și mai indignat.

Acum să revenim la chestie. Fiindcă odată stărnită trebuie neapărat lămurită. Merg pe urma scrisorii tale și-ți dau lămuririle.

N-a fost vorba niciodată de reabilitarea memoriei lui Sebastian în Israel și dacă eu am afirmat așa ceva, am comis o mistificare. Când am sosit eu în Israel, fusese déjà jucat și pe scenă² și la radio, iar criticul literar al unui ziar ebraic scrisese un studiu despre el. Eu întâlnisem însă aici câțiva vechi renașteriști – care aici nu mai joacă nici un rol – și care păstrau despre M.[ihail] S.[ebastian] imaginea deformată, cu care au rămas din 1935. Nu cred că aş fi scris că am dus vreo campanie împotriva acestora, pentru că nu era nevoie de așa ceva și puținul pe care l-am făcut eu personal n-a avut asemenea obiective și, în orice caz, am făcut-o în calitate de ziarist care l-a admirat întotdeauna pe Sebastian – și nu în ”calitatea de soț al verișoarei lui Iosi” și cu pretenția că-l ”reprezintă în Israel”. E adevărat că uneori am exercitat această reprezentanță, când mi-a fost cerută de moștenitori, dar numai pe latura juridică, atunci când s-a încercat într-adevăr jefuirea unui patrimoniu care aparținea exclusiv lor. Deci, dragă Poldi, să fim înțeleși: nu a fost nevoie să duc campanie pentru reabilitarea lui Iosi aici. Sunt de acord cu tine că nu era nevoie de așa ceva pentru că opera lui M.[ihail] S.[ebastian] n-are nevoie de girul nimănui; ea trăiește prin valoarea ei indiscutabilă și părerile unora sau altora nu pot întuneca strălucirea ei. E însă adevărat că de câte ori am scris sau vorbit despre el, am încercat să scot în relief simțământul lui

---

² Piesa *Steaua fără nume* a avut premiera în 28 iunie 1962 la Sala YMCA din Ierusalim.

evreiesc – și aceasta este o chestiune care mă privește personal și n-am făcut-o în calitate de soț al verișoarei lui și nici pentru a capta bunăvoința sioniștilor. Mă servesc chiar de exemplul tău: *encyclopedia judaica* îl cuprinde și *encyclopedia* asta e publicată la Ierusalim de oameni care n-au cerut nimic acestor responsabili. Foarte exact. Numai dacă ai să cercetezi mai atent această enciclopedie ai să afli că responsabil pentru partea românească a fost doctorul Loewenstein. Și tot doctorul Loewenstein e cel care scriind *Enciclopedia Comunităților Evreiești din România*³ l-a introdus pe M. Sebastian printre puținii scriitori selecționați pentru aportul lor literar. Îți trimit o copie după pagina din această enciclopedie, în care ai să găsești această mențiune. De curând a apărut în limba ebraică o antologie⁴ a scriitorilor evrei de limbă română, scoasă tot de sioniști, în care Sebastian titrează cu 15 pagini, plus portretul și date biografice. Dacă te interesează am să-ți trimit o fotocopie. Iată așadar că dracul nu e chiar așa de negru. Părerea mea intimă

---

³ *Pinkas Ha-kehilot Romania* (ebr.), vol. I, Jerusalem, Yad Vashem, 1968. Poza lui Mihail Sebastian, însoțită de câteva referințe biografice, apare în studiul introductiv al Enciclopediei, la pagina 135.

⁴ K.A. Bertini, A.B. Yoffe, Dora Littman-Litany, (eds.), *Rădăcini și furtună. Antologie a scriitorilor evrei de limbă română*, Tel Aviv, Editura Eked, 1972. Capitolul dedicat lui Mihail Sebastian (pp. 253-267) conține fragmente din *De două mii de ani*, *Cum am devenit huligan*, și *Evreul în opera lui Proust*. În *Studiul introductiv* semnat de Dora Littman-Litany apar scurte date biografice ale lui Sebastian (pp. 26-27).

este că nu există în Israel nici un fel de ostilitate față de M. Sebastian.

Acum vreau să-ți povestesc alte lucruri care te vor interesa. Dosarul Mircea Eliade a fost provocat de intenția profesorului Gershom Scholem, decanul Facultății de istorie de la Universitatea ebraică de la Ierusalim, care intenționase să-l aducă pe Eliade să țină aici o serie de conferințe. După apariția Dosarului, profesorul, recunoscut ca o mare somitate în materie, ne-a scris că a luat cunoștință de scrisoare și s-a adresat ”prietenului” și că va reveni după ce va primi lămuririle lui. Iar aceste lămuriri au venit sub forma unei lungi scrisori. Profesorul ne-a chemat la el. N-a citit scrisoarea în întregime, ci numai fragmente din ea, în care licheaua apare în toată josnicia ei. Despre articolele scrise de el în *Buna Vestire* sub semnătură, în binecunoscutul limbaj al huliganilor codreniști, pretinde că nu-și aduce aminte și că trebuie să fie probabil vreun interview, care i-a fost deformat. În al doilea rând, pretinde că el ar fi fost singurul din presa română care l-a apărat pe Sebastian când a fost atacat la apariția romanului *De două mii de ani*, ceea ce este o minciună sfruntată. Citește te rog *Cum am devenit huligan* și ai să vezi că articolele scrise de M.[ircea] E.[liade] în *Vremea* se refereau la fondul logic al prefetei lui Nae – Juda e suferind și trebuie să sufere și nu la obiectul romanului. De altfel la pag. 191, M.[ihail] S.[ebastian] scrie cum l-au dezamăgit ”cohortele de prieteni” ce ”nu s-au simțit obligați, nu pentru mine, dar pentru ei înșiși, la cuvânt de dreptate”.

Un al doilea fapt, pe care ți-l relatez doar cu titlul de inventar este interesul pe care Sebastian l-a trezit profesorului Duff, fostul decan al Facultății franceze de la aceeași Universitate din Ierusalim, care m-a rugat să-i procur operele lui Sebastian. Din păcate nu l-am putut satisface decât în parte. Iar doamna Heinic din Sao Paolo ne-a cerut să-i procurăm – oricât costă – romanul *De două mii de ani*. De unde? Nu-l am nici eu și nici n-am fost în stare să mi-l procur. Moștenitorii cred că [în] România sunt toate șansele să se publice operele lui M.[ihail] S.[ebastian]. Toate [...] și *De două mii de ani*. De trei ani tot aud că se reeditează și nu văd nimic. Știu de unde vine această rezistență. Sunt acolo pagini viguroase împotriva antisemitismului – românii sunt a[lergici] să li se amintească de felul cum s-au purtat cu evreii. Mi se povestește că Radu Gyr, autorul între altele și al faimosului dicționar, fiind onorat cu un premiu de stat, și câțiva scriitori au lansat un memoriu lui Ceaușescu pentru a protesta. Au fost chemați de domnul șef al statului și făcuți cu ouă și oțet. Argumentul era că oamenii și-au ispășit pedeapsa, sunt români și au dreptul să trăiască în țara lor. Răspunsul acesta l-a primit d. Aurel Baranga, care era printre semnatarii apelului. Înțeleg ce preț mare ar avea pentru ei *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, ca să-i poți închide gura pentru totdeauna.

Vin acum la un alt capitol al scrisorii tale: problema dreptului de a utiliza *Jurnalul* lui Iosi și scrierile lui. Vrei să știi cum a fost posibil ca *Toladot* să poată să utilize fragmentele din *Jurnal*. Cred că ți-am explicat. Fotocopia se află în arhiva lui

Yad Vashem. Ți-am scris cum a ajuns acolo. Cel care și-a luat răspunderea de a-l aduce în Israel a făcut-o cu această condiție. Eu mărturisesc că n-am știut de această condiție. Am fost fericit că după câteva eșecuri am găsit în sfârșit o modalitate de a salva *Jurnalul*. Loewenstein a știut de această condiție și a acceptat-o, ca fiind singura soluție posibilă pentru salvarea *Jurnalului*. Când ai să vii în Israel – și sper că ai să vii cât de curând pentru că știi că te așteptăm întotdeauna cu inima deschisă – ai să afli mai multe, ai să afli tot ce vrei să știi și despre care trebuie să mă înțelegi că nu pot să-ți scriu. Țin însă să te liniștesc și să-ți repet: Loewenstein va face toate demersurile pentru a scoate copia și să v-o remită. Cu de la el putere nu poate s-o facă. O va face după vacanță, căci acum toată lumea e plecată și omul care trebuie să decidă lipsește deocamdată. Punctul juridic, pe care îl invocă moștenitorii, în cazul unui proces, este perfect întemeiat. Pe banca acuzării va trebui să apar eu, având alături, eventual, pe Loewenstein. Nu știu dacă m-am făcut înțeleș, dar asta e situația. Te înștiințez pe cuvânt de onoare că nu există nici o altă fotocopie în Israel, afară de aceea de la Yad Vashem, aproape ilizibilă. Nimeni n-a avut acces la ea și nici nu va avea cât timp va mai sta în safe-ul de la Yad Vashem. Mă voi strădui din toate puterile să satisfac cererea ta, dar nu pentru că fac parte ”din clanul familiar”, cum așa de măgulitor scrii tu și din care mă consider decăzut completamente după avertismentele date de moștenitori, dar o voi face pentru tine și pentru respectul ce port memoriei lui Sebastian. Sunt alături de tine în părerea că ceea ce

a scris în intimitatea lui îi aparține. Nimeni nu va mai cunoaște aceste însemnări intime și păstrarea secretului va trebui să rămână în răspunderea moștenitorilor.

Dragă Poldi, nu pot să-ți scriu cât de mult m-a liniștit promisiunea ta de a cere lui E.I. să scrie ceva pentru *Toladot*, nu pentru faptul în sine, pe care desigur că-l apreciez la justa lui valoare, cât pentru sentimentul ce mi-ai dat că ai judecat ca om și ca văr eroarea mea și nu-mi păstrezi nici o ranchiună. M-aș simți jignit să crezi că vreau să te lingușesc, dar am crezut întotdeauna în înțelepciunea ta, în tactul tău și în ceea ce tu numești ”solidaritatea familială”.

Îți doresc să-ți faci vacanța plăcută și să te întorci întremat și eliberat de frământările care te sâcăie. Încă o dată te rog să nu arăți nimănui această scrisoare. Într-o bună zi apele tulburi se vor limpezi și tot va reintra în normal. Sunt un impulsiv – bătrânețea m-a potolit întrucâtva – dar nu sunt vindicativ. Uit repede și iert ușor. A fost unul din marile mele defecte, dar acum când stau să împlinesc vârsta psalmistului, nu-l regret, ci-l consider ca una din puținele laturi pozitive ale mele.

Sărută din partea noastră pe tanti Clara și urarea noastră pentru o bătrânețe cât mai liniștită și fără necazuri. Sărută-ți fetele și spune tuturor cuvinte bune din partea noastră, pe care nu știu pentru câtă vreme nu le voi putea scrie personal, așa cum obișnuiam în calitate de secretar al familiei.

Te îmbrățișez cu mare dragoste,
semnătura

3

Poldi Sebastian către Simon Schafferman

27 august 1972

Dragii mei,

A murit mama. Joi 24 VIII, la 11 dimineața după un atac cerebral rapid brutal.

Eu eram la P[aris], Beno la Londra, Michele undeva în România, Bebe cu Micky la Mamaia.

Știu că (deși era în bună formă până în penultima oră) suferea de absența mea. Așa a fost întotdeauna – de când a venit la Sceaux. Prezența mea era pentru ea un fel de sprijin împotriva mizerilor vieții și un sentiment de securitate.

Gândul că ar fi putut să aibă timp să-și dea seama că (deși anturată de oameni grijulii) se prăpădește fără să fim lângă ea mă mănâncă...

Mâine o vom înmormânta. Beno a venit [...]. Astă seară le așteptăm pe Micky și Bebe. Michele nu va afla vestea decât la întoarcere. N-am nici cum/loc să o ajung.

De câteva luni se stingea văzând cu ochii. Era obosită de viață și împăcată cu capătul drumului. Și totuși – eu – aveam certitudinea că va ține încă multă vreme. M-am înșelat.

Vă sărut cu drag al vostru,

Poldy

P.S. Am primit scrisoarea ta, Simone. Îți voi răspunde când voi fi mai liniștit.

4

Beno Sebastian către Simon Schafferman

31 august 1972

Am vrut să o pun pe jos, acoperită, așa cum se cade, așa cum am apucat. Era în patul ei, așa cum am găsit-o, atât de frumoasă, atât de calmă, cu puțin zece ani mai tânără, fără un rid, încât n-am putut rezista impulsiei de a o lăsa cum era, de a nu-mi refuza ultimul prilej de a o veghea, de a o privi. Jurai că doarme și noaptea, mai ales, puțin obosit, buimăcit de nesomn, oboseală, emoții, am avut momente când credeam că mișcă.

A plecat cu discreție, cu noblețe, cu eleganță așa spune, așa cum a trăit și măcar murind n-a ținut să ne deranjeze, să ne strice vacanțele, devreme ce eu, cel puțin, urmam să mă-ntorc de la Londra, biletul de întoarcere fiind luat cu o săptămână înainte.

Primind telegrama vineri dimineață, 25 august, am plecat două ore mai târziu.

Până atunci primisem vești bune, scrisori, telefoane, de la Mme Lambrino – care împreună cu alte două cucoane bătrâne, cliente ale lui Poldi, veneau în fiecare zi să o vadă.

Portugheza, femeia de serviciu, pe care Poldi o avea de patru luni doar, a îngrijit-o cu un devotament neînchipuit. I-am sărutat mâinile dar ar fi trebuit și picioarele. Ea este, așa spune, la fel de afectată de moartea Mamei ca noi. A fost și asta un noroc.

Dar cum vă spune și Poldi, asta nu ne împiedică să avem remușcări pentru că Mama și-a dat sufletul fără măcar unul din băieți lângă ea. Ne-a căutat din ochi în cele două ore cât se pare c-a durat agonia? A fost conștientă în aceste două ore?

Oamenii care au fost lângă ea ne asigură că nu, se jură că nu, dar poate că vor doar să ne ușureze povara.

În aceeași zi cu ea a murit Marioara Ilovici, în chinuri groaznice, de pe urma cancerului și am fost desigur prezenți la înmormântarea ei, a doua zi după Mama.

Vă scriu de la birou, azi când am reluat lucrul și vă cer iertare că n-am putut expedia mai repede scrisoarea, fiindcă n-am avut răgazul necesar.

Vă urez un an bun și să fim feriți toți de asemenea ocazii în care veștile sunt atât de triste.

Realizez că se poate rămâne cu adevărat orfan și la 56 de ani.

Vă îmbrățișez,

Beno

5

Poldi Sebastian către Simon Schafferman

28 mai 1973

Dragă Simon,

Întârzierea asta pentru care îți cer iertare în măsura în care motiv rezonabil (am [întârziat] pentru că am fost puțin bolnav, mult obosit și îngreunat de griji obișnuite și alte neprevăzute) a fost condiționată și de veștile tale.

Ultima – nota publicată de *Toladot* – pune capăt discuțiilor noastre. Ai reușit să... subtilizezi fotocopiile *Jurnalului*. Păstrează-le și ține-le la dispoziția noastră. Fie cu o ocazie, fie venind la voi (și proiectul ăsta îl voi realiza odată), le vom recupera.

Discuțiile noastre, oricât de penibile au fost – deși mi-au pricinuit destule necazuri – au fost utile și necesare.

Am ajuns la acceptarea punctului de vedere care să [...] pună la adăpost de orice indiscreție jurnalul intim a lui Iosi. Și sunt într-un fel liniștit. Nu total. Știu că atâta vreme cât vei fi tu, neplăceri de soiul ăsta nu se va mai repeta. Va veni totuși o vreme când nici tu nici noi nu vom putea veghea. Cine îmi dă certitudinea că *clișeele* după care s-au tras fotocopiile nu vor mai servi? Cine a numărat copiile? Nimeni nu-mi poate da această siguranță. Și cum aş putea să o am? Iată întrebarea care mă preocupă și aş vrea mult să-i găsesc un răspuns.

Înțelege-mă: nu e vorba de trecut și în legătură cu greșeala făcută, tot ce e (ori a fost) înjghebat ca măsură de apărare e acum depășit. Dar viitorul? E posibil ca cineva, pentru motive laudabile ori vinovate, să caute și să găsească o copie uitată ori pierdută și să o utilizeze?

Mă gândesc la această eventualitate și încerc să întocmesc un plan de ”disnaziune”.

Dacă nu aș fi fost împiedicat de încurcături imprevizibile ne-am fi revăzut până azi. Deci voi veni pe la voi și vom putea discuta toată problema.

Vești personale nu prea am. Aștept ceea ce știi, să termin activitatea mea. Aștept nerăbdător o soluție care să-mi permită să nu rup definitiv cu ea. Nu cer mult: puțină libertate ca să pot să mă odihnesc când simt nevoia, ori să plec undeva – unde mă așteaptă atâtea lucruri necunoscute ori prea [...] de văzut. Cu sănătatea o duc... așa și așa. Poate că în afară de epidemii ori cazuri grave – sunt mai puțin hărțuit. După cum înțeleg, operația ta e reușită, fiindcă la 70 de ani te simt așa voinic. Nici eu nu mă simt bun de gunoi, dar mă sor îngrijorat rezervele mele vitale.

Vă sărut pe toți ... cu drag ...

Poldi

6

Beno Sebastian către Simon Schafferman

18 februarie [1981]

Dragii mei,

Îți mulțumesc Simone pentru ziarul trimis. El a venit într-o perioadă în care "digeram" greu știrea⁵ imprimată cu litere groase din *Revista Mea* nr. 918/21/XI/1980, privind probabilitatea reeditării în Franța a cărții lui Iosi, din inițiativa și cu traducerea lui Mircea Eliade și sfârșind cu întrebarea nevinovată în ceea ce privește reeditarea cărții cu sau fără prefața lui Nae.

Mărturisesc, și să mă ierte D-zeu dacă greșesc, că m-am gândit de îndată că știrea nu putea fi dată decât de cei care realizaseră "exploit-ul" paginilor de jurnal din *Toladot*. De ei sau din inițiativa lor.

---

⁵ Notița, nesemnată, inserată în pagina 9 a ziarului, o reproducem aici: "Este probabil ca romanul lui Mihail Sebastian, *De două mii de ani*, care n-a mai fost reeditat în România [eroare, a fost reeditat în 1946 la București, n.n.] să apară tradus în franceză la o mare editură din Paris. Inițiativa, ca și traducerea, aparțin lui Mircea Eliade. Cu toate asperitățile intervenite în relațiile dintre Eliade și Sebastian în anii de prigoană, primul mărturisește în *Memoriile* sale că a păstrat o profundă admirație pentru prietenul său din tinerețe. Întrebarea este dacă publicând romanul, Mircea Eliade va renunța la prefața perfidă a maestrului său Nae Ionescu sau o va păstra. Ceea ce rămâne de văzut".

Îmi jurasem să nu mai scriu, să nu mai pomenesc de trista poveste a *Toladot*-ului, pe care aş minţi spunând c-am uitat-o. Recunoaște și tu c-ar fi greu când ştiu că pasagii din jurnalul lui Iosi, privind pe Mircea, și nu numai cele publicate de *Toladot*, au apărut în RPR, revista *Manuscriptum* nr. 23 din 1976. Îmi închipui că ştii acest lucru din reviste sau din auzite și te-ai întrebat poate cum au ajuns acolo. Citind informația din *Revista mea*, mi-am spus cu revoltă și dezgust cât de durabilă și adâncă este pornirea sioniștilor români, establishmentului israelian împotriva lui Iosi.

Încă o dată, nu vreau să redeschid un capitol dureros. Dacă am pomenit de el, e numai pentru a sublinia satisfacția (plăcerea nu-i termenul potrivit) pe care am avut-o citindu-ți articolul din *Viața Noastră*. Trebuie să recunosc că ai fost singurul care de-a lungul anilor israelieni ai scris la comemorări calendaristice despre Iosi, așa cum ai putut s-o faci, adică așa cum ai fost lăsat s-o faci.

Dar articolul tău, bine scris, clar, n-ar fi putut apărea așa cum vorbești despre Jean Daniel, de exemplu, și cu atât mai puțin despre Iosi, decât în 1981, adică după hemoragia geridalei, zecilor și zecilor de cărți apărute după ce problema identității judaice s-a pus chiar comuniștilor, maoiștilor repentis și mai ales, mai ales după declarațiile oficiale ale noii conduceri a Congresului Mondial Evreiesc, incluzând și israelieni de seamă.

Înseamnă că având în frunte pe [...] și cu o schimbare de atitudine față de posibilitatea unei vieți în Diaspora, pe care

încet, cu revoltă, reticență, sioniștii defuncți sau chiar în viață vor trebui s-o accepte, are Iosi șanse să fie privit altfel decât a fost privit și tratat până acum? Ca *De două mii de ani* să fie tradus în ivrit, ca piesele lui să fie jucate? Asta nu cred și nu-mi fac iluzii.

Românii reperiști, ca și israelienii, sunt de acord total asupra unui singur lucru. Sebastian e un bandit care a fost și rămâne, pentru motive care nu sunt aceleași. Românii, ca și israelienii, îl folosesc; primii jucându-i piesele care le aduc bani, ceilalți publicând, în ciuda oricărui respect, pagini de jurnal pentru a lansa o revistă, în speranța abonamentelor ce vor curge. Și abonamentele, revista și colaborarea cu Löwenstein s-au terminat cum s-au terminat...

Cât privește demascarea lui Eliade, fascistul, prin operația *Toladot* sau știrea recentă publicată de *Revista Mea*, efectele au fost zdrobitoare! (Exceptând interzicerea conferințelor proiectate în Israel ale lui Mircea).

Eliade rămâne autoritatea prestigioasă a omului de știință, filosofului, recunoscută pretutindeni, inclusiv în Israel printre oamenii de specialitate de mare reputație, Gherșom Sholem, cu șanse de premiu Nobel. Românii care au publicat în *Manuscriptum* pagini din *Jurnalul* lui Iosi (cum au ajuns ele acolo?) pentru a-l ”compromite”, n-au întârziat să-l pupe și în dos și să publice știri despre ce face, scrie. Eliade își poate permite să publice memorii, cu rânduri, pasagii emoționante despre prietenul lui Mihai, fără cea mai mică aluzie la trecutul

lui de legionar, la lucrurile pe care le-a scris, spus ca fascist, antisemit, în exact aceeași perioadă.

De ani și ani de zile am crezut sincer, justificat sau nu, adică obiectiv sau nu, înainte de o recrudescență a antisemitismului, înainte de apariția cărților tratând problema judeității, identității regăsite, asumate, că *De două mii de ani* este o carte actuală, chiar dacă ”datează”, fiindcă Auschwitz-ul nu exista la acea dată, chiar dacă un evreu poate concepe azi să fie evreu și francez, evreu și american, evreu și italian etc (ce e mai grav e că se poate concepe să fi evreu și neamț), dar mai greu de conceput să vrei să fi evreu și român, în continuare în R.P.R.

Poldi, care n-a trăit anii noștri din România, cu Iosi și frământările lui, nu împărtășea părerea mea. V-am mai spus că chiar jurnalul nu l-a citit decât în *august 1977*. A plâns și a suferit până la sfârșit, văzând că ultimul rând al lui Iosi era despre grija pentru fratele cel mare. Ocupația lui Poldi în ultimele luni înainte de intrarea în spital a fost traducerea începută a jurnalului.

Eu deci m-am bătut singur pentru jurnal, pentru găsirea unui editor care să vrea să publice *De două mii de ani*. Vă închipuiți ce ușor mi-a fost și-mi este necunoscând pe nimeni și neîndrăznind să intru la o editură, fără o recomandatie pe care n-o găseam. În aprilie 1979, Reichman, un evreu român care face cronica literară a cărților străine din Est, Israel, m-a căutat, m-a găsit și în termeni ditirambici mi-a spus că Sebastian, pe care-l

cunoaște pe de rost, trebuie tradus și publicat în întregime, cerându-mi să fiu de acord!

I-am spus că găsesc entuziasmul exagerat și că m-aș mulțumi cu *De două mii de ani*, pentru că e actuală și pentru că Iosi, în jurnal, socotea cartea ca lucrul cel mai bun ce-l scrisese și c-ar dori o reeditare, *fără prefață* (sublinierea e a mea). Ai citit doar jurnalul și cunoști acest lucru.

Am adăugat pentru a-i fi pe plac și a nu-l contrazice, că eventual și *Accidentul* ar putea avea șanse să găsească un editor. Mă pisa, mă grăbea să fac cele necesare pentru a fotocopia cartea, fiindcă pentru nimic în lume nu aș lăsa din mână singurul exemplar ce-l posed.

La sfârșitul lui mai, primesc volumul lui Mircea din partea editurii – n-am cerut-o. Îi mulțumesc prin scrisoare lui Mircea care în termeni mai mult decât calzi și emoționați îmi scrie că vrea să mă vadă. Era înainte de operație. L-am revăzut cu plăcere fiindcă ne-am văzut, petreceam vacanțe împreună și i-am regăsit și în vorbe aceeași căldură din scris pentru amintirea lui Iosi. Nu l-am întrebat de ce nu pomenește în carte de opiniile profesate, de atitudinile politice luate în tinerețe. Lașitate? Inutilitatea unei discuții care n-ar fi dus la nimic? Și una și alta.

I-am spus că Reichman se ocupă de traducerea și publicarea lui *De două mii de ani*. A fost entuziasmat și m-a asigurat că Reichman e om influent, cu excelente relații cu editurile, capabil să izbutească. Aș fi preferat, văzându-i entuziasmul, să-mi spună

că se va ocupa el de găsierea unui editor, știind cât e de influent la Gallimard. Nici gând.

După operație, eram în spital, al doilea, când în sfârșit am putut prin cineva să fac fotocopiile cerute cu insistență de Reichman. I-am telefonat să le ridice de acasă. Am retelefonat, am scris, arătându-mi mirarea că după insistențele, graba, entuziasmul arătat, nu vine să ridice de acasă copiile reclamate. Bâlbâieli, minciuni despre boli, necazuri care l-au împiedicat să le ridice erau răspunsurile rare. Întors acasă am încercat să dau de el, să am răspuns, o explicație. N-am reușit și am abandonat. Am găsit o legătură la Nathan. Femeie de treabă, mai mult decât binevoitoare dar care m-a convins că n-am nicio șansă după ce Nathanii nu mai au majoritatea în firmă, cu goyimii intrați.

Am găsit o altă legătură la Laffort, serioasă, bună, devreme ce mi-a permis să fiu primit de Rosenthal, om cu greutate acolo și care a dat cartea spre lectură unui consilier, român, mai mult ca sigur. După două luni, am avut joia trecută răspunsul negativ, invocându-se dificultățile prin care trec editurile și deci lipsa de curaj pentru a investi pentru o carte cu calități indiscutabile etc etc dar scrisă acum aproape 50 de ani. Voi încerca la Calman Levy, naivitatea de a crede că evreii ar fi mai ușor de câștigat, de determinat să încerce să citească și să judece.

Sigur, nu poate, că lucrurile ar merge mai ușor dacă aș putea prezenta o traducere. Am tradus ultima treime a cărții – cea cu intermezzo-ul parizian – și continui cu dificultate, conștient că traducerea e proastă și că bătutul la mașină pune probleme

bănești. Mi-e teamă că eșecurile repetate mă vor obosi, demoraliza, dar deocamdată continui să mă lupt.

Nu mă miră că Mircea se laudă lui Carandino și altora că se ocupă de publicarea cărții. Deși e celebru, autoritate, lăudat, adulat, așa cum am scris mai sus, deși nimeni și nimic nu-i poate diminua, strica reputația cu pagini de jurnal și articole serioase, nu-i mai puțin adevărat că lăudându-se cum face, îl *dore un peu son blason*, ceea ce nu strică niciodată. Vechiul prieten al lui Sebastian dovedește cu acte – publicându-i cartea contestată, explozivă – atașamentul neștrămutat pentru Iosi, exprimat în *Memoriile* publicate! O treabă, lauda cu ceea ce va face, nu strică, ci îmbunătățește imaginea lui de marcă.

Vorbe goale, laudă de sine. Nu va face nimic, fiindcă, repet, dacă voia, încerca anul trecut să facă, chiar dacă nu i-am cerut nimic. Ar fi fost suficient să spună la Gallimard că el cunoaște cartea, c-o apreciază azi, așa cum a făcut cu aproape 50 ani în urmă și ar fi fost de ajuns ca editorul să traducă și să publice cartea.

Repet ceea ce am scris și în precedenta scrisoare: dacă declarația lui entuziastă privind publicarea, făcută odată cu ratificarea soluției Reichman, ar fi fost alta, adică cea din paragraful precedent, n-aș fi ezitat o clipă s-o accept, fără nicio remușcare. Cartea ar fi apărut, firește, fără prefața lui Nae – așa cum scrie Iosi în jurnal, fără nicio altă prefață sau introducere, cu o scurtă notiță biografică pe care aș fi făcut-o așa cum mă pricep, așa cum ar apare cartea dacă aș reuși în diversele încercări pe care le fac.

Laudele de sine ale lui Mircea se înscriu pe aceeași linie a minciunii, nesincerității *Memoriilor* lui, privind trecutul său politic. Ele nu mă deranjează, chiar dacă mă dezgustă fiindcă nu aduc nimic nou la ceea ce știam. Lui Iosi, oamenii nu-i dau pace, nu-l iartă nici 36 de ani de la moarte. Plâng lacrimi de crocodil și se indignează ipocriții, cei ce nu se consolează că Iosi a avut mai mult talent decât ei.

Pe cine ”preocupă”, îngrijorează șansa de publicare a romanului lui Iosi, chiar dacă ea s-ar datora unui fost fascist - și poate chiar în continuare în sufletul și gândirea neexprimată? În continuare pe comuniștii și antisemiții reperști și pe sioniștii români din Israel, deștepți și de bună credință ca autorul informației din *Revista Mea*. M-am lăsat antrenat într-un subiect care, repet, nu credeam că va mai face obiectul unei discuții cu tine, Simone. Nu regret fiindcă pe de-o parte articolul tău din *Viața noastră* merită să fie subliniat și răsplătit, dacă pot spune așa, cu asigurări că memoria lui Iosi va fi apărată, servită de mine, cât voi mai trăi, nu mai puțin bine decât tine.

Ce gândesc, spun, scriu ceilalți, în Israel fiindcă în R.P.R. se mulțumesc doar cu vorba, Iosi continuând să rămână un subiect controlat, nu mă interesează decât pentru anecdotă, știind ce se ascunde în dosul interesului lor pentru Iosi. Și anecdotele sunt din ce în ce mai răsuflate.

Starea mea se poate spune că e mulțumitoare. Medicii care mă văd n-au rezerve, iar scepticismul meu, eu zic justificat, nu-i concludent. Poate că jena sternului va dispărea și dacă nu, nu-i

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

grav fiindcă mă obișnuiesc. Același lucru și cu, uneori, jena respiratorie ca și înainte, care ar putea să fie numai de natură nervoasă. Mă necăjește mai mult problema urinară, fără soluție.

Moralul nu-i rău, continui să-mi ocup timpul liber – lectură, muzică acasă, mai rar la concerte, teatru, cinema, expoziții. Bebe e în continuare mulțumită de slujbă și muncă. Micky a început anul cu mai multă activitate – mereu în filme pentru televiziune – și cu speranța că rolul mai serios din serialul Nora, după Zola, făcut anul trecut, îi va aduce angajamente.

Vă îmbrățișez eu și ai mei și numai bine.

Beno

P.S. Nu uitați să-mbrățișați pe Păsărel și ai lui din partea noastră. De asemeni, urări de cât mai bună sănătate lui Ghimpu. Dați-mi vești despre ei.

7

Beno Sebastian către Simon Schafferman

26 noiembrie [1982]

Dragii mei,

Pentru o dată n-am de regretat neglijența, lenea, amânările la scris, răspuns, de care sufăr ca toată lumea.

Dacă le-aș fi înfrânt și v-aș fi scris așa cum îmi propun de mai bine de o săptămână, ar fi trebuit să vă trimit o altă scrisoare, aș spune rectificativă.

Mi-a telefonat Gruber⁶ ieri seară, dându-mi vești proaspete despre voi, activitatea voastră, adică mai repede decât aș fi putut spera de la poștă și voi.

V-a văzut pe toți, bătrâni și tineri, v-a găsit neschimbați, de la ultima întâlnire; pe picioare – e mereu lucrul pe care-l doresc să-l știu – și în plus mi-a confirmat încredințarea monografiei, biografiei lui Filderman, ceea ce pune capăt frământărilor, plictiselilor lui Simon privind această lucrare.

Această ultimă știre m-a bucurat deosebit, fiindcă munca de până acum n-a fost zadarnică, fiindcă terminarea, predarea manuscrisului în condiții care să-l satisfacă pe Gruber – înțeleg că s-a arătat pretențios, exigent, ceea ce nu mă surprinde, cunoscându-l meticulous – va însemna niște bani de care îmi închipui că aveți nevoie; mai ales în condițiile scumpetei, prețurilor ce urcă vertiginos și veniturilor voastre foarte modeste.

Mi-a spus că mi-a adus trei tăieturi de jurnal, printre care articolul⁷ tău Simone, din *Viața Noastră*, cu prilejul celor 75 de

---

⁶ Charles Gruber, avocat, unul dintre secretarii personali ai lui Wilhelm Filderman în timpul regimului fascist (1940-1944). Se refugiază la Paris și devine executor testamentar al lui Filderman după moartea acestuia în 1963.

⁷ ”Trei sferturi de veac de la nașterea lui M. Sebastian”, în *Viața Noastră* din 29.10.1982, pp. 6, 16.

ani de la nașterea lui Iosi. Fiindcă îl primisem pe acesta, prin Weiner, cumnatul Olgăi care îl luase de la Hurtig⁸, fostul gazetar, abonat al ziarului, i-am spus lui Gruber că voi trece să iau tăieturile.

Țin să subliniez, Simone, satisfacția pe care mi-a procurat-o lectura articolului tău despre Iosi, calitatea, ținuta, forma, distonând cu restul coloanelor din gazetă. (I-am spus acest lucru lui Gruber și m-a confirmat, nu cred că din politețe.)

Știi bine că n-am avut până acum prilejul unor asemenea complimente, ca să nu mai pomenesc de povestea *Jurnalului*, adică de lucruri pe care le-ai scris despre Iosi, ca să înțelegi sau să crezi că nu le fac pentru a fi bine crescut sau pentru a-ți fi pe plac.

Ce am găsit este de-a dreptul senzațional, pentru mine și cred că și pentru puținii oameni care se mai interesează de Iosi și scrisul lui, lăsând deoparte teatrul.

Citatele articolelor lui Nae sau cele relatând afirmații, poziții ale acestuia sunt mai importante, mai convingătoare decât ceea ce scrisese Iosi despre Nae neantisemit sau chiar filosemit, în *Cum am devenit huligan*.

Cred că le uitase săracul, atunci când a scris cartea de răspuns la toate atacurile suferite, fiindcă altfel nu văd cum ar fi putut neglija extrase din articolele lui Nae, ca cele din articolul

---

⁸ Alexandru Hurtig, ziarist la *Argus* și *Timpul* și fost director al agenției de știri Rador.

tău, atât de concludente, zdrobitoare, în sprijinul ”apărării” sale, refulării celor ce-l atacau.

Mi se par extraordinare norocul, întâmplarea sau poate perseverența ta, care au permis să dai peste aceste articole, atât de extraordinare citatele, încât pentru unii, poate de necrezut.

I-am arătat lui Drăcășăneanu⁹ articolul, am vorbit amândoi despre importanța lor. M-a rugat să te rog să-i dai o tăietură de ziar cu articolul tău (nu vrea fotocopie) și dacă ai copii, reproduceri după articolele lui Nae, citate de tine în articol.

Vrea să le verse bibliotecii la care lucrează și mai ales, mai ales să le trimită revistei¹⁰ legionare de la Madrid.

Aceasta, nu știu dacă ți-am spus sau scris, a publicat la sfârșitul anului trecut, în plachetă, prefața lui Nae, la *De două mii de ani*.

Ce ar fi fost scrisoarea mea dacă aș fi trimis-o înainte de telefonul lui Gruber? Rugăminți pentru ca să-mi dați știri, detalii despre sănătatea voastră a tuturor, bătrâni și tineri și mai ales despre starea, situația betșugurilor voastre, de care nu pomeniți prea mult, nici Silvia, nici Simon.

Comunicarea bucuriei pe care mi-a făcut-o scrisoarea lui Basil, răspuns la cea în care îl felicitam pentru a doua fetiță.

---

⁹ Jean Drăcășăneanu, fost ziarist la *Adevărul*, *Facla*, *Cuvântul liber* și *Timpul*. Din 1963 s-a stabilit la Paris unde a devenit membru al Pen-Club-ului francez. A fost șef al secției române a Bibliotecii de Documentare Internațională Contemporană (Paris).

¹⁰ *Țara și exilul*.

Îmi închipuiam scrisoarea lui aducându-mi confirmarea că el ia cunoștință de veștile ce vi le dau, fiindcă îi vorbiți de mine și ce vă scriu.

Vă rog să-i spuneți deci lui Basil și Maiei cât de mult mă bucură veștile ce le aflu despre marea lor familie (stră-strănepotul lui Bobă Leia¹¹, revine la obiceiul ei și al copiilor ei de a face mai mulți copii decât făcuseră în genere strănepoții ei) și că răspunsul la scrisoarea lui Basil... îl găsesc la voi.

Și bineînțeles un alt subiect tratat ar fi fost cel al știrilor despre noi. Nimic de semnalat sau aproape nimic.

Bebe în continuare are slujbă, mulțumită că o are și că munca ce-o face îi place. Micky, păătoasa, vine destul de rar pe la noi – de obicei când are rufe de spălat – și n-are obiceiul de a ne telefona.

A terminat filmul lui Claude Lelouch – istoria amorului Edith Piaf cu boxeurul Marcel Cerdan, Micky având rolul soției acestuia – a mai făcut o mică trebușoară în alt film și așteaptă repetițiile unei piese – autor necunoscut, regizor și el începător – cu trei personaje, doi bărbați și o femeie, pentru luna februarie.

Olga, în bună formă, să nu fie deochi, mai bună decât a lui Bebe, ca să nu mai spun de a mea. Să nu păcătuiesc, dar anul care se încheie nu a fost prea bun în ceea ce mă privește, pe plan de sănătate.

---

¹¹ Nu uit, Silvio, că a rămas la voi fotografia lui Bobă Leia și că nu renunț la ea (nota lui Beno Sebastian).

Au trebuit luni pentru ca urmările accidentului să se facă mai puțin simțite și să dispară – cel puțin așa vreau să cred, să sper – și în continuare plictiselile urinare, un eufemism – parcă mai durabile, supărătoare, îngrijorătoare.

Accidentul, urmările lui, istoriile urinare (repet, de natură neurologică, [...] ghinioane, care m-au împiedicat să realizez proiectul voiajului israelian și chiar a unei deplasări în Germania, unde la Düsseldorf aş fi putut s-o văd pe Julieta, acolo până în 15 decembrie, iar la Frankfurt să-mi iau bagajele lăsate acolo, pentru a mă duce la Viena.

Ies foarte puțin, foarte rar, în Paris aproape deloc, fiindcă nevoia căutării unui W.C. se face des simțită, lucru și mai jenant noaptea, făcută în principiu pentru a dormi.

Poate fi și mai rău și pentru că știu acest lucru, încerc să mă resemnez, să mă obișnuiesc, ceea ce reușesc în parte, fiindcă sper că plictiselile de care v-am pomenit, nu se vor agrava și că-mi vor permite chiar perioade suportabile, adică cele în care, ca înainte, îndrăzneam să fac proiecte de deplasări, voiaje și să le realizez.

Vă îmbrățișez cu dragoste și vă urăm cât mai bună sănătate, cât mai multe satisfacții, bucurii, cât mai multă liniște, cât mai puțin Bechin-Sharon...

Nu-i uitați pe Ghimpii.

Beno

8

Beno Sebastian către Simon Schafferman

Boulogne, 21 aprilie 1984

Dragii mei,

Nu este prima oară că-ncep să cred în parapsihologie. De câteva zile îmi propuneam să vă trimit câteva rânduri... și alaltăieri a sosit scrisoarea lui Simon, adică a voastră.

Îți mulțumesc încă odată Simone pentru faptul că ții locul Silviei la scris și că atunci când simți, vezi c-a trecut prea multă vreme fără o veste de la mine, îmi trimiți câteva rânduri.

Pe acestea, primite alaltăieri, le socotesc bune, ca să nu le numesc foarte bune, ținând seama că înclinat la pesimism iau tăcerea drept semnul nu știu câtor dificultăți, pe care mi le-nchipui...

Zău că nu este un reproș pe care l-aș face. Sunt ultimul pe lume ca să fiu îndreptățit, eu care scriu atât de rar și puțin, cunoscând dificultățile celorlalți posibili corespondenți, vârstă, nesănătate, agravată sau nu de anii ce se adună.

Dar nu ne putem schimba felul de a fi: pe al meu, mi-l cunoașteți de mult, marfă proastă.

Desigur că dificultățile Silviei nu pot fi minimizate și cui i-ar trece prin cap s-o țină drept sănătoasă. Îmi închipui cât o fi sleit-o de puterile care nu-i erau mari blestemata de gripă virotică.

Mai ales că ghinioanele ei de nesănătate se cam repetă, dacă-mi amintesc de ultimele voastre scrisori.

Aș dori, aș vrea, ca ele să nu fie niciodată serioase, să nu o diminueze, handicapeze prea tare.

În ceea ce privește nesănătatea, a noastră, a celor bătrâiori, faptul că tu, Simone, nu pomenști de ea, de buclucuri, nu te închipui sănătos tun... ci doar că treci o perioadă bună pe care ți-o doresc lungă, lungă.

Vă doresc să vă țineți cât mai bine cu putință, ca să vă puteți bucura de Păsărel-Maia și mai ales de nepoate, de nepot, care chiar dacă vă obosesc, lucru firesc și pentru ei și pentru voi, înțeleg prea bine că prin vizitele lor vă încântă.

În capitolul sănătate, vestea bună pe care mi-o dați este cea privind pe Adicuța. Desigur că după ce-a pățimit sărăcuța, după grija pe care ați avut-o voi, bunicii – nu mai pomenesc de părinți – înțeleg prea bine că fiind slăbuță, atenția, supravegherea ei de către toți continuă și azi.

Faptul că sunt toți trei, voluntari, capricioși – dar care copii nu sunt, în imensa majoritate, sabrii sau nu? – poate că pe voi vă deranjează mai puțin decât pe părinții lor, știind că la bunici copiii se alintă mai mult decât la părinți, aceștia putând să aplice nu numai dojana, cearta dar uneori, rar, rar de tot și o mică pâlmuță, dacă trebuie.

Ceea ce m-a făcut să socotesc scrisoarea voastră bună, chiar foarte bună, este ceea ce scrie Simon despre proiectul vostru

austriac, cu eventualul crochet reperist, bucureștean pentru Simon și o eventuală deplasare a Silviei, la Strassbourg.

Știu, nu uit, că este deocamdată vorba de un proiect, că la vârsta voastră și posibilitățile voastre, ca să nu mai pomenesc de situația dificilă de peste tot, rămânerea în stare de proiect durează mult, ca să nu pomenesc de posibilitatea avortării proiectelor...

Tocmai fiindcă știu, cunosc dificultățile voastre, ca să nu mai pomenesc de cele israeliene pe care, ca un vechi optimist, le văd și mai teribile decât sunt după ziare, radio, televizor, simpla menționare a unei proiect de vacanță austro-româno-strasbourgheză m-a încântat pentru voi dar și pentru mine...

Da Silvia, pentru mine. Dacă dă D-zeu și sunteți sănătoși, mai bine, mai mult decât sunteți acum, dacă ai voștri, copii și nepoți, nepoate sunt și ei cu totul și totul O.K. și proiectul lui Simon, cel de care-mi pomeniște, devine realitate, traducere în fapt, te rog gândește-te serios, ca de la Strassbourg, după ce faci turul turistic, să vii la Boulogne.

Mi se pare, mie cel puțin, un prilej unic de a ne vedea, revedea, mai repede, înainte de o revedere în Israel, la care eu cel puțin, n-am renunțat să sper...

Nu-i o problemă locuitul, adăpostirea, găzduirea completă. Kimelii nu sunt campioni în materie de primire, dar pentru voi, mari și mici, știți că au o slăbiciune.

Vei sta cât vrei și mă ocup, adică fac cele necesare pentru drumul Strassbourg-Paris și apoi avionul Paris-Tel Aviv, după ce știu că vii, accepți.

Gândește-te, nu mă refuza și tu Simone, nu crede că profit de cele ce mi-ai scris, pentru a încuraja prin invitația, sugestia mea, alegerea Silviei pentru Strassbourg și nu pentru croseul R.P.R.

Până azi niciun semn de la Mia. Mai trebuie să adaug cât de mult aș regreta să n-o văd, dacă este la Paris sau dacă va fi!

Aș rata ocazia, plăcerea de a o vedea, de a auzi știri proaspete, mai complete despre ea, Micky, fiică-sa, despre voi.

M-ar vedea și v-ar putea povesti că nu-i dracul, adică eu, atât de negru, cât voi și alții și-ar putea închipui, după tăceri prelungite.

Bineînțeles că dacă va telefona, nu-i voi nici cere, nici propune, să vină la Boulogne.

Mă voi duce și întoarce în taxi, acolo unde va vrea să mă vadă. În taxi, fiindcă de la operația din 22 februarie 1983 – a patra, după cum știți, nu la aceleași măruntaie – nu mă pot deplasa altfel.

Dacă va telefona, dacă va accepta să mă vadă, nu-i voi pomeni de mijlocul meu de transport, ca să n-o impresionez, s-o șantajez.

Mi-ar fi mai ușor să-i vorbesc Miei de starea mea, decât să vă scriu, s-o povestesc, nu pentru că aș avea ceva de ascuns, ci pentru că n-am prea mare lucru de scris. De spus este mai ușor și

apoi cine mă vede poate confirma că nu sunt prea rău, grav bolnav.

Când l-ați văzut pe amicul meu Schatz, aveam sciatică, care mă ținuse aproape nouă luni, când l-ați văzut pe Weiner (pardon, când v-a telefonat) aveam și am în continuare amețeli.

Acestea dispar complet în poziție orizontală, culcat, când pot citi, asculta muzică, radio. Mult mai dificile sunt lucrurile în picioare, la vertical sau chiar așezat, mai mult de o jumătate de oră, fără să-mi sprijin capul. (Întrerup scrisoarea de față de mai multe ori, pentru a mă lungi).

Amețelile, prima oară în carieră, au început în ultimele zile din ianuarie 1984 și continuă.

S-ar părea, spun medicii, drul Neuman care mă vede (verificat, confirmat de cei de la spitalul Laënnec, unde fusesem operat *à coeur ouvert* în iulie 1980, de cei de la Salpêtrière, unde fusesem operat în 22/2/1983, pentru pipi), că ele nu se datorează inimii (tensiune, puls normale, cum sunt până azi analizele de urină, creatinină), ci astupării parțiale a uneia din arterele vertebrale, deci unei proaste circulații intercraniene.

Pentru odată, cred medicii, adică socotesc explicația recentei plictiseli, valabilă. Tratamentul, masaje ușoare la ceafă, plus elongații și două comprimate pe zi, timp de șase luni.

Aș fi bucuros să dispară la capătul tratamentului sau dacă nu trec, să mă obișnuiesc cu amețea.

Nu uit că până în ianuarie 1983, cele trei operații (coloană vertebrală – inutilă, dar nu pentru artroza mea cervicală, pe care

a agravat-o – vezică biliară și apoi inimă, cu instalarea unei valve mitrale) le-am suportat perfect, nu m-au împiedicat să duc o viață aproape normală, birou, turism, chiar dacă picioarele dureau și dor și azi, așa cum dor de mai bine de 20 de ani.

Poveste neurologică, așa cum s-au pronunțat medicii, aici, la Ierusalim, New-York, fără altă precizare, fără tratament, proces terminat complet spuneau ei, chiar dacă m-a lăsat puțin diminuat.

Dar terminat, spuneau ei. Iată însă că pe linie urinară – nu prostată, ci o vezică urinară neurologică – procesul o fi continuând, de vreme ce operația din 1983, la care profesorul ce mă vede de 5 ani, renunțase deși o sugerase de la început, a trebuit să fie făcută de urgență.

Ea a reușit, în măsura în care de la un reziduu minor de 450 ml. am ajuns la 200 ml., încă mult, serios pentru implicațiile renale, de care mi s-a vorbit, pomenit.

Iată că am umplut o foaie de hârtie cu detalii despre nesănătatea mea, detalii pe care cred că, în bună parte, le cunoașteți déjà, fiindcă nu se poate să nu vi le fi scris.

Nu veți înțelege mare lucru, poate, ca să nu spun sigur. Mari șanse însă să vă îngrijorez poate și mai mult, eu care am repetat lucruri déjà scrise, comunicate, dorind să vă liniștesc. *Beau travail!*

Desigur că vă cer iertare, dar asta nu scuză slăbiciunea mea. Liniștirea poate că o veți obține dacă o văd pe Mia. Ea va ști să vă spună că în ciuda lucrurilor povestite, în ciuda cârjii cu care umblu – din pricina sciaticii în 1983, ameteții acum în 1984 – nu

arăt prea rău și mai ales că nu par atât de rău bolnav, cât se poate înțelege din povestire, spusă, scrisă.

Despre familie:

Bebe este în continuare la birou, mereu, în continuare mulțumită de treaba pe care o face, de norocul imens de a-și păstra încă o slujbă bună, la 59 de ani, când știți că șomajul aici face zilnic victime.

Norocul păstrării slujbei este mai ales mare, fiindcă asta îi permite să nu fie acasă tot timpul. Între un soț adorat și o mamă, încă bine, voinică, uneori dificil suportabilă pentru ea, n-o văd bine...

Micky, într-o mică vacanță, nu are deocamdată de lucru. Nici anul trecut, când lucrase mult și câștigase bani frumoși, a fost la șomaj până la finele lui aprilie, deci nu lucrase în această perioadă. În profesia ei, șomajul a fost de ani și ani, mai grav, mai serios decât în orice altă branșă. Recunosc și i-am declarat-o și ei, că ea a avut dreptate, alegând să fie actriță și nu altceva. A câștigat mai mulți bani, n-are importanță că sunt repede, repede cheltuiți, a avut satisfacții, a fost remarcată, apreciată, ceea ce n-ar fi putut realiza în altă profesie posibilă, ținând seama de calificarea la care ar fi putut ajunge, spera. Să fie sănătoasă, cât mai mulțumită, este cel mai important.

Olga este în continuare energică, fermă la cârma vaporului din Boulogne, ceea ce este un noroc pentru toți.

Așa cum mă rog pentru reușita, realizarea proiectului vostru de voiaj, la fel doresc pentru Bazil-Maia să-și realizeze proiectului lor de voiaj European.

Știu că turistului îi stă bine cu drumul, că sunt atâtea lucruri mai agreabile de făcut decât de vizitat rude.

Mai trebuie să adaug că m-aș bucura să-i aud măcar la telefon, dacă ajung la Paris, fiind gata să mă duc să-i văd câteva minute, acolo unde vor trage, regretând pentru ceilalți și mai ales pentru Micky, că în felul acesta, nu-i vor vedea.

În speranța ca și unii și alții să avem norocul unei sănătăți cât mai acceptabile, un moral suficient care să ne permită să ne dăm vești cât mai acceptabile.

Vă îmbrățișăm, eu și ai mei, pe voi și pe Bazil-Maia și copiii lor.
Beno

9

Beno Sebastian către Simon Schafferman

Boulogne, 30 mai 1985

Dragii mei,

Cred că dacă n-aș începe pomenind tristețea resimțită de subsemnatul și numai de el, pentru povestea *Toladot*-ului și jurnalul lui Iosi, nu pentru a o redeschide, aș avea poate și mai puține șanse de a fi crezut, în cele ce urmează.

Recunosc, Simone, c-ai fost cu stăruință singurul care să scrii, să pomenesti despre Iosi, cu înțelegere, căldură, cu sau fără prilejuri comemorative. Știam de acest lucru grație *Vieții Noastre*, pe care o primeam grație ție, până când direcția m-a

pedepsit pentru o scrisoare de protest ce i-o trimisesem. Mai târziu, aflam de articolele tale despre el când cineva cunoscut îmi dădea câte un ziar israelian cu vreun articol al tău despre Iosi sau o simplă citare. Articolul tău ”Patru decenii de la moartea lui Mihail Sebastian”, numărul din 24 mai 1985, al *Vieții Noastre*, m-a impresionat, mergându-mi la inimă.

M-am gândit, fără o clipă de ezitare, c-ar fi nedrept să nu-ți scriu acest lucru, eu care nu m-am reținut să scriu, să spun lucruri severe, despre tine, Lavi, *Toladot*, povestea jurnalului.

Eu și numai eu, adică numai unul din frații lui Iosi, ca și cum numai eu aveam monopolul afecțiunii pentru Sebastian, numai eu trebuind să-l apăr pe Sebastian, războindu-mă cu Lavi, Ambasada Israelului de aici, *Jerusalem Post*-ul, *Agudat Hasofrim*¹². Articolul tău din 24 mai 1985 este cea mai serioasă și temeinică apărare a lui Iosi, într-o țară ce-l crede, mi se pare, definitiv pierdut, chiar după 40 ani de la moarte, nefiind gata să-l ierte. Ai făcut-o așa de bine, poate nu numai datorită talentului tău, dar și faptului că ești din cei care i-au citit jurnalul, mărturie a dramei celui ce scrisese *De două mii de ani* realizând turul de forță de a se fi făcut înjurat cu aceeași violență de comuniști, legionari, democrați și sioniști, violență și rea credință.

La această aniversare a morții lui, atunci când se pomenesc suferințele atroce ale atâtor evrei, eu, neobiectiv, fiindcă frate, nu uit că dacă nu murea călcat de camion, nu scăpa de pușcăria

---

¹² Uniunea Scriitorilor (ebr.) din Israel.

la care ar fi fost condamnat în procesul Pătrășcanu¹³, nu ar fi ieșit viu din ea, ca alții.

Gruber, întors în Israel, a fost amabil, mai mult decât atât, să-mi trimită prin poștă câteva rânduri, cu tăietura de ziar *Patru decenii...* și cea cu extrase din articolul lui Iosi din *Cortina*. Înainte de plecare îmi telefonase. Uitasem să-l rog s-o liniștească pe Silvia în ceea ce privește nesănătatea mea – nu mai bună, nu mai proastă. Mi-a spus c-a făcut-o fără de instrucțiuni din parte-mi.

Și acum o rugăminte, Simone, pe care nu îndrăzneam să ți-o fac până acum, nevoind să zgândări răni mai vechi. Nu este prima oară, cred, că pomenești de conferința lui Iosi la Institutul francez, privind *De două mii de ani*. Nu se pomenește de ea în jurnal. Erau pagini scrise de el, separate, puse de mine în cele 9 caiete ale jurnalului ce-au voiajat, tranzitat prin Israel. Ți-aș fi recunoscător dacă ai o copie de pe ele, să o fotocopiezi și să mi-o trimiți, printr-o ocazie cu cineva sigur, de încredere. Asta dacă vrei și poți, bineînțeles. Mi-ar place s-o am, să-i rămână lui Micky, chiar dacă originalul este la Vad Iasem (sau Iad Vașem).

---

¹³ Numele lui Mihail Sebastian a fost menționat în declarațiile date de Belu Silber, Harry Brauner, Lena Constante, Herrant Torossian, toți anchetați în procesul Pătrășcanu, ca participant la excursia de la Diham, excursie folosită de acuzatori ca "pretext" al lui Lucrețiu Pătrășcanu pentru a lua legătura cu politicieni din partidele "burgheze". Mihail Sebastian menționează această excursie în *Jurnalul* său. (vezi *Principiul Bumerangului: Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu*, București, Editura Vreimea, 1996, pp. 165, 171, și Mihail Sebastian, *Jurnal: 1935-1944*, Humanitas, 1996, p. 574).

Sunt toate șansele ca cele două cărți ale lui Iosi, *De două mii de ani* și *Cum am devenit huligan* să mai aștepte încă 40 ani sau 100 ani pentru a vedea tiparul undeva în Occident, Israel sau R.P.R., presupunând că nu sunt singurul, că cred că aceste două cărți reprezintă un interes literaro-documentar, în care el investise atâta suferință fizică, morală, materială.

Aceleași lucruri vechi despre ai mei, despre mine, aceeași speranță nebună că cine știe, poate că într-o zi voi mai ajunge în Israel...

Vă îmbrățișez pe amândoi, pe Basil și ai lui.

Beno

10

Beno Sebastian către Simon Schafferman

29 august 1985

Dragii mei,

Prietenii mei, mai vechi – au cam dispărut – sau mai puțin vechi, au devenit nu de azi, nu de ieri și oarecum prietenii lui Bebe și chiar ai Olgăi nu se prea înghesuie să vină la noi. Nu găsesc amuzamente, nu le pot oferi, iar televizorul funcționează de când începe emisiunea, până se termină. Bebe, dar mai ales Olga, fiind consumatoare fără rezerve, fără alegere, fără întreruperi. Iată de ce nu-i încurajez să vină pe aici, ba

dimpotrivă îi descurajez, îi disuadez cât pot, imensa majoritate a lor ascultându-mă, neținând să facă eforturi.

Îi aprob, îi înțeleg, îi felicit, fiindcă pot găsi aiurea puțină destindere, distracție, iar televizor au și acasă. Conversația eventuală, chiar fără interes sau cu interes limitat privindu-mă pe mine (Iosi, amintiri de familie brăileană sau buzoiană), nu și pe ai mei, e normal să nu-i pasioneze pe eventualii musafiri.

Asta se referă desigur la prietenii vechi sau mai puțin vechi ai mei, locuind în Paris sau Franța. Asta nu se referă la prietenii vechi sau nu, la rude sau străini, ai mei din străinătate, apropiată sau îndepărtată, dacă fac, dau un semn de prezență lor la Paris. Pe aceștia îi chem, insist, îi rog să vină, mă supăr dacă nu răspund semnelui implorator de a veni să mă vadă sau propunerii de a veni să-i văd eu, acolo unde vor indica, chiar dacă le pomenesc de riscul de a mă vedea umblând prea des la WC. Propun asta mai ales când țin să vorbesc după cap și inimă, proaste amândouă, de acord, fără să mă jenez de ai mei, referitor la subiecte ce le sunt indiferente sau cred că le sunt indiferente, ca cele pomenite în paranteză, pe verso-ul paginii. Nu se înghesuie nici prietenii lui Bebe, inexistenți și nici acei ai lui Olga.

Dar când o rudă sau cunoștință ai lui Bebe sau Olga pică întâmplător, mai ales când sunt din străinătate, vin pe aici, îi primesc bine, chiar foarte bine. O asemenea cunoștință a Olgăi, din Israel, picată azi la noi, din Ramat Gan, s-a scăpat, înghesuind-o cu întrebări despre Israel, oamenii de acolo, rude

sau prieteni ai mei sau străini, anunțându-mi că vărul nostru Marcel Hechter s-a prăpădit nu prea recent.

Probabil că în 17 august când vă chemasem la telefon știați deja de această dispariție; nevrând să-mi dați o veste proastă, n-ați spus nimic. Sigur că ea m-a întristat, fiindcă îl știam bine pe Marcel, că-i eram atașat, că aducea, prezent sau nu, nu pretind în fiecare ceas, minut, toate amintirile de familie, toți morții sau puținii vii din viața noastră, pe care Iosi, obsesia lui, cu care trăiesc, grație căreia, chiar dacă obsesie, străbat o perioadă grea și fără de care n-aș putea-o duce, îi face prezenți pentru mine.

M-a întristat, m-a răscolit, dar n-am murit. N-am murit când s-a prăpădit Iosi, Mama, Poldi. Am trăit chiar bine după aceea, însurându-mă, lăsând-o pe Micky să vină, plecând la Paris, făcând cele necesare fără știrea lui Poldi, a Mamei, să plecăm mai departe în U.S.A. Deci fiți liniștiți, puteați să-mi spuneți că s-a prăpădit Marcel al nostru, atunci în 17 august când vă chemasem la telefon. Nu mi s-ar fi întâmplat nimic.

Vă înțeleg grija voastră, pot să spun a Silviei mai ales, fără să se supere Simon, fiind bucuros c-o găsisem pe ea la telefon, putând să-i explic ei motivul chemării, fără perifraze și amabilități excesive.

Am fost bucuros că m-a înțeles, cred, sper, că i-am evitat motive suplimentare de îngrijorare, pentru mine, nesănătatea mea, pentru mine, vărul și finul ei. C-a înțeles, cred, sper, explicația tăcerii mele, nescrisul meu, pe care această misivă n-o contrazice. Îi voi scrie mâine, așa cum pot, în englezește, lui

Ruth (așa le scriam când răspundeam mesagiilor lui Marcel, fiindcă ea nu știe nici franțuzește, nici românește) ca să nu spun nimic, fiindcă ce poți spune, în asemenea împrejurări, unei femei nefericite, atât de bolnavă după cât știam de la Marcel!

Aceeași stare de spirit în care mă găsesc, fără să mă laud cu ea, mă face să mă gândesc la Lily, pe care n-am văzut-o de ani de zile, la Paris ultima oară, căreia nu i-am scris niciodată. Probabil însă că indiferent de diferențele de comportament, natură, ce pot exista între frați, bătrânețea plus o teamă mai mult sau mai puțin ascunsă de un sfârșit, îl făcuse pe Poldi, la ultimul lui voiaj în Israel, să se ducă s-o vadă, povestindu-mi această vizită.

Se duce cu Marcel ultimul Hechter, bărbat. Se stinge astfel un nume pe care nici Iosi, nici eu nu l-am păstrat, cu care însă a suferit, el, săracul, pe care hechterii în viață, fetele lui Poldi, care nu se vor mărita niciodată, îl păstrează fără ca el să le spună ceva. Poate că este un noroc pentru ele că numele tatălui nu le spune nimic, fiindcă nu este un nume de oameni fericiți sau prea norocoși.

Cred, nu întreb, nu discut cu Micky, evitând pomenirea lui Iosi, știind-o, închipuind-o, mai fragilă decât este în realitate poate, că ea, fără să-mi vorbească despre aceste probleme, despre obsesia mea, Iosi, nu este indiferentă, că afirmarea judeității ei fără tapaj dar cu violență când crede ea necesar, sunt semne de fidelitate, de moștenire Iosi hechteriană, chiar dacă o ascunde. Aș fi preferat să fie tâmpită, urâtă, nevestă, mai puțin hechter, chiar deloc hechter. Eu sunt însă tâmpit. Ea îmi aduce cărți, ca de pildă jurnalul lui Etty Hilsum, 1941-1943, evreică

olandeză, moartă la Auschwitz, total deosebită de Iosi, fiindcă optimistă, curajoasă, crezând în D-zeu, sau romanul lui Arthur Schnitzler (dramaturgul) – *Vienne au crépuscule* – scris în 1905, tradus de abia acum în Franța, pe care a însemnat niște pagini, care cred că nu lasă îndoială despre atașamentul ei la problemele lui Iosi. Un fel de *De două mii de ani* ca problematică, mai răscolitoare poate decât cartea lui Iosi.

Bebe cu Micky s-au întors din scurta lor vacanță la Vence, despre care vă pomeneam la telefon, în 17 august. Bebe și-a reluat lucrul, în 20, a doua zi după sosire, destul de refăcută după operația ei (extragerea veziculei biliare), dar cu o jenă de care nu-i place să vorbească.

Micky și-a reluat căutările pentru ceva de jucat, film, teatru. Ne bucurăm cu un fel de foileton de peste 10 minute în fiecare seară, pe channel no. 2, nu mare grozăvie, dar ea este... s-o mănânci din ochi. A început în 14 august și mai ține. Poate că jordanzii vor cumpăra sau li se va face aproape cadou și-l veți putea vedea și voi. Foiletonul a fost făcut anul trecut în octombrie.

Încolo aceleași lucruri vechi, neinteresante, nu prea vesele, dar nici prea triste. Te obișnuiești. Lucrurile nu sunt, desigur, comparabile, Marcel Hechter și Petrică Hornștein. Aș vrea să mă-nșel, adică teama să-mi fie nejustificată, dar cred din ce în ce mai mult că refuzul sau uitarea voastră de a-mi răspunde ce știți de Petrică, ce devine, ce-a devenit de la sosirea lui în Israel, presupunând c-a ajuns, a fost lăsat să plece – se datorește ca și în

cazul Marcel Hechter, griji voastre de a nu mă necăji, adăugând la inimă, rinichi, picioare, amețeli, necazuri ce mi-ar putea fi fatale. Îmi scrieți sau nu despre el, vă asigur însă că oricât aş regreta dispariția lui, presupunând că-l îngrop cu tot dinadinsul, voi suferi mai puțin decât pentru vărul meu, și încă mai puțin decât pentru Iosi, Mama, Poldi.

Dacă nu-l pomenesc pe Papa, alături de ei, este că mort departe de mine, am suferit atunci și acum, mult mai puțin, am fost și mai ales, sunt mult mai puțin marcat.

Scrisoarea asta nu cere răspuns sau confirmare. Ea nu trebuie să contrazică ceea ce spusesem Silviei la telefon, în 17 august. Scriu rar, din ce în ce mai rar, nu pentru că nu vreau, n-aș vrea.

Ca să termin într-o notă mai optimistă, într-o scrisoare pornită de la dispariția lui Marcel Hechter, este că simt uneori, scurt, repede, violent, revenindu-mi gândul unui posibil drum în Israel, chiar dacă gândul durează puțin, fiind contrazis de nu știu ce...

Și ca să vedeți că în ciuda tonului havre-kedoshă, preocupările, obsesia Iosi rămâne aceeași, reînnoiesc rugămintea mea la Simon, pentru căpătarea unei fotocopii de pe conferința ținută de Iosi la Institutul francez, pe care mi-a promis s-o satisfacă. Prin poștă, dacă nu se poate face altfel, riscul pierderii fotocopiei din capriciile poștei de pretutindeni fiind doar refacerea operației și reamintirea promisiunii într-o altă misivă.

Aceleași gânduri bune, aceleași urări de mereu cât mai mult bine, pentru Păsărel, Maia, copiii lor. Aceleași temeri și speranțe pentru voi toți, pentru toți israelienii.

Simone, repet, dacă mai este nevoie, c-aș fi fericit ca pretinsa fiică a lui Iosi, din Canada, să nu fie pretinsă, ci adevărată, indiferent de scepticismul meu privind povestea. Nu s-au întâmplat minuni cu el, murind cum a murit, scăpând de pușcăria din care nu cred c-ar fi ieșit, să se întâmple minuni cu o posteritate, carne din carnea lui?!!

Vă îmbrățișez cu dragoste. Să-mi fiți cât mai sănătoși, cât mai pe picioare.

Beno

11

Beno Sebastian către Simon Schafferman

3 decembrie 1985

Dragii mei,

Am primit scrisoarea lui Simon – din 24/11 – joi 28/11. Fără entuziasm, dar fără ezitare, l-am căutat pe Gruber în aceeași zi.

Fără entuziasm, fiindcă știu cât este de ocupat – prin secretară capăt legătura telefonică – cât era și este delocat demersul ce mi-l cereai să-l fac.

Fără ezitare însă, fiindcă fără a fi excesiv de sensibil, omenos, cum puteam ezita când Simon, soțul Silviei, scrie ”nu pot apela decât la tine, sperând să nu-mi poți refuza serviciul ce ți-l cer”?

Am avut grijă să-i spun secretarei că-l deranjez pe maestru pentru o problemă a lui și nu a mea sau altcuiva. Am obținut legătura, cu același om amabil, binevoitor Hechterilor, care, cel mai mic mai ales, l-a deranjat des pentru sfaturi juridice, profitând de rentabila situație ”fratele lui Iosi” la care, el, Gruber, cred că ținea și ține, fiecare în felul său, după temperament, sensibilitate, memorie.

Amabil, binevoitor, dar după voce – sigur că avea pe cineva, un client – simțind că oarecum deranjez, chiar dacă adăugasem după ”bună ziua”, pot chema și altădată. Nu știu dacă aș fi fost în stare să mă duc la el, dacă mi-ar fi sugerat – aceleași probleme de pipi, aceeași spaimă de a nu găsi WC-ul în care să încerc să mă ușurez, aceeași teamă justificată sau nu de a cădea, a fi transportat de urgență la spital. N-a sugerat nimic și m-a lăsat să-i vorbesc despre problema lui și a ta, la telefon.

Grație recomandării tale scrisă ”eventual îi poți arăta chiar scrisoarea” pe un petecuț de hârtie băgat în aerogramă, n-am ezitat să-i citesc din scrisoarea ta, ceea ce privea problema voastră. Nu introducerea, nu sfârșitul, ci restul, esențialul.

A ascultat atent, fără întreruperi, fără comentarii, *propunându-mi să-ți scriu* că: voi putea dispune de 1500 dolari, pe care o bancă israeliană ți-i va pune la dispoziție.

La dispoziție, contra unui deviz al unui tipograf sau editor, adresate ție, prin care aceștia se obligă să publice cartea, din care ai primit x șekeli, urmând să mai primești 1500 \$. Banca israeliană, contra prezentării a două exemplare și a unei scrisori

din partea ta, arătând că ea este tipărită conform comenzii, îți va plăti 1500 \$, pe loc, de îndată, sau echivalentul în monedă locală, la cursul zilei, asta la alegerea tipografului sau editorului.

L-am întrerupt repede, rugându-l să-mi vorbească încet, rar, clar, ca să pot lua note. S-a executat și apoi i-am citit după notele luate termenii propunerii, pe care după aceleași note ți-i scriu acum.

Fără entuziasm, așa cum am scris de la început, fiindcă la propunerea, sugestia lui de a-ți răspunde, adăuga încă una: tu îmi trimiți mie proiectul de contract între tine și tipograf sau editor, eu îl transmit lui Gruber, care îl trimite băncii israeliene, care bancă confirmă cele de mai sus, ție, tipografului sau editorului.

Repet, fără entuziasm execut această misiune pe care scrisoarea ta mi-o cere s-o îndeplinesc, rugându-mă să n-o refuz, pe care Gruber mi-o sugerează, înțelegând frământările prin care ai trecut și treci, frământări, zbucium la care, așa cum scrii, Silvia a fost martoră, pe parcursul celor cca 500 pagini pe care le-ai scris, nu ușor, nu fără trudă.

Cred, sper că mi-am îndeplinit delicata misiune pe care tu mi-ai cerut s-o îndeplinesc, iar Gruber mi-a propus s-o accept. Ce-o să iasă nu știu. Dacă tu, Gruber sunteți nemulțumiți, ieșiți supărați, nu va fi nici prima dată, nici ultima când slăbiciunea, lașitatea mă fac să spun da, conștient că nu că refuzul categoric al misiunii, comisionului, este, era, răspunsul sănătos, înțelept, nu numai pentru mine dar și pentru cei ce mi-l cer sau îl propun.

Bine n-o să iasă, mi-e teamă, adică nu voi învăța nimic de la alții, de la viață, a altora, a mea.

Dacă cel puțin, în capul meu, nu se vor sparge, nu vor cădea prea multe reproșuri, incriminări, părțile, mai ales tu, izbutind, oricât de mari le-ar fi regretele, să se resemneze cu ce au reușit să obțină. Iar dacă vor cădea, *tant pis pour moi*.

Privind finalul scrisorii tale, Simone, cu apariția memoriilor¹⁴ lui Emil Dorian, cu micul tău eseu referitor la jurnalul lui Iosi, ce aș putea scrie, care să nu-mi facă prea mult rău, nici mie, nici ție? Că fiecare cu destinul său, indiferent de merite, calități. Și în viață, cât îi este dat să trăiască și după moarte. Un copil al cuiva, în principiu, fiindcă excepțiile sunt numeroase, servește mai bine pe fiu, fiică, scriitor sau nu, decât un frate. Fata lui Dorian a știut mai bine să-l servească pe tatăl ei decât am știut s-o fac eu, fratele lui Iosi.

Nu pot să-ți dau sfaturi privind manuscrisul tău referitor la jurnalul lui Iosi, aproape 30 de pagini. Asta după toate cele câte s-au întâmplat – *Toladot*, publicarea de către români în *Manuscriptum*, nr. 3/1979, a paginii de jurnal, pretins găsite la fiul lui Perpessicius, și acum, amărăciunea-ți cu peripețiile cărții despre drul W. Filderman!

Dar dacă-mi ceri părerea, cum n-o făcuseră alții mai direct responsabili, Lavy&Co, ți-o dau, fără să te simți vinovat să ții

---

¹⁴ Emil Dorian, *The quality of witness: A Romanian Diary 1937-1944*, selected and edited by Marguerite Dorian, Philadelphia, 1982.

seama de ea, oricât ar vrea să contribui la repararea unei regretabile erori, pentru care te-ai luptat, cum ai putut, singur, singur, împotriva tuturor, împotriva establishment-ului israelian.

Destinul lui Iosi în R.P.R., U.R.S.S., teatrul și chiar unele cărți pot continua să fie prețuite, jucate, răsjucate. În R.P.R. de făcut, preparat ediții complete, de scris teze de doctorat.

Niciodată *De două mii de ani* și nici *Cum am devenit huligan*. O știu de la oameni serioși, care prin ceea ce au scris și scriu despre Iosi sunt mari devotați admiratori ai lui. O știu din experiențele mele înainte de venirea mea aici și după venirea mea aici. Nu soartă mai bună i-au făcut lui Iosi și continuă s-o facă, establishmentul israelian, fie *Likud*¹⁵, fie *Peres*, fie *Agudat Hasifrist*, fie *Jerusalem Post*, pentru cele două cărți incriminate. Știi mai bine fiindcă ai citit, studiat jurnalul, fiindcă ai fost, grație lui Iosi, pentru Silvia, corespondentul *Cuvântului* la Brăila, cât tinicheaua Nae Ionescu funcționează în continuare, în R.P.R. și mai ales, mai ales în Israel.

Probabil că mai funcționează și în Franța – dat fiind eșecul, eșecurile mele, după moartea lui Poldi – la Gallimard, la Laffont, Calman Levy, pentru o eventuală publicare a lui *De două mii de ani*. După 51, 50 ani de la publicarea celor două cărți, după confirmarea tezei lui Iosi – și el săracul scrisese un roman, fără să vrea să prezinte o teză – cele ce se întâmplă în

---

¹⁵ Partidul Likud, de orientare centru-dreapta, a fost înființat în 1973 de Menachem Begin.

lume, peste tot, adică aici, în R.P.R., în est, în Israel, probabil că se acceptă, se tolerează prost sau nu se tolerează deloc Iosi, așa că *De două mii de ani* mai trebuie să aștepte. Poate încă 50 de ani sau și mai mult. El are timp să aștepte, presupunând că cele două cărți, bolnave pentru români, israelieni (establishment, nu cei ce cred în Amos Oz, de exemplu) reprezintă o valoare, un interes. Asta presupunând că Rosetti, Bogza, Cornelia Ștefănescu, Șeptilici – ca să nu citez decât goyimi – nu se înșeală, și cu ei eu, acordând cărții o importanță, semnificație pe care n-o are deocamdată.

Dacă tu crezi astfel, privind Israelul, dacă judeci nu ca mine – și nu sunt o referință – dacă socotești că singur, singur, cum ai făcut-o în ultimii ani, măcar o dată pe an, în luna mai, poți convinge pe israelieni că Iosi nu era antisemit, antisionist, chiar fiind ”omul lui Nae”, și vrei să publici cele 30 de pagini ale tale, cine te poate împiedica să-ți aperi contribuția literaro-documentară? Nu eu. Și n-am intenția, deloc, deloc.

În locul tău l-aș lăsa pe Iosi să-și ducă – chiar mort, moarte ce l-a scăpat de pușcărie alături de Pătrășcanu – destinul în continuare. Alții, la voi, aiurea și-ar aduce aminte de *Toladot*, de Lavy, chiar dacă amicitia ta cu el nu era cunoscută în detalii, de toată lumea. Cine ar fi deservit? Iar Iosi. Și atunci la ce bun?

Nimic nou de adăugat despre mine, despre ai mei, la ceea ce știți, Silvia mai ales după telefonul meu, după ce mă văzuseră Mia și Micky Ghimpu.

Vă îmbrățișez, vă urez cât mai multă sănătate.

Aceleași bune urări lui Păsărel și a lor lui.

Cu teama mea pentru neajunsurile poștei de pretutindeni, chiar nejustificată, dar fă un semn c-ai primit prezenta.

Beno

12

Beno Sebastian către Simon Schafferman

Boulogne, 3 martie 1986

Dragii mei,

Simone, mi-aș dori pentru mine, pentru tine, ca mulți ani de acum încolo – atât cât încape – tu să-mi ceri diverse servicii, eu să fiu în stare să le fac, tu să-mi mulțumești pentru asta, repetând, reînnoind mulțumirile, eu răspunzând, repetând că n-am niciun merit – cu sau fără variantele gen ”meritul, dacă este vreunul, este al lui Iosi sau al Silviei” – și amândoi fiind sinceri în cele ce afirmăm, tu că este firesc să mulțumești, eu repetând că n-am niciun merit pentru a merita mulțumirile.

Aș fi dorit – dacă mă crezi – să poți găsi la capătul unei munci destul de grea, obositoare, pentru volumul Filderman, răsplata meritată, cea la care modest te așteptai, bănește, fiindcă cea morală sigur c-o vei avea. Sau cel puțin, dacă bănește nu sunt prea mari șanse să recuperezi banii cheltuiți de tine, decât foarte târziu, cu supliment de eforturi, până la urmă să nu trebuiască să pierzi bani.

Eu personal sunt sigur că Gruber nu va regreta niciodată ideea de a-ți fi încredințat lucrarea, chiar dacă n-o va recunoaște vreodată, n-o va mărturisi nimănui. Personal, ți-aș dori să-ncepi să lucrezi la volumul Panait Istrati, în speranța ca cel de sus să-ți dea puțină sănătate, putere de care ai nevoie. E un subiect în care cunoști multe, poate, sigur mai mult decât puzderia de oameni, cercetători din Franța, R.P.R., care scriu despre el, după ce l-au ignorat, ponegрит, porcăit, care mai de care mai rău. Și lucrând te vei întoarce la tinerete, la Brăila, adică la momentele care-ți fac plăcere, ceea ce, zic eu, adică o nereferință, este un bun medicament.

Acum chestia Mihail Sebastian. Din capul locului îmi mărturisesc lipsa de competență, pricepere literară, când este vorba de Iosi. Lipsa este agravată de o totală absență de obiectivitate când este vorba de el. Mi-au reproșat-o și alții, recunoscându-mi-o, mai puțin înainte, mai mult mai recent, de câțiva ani totuși, în plină bătălie *Toladot*, în corespondența cu răposatul Loewenstein. Ce importanță are, pe plan practic, dacă am sau n-am dreptate crezând că Iosi este ostracizat în Israel? Este la fel de ostracizat – vorbesc de cele două cărți cu pricina – în R.P.R. (unde niciuna din cele două cărți nu vor fi publicate vreodată, chiar dacă este jucat, răsjucat, exportat, se pregătesc ediții complete, se trec teze de doctorat despre el). La fel de ostracizat aici, unde încercările mele la editura Laffont și Gallimard, în 1980-1981, găsind un cuvânt de introducere la cineva, au eșuat.

Posibil că *De două mii de ani*, pe care eu și alți goyimi și evrei, cred că reprezintă dacă nu o importanță literară, măcar o

valoare de document pentru evreimea din România, nu reprezintă aceste două aspecte și că deci ne înșelăm.

Vei spune poate că din 1980-1981 s-au întâmplat și se întâmplă atâtea lucruri, care pot face cartea actuală, și mai actuală? Poate, dar nu e suficient ce cred eu, ce cred alții goyimi sau evrei, fiindcă se publică aproape în fiecare lună, săptămână, aici ca și în U.S.A., cărți cu asemenea subiecte. Am obosit să mă mai bat și încep să cred că eu și alții ca și mine, ca tine, ne înșelăm, ne-am înșelat. Și dacă nu m-am înșelat, nu ne-am înșelat, poate că Iosi pentru *De două mii de ani* mai are nevoie de încă 52 de ani (de la data apariției), pentru a se da o șansă cărții, de a fi citită cu alți ochi, cu altă inimă, cu alt cap.

Personal, din ceea ce știu, am aflat fără să pretind că știu, am aflat totul, nu cunosc pe altcineva în Israel, afară de Schafferman, care să fi scris despre el cum ai făcut-o tu. Dacă aș fi auzit de altcineva, aș fi aflat.

De la cine voiai să găsești împotrivire, tu, care, fără să te ridic în slăvi, reprezentai ceva la *Viața Noastră*? De la oameni care fără să fie antisemiți – deși, slavă Domnului, există marfa asta și printre evrei – știau că ești soțul verișoarei lui Iosi?! Nu afirm, nu pretind că nu sunt oameni în Israel care să-l poată citi pe Iosi, din *De două mii de ani* cu obiectivitate, ba chiar cu simpatie. Dar nu scriu despre el, cum ai făcut-o tu. De ce? Unii din lene, din lipsă de curaj pentru a înfrunta o ”problemă delicată”, care le-ar putea aduce dezagremente, alții frământați de probleme strict personale (nesănătate, lipsă de pâine

suficientă, frământări, nesatisfacții de la copii, de la viață). Toți acești "eventuali" autori de articole, studii, despre Iosi, sunt în imensa lor majoritate mult trecuți de 60-70 ani, adică având toate șansele să cunoască aceste impedimente. Poate că și grupul de scriitori de limba română de la *Izvoarele* fac parte din acești "eventuali" autori de articole despre Iosi, pentru care te-am rugat să decomanzi colaborarea.

Poate că și cei despre care pomenești că se gândesc să înființeze la voi o editură pentru publicarea unor opere ale unor scriitori evrei din România fac parte din acești "eventuali" autori de articole, studii despre Iosi, menționați mai sus. Nu spun asta cu ironie, cu atât mai puțin cu dispreț, dacă vrei să mă crezi. Fii pe pace, nu lipsa de drepturi de autor pe care editura în proiect mă previ că nu mi le poate plăti mă deranjează. Un asemenea punct de vedere l-a putut avea Loewenstein, care mă acuza de moștenitor abuziv!

Încercând în 1980-1981 la editura Laffont și Gallimard, am precizat că nu vreau drepturi de autor. Și nici asta nu i-a tentat, pentru publicarea lui *De două mii de ani*!

Crede, Simone, ce vrei, acuză-mă de moștenitor abuziv, dar încă o dată, fiindcă îmi ceri avizul, privind încercarea ta de a propune viitoarei edituri publicarea lui *De două mii de ani*, te rog să renunți. Asta nu pentru tine, nu pentru mine, ci numai pentru Iosi și memoria lui, presupunând că treaba, respectarea memoriei lui, nu ți-e indiferentă.

Atât cât trăiesc, acolo unde mi se cere autorizația de a se tipări *De două mii de ani* sau de a se încerca tipărirea ei, cum faci tu, de exemplu, prost sau bine, justificat sau nu, iau în serios calitatea de moștenitor – nu pentru avantajii materiale, nu cer un franc, nu cer un șekel – și spun că Iosi trebuie lăsat în pace.

Sunt prea multe răni, urme, în privința cărții incriminate, fie în R.P.R., în Israel, sau chiar aici (n-am încercat în U.S.A., unde probabil că șansele ar fi la fel de mici) pentru a se mai încerca ceva. Dacă într-o zi, fără intervenția, insistența mea, cineva vrea să traducă *De două mii de ani*¹⁶, în ivrit, are binecuvântarea, sprijinul meu, presupunând că mi se va cere. În ivrit, cu toate piedicile existente, cu tot jurnalul pe care autoritățile israeliene îl posedă și fac sau pot face ce vreau cu el, în măsura în care interesele lui, ale grijii ce o poartă evreilor încă în Galuth¹⁷, în România în special, crede că trebuie servite, cred greșit sau nu, că se vor găsi câțiva lectori, foști români sau nu, care uitând de ”cazul Sebastian”, de antisemitul Iosi, de ghiuleaua *Cuvântul* și Nae Ionescu, vor putea să citească o carte incriminată, pentru care Iosi a suferit atât de mult, înjurată cu aceeași virulență și rea credință de comuniști, de legionari, de democrați de stânga și de sioniști.

---

¹⁶ Cartea, inclusiv Prefața lui Nae Ionescu, a apărut în anul 2004 la editura Nimrod în traducerea în ivrit (ebraica modernă) făcută de Yotam Reuveny. Conține și o Postfață scrisă de Leon Volovici.

¹⁷ Diasporă (ebr.)

Citește, dacă ai ocazia, articolul ”Amintirea unui prieten”, publicat de G. Rădulescu¹⁸ (necunoscut pentru tine, bine cunoscător al jurnalului) în nr. 50/1985 al *României literare*, închinat lui Belu Silber, unde se pomenește și de Iosi și de Pătrășcanu și de Nae și *Cuvântul*. Nu te va convinge fiindcă, probabil, ca să nu spun sigur, este comandat de nea Nicu, în speranța că se vor mai ciupi ceva bani, avantajii de la evreii americani, dar care arată destul, mie cel puțin, câte lanțuri, ghiulele mai trebuie să poarte Iosi pentru o carte, un om, un ziar. Asta zic că este vorba de R.P.R. cu toate osanalele ce i se aduc, Israel sau chiar Occident, aici sau U.S.A. (probabil).

Silvio, mă crezi că nu mă surprinde, că nu mă mai miră, lipsa unui rând sau cuvânt adăugat de tine în scrisorile pe care le primesc de la Simon? Nu din indiferență, jur că nu, ci pentru că așa cum mă știi prea bine, îmi închipui că starea sănătății tale, lipsa de răbdare și hai să spun, lipsa de dispoziție, curaj, pot explica această tăcere. Și știu, lipsit de modestie, că mă iubești.

Cu talentul meu de fabricant de negru, fără să pretind că mă gândesc la tine, tot atât de mult, tot atât de des cât mă gândesc la Iosi, dar vrând, nevrând, gândul la el se întretaie des cu amintiri care mi se impun, fără să vreau să le împiedic, amintiri, gânduri la tine.

Amintiri privind casa din Unirii, cu Zeida, Babu, nenea Avram, tanti Caroline, amintiri în care se inserează fericirea ta

---

¹⁸ Fostul ministru, fostul vice președinte al consiliului, actual nu știu ce, în poze cu nea Nicu (nota lui Beno Sebastian).

din tinerețe, din str. Unirii, pe care fără să le fi cunoscut atunci – chiar atenuate mult de trecerea ta la tanti Ida și nene Iulius – le cunosc, le închipui acum, aș spune fără greș. Nu mă laud cu asta, nu le pomenesc pentru a te necăji, nu fac efortul de a nu le pomeni, dar mi se impun, îți fac rău.

Știu, bănuiesc bucuria pe care o ai cu copiii lui Bazil, care te recompensează, cu o generație sărită, pentru ceea ce meritai să cunoști, multă afecțiune. Dar fiind o Hechter, tragi cu demnitate, fără să citești, ponoasele unui destin, pe care eu, tâmpit, mi-l închipui nu prea vesel.

Vă îmbrățișez.

Beno

13

Beno Sebastian către Simon Schafferman

Monsieur Simon Schafferman
21 Rh. Zichron-Iaakov Romema
Jerusalem, Israel

A. Sebastian
47 Bd. De la Republique
92100 Boulogne, France

18 martie 1986

Dragii mei,
Îți mulțumesc, Simone, pentru tăietura privind sușaneaua cu musicalul *Jocul de-a vacanța*. N-am nimic împotrivă dacă de pe

urma unei sușanele cu o piesă a lui Iosi, cântată, dansată, ar profita niște actori israelieni beitlări sau nu.

Sigur c-aș prefera reprezentații serioase, cu actori talentați chiar dacă actori israelieni necunoscuți, fără să am vreo pretenție la drepturile de autor (nu înseamnă că le disprețuiesc). Dar dacă nu sunt, nu rămâne decât să aștept. Și după mine, așteptarea să continue până când companii și actori israelieni de limbă română vor redescoperi teatrul lui Iosi.

Fiindcă e vorba de sușanele românești, reperiste am cerut Societății Autorilor Dramatici, care girează drepturile de autor Mihail Sebastian, reprezentate acum de mine de la moartea lui Iosi și aceasta trimite o scrisoare echivalentului israelian, pentru a-i atrage atenția că nu există autorizația mea pentru acest "muzical", că nu mă opun *de data aceasta* reprezentării, dar că drepturile de autor, 5% din rețetă, să fie vărsate S.A.D.-ului francez, pentru mine. Am făcut-o numai pentru ca Florin Piersic & Co, întorși acasă, să spună celor în drept că există un moștenitor MS care se ia în serios, cu care nu-i de glumit.

Asta pentru ca să se știe în R.P.R. că dacă în R.P.R. și în lumea socialistă ei pot face ce vor cu opera publicată a lui Iosi – și sunt bucuroși să-l joace, să retipărească, să-l traducă, fără să am pretenții – nu pot face același lucru în Occident, lumea nesocialistă, fiindcă în această lume drepturile de autor sunt serioase și eu veghez asupra lor, cât mai trăiesc, pentru a fi respectate.

Cele de mai sus sunt pentru tine și cred că nu ții ca să se știe în lumea sușanelelor, română sau israeliană, că tu m-ai informat. De ce ți-ai face dușmani printre actori, agenți teatrali?

Pentru rest, adică pentru prima parte a scrisorii tale ca și pentru scrisoarea mea la care răspunzi, eu propun să considerăm capitolul Iosi – Israel – jurnal – *Toladot* – Loewenstein închis definitiv. Nu ne rămâne prea mult timp de trăit ca să ne otrăvim cu puncte de vedere, poziții, atitudini, atunci când riscăm să nu ne găsim pe aceeași lungime de undă, socotind fiecare din noi că avem dreptate mai mult decât celălalt.

Nimic deosebit despre noi. Starea mea, afirmă doctorii, e mulțumitoare și nu țin să-i contrazic chiar dacă sunt mai sceptic – în domeniul urinar, mai ales.

Aurora și cu David vin în Israel la finele lunii. I-am rugat, mi-au promis, ei adăugând că nu trebuia să-i rog, pentru ca să vă vadă, fiindcă e firesc, spunea Aurora – și o cred – să dorească să te revadă, Silvia – că vă vor da vești recente despre noi (au fost aici pentru trei zile 28/2 – 2/3), detalii despre cum arătăm, ce facem, cum o ducem fiecare.

Încă odată, Simone, mulțumiri pentru informația dată și sugestiile făcute privind sușaneaua. În viitoarea voastră scrisoare, nu uitați să adăugați ceva despre sănătatea voastră, despre Păsărel și ai lui.

Vă îmbrățișăm, eu și ai mei.

Beno

Nu uitați, salutări, urări de bine pentru Ghimpu.

14

Beno Sebastian către Simon Schafferman

Boulogne, 13 mai 1986

Dragii mei,

Mă grăbesc să răspund scrisorii voastre, purtând ștampila poștei voastre – 6 mai – primită ieri.

Să ”răspund” trebuie luat în sensul larg, fiindcă după satisfacția, bucuria, avută citind expeditorul, deschizând plicul, am avut surpriza de a găsi doar pagina din *Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*¹⁹ cu poșta dicționarului.

Neschimbat sau mai exact schimbat în rău, cu vârsta și nesănătatea, mă-ntrebam îngrijorat dacă voi mai primi un semn de la noi, după ultima mea scrisoare. Prăpăstios, ca de obicei, puneam pe seama poștei, a voastră, a noastră, o întârziere ce era normală.

Bănuiam, mi-era teamă – de ce oare nu mi-e teamă?! – că Simon nu era prea bine, sensul rândurilor mele, poate cam brutal tonul întrebuițat de mine în scrisoare.

---

¹⁹ Al. Mirodan, *Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I: literele A, B, C, Tel Aviv, Editura Minimum, 1986. Referiri la Mihail Sebastian și opera sa apar în paginile: 9-10, 43, 65 și 70.

Când nu sunt eu repezit, brutal, când este vorba de Iosi? Cam rar, atunci când cred că oamenii nu-l servesc așa cum cred eu, că am exclusivitatea perfectelor, idealelor feluri de a-l servi. Ca să fiu drept, mi-era și mai teamă de reacția verișoarei și nașei mele, susceptibilă când alții, chiar vărul și finul ei, își permit să fie duri cu soțul ei.

Lăsând deoparte faptul că, dacă m-ajută memoria, îmi aminteam de niște întorsături de limbă și peniță, privind soarta fiecăruia dintre noi, dar mai ales al unor hechteri, nealintați, nerăsplătiți de cel de sus... Putea și ea deci să fie vexată.

Este drept că sectorul corespondenței, adică de trimis, scris, un rând, un cuvânt din care să-nțeleg că sănătatea sau nesănătatea voastră n-a fost niciodată domeniul, ocupația ei preferată, lăsând treaba asta în sarcina soțului. Și acesta a făcut treaba asta cu sârguință, nu totdeauna răsplătită cum trebuie de subsemnatul. Am dorit, doresc să țin, neînțelegerea noastră iscată de Iosi, de ceea ce cred eu, închipui eu că este cel mai potrivit, ideal fel de a-i servi memoria de scriitor și om, după o viață și 41 de ani de la dispariție, deloc ușoare fie în țară, fie în Israel, Franța, Occident, cu micile deosebiri de la țară, la țară, să o țin drept închisă.

Luați cele de mai sus cum vreți, cum credeți la limită drept și invitație de a relua o "corespondență" mai susținută, fără ca să uit că anii au trecut și trec peste fiecare din noi, nefăcându-ne nici mai tineri, nici mai sănătoși, energici, răbdători, calmi,

senini, cu sau fără motive de bucurii, satisfacții cotidiene, lunare, anuale, decât pe vremuri.

Voi repeta, reaminti promisiunea mea în materie de corespondență cu voi – sau cu cei doi sau trei oameni rămași în lume, corespondenți – scriem fiecare când avem putere, răbdare, puținel chef de așternut câteva rânduri, răspundem mai ales, ca să putem spera ca celălalt să facă la fel, mijlocul bun de a pune capăt îngrijorărilor ce ni le facem, unul pentru celălalt.

Când n-o putem face, când intervine o lungă perioadă de tăcere, încercăm fiecare să ne închipuim că nu neaparat boala, catastrofa, a împiedicat pe celălalt să răspundă ultimei misive, ultimului semn trimis de el, primit de celălalt.

Chiar dacă e inutil, de prisos (sau riscant, fiindcă nu exclud posibilitatea unei greșite interpretări), nu voi sublinia îndeajuns satisfacția, aproape plăcerea, bucuria resimțită citind pagina din *Dicționarul neconvențional*, singurul lucru găsit în plic. Pentru mine e o dovadă că în felul lui – și fiecare om are felul său, nu același chiar când este vorba de frați – că Simon continuă să-nregistreze semnele pe ”seismograful Iosi” ce mă pot interesa sau avea un puternic ecou pentru mine.

Nu numai istoria ”*Stelei fără nume* în rusește la Bat Yam”, care dovedește, dacă mai era nevoie cel puțin pentru mine, că sovieticii în continuare, neinformați sau chiar dacă sunt bine informați, îl folosesc pe Iosi, jidanul, spion, trădător și în 1986. Ce să mai spun de și mai tulburătoarea poveste ”de la Mihail Sebastian la Kormos, și de la acesta la Alexandru cel Mare”, cu

scrisoarea lui Kormos, adresată la Salonic, archeologului Manolis Andronicos! Știau că doamna Pătrășcanu, recăsătorită Veakis, om de teatru, traduseseră, montaseră *Ultima oră* la Teatrul Național din Salonic? Că poate piesa continuă să fie jucată și în alte orașe din Grecia? Că biata doamnă Pătrășcanu s-a prăpădit?

Nu știi dacă Mirodan scrie această poștă a dicționarului. Nu l-am întâlnit, nu-l cunosc. Dar recomandarea adresată evreului din Bat Yam, de a rămâne în "fază pro-Mihail Sebastianistă" îmi aduce aminte că Mirodan este autorul piesei de teatru cu subiectul poveștii *Stelei fără nume*, scrisă, prezentată în condițiile știute; că în sfârșit este autorul unui articol publicat în 1956 într-o gazetă bucureșteană privind povestea *Ultimei ore*, jucată la Paris, în franțuzește, și scoasă de pe afiș de Bounsac, care cumpără orice, ca și Bucșan²⁰, fiindcă i se spusese că actorul interpretând pe Bucșan semăna cu el.

Articolul l-am găsit printre hârtiile rămase de la Poldi. Iar mie, pentru viața mea și Comerțul Exterior, scrisoarea Vioricăi Wechsler²¹, str. Simtat Rachel 4/3 Rehovot, privind afacerea

---

²⁰ Grigore Bucșan este unul din personajele principale ale piesei *Ultima oră*.

²¹ Viorica Wechsler (căsătorită Vrânceanu), șefă de serviciu la Prodexport, a fost arestată în 15 martie 1960, inculpată pentru crimă de subminare a economiei naționale și condamnată la muncă silnică pe viață. Petrece 12 ani în închisoările comuniste. În 1983 reușește să emigreze în Israel. În corespondența ei cu S. Schafferman îi dezvăluie detaliile proceselor unor înalți funcționari de naționalitate evreiască din cadrul Ministerului

Donath, mă duce înapoi la o perioadă tristă. Viorica este fosta mea colegă, iar Donath, fostul meu șef, la Comerțul Exterior.

Îi voi mai întâlni vreodată, în Israel? (Nu pe Donath, nu pe Rosinger²², foști "funcționari" la Comunitate la București, cu ani de pușcărie, comuniști mai vechi decât nea Nicu, morți de câțiva ani).

Despre noi toți, despre starea și sănătatea celor patru, aceleași lucruri pe care le știți de mult, fiindcă scrise de mine, spuse de mine, văzute de voi, înțelese sau închipuite de voi. Fiecare din cei patru, trăindu-și viața, suportându-și fiecare beteșugurile, uneori ele invers proporțional cu vârsta, după aluat, temperamentul său. Adică nimic nou din ceea ce fiecare din noi, voi acolo, noi aici, știm și ne închipuim deosebit, fiindcă fiecare trăiește singur, moare singur.

Dar tîmpeniile mele le cunoașteți nu de ieri, nici de alaltăieri. Dar cu vârsta și nesănătatea, trăite, asumate prost, neuitînd că alții, Iosi a murit la 37 ani, după ce trăise greu, sau că Poldi, trăind dublul vârstei lui Iosi, a murit chinuindu-se rău, cumplit...

Vă îmbrățișez și vă doresc tot ce vreți fiecare din voi, pentru voi și pentru cei ce vă sunt dragi.

Beno

Comerțului Exterior de la începutul anilor 60, așa-numitele loturi Prodexport și Pavel Donath.

²² Adalbert Rosinger, director la Românoexport, a fost arestat în primăvara lui 1961 și condamnat în august 1961 în primul proces al Prodexportului, așa-numitul lot Pavel Donath. A fost eliberat în 1968 din închisoarea de la Aiud. A decedat în 1982 la Haifa.

15

Beno Sebastian către Simon Schafferman

Boulogne, 2 iunie 1986

Dragii mei,

Nu voi scrie prea bine, îndeajuns, bucuria pe care mi-a dat scrisoarea voastră.

Uit, gonesc din minte tot ceea ce-am putut crede privind presupusa voastră supărare, ca explicație pentru găsirea într-un plic doar [a] fotocopiei notei din calendarul A. Mirodan. Explicațiile lui Simon pentru plicul sosit doar cu fotocopia sunt arhisuficiente și convingătoare. Rămâne ca eu să cer iertare pentru supozițiile mele și să mă bucur că schimbul nostru de știri, datorat lui Simon, va putea relua ritmul normal.

Lămurită problema Iosi în sensul celor scrise, sugerate de mine – și este mai mult decât dreptul oricui de a nu fi de acord cu ceea ce cred eu că este felul de a-l apăra pe Sebastian – neînțelegerea risipită (creată poate dintr-un exces de susceptibilitate "sebastiană" a subsemnatului) norii risipiți, revenim la seninătate.

Nu pretind că nu voi mai pomeni de Iosi în convorbirile noastre, cu Silvia mai ales sau cu oricine va vrea să accepte acest subiect, dar mai mult, mai ales despre om, despre rudă, despre familia lui, asta în măsura în care Silvia mai ales, nu se va întrista prea tare.

Fiecare din noi are suficiente motive, justificate sau nu, de preocupări, frământări, pentru ca să le sporesc, să le agravez, cu înclinările mele funebre, cu care mă complac. Sunt bucuros să știu de la voi că sănătatea sau nesănătatea voastră este cea veche, cunoscută, închipuită de mine, după vârstă, sex și aluat...

Dacă Silvia face scurt, adăugând când poate două, trei rânduri, departe de a-i reproșa, îi sunt recunoscător și îi doresc să-i fie cum vrea, își dorește ea, nu înseamnă că o închipui sănătoasă tun. Tot așa cum nu-mi închipui că nici Simon, la cei 83 ani împliniți, nu este un model de sănătate.

Ne deosebim, doi frați nu seamănă între ei, în măsura în care asumăm vârsta, nesănătatea, contrarietatea, după natura, aluatul fiecăruia.

Repede voi trece peste capitolul sănătate, a noastră, celor de aici, repetând că toate sunt cum le știți, le cunoașteți, din ceea ce v-am scris, vi s-a povestit, ați constatat personal. Asta, fie că este vorba de mine, cel, hai să spunem, cu mai multe probleme (picioare, inimă, rinichi-pipi), dar nu mai grave, mai teribile decât a multor altora, de vreme ce este prezent, vă scrie, vă vorbește și vrea, speră să vă vadă la voi.

Asta și când este vorba de Olga (86 ani), Bebe (61 ani) care nu mai lucrează de la începutul anului, fiind pensionată oficial de la 31 martie 1986, sau Micky (28 ani) din păcate încă șomeră, în ciuda căutărilor ei, ușilor la care bate, promisiunilor ce i se fac și nu se traduc în angajamente pentru teatru sau film. Dar viața

continuă pentru fiecare din cei patru înșirați, mai bine, mai puțin bine, după cum se poate și, mai ales, după cum fiecare este făcut.

Ce prostii spun! Ce noutăți vă dau!

M-am bucurat să aflu din cele câteva rânduri vechi, primite cu întârziere, că Păsărel a fost în Europa, voiaj de afaceri. Regret că nu mi-a putut face un semn din Paris. Aș fi venit să-l caut, să-l văd unde și când mi-ar fi indicat. El știe că țin la el și dacă a uitat i-o amintesc, fără ca asta să-i creeze probleme, obligații. Dar până la urmă e norocul lui că n-a putut face semn. Cu optimismul, curajul meu, l-aș fi dispus cu viziunile mele de tonuri în negru, fie că este vorba de mine, alții, de lume!

Nu râdeți, chiar dacă aveți dreptul, dar să știți că mi-am pierdut speranța ajungerii în Israel pentru o vizită visată mereu, mereu, regăsirea voastră – dar nu deranjarea voastră. Când asta? Nu știu, dar important e să păstrez dorința, speranța. Sigur în 1986, atât cât este cuminte să fi sigur...

Vă îmbrățișez eu și ai mei.

Beno

16

Beno Sebastian către Simon Schafferman

15 mai 1987

Dragii mei,

Când v-am trimis ultima mea scrisoare știam că în ciuda afecțiunii, atașamentului existent, cred, între mine și verișoara-

nașa mea, ținând seama de vechea ei neputință de a răspunde la scrisori, nu pot conta, dacă am noroc, decât pe vechiul caligraf al familiei, adică pe Simon. În această măsură sunt un profitor și-mi fac o severă autocritică.

Ați putea întreba de ce n-am mai des inițiative ca cea precedentă! Pentru asta îmi trebuie răbufniri de dor și amintiri ca cele lăsate de sejour-ul meu israelian de anul trecut. Pentru asta ar trebui să lupt cu tendința mea spre mică lamentație, să lupt cu succes pentru a nu pomeni de micile mele mizerii fiziologice-morale, să găsesc un cât de mic pretext pentru a vă scrie, un nimic oricât de mic, putând să vă intereseze, sau cel puțin să vă bine dispună. Dacă însă [vă] scriu vouă, cu sau fără subiect interesant, agreabil, și primesc răspuns prin Simon, pot găsi mai ușor material pentru răspuns. Ca acum, de exemplu.

Cartea Michelei. S-ar putea într-o zi, întâmplare fericită, s-o găsiți într-o librărie, cineva s-o aducă venind în Israel. Așa cum v-am scris, cred, știam de perspectivele publicării, apariției, din convorbirile mele telefonice cu ea, eu fiind cel care o chem. Mi-a spus ziua când iese în vitrine, mi-a spus că mi-o va trimite, ceea ce n-a făcut până acum. O înțeleg, știind obligațiile pe care le are pentru trimis. Și mai ales, mai ales că Micky, singura din casă căreia îi vorbisem, știam că devoratoare și cumpărătoare de cărți cum este, o va lua, și fără să i-o cer, mi-o va trece s-o citesc, așa cum chiar a făcut.

Date fiind relațiile oarecum speciale, delicate ce le am cu ea, nu mă văd, nu mă simt în stare, să-i cer un exemplar pentru voi,

ca și cum i-aș aminti de cel pe care, fără să fac sugestii, mi-l promisese. N-am primit și nu aștept răspunsul ei la cele câteva rânduri ale mele, trimise după lectura cărții, un fel de notă de lectură, reacții ale unui unchi ce căuta să regăsească în poveste personagii, pe Poldi, pe Mausy, pe Michèle, pe Dominique, pe care bineînțeles nu le găsea, cum îmi închipuisem, așteptam, fiindcă scrisul nimănui nu este chiar fotografia realității vieții. I-am scris c-am găsit nemeritând acest dar, judeitatea ei, felul în care o trăiește și mai ales înțelegerea convorbirii cu ea, acasă la ea, la cererea ei, când îmi ceruse să-i vorbesc mult de tată-său, în noiembrie 1985.

Șeptilici și turneul cu piesa muzicalizată a lui V.I. Popa, plus câteva rânduri primite de la el odată cu cele ale voastre, îmi dau un alt material pentru o scrisorică. Spectacolul de la Ierusalim care n-a mai avut loc, tu, voi gășind ușa teatrului închisă, nu mă surprinde, fiindcă îmi scrie că cel de la Haifa n-a avut loc nici el, fiindcă era programat în ziua în care întoarcerea, plecarea din Israel, era cea prevăzută în biletele de avion, dus și întors, ce-i fuseseră trimise lui și celorlalți la Montreal, de organizatorul turneului. A regretat, cum au regretat toți oamenii pe care voia, dorea să-i vadă fără să izbutească, așa cum a fost în definitiv și cazul tău.

Mi-a scris despre încântarea și emoția cu care a revăzut Israelul, oamenii pe care a izbutit să-i revadă. Cum i-am spus adesea, Șeptilici este un bun evreu, ceea ce, cred eu, nu i-a prilejuit nici în țară, nici în emigrație, ușurințe, protecții. Dacă

franțuzii îi vor da viza, va veni la finele lui iunie, la Paris, unde la sesiunea A.R.A. va face o comunicare despre "Mihail Sebastian și *Steaua fără nume*".

Revenind la Michèle, am ascultat alaltăieri, pe *France Culture*, un program literar, unde participau, printre alții, trei scriitori tineri, autori de cărți, primele lor, tipărite, publicate. Auzind-o, o admiram pentru tonul fără ezitare, cu care răspundea și se prezenta. N-a uitat să spună că părinții ei erau străini, nu francezi.

Nu știu mai multe despre moartea lui David Alexandru, soțul Aurorei. Am aflat trista veste dintr-un telefon al Aurorei, disperată cum v-o imaginați, pierderea soțului agravând starea ei de demnă nepoată a fiicelor lui Buba Lea Linert, chiar dacă ... își păstrase capul, mintea mai mult decât celelalte surori ale ei.

O carte poștală a lui Aniș îmi anunța și ea pierderea lui taică-său.

Julietta se găsește acum la Aurora. Am de gând, dacă pot, să mă reped la Aachen, să le văd pe amândouă, înainte de întoarcerea Juliettei acasă.

Înțeleg, deplor că sunteți agasați – un eufemism – de beteșugurile vârstei, rețin însă, ceea ce știam fiindcă constatasem că luptați și reușiți – zic eu din afară – să rezistați atât cât se poate, acestei calamități ce se cheamă bătrânețea.

La noi acasă nu se poate spune despre noi altfel decât v-am scris și povestiți voi înșivă despre voi, cu deosebiri, firește, de la om la om, asta indiferent de sex, vârstă. Buletinul meu de

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

sănătate, același mereu, repetat și verificat de vizitele semestriale la cele două spitale.

Laennec, inimă, mulțumitor, bun, admirativ chiar, cu regrete pentru ghinionul – pipi-ul neurologic – care mă împiedică să profit din plin de o intervenție reușită.

Salpetrière – vezică urinară neurologică – insistența de a mă obișnui cu o situație ce nu poate fi îmbunătățită, de a privi pe cei de pe culoare, mult mai tineri, în fotolii rulante.

Micky, în căutare de roluri, parcă mai curajoasă în profesia dificilă la care nu se gândește să renunțe.

Vă îmbrățișez eu și ai mei. Nu uitați de Bazil, pe nevastă-sa, pe cei trei copii, cărora le doresc tot binele pe care mi-l doresc.

Beno

MICHAEL M. SOLOMON¹

M. M. Solomon către Simon Schafferman, 4 ianuarie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 1 februarie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 8 martie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 4 mai 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 19 iulie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 13 august 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 16 septembrie 1971
G.F.G. Hughes către Michael M. Solomon, 9 decembrie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 10 decembrie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 22 decembrie 1971
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 20 ianuarie 1972
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 26 octombrie 1974
M. M. Solomon către Simon Schafferman, 26 octombrie 1974

---

¹ Michael (Michel) Solomon (1910-1994), născut la Galați în timpul celui de-al doilea război mondial se înrolează în armata britanică și luptă în Orientul Mijlociu. Revine în 1946 în România unde își reia munca de jurnalist la ziarul *Timpul*. În 1948, dispare din redacția ziarului *Timpul*, luat fiind de agenții Securității. I s-a imputat că a fost spion britanic în timpul războiului. Anchetat și condamnat la moarte, pedeapsa îi este comutată la 25 ani de muncă grea în lagărele din Siberia. Este trimis în Siberia extrem-orientală și, după 7 ani, eliberat și retrimis în România unde, arestat imediat de Securitate, va mai face 9 ani de închisoare. În 1963 reușește să părăsească România cu destinația Montreal.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 12 decembrie 1974
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 21 ianuarie 1975
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 10 aprilie 1975
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 20 iunie 1975
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 26 februarie 1976
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 8 martie 1976
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 3 mai 1976
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 31 august 1976
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 7 decembrie 1976
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 18 august 1977
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 4 septembrie 1984
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 20 noiembrie 1984
- M. M. Solomon către Simon Schafferman, 5 august 1987

1

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Mr. S. Schafferman

Viața Noastră

52 Harakevet,

Tel Aviv

Michael M. Solomon

4530 Côte des Neiges Rd.

Apt. 407, Montreal 247

Canada

4 Ianuarie 1971

Iubite d-le Schafferman:

Cu ani în urmă, împreună cu I. Ludo, te-am vizitat la Brăila. Acum te citesc cu interes în paginile ziarului *Viața Noastră*.

Mă adresez d-tale cu o întrebare: în ce măsură multiplele d-tale preocupări ți-ar permite să te ocupi de adunarea unor materiale privind tragedia Strumei?

Eu am lucrat mulți ani la lămurirea ”misterului” dispariției vasului cu acei 800 de nefericiți evrei din România la bord. La Cairo, în 1942 i-am scris raportul în Engleză lui David Stoliar², la Ierusalim am vorbit cu defunctul Gherson Agronski care, în calitate de director al fostei *Palestine Post* a dus negocieri la Istanbul cu reprezentanții guvernului turc, și alții. Cel mai

---

² Singurul supraviețuitor al naufragiului vasului *Struma*.

prețios colaborator însă mi-a fost răposatul general Teodorescu-Ankara care a decedat într-un pat de închisoare la Gherla, la doi pași de patul tău, și care mi-a confirmat interesante amintiri despre discuțiile lui cu Von Papen în privința Strumei.

Pe baza celor de mai sus am scris un roman în limba engleză care se cheamă *One Vessel less* și care se află la un mare editor american. Formula uzitată este *non-fiction-fiction*. Adică, pe baza unei mari pânze istorice, se dezvoltă și o dragoste între două personaje sortite să moară pe Struma.

Editorul mai vrea să dezvolt partea istorică. M-am adresat rabinului Rosen care mi-a trimis numai ordonanța definitivă de neurmărire în afacerea celor zece inițiatori de la hotel Splendid. Mai mult zicea că nu există.

Ideal ar fi să avem dosarele de la Interne, Externe și Marină dar cine poate deschide arhivele comuniste? De asemenea, cine poate face pe turci să vorbească și după mai bine de trei decenii? Deci, singura speranță rămâne tot ce se găsește în Israel și America. De aceea mă adresez d-tale cu întrebarea: ce material ai putea să procuri răscolind arhiva Yad Vashem-ului și în ce condiții?

Orice ajutor va fi apreciat. Dacă răspunsul d-tale este pozitiv te rog să-mi scrii ce onorariu ceri pentru efortul depus.

În speranța unui răspuns curând,

Cu cele mai bune sentimente,

Michael M. Solomon

2

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Rd.
Apt. 407
Montreal 247, P.Q.

Montreal, 1 Februarie, 71

Iubite domnule Schafferman,

În primul rând îți cer scuze pentru mica întârziere datorată unei stări febrile care m-a incapacitat mai bine de zece zile și redus la o stare vegetală.

Cu reluarea ocupației mi-am reluat și corespondența. Mulțumesc pentru cele comunicate cu privire la posibilitățile de documentare în privința tragediei Strumei și împărtășesc punctul d-tale de vedere că există materiale pentru mai mult de o singură carte. Ca unul care mă găseam la Ierusalim când s-a produs scufundarea vasului și aveam contact cu Sochnutul de pe vremuri și-l cunoșteam personal pe emisarul lor la Istanbul, defunctul Gherson Agronsky, directorul lui *Palestine Post*, sunt în măsură să știu bine situația văzută din partea aceasta a lumii. Ce mă interesează e partea ”cealaltă”, respectiv România și victimele.

Așa cum ți-am scris, pe canvaua politică-socială a țării din '40 eu brodez povestea de dragoste a unor emigranți care-și

găsesc sfârșitul în apele Mării Negre. Deci, cartea mea trebuie să fie ceea ce aici se numește *non-fiction-fiction*. Noi am zice o romanțare a faptelor istorice. Așa tragedia devine palpabilă, pentru cetitorul neevreu, de limbă engleză.

Ce am eu nevoie? În primul rând de fotografia vasului. O fotografie a apărut acum 2-3 ani în *Jerusalem Post* și la cererea ce le-am făcut-o respectivii m-au îndrumat la arhivele Yad Vashemului și ale organizației sioniste. Am scris și n-am căpătat răspuns. Dacă aş avea această poză bine retușată aş folosi-o ca copertă exterioară, iar poza monumentului victimelor din cimitirul Șos. Giurgiului trimisă de rabinul Rosen, aş pune-o pe verso-ul copertei exterioare.

M-ar interesa, de asemenea, o descripție amănunțită (tehnică) a vasului și a condițiilor existente pe vas din clipa părăsirii portului Constanța până la dispariție. Dacă ar fi posibil și o schiță în secțiune, pentru ca cititorul să vadă și să înțeleagă mai bine condițiile înfiorătoare în care emigranții au fost siliți să traiască.

Natural că mă interesează și o descripție a persoanelor de pe bord (categorii sociale, preocupări personale, atitudine în adversitate – resemnare, revoltă, nădejde?). Idem, despre conducerea evreiască de pe bord. Cine administra și ținea contactul cu Brod de la Joint, zilnic?

În fine, ce materiale există cu privire la organizatorii inițiali – grupa celor trimiși în judecată și pe urmă scoși de sub urmărire, așa zisa grupă de la hotel Esplanade – cine mai e în

viață și unde? Ce s-a ales de Pandellis care a negociat cu ei și cu ceilalți [...]? Cine a dat în final autorizația de plecare după ce de două ori permisiunea a fost refuzată deoarece vasul era considerat ca impropriu pentru o călătorie pe mare? Ce fel de motor a servit la drum și de unde a fost procurat?

Cam acestea sunt problemele care mă interesează pe mine în legătură cu Struma. Desigur, sunt deschis la sugestii dacă ai de făcut.

Nu sunt de părere că nemții vor reuși să se spele pe mâini de scufundarea Strumei deși am citit și eu ce scrie istoricul german Jorgens și alții. La timpul său voi veni cu ceea ce se numesc elemente incriminătoare la care nemții vor trebui să dea un răspuns ceva mai precis decât că nici un submarin german nu se afla în zona aceea. (Se află, și încă mai multe, la Varna).

Dar toate acestea pentru mai târziu. Deocamdată vreau să știu care e reacția dumitale la întrebările mele pentru a putea apoi stabili practic condițiile colaborării. În principiu sunt hotărât să petrec Paștile la fratele meu stabilit la Haifa și dacă nimic nu mă împiedică să trec la îndeplinirea planului sper că vom avea prilejul de a discuta amănuntele pe îndelete la acea dată (aprilie).

Relativ la lista de persoane chiabure care ar putea fi interesate să contribuie la Institutul Dr. Jacob Niemirower. Dacă ar fi să mă orientez exclusiv după banii cheltuiți de români ajunși în fiecare seară la fleicăria lui Rosemberg, unde cânta orchestra Stănescu cu Gică Petrescu în reprezentație, ti-aș putea da mari speranțe. Nu o fac deoarece între institutul Niemirower

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

și respectivii e tot atâta legătură ca între coada măgarului și barba mitropolitului.

Totuși, îți sugerez câteva persoane care – dacă li se va trimite o scrisoare frumos ticluită – s-ar putea să-și deschidă băerele pungii.

1. Isin Ivanier, 5509 Westbourne Street, Montreal.
2. Salo Heller, 5505, Elgin Street, Côte St. Luc, Montreal.
3. Lazar Lupu, 5514 Alpine Rd. Côte St. Luc, Montreal.
4. Herman Jancovici, 35 Cleve Street, Côte St. Luc, Montreal.
5. M. Soare, 2765 Van Horne, Montreal.
6. Isac Tulcinsky, 6525 Côte St. Luc.
7. Itescu Leonte, 780 Querbes St., Montreal.
8. Itescu N, 4300 Bouchette St., Montreal.
9. Sam Rabinovitch, 6030 Macdonald Street, Montreal.
10. Joseph Parnas, 3468 Drummond Street, Montreal.
11. Bruno Lebel, 1374 Sherbrooke West, Montreal.
12. Jonel Cusmariu, Brown & Co. 3780, St. Laurent, Montreal.
13. Nazi Siegler, 5575 Randall Street, Montreal.
14. Rubin Zimmerman - Zimcor - ZIMMCOR COMPANY, 2100 Remembrance St. Lachine / Montreal.

În așteptarea răspunsului d-tale, cu cele mai bune urări de sănătate și noroc,

Al d-tale,

Michael M. Solomon

3

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Rd.
Apt. 407
Montreal 247, P.Q.

8 Martie 1971

Iubite d-le Schafferman,

Sunt în posesiunea scrisorii d-tale și sper că și d-ta ai primit din parte-mi o aerogramă în care îți anunțam moartea lui Zigu Cusmariu și sugestia mea de a vă adresa văduvei și fiului ei, avocat aici.

Cu referire la aceeași chestiune, completez lista anterioară cu numele celor trei Rudbergi aflători aici: Louis Rudberg, 3495 Mountain Str., Dan Rudberg, 51 Sunnyside Michael M. Rudberg, 480 b, Roslyn, Westmount, Montreal.

Toți trei sunt printre cei mai bine situați evrei de aici cu mari întreprinderi de construcții și proprietăți.

Referitor la Struma: mă miră că nimeni nu știe de fotografia vasului care a apărut acum trei sau patru ani în *Jerusalem Post* și pe care am văzut-o personal. *J. Post* afirmă că ei au avut-o de la guvern sau așa ceva. Poate îi mai poți da de urmă.

În ce privește detalii tehnice (o secțiune a vasului) cât și condițiile obiective și subiective de cazare, sper că se pot găsi

informații precise. Repet, cartea e deja scrisă dar vreau să-i dau mai multă veridicitate prin surplusul de amănunte pe care mă străduiesc să le adun.

Dorința mea - și a editorului american - este de a avea cartea pe piață la data de 24 Februarie 1972, când se împlinesc 30 ani de la catastrofă.

Chiar dacă vin în Israel, ceea ce sper că va avea loc fie de Paști, fie imediat după, am nevoie de ajutorul și călăuza d-tale și aceasta cere timp și muncă care trebuiesc onorate. Te asigur că munca d-tale va fi apreciată așa cum se cuvine.

Dacă cartea mea va fi pe piață înainte de plecarea mea, îți voi aduce un exemplar și te voi ruga după ce-l vei citi să-l recenzi pentru cititorii d-tale. Ditto: gândește-te și la o eventuală traducere în română sau ivrit sau amândouă pentru *Magadan*.

Pe aici viscole cum n-am pomenit nici în Siberia, cu zeci de morți găsiți axfixiați sau înghețați la volanul mașinii lor. Drumurile o zi practicabile, devin a doua zi peisagii selenare în care viața și activitatea umană sunt total paralizate. Nu e de mirare că mulți din iordimii veniți aici să se îmbogățească suspină după valea Saronului.

Sper că mă vei ține la curent cu noutățile d-tale (ai primit ceva de la amicul din America de Sud?) și că ne vom revedea curând când vom putea sta de vorbă pe îndelete.

Cu cele mai alese salutări, și comp.[limente] d-lui Th. Lavy,
Al d-tale,

Michael M. Solomon

4

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Rd.
Apt. 407
Montreal 247, P.Q.

May 4, 1971

Iubite d-le Schafferman,

Nu m-am îndoit o clipă că, mai curând sau mai târziu, voi primi material de la d-ta în afacerea Struma.

Promptitudinea cu care m-ai servit și faptul că totul a fost expediat cu avionul - 15 lire israeliene porto - fac dovada amicitiei ce mi-o porți. Natural că toate spezele prezente și viitoare sunt suportate de mine și la sosirea mea în Eretz în cursul verii se vor lichida cu sincerele mele mulțumiri.

Firește că am rămas impresionat de volumul materialului trimis și deși nu am făcut decât să-l răsfoiesc (l-am primit acum o oră), îl consider de primă calitate. Nu știu ce ți-aș mai putea cere afară de poza pe care am văzut-o cândva într-un număr din *Jerusalem Post* dar voi cerceta arhiva mea și comunic data când această fotografie a vasului cu emigranții înțesați pe punte a apărut.

Mă întreb dacă, ca valoare sentimentală, nu ar merge în puținele ilustrații ale vasului și ceva poze ale victimelor. În unele cazuri, familii întregi au dispărut. (Cunosc cazul familiei Strul

Coifman, angrosist din Galați care a murit împreună cu soția, Sara, fiica Frida, ginerele Schwartz Saul și doi copii al lor).

Eventual poate o fotografie a unei scrisori mai sentimentale ar fi adecvată.

Am scris la București amicului meu Jonel Cincu și l-am rugat să-mi obțină, cu bani bineînțelese, fotostate după diversele documente existente în arhivele Statului sau ale justiției române. Sunt sceptic în privința rezultatului, dar totuși nu strică să încerc. Speranța mea mare este că turcii să mă lase să cercetez materiale oficiale la Ankara. Ambasadorul lor aici a trimis cererea mea însoțită de recomandatie la Ankara. Dar turcii sunt turci și nimeni nu poate ști ce răspuns vor da dânsii la solicitarea mea.

Cum ți-am mai scris, *One Vessel less* e o poveste de dragoste cu deznodământ tragic în cadrul tragediei Strumei. Așa cred eu chestia aceasta devine palpabilă. Vom vedea ce va spune publicul.

În privința institutului Dr. Niemerower: nu e de mirare că în afară de amicul meu Lupu ceilalți nu au reacționat. Cum am scris fratelui Henry Marcus, cererea trebuia însoțită de o scrisoare personală fiecăruia și nu de o simplă chitanță...

Ai dreptate să trimiți *Buletinul* la adresele menționate în luna Iulie. (Aduagă pe Dr. Joseph Sector, Croydon Street 6, Toronto 10). Dar trimite și fiecăruia o scrisoare personală. Eu voi vorbi apoi cu fiecare în parte.

Pe ziua de 12 Mai crt. se lansează cartea mea *Magadan* sau dacă vrei reminiscențele mele siberiene. Îmi voi face o deosebită plăcere să-ți trimit un exemplar după apariție.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Iau notă de faptul că nu consideri închisă calea și la alte materiale care ar putea exista în privința Strumei și le aștept cu aceeași intensă plăcere ca și pe acele deja sosite. Predă amicilor noștri dr. Th. Lavi, H. Marcus, Adrian Ranta, M. H. Bady și Mircea Rudich³ salutările mele cordiale și urările mele de bine.

Cu viile mele mulțumiri și în speranța unei curânde revederi, rămân al d-tale,

Michael M. Solomon

P.S. Dacă-l vezi pe Nataniel Grun de la *Information d' Israël* predă-i salutările mele. Știu că sunteți vecini. L-am ascultat aici în cadrul unei conferințe și am băut împreună un pahar la balul lojei Alliance, al cărui membru în comitet sunt.

---

³ Mayer (Mircea) Rudich (1913-1991), poet și ziarist născut în orașul Buzău. Colaborează la *Hasmonaea*, *Cuvîntul liber* și *Adam*. Redactor la ziarele *Știri din lumea evrească*, *Renașterea Noastră*, *Zorile*, *Timpul*, *Jurnalul de dimineață*, *Semnalul*. A fost prim-secretar de presă la Direcția Presei din Ministerul Informațiilor (1949) și redactor la agenția de presă Agerpres (1950-1951). Arestat și condamnat pentru activitatea sa în cadrul mișcării sioniste din România (1951-1955). În 1959 emigrează în Israel, unde își continuă activitatea publicistică ca editor și redactor la *Viața Noastră* și colaborează la revistele *Izvoare* și *Minimum*.

5

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Rd.
Apt. 407
Montreal 247, P.Q.

Julie 19, 1971

Iubite amice Schafferman,

Am primit astăzi scrisoarea d-tale din 7.7. și anexele pentru care îți rămân profund recunoscător.

Vestea ce mi-ai dat-o că ai suferit o rejecție a stomacului în urma unui ulcer perforat m-a înghețat; din fericire, după cum scrii, ai scăpat cu bine de acest accident care, de multe ori are consecințe fatale. Îți urez să fii sănătos până la adânci bătrânețe și să nu mai știi de boală, Amin!

Am citit materialele trimise cu cea mai mare atenție și ele nu fac decât să confirme ceea ce am scris și adâncit în atâția ani de cercetări. Fotografiile le voi reproduce toate și unele din facsimile. Rabinul Rosen mi-a trimis acum vreo doi ani o bună fotografie a monumentului din Șoseaua Giurgiului pe care cred c-o pun pe coperta subțire (*just dust jacket*) cum se obișnuiește aici.

Nu știu dacă ți-am scris, dar am promisiunea scrisă a guvernului turc - prin ambasadorul Turciei de la Ankara - de a

avea un număr de documente oficiale din arhiva ministerului lor de Externe.

De asemenea, la ora aceasta d. Kadry Kayabal, corespondentul agenției telegrafice americane United Press International de la Istanbul, adună material pentru mine și mă asigură că are succes cu cercetările lui. Pentru mine chestiunea e de mult clară și acum nu fac decât să dau forma definitivă a unei lucrări terminate de mult.

Cartea *One Vessel less* urmează să apară într-una din cele mai mari edituri americane exact la a 30-a aniversare a tragicului deznodământ, respectiv 24.2.1972. Întreabă-l pe Dr. Lavy, dacă cumva d-ta nu ești familiar cu l. germană, dacă în lucrarea d-rului Jurgen Rohwer, 1964, *Bibliothek fur Zeitgeschichte Weltkriegsbucherei*, Stuttgart, de care îmi amintești se găsește ceva în plus de ce mi-ai trimis. Dacă da, te-aș ruga să mai îmi faci și acest serviciu fotocopiind pasagiile care nu repetă ceea ce noi deja știm. E f. important să avem și punctul de vedere al unui istoric german, chiar dacă e contrar adevărului.

În privința lojii Dr. Niemerower: am așteptat să citesc primul număr al Buletinului ce urma să apară în luna iulie așa cum m-ai anunțat. Nu a mai apărut? Te-ai declarat de acord să începem demersuri pe la chiaburi după apariția primului număr. Ce să fac? Dacă nu mai apare Buletinul promis, voi face un Comitet de prieteni, dar numai în luna septembrie, căci acum toți românii sunt plecați care încotro în vacanță. Ține-mă la curent și voi face toate demersurile necesare, sper cu succes.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Sper că ai primit exemplarul d-tale din cartea mea, *Magadan*, pe care fratele meu din Haifa, Samy Solomon, [...], ți l-a expediat pe adresa din Ierusalim. Dacă cartea te interesează, poate faci o recenzie pentru *Viața Noastră*. Flavius a scris la Paris ceva în *B.I.R.E.* Comp.[limente] lui Bady căruia i-am expediat un exemplar, de asemenea.

Cu cele mai alese urări și mulțumiri,

Michael M. Solomon

P.S. În Septembrie 5 sper să fiu la Ierusalim când vom lichida spezele și onorariul d-tale cu viile mele mulțumiri,

Michael M. Solomon

6

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Rd. Apt. 407
Montreal 247, P.Q.

August 13, 1971

Dragă amice Schafferman,

Dacă răspund cu oarecare întârziere nu mi-o lua în nume de rău. Am o mulțime de treburi urgente de rezolvat și de aceea nu sunt prompt cu răspunsul.

Nu am decis încă definitiv dacă pe coperta exterioară a cărții *One Vessel less* voi uza fotografia de la Holon sau cea de la București. Dacă m-am gândit la un moment dat la cea din țară este deoarece mult mărită ar scoate în evidență numele unora din victime și ar acoperi întreaga suprafață tipăribilă cu nume proprii. Dar, aceasta este un punct de vedere și ultimul cuvânt îl va avea editorul.

De la Istanbul, de unde aștept un important material informativ și documentar, mi se comunică că acest material a fost supus în întregime cenzurii ministerului de externe de la Ankara și numai după cuvenita aprobare el îmi va fi trimis. (Funcționează acolo un comitet special al securității publice care cere spre examinare orice acte și documente trimise în străinătate).

Oricum, timpul permite încă puțină așteptare căci chiar de-aș avea aici documentele respective încă romanul nu ar putea apare înainte de primăvara 1972.

Țin f. mult dacă e cu puțință ca să scrii d-ta recenzia la *Magadan* pentru *Viața Noastră*. Aceasta bineînțeles în cazul când conținutul ei te satisface. Apropos, comunică lui Bady că i-am expediat și lui un exemplar, iar lui Mircea Radu îmi voi face o deosebită plăcere a-i înmâna unul în curând.

Te rog să transmiți din parte-mi d-lui Loewenstein-Lavi sincerele mele condoleanțe pentru pierderea suferită prin dispariția soției d-sale. D. Loewenstein este unul din cei mai distinși intelectuali pe care i-a dat România și fiecare din noi îi datorează un gând bun pentru tot ce-a învățat de la dânsul, cât și

pentru neobosita d-sale activitate pe tărâmul publicisticii judaice în Israel la ora actuală.

Dacă nu voi putea fi de sărbătorile de toamnă în Israel cum sper, atunci mă voi dedica propagării Buletinului Institutului Dr. Niemerower și voi ruga pe prietenul meu Lazăr Lupu să ia conducerea comitetului de patronaj pentru Canada. Dacă voi sosi acolo, vom discuta posibilitățile de lucru în comun.

Din păcate, nimeni din cunoscuți nu știe cine este d. Tulliu Herescu de la Radio Montreal. De aceea nu sunt în măsură a da nici un fel de referințe.

Cu cele mai bune salutări și urări de bine și sănătate,

Al d-tale,

Michael M. Solomon

7

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon

4530 Côte des Neiges Rd. Apt. 407

Montreal 247, P.Q.

Sept. 16, 1971

Dragă prietene,

Un atot cuprinzător *Toda raba*⁴ este prea puțin ca să-ți exprim mulțumirea ce-am resimțit citind simțita recenzie⁵ făcută

---

⁴ Mulțumesc mult (ebr.)

cărții mele. Nu știu dacă cunoștințele d-tale de engleză sunt vagi sau nu; ceea ce știu însă este că ai o sensibilitate excepțională când e vorba să judeci valoarea unui reportaj, căci aceasta este cartea mea, punând în vedere ceea ce eu mi-am propus și nu știu dacă am reușit - estomparea prezenței mele pentru a lăsa personagiile sau faptele să vorbească. Încă odată îți zic mulțumesc pentru că dacă aș fi putut să-ți transmit pe cale telepatică gândul meu nu știu dacă aș fi reușit mai bine să-ți redau ceea ce d-ta cu atâta fină înțelegere singur ai perceput.

Acest interview pe unde invizibile a trasat o linie de gândire și de apropiere la problemele inumanității acelor ce-și laudă înțelegerea pentru cei "umili și deposeați" pe care mă voi strădui s-o aduc la cunoștința criticilor mei din Canada și Statele Unite, bineînțeles în traducere. Dacă în stabilirea detaliilor fiul d-tale ți-a fost de ajutor, te rog să-i transmiți din parte-mi o caldă strângere de mână și un prietenesc *Shalom*.

Chiar azi a plecat un exemplar pe adresa lui Rudich la ziar și unul pentru recenzentul lui *Jerusalem Post* cum bine m-ai sfătuit. În chestiunea unei eventuale traduceri, pentru moment se ocupă un d. Itzhak Green din Haifa care afirmă că are bune relații în lumea editorilor. Dacă însă, nu voi avea curând un răspuns voi face apel la alte persoane din lumea scriitoricească. Editorul meu mă asigură că va trimite exemplare spre vânzare în

---

⁵ "Un evreu din România în lagărele din Siberia. Michael Solomon: *Magadan* - o carte de amintiri dureroase", în *Viața Noastră*, 27.08.1971, pp. 7, 18.

librăriile din Israel dacă afacerea acoperă cheltuielile de transport care sunt enorme.

Am fost plecat pentru trei săptămâni în Europa și am plănuit să mă abat și prin Israel unde cum știi am un frate și familia lui. Din păcate, planurile mele au fost schimbate deoarece am fost rechemat telefonic la Montreal unde urmează să ocup un post important în viața redacțională a unui mare ziar f. curând. De aceea cu regret am fost silit să-mi amân vizita în Israel pentru vacanța de iarnă deși nu e cel mai propice sezon.

Tot ce am primit și voi mai primi de la Ankara ți le voi trimite d-tale în original, eu oprindu-mi copiile. Să știi însă că sunt f. reductanți cu toate promisiunile făcute și f. bănuitori să nu fie dâșii implicați într-o afacere ce ar dori-o uitată.

Farbandul evreilor români e o grupare slăbuță când e vorba de fonduri dar, cine știe, poate vor contribui și dâșii cu ceva. Speranța mea e că cei câțiva bogătași să contribuie prin grația lui Lazăr Lupu. Transmite d-rului Lavi urările de bine cu prilejul Anului Nou și pe d-ta căruia îi datorez atât de mult, te rog să mă lași să te îmbrățișez prietenește și să-ți spun d-tale și familiei un sincer *Shana Tova*.

Al d-tale,

Michael M. Solomon

8

G.F.G Hughes către Michael M. Solomon

Mr. Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Road
Apartment 407
Montreal 247, Quebec

Vali Dr. Reşit Caddesi 52
Ankara, Turkey

9 December 1971

Dear Mr. Solomon,

On the basis of your letter of December, I prepared an aide-memoire listing the items of information you wished to have and presented it personally to the Director General of the Department of the United Nations and Straits of the Ministry of Foreign Affairs. This Department has responsibility for occurrences in the territorial waters of Turkey.

The Director General was aware of the Struma incident and mentioned having read in recent years a press story by a person claiming to be the sole survivor of the sinking. He assured that he would institute enquiries in his own Ministry and in others which might be involved to see whether the records you mention can be produced. The search will; no doubt, take some time but I thought you might to know what we have done to date.

Yours sincerely,

G.F.G. Hughes, Ambassador

9

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Rd.
Apt. 407
Montreal 247, P.Q.

Decembrie 10, 1971

Dragă Schafferman,

Păcătosul care trebuie să-ți ceară iertare sunt eu căci ți-am făgăduit să-ți trimit materialul din Turcia și până în prezent nu ți l-am trimis. Adevărul este că atât ambasadorul canadian la Ankara cât și reprezentantul lui UPI continuă lupta cu autoritățile turcești, respectiv cu Ministerul de Externe, pentru a pune mâna pe arhivele secrete. Răspunsurile nu sunt încurajatoare până în prezent și mă îndoiesc că vor fi deoarece turcii au tot interesul să se vorbească cât mai puțin de această afacere. Tot ce mi s-a făgăduit de către ambasadorul canadian care la rândul său este împins de Mitchell Sharp, ministrul de externe al Canadei, este o declarație a actualului guvern turc despre Struma, împreună cu fotostate după *Die Turkische Post* al lui Von Papen și dezbaterile parlamentare din acea vreme.

Cum între timp a sosit scrisoarea d-tale îți răspund pe loc urmând ca la sosirea fotostatelor să ți le trimit pentru arhiva Vaashemului.

Recenzia lui *Magadan* s-a cetit și aici cu mare interes de abonații canadieni ai *Vieții Noastre*, dar din Israel, în afară de d-

ta și fratele meu, nimeni nu m-a contactat. Am luat abia acum cunoștință de rândurile lui Mitzy Losner și Grinstein Elias. De Grinstein îmi amintesc căci l-am întâlnit în trenul care ne repatria în România, dar de Mitzy Losner mai puțin. Poate că și-a schimbat numele prin căsătorie dar pentru moment nu am decât o vagă idee cine poate fi.

Dacă Rudich nici până acum nu a primit cartea îi voi trimite un exemplar par avion. De asemenea și lui Bady cu care sunt prieten din copilărie.

Și eu regret că *Magadan* nu s-a găsit în librăriile din Israel, din vina mea căci m-am dat pe mâna unui d. Green din Haifa, un cunoscut al fratelui meu care mi-a declarat că are relații cu editori și că va aranja o traducere în ebraică și una în română (!) dar până în prezent nu văd nici un rezultat practic.

Te rog să-mi răspunzi dacă te-ar interesa să iei contact cu un editor local pentru traducerea cărții în Ebraică și Română și eventual o retipărire în condiții mai ieftine a cărții, în ori și ce condiții. Orice câștig îl împărțim pe dindouă. Dacă crezi că sunt amatori și pentru ediția hardcover (cu coperti tari) aş putea să-ți trimit un număr de exemplare, bineînțeles dacă prețul de vânzare acoperă spezele (transport, vamă, distribuție, etc.). Orice propunere e binevenită și de îndată ce am confirmarea d-tale anulez procura d-lui Green. Aștept deci răspunsul d-tale cu întoarcerea curierului.

Lazăr Lupu fiind extrem de ocupat mă roagă să-l scuzi că nu-ți răspunde în persoană dar lucrează la distribuirea unui număr de buletine ale Institutului Dr. Niemerower printre

prietenii săi. Adresa lui este: Lazăr Lupu, 5514 Alpine Road, Côte St. Luc, Montreal, Canada.

Mulțumindu-ți încă odată pentru interesul ce-mi porți, te rog să primești cele mai bune urări din parte-mi cu ocazia sărbătorilor de Hanuka. Salutări prietenești d-rului Loewenstein, Bady și Rudich.

Al d-tale,

Michael M. Solomon

10

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon

4530 Côte des Neiges Rd. Apt. 407

Montreal 247, Canada

22 Decembrie 1971

Iubite d-le Schafferman,

Te cred în posesiunea scrisorii mele în care îți ceream părerea în legătură cu posibilitățile desfacerii cărții mele *Magadan* în Israel și propunerea mea de colaborare.

Îți anexez alăturat o copie a scrisorii primite de la ambasadorul canadian⁶ la Ankara în legătură cu afacerea Struma. Cum poți citi, e un început promițător și poate vom reuși să obținem un supliment

---

⁶ Vezi scrisoarea nr. 8, datată 9 decembrie 1971, mai sus, la pagina 191, inserată cronologic între cele ale lui Michael M. Solomon.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

de informații de la turci deși mă îndoiesc că vor fi dispuși să facă complect lumină în acest domeniu.

Aștept noutățile d-tale și până atunci te rog să primești din parte-mi sincere urări de bine și fericire cu prilejul Anului Nou atât pentru d-ta cât și pentru familia d-tale.

Urări de bine d-lui Th. Loewenstein și tuturor prietenilor noștri de la *Viața Noastră*.

A primit Rudich exemplarul din *Magadan*? Dacă nu, îi voi trimite un altul *par avion*.

Al d-tale,

Michael M. Solomon

11

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Michael M. Solomon

4530 Côte des Neiges Rd. Apt. 407

Montreal 247, P.Q.

20 Ianuarie 1972

Dragă prietene,

Răspund la scrisoarea trimisă din 6 Ianuarie. Cu privire la cele comunicate în privința d-nei Ella Gutman, mi-ai trimis la timpul său materialul repectiv. De asemenea, memoriul nesemnlat adresat autorităților în drept. Cu alte cuvinte, mi-ai trimis tot ce ai avut și nu mai e cazul să mai adaugi ceva.

În schimb, îți trimit eu alăturat un material primit de la Istanbul de la directorul agenției United Press International, acum trei zile. Deși nu conține nimic senzațional vorbește cu mult interes de posibilitatea torpilării de către nemți și chiar pune în gura unui mare ziarist turc această ipoteză.

Nu le da publicității, ci păstrează-le în arhiva d-tale până după apariția cărții mele *One Vessel less*.

Cu privire la comercializarea cărții, sunt de părere să întreb pe amicul d-tale dacă cartea mea, al cărei conținut i-l poți povesti, poate fi retipărită în ediție ieftină ca să ajungă la cititorul cu mijloace modeste.

Cât privește publicul român nu văd de ce n-ar fi posibil să se publice într-o ediție ieftină o traducere a cărții.

Reluând sugestia d-tale: dacă *Viața Noastră* e de acord, poate publica câteva foiletoane și apoi scoate cartea în propria sa editură la un preț convenabil. Așa se procedează în America cu lansarea unei cărți noi. Câteva episoade apetisante sunt publicate în ziare mari sau reviste și apoi cartea apare în volum; ținând seamă de condițiile locale în Israel, poate s-ar putea face un aranjament cu *Viața Noastră* pentru lansarea unui volum ca *Magadan* în ediție ieftină, după ce în prealabil s-ar publica în ziar 2-3 foiletoane. Las la aprecierea d-tale dacă e cazul să continui investigațiile sau nu.

Mi-aduc aminte să fi citit unul sau două numere din *V.N.* despre viața lui Carol. Le găsesc interesante. Sunt de părere să scrii în l. română un rezumat nu mai mare de 3 pagini iar eu îl voi

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

traduce, trage la Xerox și trimite la câțiva editori din Statele Unite și Canada. De îndată ce voi avea o reacție pozitivă te voi anunța.

Lazăr Lupu e plecat pe o săptămână în concediu dar d-ta scrie-i pe adresa de acasă: 5514 Alpine Rd, Côte St. Luc, Montreal și vorbește-i ca unui vechi prieten. E receptiv la propuneri venite din Israel. De altfel, va vizita Israelul în Martie sau Aprilie crt.

Salutări d-rului Lavi și d-tale o călduroasă strângere de mână.

Al d-tale., Michael M. Solomon

Nu mi-ai scris dacă Rudich a primit cartea sau nu.

12

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Canada-Proche-Orient

1310, Avenue Greene • Montréal, Qué. H3Z 2B2 •

Tél. 931-5063

Rédacteur:

MICHEL SOLOMON

SERVICE DE PRESSE

Octombrie 26, 1974

Mr. S. Schafferman

Rehov Zichron Yaakov 21

Jerusalem

Iubite prietene,

În fine, *Le Struma*, "le bateau de la dernière chance" a apărut la începutul acestei luni în editura Editions de l'Homme în care a apărut anul trecut și versiunea franceză a cărții mele *Magadan*. După o bătaie de publicitate serioasă (radio, televiziune și conferințe publice) *Struma* a intrat pe lista de best-sellers la locul 2, locul întâi fiind deținut de André Langevin al cărui roman *Une chaîne dans un parc* a fost reținut printre primele zece pentru premiul Goncourt pe 1974.

Din examenul cărții, pe care ți-o trimit în textul ei francez, sper că-ți vei da seama de ce am fost inhibat la gândul că o carte care tratează un episod din holocaust la 32 ani interval și după succesele răsunătoare ale anilor 50-60 ale lui Leon Uris & Schwartz Bart, nu va cunoaște decât un succes mediocru din partea unui public ca acel québécois, conservator, catolic și, în general, indiferent dacă nu chiar anti-juif. Această stare de inhibiție era împinsă la extrem și de faptul că Centrul de propagandă al ligii arabe are un buget de 16 milioane dolari anual, la dispoziție și că studențimea este 95% de stânga și pro-palestineană.

Succesul *Strumei* mă încurajează să sper că și traducerea ei în limba engleză va cunoaște o bună recepție și, poate, vor urma și traduceri în alte limbi europene. (Editura Hestia Verlag din Bayreuth a prezentat recent la Târgul internațional al cărților *Magadan*, în traducere germană, ediția legată în pânză fiind vândută la prețul de DM 28).

De ce îți scriu toate acestea? În primul rând spre a-ți mulțumi pentru sprijinul total și dezinteresat pe care mi l-ai arătat trimițându-mi absolut tot materialul de care dispuneai și pe care l-ai găsit în arhivele de la Yad Vashem. Al doilea, pentru că consider că munca dumitale trebuie răsplătită și aș dori să știu dacă aranjând fie o traducere în română sau ebraică, n-ai fi în măsură să încasezi un onorariu la care eu sunt bucuros să renunț.

Aflu întâmplător de la cineva care citește *Viața Noastră* că d. Maria Arsene ar fi în Israel și într-un interviu cu M. H. Bady ar fi declarat că dânsul a terminat *Struma*⁷ (?) și chiar că a tradus-o în limba spaniolă, în Argentina. Poți să mă lămurești și pe mine despre ce este vorba?

Închei urându-ți d-tale și doamnei multă sănătate, bucurie de la copii și împlinirea dorințelor. În așteptarea scrisorii d-tale,

Cu cele mai alese salutări,

Michael M. Solomon

---

⁷ Este vorba despre o altă carte cu același titlu. Maria Arsene, *Struma*, București, Editura Cartea Românească, 1972. S. Schafferman a semnat o recenzie, apărută în *Toladot*, nr. 2, mai-iulie 1972, pp. 63-64.

13

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

[26 oct. 1974]

Dragă prietene,

În ultimul moment am reușit să aranjez cu EL-AL ca să fac sa-ți parvină *Struma* cu cea mai mică întârziere.

Afară de exemplarul d-tale, vei găsi în plic alte două exemplare pe care te rog a le adresa, primul, fratelui meu, Samy Solomon, Rehov Mihael 10, Haifa, iar al doilea, sorei mele, Raschela Cohn, POB. 545, Givat Hamor Afula.

Sper că nu-mi vei lua în nume de rău acest mic efort ce ți-l cer dar altfel poșta le-ar face să parvină cartea cu întârziere și știu că le-ar face mare plăcere s-o citească cât mai curând posibil.

Cu vii mulțumiri,

Michael M. Solomon

Comp[limente] și bune urări d-lui Dr. Loewenstein, și lui Bady și Mircea Rudich.

14

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Canada-Proche-Orient

1310, Avenue Greene • Montréal, Qué. H3Z 2B2 •

Tél. 931-5063

Rédacteur:

MICHEL SOLOMON

SERVICE DE PRESSE

Montreal, 12 Decembrie 1974

Dragă Schafferman,

Eram pe punctul de a-ți scrie o nouă scrisoare când curierul mi-a înmănat misiva ta din 26 noiembrie crt. Probabil că pancerul tău a influențat într-o măsură pancerul meu căci iată ce s-a întâmplat cu exemplarele din *Struma* trimise ție: în loc de a le expedia ca de obicei prin poșta obișnuită, am folosit serviciile unui prieten de la EL-AL pe ziua de 26 oct., la scurt timp după apariție, convins fiind că grație rapidității serviciului aerian, exemplarele îți vor parveni mai curând. Se pare însă că n-a fost așa și nici volumele, nici scrisoarea mea către tine n-au ajuns la destinație în timpul dorit.

Nu-mi pare rău că ai înmănat un exemplar din partea mea d-rului Loewenstein căruia îi port o deosebită stimă cu atât mai mult cu cât existența acestui volum în biblioteca Institutului Dr.

Nimerower nu poate decât folosi cititorilor români și altor ce frecventează acest lăcaș de cultură.

În ce-l privește pe Mircea Rudich, anunță-l că tot azi i-am expediat un volum din *Struma*, iar volumul *Magadan* îi va fi expediat direct de editor, împreună cu scuzele mele pentru această involuntară întârziere.

Ție îți mulțumesc pentru recenzia⁸ din *Toladot*. În ce privește subscripția, rog a-mi trimite un număr de cinci exemplare spre a le înmâna personal la cinci prieteni care nu mă pot refuza și-ți vor trimite cecurile lor.

Referitor la "plafonul istoric" al cărții: țin să-ți comunic că nu a fost în intenția mea să scriu o carte pentru un public specializat în holocaust ca cel îndurerat de reverberațiile afacerii *Struma*. Intenția mea era ca *Struma* să fie un vector al suferințelor evreiești, de aceea fondul romantic, pentru un public totalmente neinformați ca cei din America de Nord, în special quebecois, sau dezinformați de propaganda dușmană nouă. Dacă aș fi reușit să obțin acces la arhivele turcești cum mi s-a promis era altceva dar așa am căutat să rezum suferințele noastre distilate într-un număr redus de pagini, pe înțelesul tuturor. Dat fiind succesul cărții printre neevrei, sper că am reușit.

Tot azi ți-am expediat ultimele cinci numere din *Regards sur Israel*, la care colaborează numai creștini, cu excepția lui André

---

⁸ S. Schafferman, "O carte despre Struma", *Toladot*, anul 4, martie 1975, pp. 35-36.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Neher și în numărul viitor, pentru motive pe care nu e nevoie să ți le mai detaliez, Henry Marcus. Ideea mea a fost de la început să scot o publicație lunară scrisă de goimi pentru goimi preamărind Israelul. Dacă am reușit sau nu, *à toi de me le dire...*

Mă bucură c-ai fost în România și că ți-au făcut o primire frumoasă; în ce mă privește numai auzind numele îmi dă frisoane.

Apropos, dacă ai un manuscris în franceză ca cel despre viața lui Carol II cred că aș putea interesa un editor de aici căci toate aceste *témpignages* sunt bine văzute de un public sătul de literatura imaginativă.

Salutări d-nei Schafferman și fiului din partea mea și a lui Florence. Sperăm să vă vizităm în primăvară. Vom comunica la sfârșitul săptămânii cu Lascar și Carola cărora le vom transmite comunicarea făcută.

În așteptarea noutăților tale, te îmbrățișez amicalmente.

Al tău,

Michael M. Solomon

15

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

21 Ianuarie 1975

Dragul meu Simon,

Poșta funcționează mizerabil și din această cauză îți răspund cu oarecare întârziere la ultima ta scrisoare, datată 24.12.1974.

Cu privire la *Regards sur Israel* și ținuta sa țin să-ți mulțumesc pentru aprecierile făcute. E loc de mai bine dar ținând seama de limitările de ordin tehnic și mai ales financiar, e tot ce am putut face deocamdată. Sunt de acord cu tine că în numărul special dedicat problemei palestinienilor s-au strecurat un număr de erori. Eu mă găseam atunci în Israel, cum știi, și în lipsa mea adjunctul meu Jacques Lasalle și Lise Chocron au încropit acest număr sub forța unui deadline spre a răspunde atacurilor diverse ale arabilor de aci. Îți promit că vom evita pe viitor asemenea erori.

Mulțumesc pentru cuvintele de apreciere referitoare la *Struma*. Dacă aș fi avut acces la arhiva guvernului turc - așa cum mi s-a promis - aș fi făcut o carte mai bună. Totuși, ținând seama că eu am scris această lucrare pentru un public ca cel quebecois care habar n-are de pătimirile noastre în timpul holocaustului și

care nu e prea mult interesat în preciziuni istorice, cred că scopul a fost într-o oarecare măsură atins.

Desigur că, la ediția engleză, în curs de editare la Colliers McMillan, orice adaus de fapte, date, informații cu caracter biografic, cronologic, general informativ (ținând seama că publicul nu este un public de origine română și deci se plictisește repede dacă e bombardat cu prea multe detalii), e bine venit. Deci, te rog pe tine să mă ajuți în această privință trimițându-mi orice material care, după părerea ta, merită introdus în ediția engleză. În special, și aceasta e important, te rog să faci tot posibilul și să-mi trimiteți un număr dublu de fotografii din timpul holocaustului și care se referă indirect la tragedia Strumei. E dorința editorului de a da o mai mare extensiune cărții și implicit fotografiilor ce o acompaniază.

Îți mulțumesc anticipat pentru acest ajutor pe care-l voi onora sub formă de cec. Articolul lui Marcus despre Jud Süß a apărut și ți-l anexez. Dacă ai ceva interesant de scris pentru cititorii mei îți voi publica textul cu plăcere.

Aștept cele 5 numere din *Toladot* spre a le distribui la viitorii abonați. În ce privește romanul cu Carroll II, problema traducerii în franceză e f. grea deoarece nu văd cine ar putea să-și asume această sarcină în prezent aici. Dar voi mai cerceta și te voi ține la curent.

Aștept răspunsul tău și la problema traducerii Strumei și până atunci te îmbrățișez amicalmente. Comp.[ilimente] drlui Lavi și omagii respectuoase doamnei.

Cu toată vechea mea dragoste, Michael M. Solomon

16

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z
2B2 TELEPHONE 934 - 6922

10 Aprilie 1975

Dragul meu prieten,

Împrejurări potrivnice au făcut ca schimbul de scrisori să sufere mari întârzieri și, observ, răspunsul meu pleacă cinci săptămâni după ce tu mi-ai scris epistola datată 3 martie 1975.

Realitatea este că am fost plecat aproape întreaga lună Martie în America de Sud, într-un voiaj de studii, și m-am reîntors abia la sfârșitul lunii când am găsit și misiva ta în cutia poștală.

Înainte de a trece la subiectul ce ne interesează trebuie să-ți mărturisesc sincer că am fost profund impresionat citind în *Viața Noastră* știrea dispariției dintre noi a lui Henry Marcus. L-am întâlnit la Jerusalem anul trecut și mi-a trimis ceva colaborări pe care le-am publicat în *Regards sur Israel*. Mi se plângea că de la împlinirea vârstei de 80 ani începuse să "simtă bătrânețea". Dacă întâmplător vezi pe cineva din familia lui, știu că avea un fiu medic la Tel-Aviv, te rog să-i exprimi în numele meu și al soției mele sincerele noastre condoleanțe.

În ce privește *Struma* las lucrurile în voia lor. Orice efort în plus nu merită căci editorii refuză să mai publice materiale despre Holocaust sub pretext că publicul a fost supra-saturat.

De îndată ce am primit *Toladot* am expediat fiecărui din cei cinci cunoscuți ai mei un exemplar însoțit de o scrisoare călduroasă, personală, solicitându-le concursul printr-o subscripție directă la adresa indicată. Între timp am plecat din Montreal și n-am mai avut ocazia de a vorbi cu nici unul din ei. Dacă ai primit vreun răspuns favorabil comunică-mi-l și mie spre a le mulțumi.

La Buenos Aires și Rio de Janeiro am găsit editori favorabili unor traduceri a cărților mele în portugheză și spaniolă. Dar deocamdată nimic de precis. M-am interesat dacă se pregătește o traducere în spaniolă a *Strumii* lui Maria Arsene dar nimeni n-a auzit de acest nume prin părțile acelea.

În ce privește ideea ta de a avea un traducător în franceză care să meargă la parte trebuie să am textul aici. Sunt unele persoane care, în principiu, ar reflecta în favoare dar cer, în prealabil, să ia cunoștință de conținut.

Aștept comunicările tale și între timp te rog să predai soției cele mai alese și respectuoase omagii. De asemenea, urări de bine și salutări drului Th. Lavi.

Te îmbrățișez prietenește,

Al tău,

Michael M. Solomon

17

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

Canada-Proche-Orient

1310, Avenue Greene • Montréal, Qué. H3Z 2B2 •

Tél. 931-5063

Rédacteur:

MICHEL SOLOMON

SERVICE DE PRESSE

20 Iunie 1975

Dragă Simone,

Înainte de toate lasă-mă să-ți exprim mulțumirile mele sincere pentru cronica inteligentă și atât cuprinzătoare pe care ai publicat-o în coloanele lui *Toladot*. Găsesc că această revistă îmi amintește de *Viața românească* în timpurile ei bune când avea pe Ralea în fruntea ei. Desigur, nu toate articolele sunt scrise de oameni de condei și unele, spre mâhnirea mea, îmi par destul de superficiale. Și totuși, mai bine cu ele decât fără ele. Transmite te rog un gând bun lui Liviu Artemie⁹ din partea mea dacă se ivește vreo ocazie. Ți-am primit și voluminoasele coupuri din

---

⁹ Liviu Artemie, fost ziarist la ziarul *Lupta*, a publicat în *Toladot* articolul "Amintiri din strada Sărindari" (nr. 9, martie 1975, pp. 9-14) în care evoca personalitatea dominantă a lui Emil D. Fagure, directorul ziarului *Lupta*.

*Facla*¹⁰ pe care nu am apucat să le citesc. Trebuie să știi că înainte de a propune unui editor această poveste, trebuie să găsec în prealabil pe cineva gata să se înhame la o traducere și singura persoană ce o știu capabilă de a întreprinde o asemenea lucrare se află momentan la băi, în România... Aștept reîntoarcerea ei pe la finele lunii Iulie. Între timp voi pistonă pe la editori deși e în plin ”mort-sezon” și nu prea ai cu cine sta de vorbă. Fac chiar azi un nou demers telefonic energic pe lângă prietenii mei rugându-i să se aboneze la *Toladot*. Sper ca solicitarea mea va fi încununată de succes de astă dată. Am transmis prietenilor Savin cu care facem o excursie de weekend la Mount Washington salutările tale și ale soției și dâșii vă transmit prin mine cele mai calde salutări și urări de bine.

Încă odată sincere mulțumiri pentru atenția ta și fii sigur că voi face toate diligențele necesare pentru găsirea unui editor în viitorul apropiat.

Cu toată dragostea,
al tău, Michael M. Solomon

---

¹⁰ Săptămânalul *Facla Magazin*, publicație de limbă română ce a apărut la Tel Aviv. Redactorul șef a fost Sebastian Costin. Biblioteca Centrului pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică deține colecția incompletă dintre anii 1979-1995.

18

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

PUBLICATION MENSUELLE DU COMITE

CANADA-ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

Montréal, le 26 février 1976

S. Schafferman,
22, rue Zichron Yaakov
Jérusalem.

Mon cher ami,

Tel que promis, je te retourne ci-joint le texte que tu m'avais envoyé afin d'une éventuelle traduction et publication en français. Malheureusement, à l'heure actuelle, aucun éditeur n' a le courage de se lancer dans une telle opération.

Dès que mon livre *Mon calvaire roumain* paraîtra, je me ferai le plaisir de t'envoyer quelques exemplaires pour distribution aux journaux et aux personnes concernées.

Avec mes sentiments d'amitié à toi et à ta femme,

Michel M. Solomon

19

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

8 Martie 1976

Mr. S. Schafferman,
Rehov Zichron Yaakov 21,
Jerusalem

Dragă Simone,

Am primit ”corespondența din Jerusalem” pentru *Regards sur Israel* și, mărturisesc sincer, nu este ceea ce așteptam de la tine.

Așa cum ai putut să te convingi, publicația mea nu este o versiune franceză a unui ziar israelian, ci o tribună pentru acei candieni francezi care simpatizează cu Israel. Luptele noastre intestinale și subtilități de ordin bugetar nu pot decât să-i surprindă dacă nu chiar să-i dezguste de Israel.

Să fim clari: stilul tău critic e pertinent cu o publicație israeliană și nu cu una canadiană.

Dacă îmi amintesc bine, propunerea ta era să-mi dai o imagine originală, colorată de anecdotic și puțin amuzament că aceea care se referea la programul Rosh Nikui la care te-ai referit. Prezentând programul îndrăzneț de la televiziunea

israeliană dovedeai, pe deoparte, cât de mare e libertatea de gândire în Israel, iar pe de altă parte, cât de popular un asemenea program este cu Israelienii. Dar, se vede că ai amânat sau uitat propria ta propunere...

Totuși, voi încerca să fac o sinteză din cele scrise (majoritatea noutăților au apărut deja în presa de aici) și să încerc să public o pagină de *Regards*, mai mult bizuindu-mă pe intuiție decât pe fapte.

Dacă dorești să colaborezi cu o cronică regulată la *Regards sur Israel* atunci trebuie să-mi trimiți material care nu face obiectul discuțiilor și rezumatelor agențiilor de presă, sau, cel puțin, să fie tratat într-o lumină specială, dacă nu cu totul originală. Personal prefer material inedit și nu o reluare.

În așteptarea rândurilor tale viitoare, primește împreună cu scumpa ta soție din partea mea și a lui Florence urări de bine și un freilichen Peisach.

Al tău,

Michael M. Solomon

P.S. Sper că ai primit între timp manuscrisul privind familia regală română ce ți l-am returnat cu explicațiile necesare.

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

PUBLICATION MENSUELLE DU COMITE

CANADA-ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

3 Mai 1976

S. Schafferman,
Zichron Yaakov 21,
Jerusalem

Dragă amice Simon,

Am reușit să combin un articol din a doua ta corespondență pentru numărul de Junie 1976 al publicației noastre. Imediat după apariția lui vei primi cecul respectiv.

Am primit o scrisoare de la d. J. Sharaga din Holon cu privire la o filială a societății Struma - Israel în Canada. Întrucât engleza lui lasă de dorit te-aș ruga pe tine să-mi scrii ce exact dorește d. Sharaga spre a-i putea da un răspuns. În orice caz ideea unei colaborări e în limita posibilului și cei de aici se arată favorabili propunerii d-sale.

Ți-am expediat azi un prim exemplar din *Mon Calvaire Roumain* urmând ca să-ți mai trimit direct de la editură două exemplare. Citește-l și scrie ce crezi despre conținutul lui.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Cu cele mai alese salutări,
Al tău, Michael M. Solomon

Sărutări de mâini d-nei Schafferman.

21

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

PUBLICATION MENSUELLE DU COMITE

CANADA-ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

31 August 1976

Dragă Simone,

Răspund prompt la ultima ta scrisoare datată 24.8.76.

Mă bucură că editura ți-a trimis un exemplar din *Mon Calvaire Roumain* (primul, trimis cu niște turiști pentru tine, s-a rătăcit). Sunt informat că *Viața noastră* a primit de asemenea un exemplar pe numele lui Mircea Rudich. Sunt de acord cu publicarea unui fragment în *Revista mea* sau în oricare altă publicație. Înainte de a vorbi cu editorul cu privire la punerea în vânzare a cărții la o librărie din Ierusalim te rog să te interesezi dacă nu cumva ea se află în vânzare deja la Alscheck care este reprezentantul lui Hachette din Paris, aceeași firmă care a expediat în Israel primele

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

mele două cărți. Aceasta nu împiedică publicitatea în ziare pentru a face cunoscută cartea. Nu mi-ai confirmat primirea cecului de \$ 40 - pentru *Nouvelles de Jerusalem*, publicate în numărul de Iunie al lui *Regards sur Israel*.

Dacă mai ai ceva note cu caracterul respectiv trimite-le, dar să nu fie aceleași informații ca cele citite de toată lumea în ziare aici.

Aștept judecata ta asupra ultimei mele lucrări și te rog să crezi în sentimentele mele de prietenie ca și până acum. Cu bune urări ție și speciale omagii d-nei Schafferman,

Al tău, Michael M. Solomon

22

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

PUBLICATION MENSUELLE DU COMITE

CANADA-ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

December 7, 1976

Mr. S. Schafferman,
21, Zichron Yaakov st,
Jerusalem

Dragă Simone,

Am primit misiva ta din 27.11 cât și *Revista Mea* în care e publicat articolul tău referitor la *Mon Calvaire Roumaine*. Am luat notă cu regret de accidentul suferit de d-na Schafferman cât și de gripa ta, care te-a împiedicat să răspunzi mai curând la scrisoarea mea.

Sperând ca totul a revenit la normal în viața voastră de toate zilele, vă urez la amândoi multă sănătate și viață lungă în mijlocul familiei copiilor voștri *ad mea veesrim!*

Mă bucură să aflu că ești în tratative cu alte surse de existență decât *Viața Noastră* pentru talentul tău de publicist. (Îmi pare rău numai că nu mi-ai trimis măcar câteva informații pentru numărul de decembrie al lui *Regards sur Israel*; cele trimise anterior au apărut în numărul de octombrie-noiembrie și cecul respectiv ți-a fost expediat par avion). Dacă vrei să permanentizez cronica știrilor din Israel, atunci fă un mic efort și anume: trimite-mi-le scrise în limba franceză, chiar dacă franceza lasă de dorit. Am ajutoare aici pentru a le rescrie în limbaj literar. (Mie îmi răpește un timp prețios traducerea din română în franceză).

Nu m-am gândit o clipă ca tu să te ocupi de distribuția cărții mele. Tot ce-am vrut a fost ca să rogi pe Alshek să ceară cartea de la Hachette și s-o pună în vânzare. La rândul meu, am cerut editorului meu să scrie la Hachette cerându-le lor expedierea cărții de la Paris la Alshek. Aceasta este singura colaborare ce ți-am solicitat. Sper că ai primit și primești regulat *Regards sur Israel*.

Scrie regulat și te voi publica într-o rubrică a ta.

Cu cele mai bune urări de sănătate și prosperitate, soției tale
și ție,

Al tău,

Michael M. Solomon

23

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

REGARDS SUR ISRAEL

PUBLICATION MENSUELLE DU COMITE

CANADA-ISRAEL

1310 AVENUE GREENE, MONTREAL, QUEBEC H3Z

2B2 TELEPHONE 934 - 5063

August 18, 1977

Mr. S. Schafferman,
21, Zichron Yaakov st,
Jerusalem

Dragă Simone,

Din cauza unei inadvertențe, numele tău a apărut sub o coloană pe care nu ai scris-o tu. Nici mie nu-mi place ca cineva să mă „iscălească” în absență și de aceea îți cer scuzele de rigoare. Eroarea tipografică nu a putut fi reparată la timp și tu ai dreptul să fii supărat.

Nu din cauza limbii franceze nu am putut folosi textele trimise de tine, ci din pricina că noi primim aici *Jerusalem Post*,

ediția zilnică, cât și toate celelalte publicații cotidiene și periodice. Din această cauză, direcția - nu eu - a decis să pună frână la cheltuieli. Adevărul este că această publicație e gratuită și că este susținută din bugetul public...

Vom discuta cu prilejul vizitei ce vom face, cu voia Domnului, soția mea și cu mine la începutul lunii decembrie în Israel, de posibilitatea unei colaborări decât aceea care a eșuat. Între timp te rog să crezi în sentimentele mele de sinceră prietenie atât pentru tine cât și pentru doamna soția ta și să fii încredințat că am rămas același prieten și camarad de altădată, gata să ascult și să ajut, în limita puterilor mele, pe acei pe care îi respect și îi admir.

Al tău,

Michel M. Solomon

24

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

MICHEL M. SOLOMON
4530 CÔTE DES NEIGES
APT. 1011
MONTREAL, QUE

Septembrie 4, 1984

Mr. S. Schafferman,
Rehov Zichron Yaakov 21,
Jerusalem

Dragă Schafferman,

Dacă în trecut am fost în întârziere cu corespondența am încercat de data aceasta să-ți trimit ultimul meu născut cât mai repede, folosind serviciile fratelui meu care a vizitat țara recent și ale cumnatului meu pentru expediția locală. Altfel durează trei luni cu vaporul!

Aș fi preferat recenzarea ta dar sper că la apariția în engleză (de care se ocupă Elie Wiesel cu mare entuziasm) vei avea prilejul să-ți spui cuvântul.

Cât privește stilul, am lăsat ziaristica la o parte pentru ca să mă ocup de drama unei fete, Emilia, având ca fond al doilea război mondial. Apropos, scrie-mi, care din romanele mele îți lipsește și-ti voi trimite exemplarul pe cale maritimă. (Cu avionul costă de două ori prețul cărții).

Lucrez la un roman futurist satiric *La Troisieme Greffe de Coeur*, cu acțiunea în anul 2050, în nordul Canadei. Când îl voi termina - am scris circa 300 pagini - nu știu, dar sper să-l văd în librării în primăvara viitoare.

După aceea voi veni - cu voia Domnului - în Israel pentru un sejur¹¹ mai lung de odihnă. Te citesc regulat în *Revista Mea* ce

---

¹¹ În timpul vizitei sale M. Solomon îi face următoarea mărturisire, întâmplare notată de Schafferman într-un articol: "Eliberat din lagărul [ruses] M. Solomon a fost arestat și de autoritățile românești pentru "vina deja ispășită" în țara frîgului. El s-a găsit la un moment dat în aceeași celulă cu inginerul Șerbănescu (Belu Zilber), arestat și condamnat pentru că ar fi avut strânse legături de prietenie cu Lucrețiu Pătrășcanu. [...]. Regimul

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

mi-o trimite amicul Zahareanu și-ți admir calitatea combativă a scrisului și respectul pentru gramatica limbii române. Puțini o mai au!

Sunt în contact cu Lucian Boz în Australia. A publicat câteva cărți și facem schimb de opere complete.

În ajunul Anului Nou îți transmit atât ție cât și doamnei Schafferman urări de sănătate și viață lungă din partea lui Florence și a mea.

Cu dragoste veche, al tău,

Michael M. Solomon

P.S. Dacă ai ocazia, întreabă-l pe Zahareanu când are de gând să publice extrasul din romanul ultim. Mi-a cerut și i-am indicat în scris preferințele mele.

Michael M. Solomon

---

celular era foarte sever, își amintește Michel Solomon. Orice tentativă de a-și ușura cumva traiul era sever pedepsită. Mizeria deținuților trebuia întreținută cu orice preț. Zilber își procurase o pereche de obiele, la care ținea extrem de mult, dar la o percheziție a călăilor, obielele au fost descoperite și declarate "corp delict". Ofițerul director vine în celulă să se convingă "de visu" că Zilber a încălcat ordinele în vigoare și-l amenință cu cunoscutele sancțiuni. Discuția dintre deținut și director se întetește și Zilber îi spune, la un moment dat: "Nu te rățoi așa la mine, că n-ai să mă sperii. Eu sunt un vechi comunist, mai vechi chiar decât Gheorghiu-Dej; eu am cartea de membru numărul 6 și el numărul 25..." (S. Schafferman, *Din însemnările unui gazetar*, în *Revista Mea*, nr. 1201, 9 mai 1986, p. 12).

25

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

MICHEL M. SOLOMON
4530 CÔTE DES NEIGES
APT. 1011
MONTREAL, QUE

20 nov. 1984

Dragă Schafferman,

Sunt mâhnit să aflu din scrisoarea ta că ai intenția de a părăsi redacția revistei la care ai colaborat atâția ani cu talentul și experiența ta de cunoscător al problemelor politice și a moralei publice de o viață întreagă. Dacă eu scriu articole în presa locală, fără plată, aceasta se datorește datoriei mele de a combate calomniile adresate de arabi și, în general, de dușmanii Israelului prin presă și radio.

Natura mea combativă și spiritul meu de justiție nu mă lasă să rămân indiferent la aceste atacuri. Pentru tine însă situația este cu totul alta căci tu exerciți profesiunea de ziarist în țara ta și ești o voce autorizată a alialei române. Ar fi păcat dacă glasul tău bine simțit ar trebui să tacă deoarece un polonez oarecare a pus mâna pe presa etnică din Israel.

Nu știi ce-aș putea să-ți recomand în privința manuscrisului cu Istrati. Singurul în măsură să-ți dea un răspuns ar fi poate criticul de origine română de la *Le monde*, Edgar Reichmann căruia îi poți scrie pe adresa Editions Belfond, 216, Bld. St.

Germain, 75007 Paris, France. El a publicat recent în această editură un roman *Souvenirs de Kronstadt* (Brașov) și cred că mai știe limba română.

Sărutări de mâini doamnei Schafferman și o caldă îmbrățișare de la vechiul tău prieten,

Michael M. Solomon

26

Michael M. Solomon către Simon Schafferman

MICHEL M. SOLOMON
4530 CÔTE DES NEIGES
APT. 1011
MONTREAL, QUE

5 august 1987

S. Schafferman
Rh. Zichron Yaakov 21,
Jerusalem

Dragă Simone,

Reîntors dintr-un voiaj de agrement în Madeira, am petrecut câteva zile la Lisabona și cu acest prilej am vizitat Igreja Goaca, Panteo San Vicente de Fora unde Carol II așteaptă să sune trâmbița redeșteptării în cripta regilor de Braganza, exitați ca și dânsul.

Aceasta vizită, care n-a avut nimic excepțional, mi-a reamintit de manuscrisul tău despre „domnița” Elena Lupescu și

aventurile carambolești ale lui Carol înainte, în timpul și după abdicarea sa.

Luând în considerație succesul deosebit pe care l-a cunoscut cartea lui Hanna Pakula despre regina Maria (sunt cu Pakula în corespondență) mă întreb dacă nu ar fi o șansă să public un roman (biografic?) despre viața aventuroasă a Lupeascăi, bineînțeles în colaborare cu tine. L-aș scrie în engleză, căci traducerea în franceză e ca și asigurată. Ce zici? Ți surâde proiectul?

În altă ordine de idei, am primit de la Rudich numerele 2, 3 și 4 ale revistei *Minimum* pe care o găsesc atractivă și din care nu lipsește decât spiritul tău analitic și ascuțimea minții tale de vechi pamfletar. Citesc *Les Hooligans* de Mircea Eliade, un roman din 1936 tradus acum în franceză de Alain Paruit.

Edgar Reichman l-a intitulat "Les hooligans de Bucarest" dar îl consideră un *chef d'oeuvre* al literaturii române. Aștept apariția romanului meu: *La Troisieme Greffe du Coeur* pentru finele toamnei. Vei avea un exemplar dedicat. Comp.[limentele] d-nei Schafferman și ție un călduros salut,

al tău,

Michael M. Solomon

P.S. Dacă ești de acord, trimite-mi manuscrisul plus condițiile tale.

CAPITOLUL 2

Antisemitismul – polemici și memorialistică

Problema antisemitismului ce s-a manifestat în România între cele două războaie mondiale a constituit subiect de analiză în lucrările multor cercetători. Volumele apărute s-au axat, în special, pe curentele antisemite întâlnite în viața politică, culturală și spirituală a societății românești.

Interesant de observat este că exprimarea antisemită nu s-a limitat doar la elita politică românească. Ea a fost de asemenea răspândită printre elitele culturale și intelectuale ale țării, adică printre oameni instruiți să înțeleagă importanța valorilor universale. Încă înainte de perioada interbelică, oameni precum Ion C. Brătianu, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Deputatul I.C. Codrescu din Bârlad, filosoful Vasile Conta, romancierul Ioan Slavici sau poetul Vasile Alecsandri au avut manifestări antisemite.

Până și marele istoric și om politic Nicolae Iorga a fost antisemit, în ciuda geniului său și dincolo de admirabilele realizări în domeniul academic. Ca rezultat al noului val pe care avea să-l reprezinte, Nicolae Iorga i s-a alăturat, în anul 1910, lui A.C. Cuza cu scopul de a pune bazele Partidului Național Democrat Creștin, primul partid declarat antisemit din România. Așa se face că primele lui scrieri au fost cufundate

într-un limbaj antisemit accentuat. Într-un discurs ținut în 1910 în Camera Deputaților, pe care l-a publicat mai târziu sub forma unui pamflet intitulat *Naționalistii și Problema Jidovească*, Iorga reacționa acid la cererile evreilor privind drepturile cetățenești, acuzând că ”evreii de pretutindenea, din jidovimea întreagă” s-au aliniat împotriva României și că acordarea acestor drepturi evreilor ar schimba atât de fundamental caracterul statului, încât: ”[...] România nu ar mai fi România”¹. După ce concepțiile lui Iorga și A.C. Cuza s-au despărțit, în 1922, după 12 ani de parteneriat politic - Iorga și-a mai temperat pentru o vreme limbajul², fără însă a-și nega vreodată antisemitismul. Octavian Goga sau A.C. Cuza identificau și ei antecedentele antisemitismului românesc în patrimoniul intelectual, cultural și politic al țării³.

---

¹ Nicolae Iorga, *Problema evreiască la Cameră*, Vălenii de Munte, Tipografia Neamul Românesc, 1910.

² Cu toate că *Iudaica*, apărută în 1937, conține rânduri de un antisemitism acerb: ”[Evreii]... lucrează ca să aibă pentru ei, ca nație năvălitoare, cât mai mult. Până și în profesiunile libere, până și în învățământ, în știință, în literatură, ca avocați, ca medici, ca arhitecți, ca profesori, tot mai mulți, cu filologii, cu filosofi, cu ziariști, cu poeți, cu criticile lor, ei ne dau pur și simplu afară din țara noastră... [Ei] ne sugrumă bisericile, ne înlocuiesc prăvăliile, ne ocupă locurile și, ce e mai pierzător, ne falsifică sufletul, ne degradează moralitatea prin opiul ziaristic și literar cu care ne incită” (Cf. N. Iorga, *Iudaica*, București, Bucovina E. Toroușiu, 1937).

³ Atât Octavian Goga (1881-1938) cât și Alexandru C. Cuza (1857-1944) au avut cariere îndelungate în politica românească. Prestigiul lui Goga s-a bazat pe statutul său de mare poet naționalist și pe notorietatea dobândită în timpul

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

În ceea ce privește Garda de Fier, antisemitismul a fost un element central al ideologiei acestei mișcări politice. În 1937, C.Z. Codreanu scria în Circulara nr. 119: „Misiunea istorică a generației noastre este rezolvarea problemei jidovești. Toate luptele noastre de peste 15 ani scopul acesta l-au avut și toate eforturile vieții de acum încoace, scopul acesta îl vor avea”.⁴

Antisemitismul Gărzii de Fier asculta de vocile din trecut ale intoleranței antisemite românești care îi inspiraseră pe Cuza și pe alții în deceniile dinainte de apariția pe scenă a Gărzii. Toate temele tradiționale fuseseră absorbite de Legiune: refuzul dreptului la cetățenie, invazia masivă a evreilor din est,

---

primului război mondial de reputat avocat al alipirii Transilvaiei sale native la statul român. Colecția de eseuri numită *Mustul care fierbe*, publicată de Goga în 1927, redă sugestiv creșterea poziției sale extremiste. Goga vedea această situație ca fiind una de război între români și evrei și chema la apărarea ”purității rasiale”, a ”privilegiilor sângelui”, și ale ”adevărurilor organice ale rasei”. Ales pentru prima oară în Camera Națională a Deputaților în 1892, Cuza și-a menținut fotoliul acolo cu o singură pauză, între 1927-1931, după care a revenit până la începutul dictaturii regale, în 1938, când a devenit membru al Consiliului de Coroană. Între 1895 și 1923 a ajutat la înființarea a șase mișcări politice diferite. 1910 s-a unit cu Iorga pentru a înființa Partidul Național Democrat care pleda pentru folosirea mijloacelor extreme, inclusiv a violenței, în vederea reducerii influenței evreiești. Când drumurile lor s-au despărțit, după crearea României Mari, Cuza a înființat Partidul Național Democrat Creștin (1919) și apoi, împreună cu N.C. Paulescu, Uniunea Național Creștină (1922). Uniunea Național Creștină a adoptat zvestica drept simbolul său oficial în 1922, înaintea naziștilor. În fine, în 1923, Cuza a constituit Liga Apărării Național Creștine – LANC.

⁴ C.Z. Codreanu, *Circulări și Manifeste*, München, Colecția ”Europa”, 1981.

supra-popularea evreiască din orașele românești; exploatarea țărănimii prin alcool, tutun și alte vicii; controlul presei; deznaționalizarea culturii române; serviciul desăvârșit în slujba dușmanilor României; și reprezentarea intereselor străine.

Legiunea a atras de partea sa un număr de teoreticieni ale căror idei au fost importante în cadrul mișcării, dar mai puțin în cadrul societății românești ca întreg. Nicolae Roșu, Vasile Marin și alții au scris lucrări în care proslăveau noul rol al Legiunii pe scena românească și în mod special virtuțile lui Codreanu. Însă nici unul dintre aceștia nu a avut capacitatea de a influența și impresiona așa cum au reușit Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Emil Cioran sau, mai târziu, Constantin Noica. Aceștia din urmă nu au apărut din rândurile Gărzii de Fier, ci la începutul anilor 1930 au descoperit în mișcarea legionară promisiunea atrăgătoare a unei ”revoluții naționale”. Ziarele politice de dreapta și jurnalele le-au oferit posibilitatea de a-și expune părerile. Controversele apărute i-au consacrat ca și combatanți eficace. Căutarea lor pentru înnoire filosofică, spirituală și politică i-a aplecat spre doctrinele fasciste, în timp ce concentrarea lor spre etnic, naționalist, ortodoxism românesc i-a condus către mișcarea legionară.

Redăm în continuare corespondența purtată între Pamfil Șeicaru și Otto Eduard Marcovici. Aceasta conține importante detalii referitoare la unele dintre evenimentele ce au avut loc în România, în perioada interbelică.

Nume importante în presa vremii în România, Pamfil Șeicaru și Otto Marcovici au contribuit, chiar și după ce au plecat în exil, la clarificarea unor chestiuni delicate, mai ales că, datorită importanței lor ca ziariști, au avut acces la informații și persoane importante.

Când, în iunie 1963, a reușit să părăsească România, Otto Marcovici era hotărât să ajungă în Israel, unde sosise recent fiica lui, Mira. Însă fiul său Mihai, care se afla la Montevideo de aproape 18 ani, fugit clandestin din România, l-a sunat și a insistat să vină mai întâi în Uruguay, de unde să emigreze în Israel. Optează, astfel, pentru Uruguay. Datorită unor întârzieri birocratice ale Agenției Evreiești de emigrare din Uruguay, visul său de a ajunge în Israel se materializează abia în 1970.

Din Uruguay a luat legătura cu prietenul său, Simon Schafferman, și prin acesta cu Theodor Lavi, cu propunerea de a-i ajuta în căutarea unor surse documentare și mărturii de primă mână, necesare pentru realizarea unei lucrări complementare a istoriei evreilor din România⁵.

Otto Marcovici își oferă serviciile⁶ lui Theodor Lavi, anunțându-l că a reluat legătura, încă din 1963, la puțin timp

---

⁵ Anunțurile de colectare a mărturiilor supraviețuitorilor din Holocaust au fost publicate în ziarul *Viața Noastră*.

⁶ Schimbul de scrisori dintre Theodor Lavi și Otto Marcovici se păstrează, în copie, în fondul de arhivă "Dr. Jean Ancel", de la Centrul pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România, Universitatea Ebraică. Originalele scrisorilor se află la Yad Vashem.

după sosirea în Uruguay, cu fostul său prieten Pamfil Șeicaru, aflat în exil. La sugestia lui Theodor Lavi, Otto Marcovici a continuat corespondența cu Șeicaru căutând să afle de la acesta, discret, informații și detalii cu privire la unele evenimente ce s-au petrecut în România din timpul războiului.

O parte din scrisorile originale primite de la Pamfil Șeicaru au ajuns în custodia Centrului pentru Studierea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică, ele făcând parte din Dosarul Pamfil Șeicaru.

Correspondența

Pamfil Șeicaru¹ - Otto Eduard Marcovici²

---

¹ Pamfil Șeicaru (1894-1980), ziarist, memorialist, prozator. Debutază în 1911 în revista *Freamătul* (Tecuci). Este prezent în presă din 1918, la ziarul *Arena* (Iași). Director al ziarelor *Bucovina* (Cernăuți, 1919-1920), *Ora* (1921) și al revistei *Hiena* (1919-1924). În 1928 va întemeia ziarul *Curentul* (București), ce-l va consacra ca un redutabil analist politic și ziarist de influență în opinia publică românească. În august 1944 Pamfil Șeicaru părăsește România și se stabilește în Spania, la început la Palma de Majorca (până în 1953) și după aceea la Madrid (până în 1974). Este condamnat la moarte în contumacie de către regimul comunist român în urma ”procesului ziaristilor și publiciștilor”, început la București în 30 mai 1945. În 1952 a fost ales președinte de onoare al Centrului ziaristilor și publiciștilor români democrați în refugiu, cu sediul la Paris. În Spania, a editat revista *Liberty and Justice* (Madrid), a colaborat la ziarele spaniole *El Alcazar* și *El Spaniol* precum și la *Radio Național Spaniol*. Din 1974 s-a mutat în Germania la Klarsfeld (1974-1977) și Dachau (1977-1980), unde a editat seria a doua a ziarului *Curentul*. Activitatea lui publicistică în ziarele de limbă română ale exilului cuprinde articole în *Chemarea*, *Înșir'te Mărgăritar*, *Almanachul Pribeșilor*, *Carpații* și *Curentul*.

² Otto Eduard Marcovici (1900-?) a fost administratorul ziarelor *Adevărul* și *Dimineața* între 1932-1938, director al teatrului evreiesc Baraseum (1941-1944), teatru înființat ca urmare a legilor rasiale promovate de regimul fascist român. După război încearcă să fugă din România împreună cu frații actori Șepilici, dar va fi prins și condamnat la închisoare pentru șase ani. Reușește

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 25 octombrie 1963
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 8 noiembrie 1963
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 30 decembrie 1963
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 16 ianuarie 1964
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 23 februarie 1964
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 29 martie 1964
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 22 aprilie 1964
  - P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 9 mai 1964
-

să se refugieze în Uruguay (1963-1970) unde a fost pentru scurt timp (1963) colaborator al revistei *Boletín de la Prensa Sudamericana* din Montevideo. Poartă corespondență cu S. Schafferman și Theodor Lavi, informându-i pe amândoi de legăturile lui cu lumea exilului românesc sau cu oficialii români comuniști veniți în Uruguay. Marcovici îi descrie lui Schafferman, într-o scrisoare din 13 octombrie 1968, întâlnirea sa cu Gogu Rădulescu, sosit în fruntea unei delegații de "14 românași": "M-a invitat la hotelul unde era găzduit, aducându-mi salutările lui Tudorel (Braniște), Sergiu Dan, etc. Mi-a spus că i-a făcut lui Tudorel o pensie de 4000 lei lunar, lui S. Dan – 2500 și că, în general, s-au fixat pensii de merit tuturor care au activat la *Adeverul*. Și ca să-mi dau seama de rolul important ce i s-a recunoscut *Adeverului*, mi-a declarat că la Muzeul Partidului, pe toți pereții, sunt expuse, la loc de cinste, pagini întregi din *Adeverul*, *Dimineața* și *Cuvântul Liber*. M-a prezentat ministrului și delegației cu cuvintele: O.M. a ajutat foarte mult mișcarea, și pe noi personal. Acum, dorim și noi să facem ceva pentru el. [...] Mi-ma mai sugerat să-i fac, mai târziu, și-o vizită în România, mai ales că pare interesat la unele sugestii de care i-am vorbit succint. Rădulescu pretinde că [Gheorghe] Maurer, [Ștefan] Voitec, [Ion] Pas și ceilalți nu m-au uitat și că aş putea conta pe ei". Din Uruguay emigrează în Israel, unde colaborează la ziarele de limbă română. Nu se cunoaște data morții sale.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 1 iunie 1964
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 17 iulie 1964
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 26 august 1964
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 16 septembrie 1964
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 27 octombrie 1964
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 25 decembrie 1964
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 9 ianuarie 1965
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, fără dată
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 13 decembrie 1965
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 5 iulie 1966
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 22 iulie 1966
- P. Șeicaru către Otto Eduard Marcovici, 15 august 1966

1

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

25. Oct. 1963

Madrid, Alonso Cons 31

Iubite D-le Marcovici,

Scrisoarea D-tale mi-a făcut o mare plăcere: îmi dă răspunsul dorit la o întrebare pe care adesea mi-am pus-o: ce ai devenit? Știam că ai fost condamnat la închisoare³, adică ai blazon de civism. Ciudată coincidență: cu câteva zile înainte de a primi scrisoarea dtale, vorbeam cu cineva de dta și îmi exprimam aprecierea pe care am avut-o în ce te privește: ai fost cel mai desăvârșit administrator de ziar din România. Am regretat întotdeauna că n-ai răspuns chemării mele de a lua administrația *Curentului*, dar aceste regrete se conjugă la trecut.

Nu fii surprins de tăcerea lui Malaxa, Litman, Horowitz, Schwartz-Lafayette. Sunt porci. Și cel mai nerușinat este Malaxa. Pune punct. Este prima și – evident – cea mai amară experiență pe care o faci în exil. Nu ți se vor menaja nici altele, dezamăgirea o înțeleg: mi s-a servit din plin ingratitudinea. Sunt Stan Pățitul.

---

³ Prin sentința nr. 1523 din 15 septembrie 1948 a Tribunalului Militar din București, Otto Marcovici a fost condamnat la 6 ani închisoare pentru trecere frauduloasă a frontierei.

Îmi ceri un sfat? Nu mă încumet să-ți dau. Cu greu, inimaginabil de greu izbutesc să câștig, scriind articole, acel minim excesiv de modest cu care pot face față cheltuielilor zilnice. Încerc și eu să mă smulg acestor condiții precare într-un domeniu în care ai putea și dta să câștigi: specula cu terenuri în zona coastei Mediteranei. Turismul a luat o dezvoltare uluitoare în Spania. O cifră ca să-ți dai seama de ce înseamnă turismul: în cursul anului 1962 s-au lăsat 706 (?) milioane dolari devize. Sunt oameni care au izbutit, numai datorită faptului că au găsit amatori să investească în terenuri, să realizeze în câțiva ani buni beneficii de 200 mii dolari, ei făcând doar pe intermediarii cu 3% comision. Terenuri, care se cumpără cu 6-7 escutus, sunt după un an vândute cu o diferență mare. Dacă izbutești să te duci în St. Unite, caută un grup financiar dispus să facă investiții în acest domeniu. Eu te-aș putea ajuta să găsești terenuri ieftine și locuri încă nepuse în valoare. În regiunile unde s-au creat atracții turistice au ajuns la 200-300 metru pătrat. Totul este să găsești locuri bine situate pe malul mării cu plajă, etc, etc care azi n-au valoare și să le pui în valoare. Este suficient să construiești un hotel ca locurile să înzecească valoarea. Cu inteligența pe care o ai, sunt convins că vei izbuti. Nu te lăsa abătut: în situații similare disperarea nu este o soluție. Orice muncă brută este iarăși o soluție a disperării. Grăbește plecarea în St. Unite și nu uita sfatul meu. Zici să-ți completez informația: La 15 April 1963 s-a votat o lege prin care se admite constituirea de societăți cu capital în întregime străin, anulându-

se toate legiurile restrictive ce existau. Deci formula liberalismului economic, ceea ce îți va înlesni să găsești capitaluri din St. Unite. Există în St. Unite o tendință de a investi în Spania.

Alertează deci prietenii din St. Unite ca să obții viza. Ai suficiente titluri ca să ți se acorde.

Nu mă surprinde situația disperată a țării. Este aceeași în tot spațiul comunist, în România mai tragic decât în Bulgaria. Sunt de acord cu dta că Dej încearcă unele diversiuni, dar nu-i suficient să pună în circulație prin oamenii pe care îi trimite la Londra și la Paris: "Gheorghiu-Dej este întâi Român și pe urmă comunist" ca să amăgești lumea când în ultimele zece luni opresiunea politică a crescut. Realitățile economice încep să-și ia revanșa împotriva concepției marxiste a producției. Când Rusia sov.[ietică] - până la 1914 grâнарul Europei - este nevoită să cumpere grâne de un miliard de dolari, când Polonia, Ungaria, etc o imită, demonstrația aberației comuniste este făcută...

Dacă umpli închisorile cu nevinovați nu umpli în aceeași măsură și [...]. Închisori pline și burți goale, este marea realizare comunistă. Nu mă îndoiesc o clipă de prăbușirea acestor regimuri în care simple delictе economice se pedepsesc cu moartea.

M-a interesat ce mi-ai scris privitor la palatul *Curentului*: mai bine Ministerul de Interne, decât să fie ocupat de particulari care se pot apăra mâine cu legea chiriilor... Și-mi convine că *Scântea* și-a însușit mașinile. Ți se pare poate straniu dar vei înțelege că *pentru mine totul este un provizorat*. Activitatea mea

în exil a fost mai intensă acum zece ani. Am scos timp de doi ani o publicație bilunară: *Liberty and Justice* – pe care o trimiteam *gratuit* tuturor Senatorilor și membrilor Camerei reprezentanților St. Unite. De asemenea, parlamentarilor britanici. Vreme și mai ales bani pierduți. Am publicat în 1949 o carte, *Dotla – Rien que des cendres* = ”Dotla” era strigătul pe care îl scotea Gengis Khan și însemna ”să nu mai rămână decât cenușa” dintr-un oraș.

Între 1954 și 1958 am fost redactor de politică externă la ziarul *El Alcazar*. Acum mi-am redus activitatea: fac comentarii la Radio Național Spaniol și colaborez la o mare revistă politică, *El Spaniol*. Am publicat recent două volume: *Istoria partidelor național, țărănist și național-țărănist*. Am să le caut și le trimit ca semn de prețuire. De la Buzău 1913 și până în 1963 câtă vreme a trecut de când ne cunoaștem? Pe noi înșine ”est toujours aux outres du Coeur”, cum spunea Rivarol. Din *Dotla* n-am decât un singur exemplar.

Îți doresc să ai răbdare și tăria de a primi toate dezamăgirile cu care este încercat un exilat. Ce-am fost? Nimeni nu-și aduce aminte. Pornim de la zero. Trist că pornim de la o vârstă înaintată. Îți dau să meditezi asupra acestei afirmații din *Talmud*: ”nu este realist cine nu crede în miracol”. Eu cred în miracolul liberării autentice a României. Vei spune că îmi iau visurile drept realități. Se poate. Când va veni marea cotitură? Nu știu, dar nu este departe.

Ți-am vorbit deschis. M-ar interesa să aud opinia dumitale asupra regimului, dacă are măcar 10% adeziunea țării. Te

prețuiesc prea mult ca să nu aștept o expunere clară și amplă pentru a verifica datele pe care eu le am de la cei ieșiți din țară prin Israel.

Cu veche prietenie,
[semnătura]

2

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

8 noiembrie 1963
Madrid
Telefon 234.21.73,
pentru orice eventualitate

Dragul meu prieten,

Mă grăbesc să-ți răspund la scrisoarea din 4 noiembrie. Fără îndoială că dezamăgirea progresiștilor români, mai mult sau mai puțin criptocomuniști în 1940-1944, trebuie să fie tragică. Dar la ce puteau să se aștepte? Nu era oare experiența mencevică, adică a socialist-democraților ruși, suficientă pentru a ști la ce se pot aștepta? Erau elita marxiștilor ruși formați de Plekhanov, intelectuali de serioasă formație ca Martov, ca Teodor Dan, Abramovici, împotriva cărora Lenin a dus lupta folosind dialectica plutonului de execuție sau a deportării în Siberia. De ce bolșevicii ar fi făcut excepție față de socialiștii-democrați români? Că Iuliu Maniu știa ce este marxismul cum pot citi eu

alfabetul chinez era firesc să fie luat prin surprindere. Bietul de el avea un bagaj intelectual așa de redus că nu înțelegea nimic din complexul problemelor internaționale și din fenomenul comunist. Pe Voitec⁴ l-am avut redactor la *Evenimentul* și în 1943 i-am dat însărcinarea să alcătuiască, împreună cu alți redactori, un dicționar politic. Plecasem de la ideea că o democrație cere în prealabil o clarificare a noțiunilor. Voitec era bine pregătit în sociologia marxistă și cunoștea istoria Rusiei sovietice. Atunci la ce se putea aștepta din partea cotropitorilor Țării? Rusia sovietică a aplicat în România între 1944 și 1953 exact procedeele ce-au fost experimentate în Rusia, între 1917 și 1937, până ce a fost exterminată orice opoziție. În 1918 Lenin, când i s-a vorbit de rezistența ”intelighenției”, a răspuns ”Domnii mici intelectuali se vor supune lucrătorilor înarmați care s-au suspus capitalismului”, iar Lunaciersky⁵, în revista oficială *Presa și Revoluția*, o spunea fără nici o reticență: ”Avem nevoie de o cenzură care să suprimă chiar operele de seamă dacă în ele se ascunde un spirit contra-revoluționar”. Și cum savanții mulți refuzau să colaboreze pentru a le tăia respirația, Lunaciersky, care era comisarul justiției publice, îi avertiza într-un interviu: ”Savanții care sunt contra puterii bolșevice nu pot să se prevaleze de inviolabilitatea persoanei,

---

⁴ Ștefan Voitec.

⁵ Este vorba de Anatoly Vasilievici Lunacharky (1875-1933), fost Comisar al Educației în primul guvern al lui V. I. Lenin.

oricare ar fi operele lor științifice”. Dta ești în măsură să știi cum exact aceleași criterii au fost aplicate în România de comuniști. De altfel, toată democrația română a făcut același caz ca și găina care a clocit ouă de rață, când a văzut că bobocii au luat-o repede pe baltă. Săraca găină umbla bezmetică pe malul lacului. Capetele democrațiilor români de toate nuanțele erau capete de galinacee. Îmi pare rău să constat, dar așa este. Nu mai vorbesc de corifeii care aveau în cutia craniană tărațe. Slavă Domnului că-i cunosc, cum probabil îi cunoști și dta.

S-au împlinit 46 de ani de la biruința bolșevismului, deci suficient timp ca să fi dat măsura capacității lui organizatoare. Până acum n-am auzit că acest organ poate fi mulțumit cu alimentara abstractă: statistici, grafice și dialectică materialistă. Doar dacă s-au dovedit extraordinari propagandei, comuniștii au convins chiar pe cei mai îndărătnici de totala lor incapacitate de organizare și distribuție a producției. Dislocarea regimurilor comuniste este inevitabilă chiar dacă cretinismul politic american – inseparabil ca și iubirea lor de producție economică – ar face toate eforturile ca să le disloce. Dta ai 63 de ani, eu voi avea la 19 April 1964 suma rotundă de 70 de ani și nu mă îndoiesc o clipă că mă voi întoarce în curând. Cancerul economiei comuniste este, ca orice cancer, de vindecăt. Și punct.

În prima dtale scrisoare îmi dai știrea că în țară se știe că nu sunt ajutat. Aceasta ar fi normal, dar ceea ce este și mai grav este faptul că au înnebunit serviciile de siguranță denunțându-mă ca ”criminal de război”, hitlerist etc. În 1953 datorită lui

Veniamin⁶ i s-a refuzat soției mele viza franceză, ca să se ducă la Paris, Viorela fiind bolnavă, singură doar cu nepoata mea Ioana, care avea sărăcuța numai zece ani și trebuia să-și îngrijească mama. Cred că-ți este suficient, nu? Toată banda aceasta [așa-]zisă național-țărănistă s-a simțit obligată să fie excesivă chiar în mărșăvie. Dracul să-i pieptene că nimeni nu provoacă, fără să fie obligat, un om care nu are obiceiul să nu uite. Am o memorie teribilă. O dovadă: îți pot descrie casa în care stătea familia dtale în Buzău prin 1913. Îmi amintesc prea bine de sora dtale cea mare, care era așa de elegantă. Ori sărăcuții turcaleți ai democrației române și-au permis anumite acțiuni abjecte – și am citat numai una – pe care nu le voi uita...

În ce privește pe Vișoianu, veselul ștrengar al capitulării "en rase champagne" – este un simplu funcționar al serviciilor americane, bine plătit și el și soția lui care, într-un moment de sinceritate, a mărturisit că nu crede în liberarea țării și ceea ce dorește atât ea cât și soțul ei este ca să mai dureze comedia Națiunilor captive. De altfel Vișoianu este asigurat; a mărturisit în fața justiției americane că are în bancă 154.000 dolari. De

---

⁶ Virgil Veniamin, profesor universitar de drept internațional, cu doctorat în drept internațional obținut la Paris în 1930. Membru marcant al Partidului Național Țărănesc din exilul românesc. În 1948, împreună cu Romulus Boilă, a reușit să se refugieze la Viena și apoi s-a stabilit la Paris. A editat la Paris publicația *La Nation Roumaine – Fonde par le Conseil des Parties Politiques Roumains National Paysan – National Liberal – Social Democrate Independent*.

unde domnișorule, care n-ai exercitat nici o profesie între 1936 și 1945? Pentru Departamentul de Stat toate aceste comitete naționale nu reprezintă decât o figurație fără valoare. Fără îndoială că m-ar interesa o cât mai bogată documentare din corespondența urmată între dta – ieșit din temnița comunistă – și acest beneficiar al trădătoarei capitulări, să văd ce explicație ți-a putut da. Culmea ridicolului: Vișoianu îl știi cât cântărește, dar mi s-a părut ridicol să i se opună cretinul Romulus Boilă ca stejar al cauzei naționale. În Bizanț, fii de împărați se numeau ”porfirogeniți”, adică născuți în purpură. Pentru așa-ziii democrați români, Boilă era un ”porfirogenit”, fiind nepotul lui Iuliu Maniu... M-a revoltat și am publicat o notă în *Curierul*. Exilul este zero ca valoare politică... .

Îți trimit mâine cele două volume, *Istoria partidelor național, țărănist și național țărănist*. Nu sunt pagini (700) de polemici, ci o obiectivă relatare și explicație a unei întregi epoci din istoria politică a României. Al treilea volum este scris – trebuie să-l revizuiesc – și este consacrat lui N. Titulescu. Am în manuscris – din nefericire și n-am avut timp să revizuiesc textul – trei volume: 1) *Istoria generală a presei* 2) *O sociologie a presei* și 3) *Istoria presei române*. Cam 900 de pagini. Precum vezi eu mă conformez siguranței interioare care îmi spune fără greș că România va fi liberă. Sunt ultimul supraviețuitor al

scrisului gazetăresc. Cere-i lui Arsene⁷ să-ți dea *Almanachul Pribegilor* în care am consacrat 30 de pagini lui Const. Mille. Am evocat pe acest fanatic al profesiei noastre și am prezentat rolul istoric al *Adevărului* și evoluția politică a României. C. Xenii, după ce a citit evocarea pe care am făcut-o, mi-a scris că datorită portretului meu și-a putut da seama de rolul lui C. Mille în evoluția presei românești. Dragul meu, nu realizez vârsta pe care o am și nici nu simt povara anilor, chiar după 19 ani de exil cu toate privațiunile pe care le-am avut. Nu sunt temperament de pensionar, nici la fizic și nici la spirit. Am rămas același.

Acum să trec la ceea ce este mai interesant pentru amândoi. În ce privește terenurile: îți pot propune un milion de metri pătrați lângă vila fostului rege al Angliei, ducele de Windsor. Cunoști fenomenul mobismului care se manifestă și mai violent în materie de turism. În regiune se vinde cu 300 pesetas (adică 5 dolari metrul pătrat) ori acest teren îl putem avea cu 120 de pesetas (adică 2 dolari) și ne putem rezerva un plus de 12 pesetas la m². Vei întreba cum este această diferență? Proprietarul este un bătrân duce putred de bogat care a lăsat în seama administratorului gestiunea afacerilor. Cum el nu poate vinde parcele, ci totalitatea proprietății, caută un client care să

---

⁷ Constantin Arsene. După moartea lui Petre Păltânea (1956), publicația *Almanachul Pribegilor Români*, apărută la Paris din 1952, va avea ca redactor pe Constantin Arsene, fost ziarist la ziarul *Curentul* al lui Pamfil Șeicaru.

cumpere un milion de metri pătrați și să încaseze el o diferență respectabilă care nu are nimic asupra plusului de 12 pesetas ce ne revine. Să admitem că cel care va cumpăra n-ar vinde cu 300 de pesetas, ci numai cu 200 m², ar realiza 70 de pesetas la m² adică 1,1 dolari. Capitalul investit n-ar sta imobilizat decât... un an. Te știi sprinten la socoteală: deci la o investiție de două milioane 100 mii dolari într-un an ar realiza 70 milioane de pesetas adică un milion o sută de mii. Beneficiu 50% într-un an. Țin să atrag atenția că asupra acestui teren sunt ațintite privirile unui grup francez și ale unui grup german. S-ar putea obține și înlesniri de plată cu o prealabilă înțelegere cu administratorul care are depline puteri. Ai legături în St. Unite? Oamenii de afaceri americani din California cunosc fenomenul unei urcări vertiginoase ale prețurilor la terenuri. Eu sunt convins că anii de închisoare și chinurile la care ai fost supus nu ți-au scăzut nici din inteligență, nici din curajul inițiativei în domeniul practic. Aștept răspunsul. Te rog să nu uiți că în acest fel de afaceri *timpul joacă un rol decisiv*.

Te rog să-i mulțumești lui Horia Roman⁸ pentru desenul făcut de Botacio, pe care l-am cunoscut la Rudi Ventura (nu știi dacă

---

⁸ Horia Roman (1910-1982), ziarist și poet. A fost colaborator la publicațiile *Bilete de papagal*, *Adevărul*, *Dimineața*, *Cuvântul liber* și *Timpul*. În 1942 a fost acreditat corespondent al agenției de presă Rador la Roma, de unde după 23 August 1944 a refuzat să se mai întoarcă în România. În exil a colaborat la *Buletinul European* (editat de Iosif Constantin Drăgan la Roma) și la Radio Europa Liberă.

mai trăiește acest excelent prieten?) Eu am fost prieten cu bătrânul I.N. Roman, era din vechea generație socialistă, cea romantică, plină de idealism. De câte ori mă duceam la Constantin luam masa la Capșa [...] cu bătrânul avocat. Vreau să evoc epoca Memorandumului. I. N. Roman era la Bruxelles și a apărut cauza Românilor în presa belgiană. Noile generații ignoră trecutul și acest trecut cu romantismul lui stă la baza spirituală a poporului român. De aici activitatea mea de memorialist. Mă simt îndatorat față de acest trecut al activității culturale românești.

Îți mulțumesc anticipat pentru toate observațiile și informațiile privitoare la cei care pătimesc consecințele actului de la 23 august 1944. Acum o propunere: ce-ar fi dacă în drum spre New York ai face un mic ocol la Madrid? Ai avioane Roma - Madrid și Madrid - New York. Am putea vorbi mai liber decât prin scrisori. Te rog să reflectezi. Vei rămâne doar 2-3 zile și mănânci la mine.

Închei lunga, vai, așa de lunga mea scrisoare, cu sentimentele de veche prietenie.

Al d-tale,

[semnătura indescifrabilă]

3

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 30 Dec. 1963

Iubite prieten,

Eram oarecum nedumerit văzând că nu dai nici un semn de viață afară de o c.[arte] p.[oștală] prin care îmi dădeai adresa din Montevideo. Scrisoarea dtale cu data de 22 Dec. am primit-o abia azi și mă grăbesc să-ți răspund.

Îți răspund la întrebările ce-mi pui: se poate face o combinație cu orice bancă de aici în ce privește plata sau acontoul terenurilor ce s-ar achiziționa, remiteri de bani, etc. Bănci: *Banca Central*, Calle Alcala 49, Madrid, *Banca de Bilbao*, Calle Alcala 16, Madrid.

În momentul când se ajunge la fixarea prețului se începe verificarea tuturor titlurilor de proprietate etc. Plata nu s-ar face decât după ce un notar – unul dintre cei mai renumiți îmi este prieten – a verificat titlurile. Țin să-ți comunic că în ultimii ani, pe măsură ce castrismul a început să se infiltreze în toate republicile sud-americeane, de teama unor eventuale tulburări, au început să se facă investiții în Spania. Evident că discret, capitalurile din Venezuela, din Peru, Bolivia caută să se pună la adăpost. Cum se fac cumpărături de germani, francezi, elvețieni, englezi, suedezi, etc, terenurile urcă. Acum patru ani puteai/aveai o opțiune pentru două-trei luni. Azi nu ți se dă decât

plătind 10% aconto și la expirare, dacă nu cumperi terenul, pierzi arvuna. Îți dau toate aceste date ca să poți trata, principal, în cunoștiință de cauză. Pe fratele dtale Alexandru îl cunosc.

Pentru că spui că băncile din Montevideo – Uruguay este republica sud-americană cea mai stabilă fără exploziva problemă a indienilor, populația fiind în totalitatea ei europeană – sunt dispuse să facă afaceri în mare – din Manila – își pot investi capitalurile din construcții publice. Să nu uit să-ți spun că la construcții de hoteluri, moteluri sau vile, Statul înlesnește credite pe zece ani cu 4% , și proporția de 40% din valoarea imobilului. Statul dă toate înlesnirile la orice investiție de natură turistică. În cursul anului 1963 au intrat în Spania zece milioane de turiști, Statul realizând în jurul a 600 milioane dolari deize. Precum vezi este cea mai puternică industrie pe care Statul pune soare și mare! Este recomandabil să se achiziționeze terenuri pe malul mării în regiuni în care marea șosea-autostradă care se construiește nu a ajuns încă. Azi se pot cumpăra cu 10 pesetas și în 1965 se pot vinde cu 100 pesetas. De altfel, indiferent în ce punct s-a construit un hotel terenurile din jur capătă automat o plus-valută. Dacă reușești să convingi vreo bancă sau un grup financiar ceri să mi se dea o scrisoare de reprezentare etc., ca și cum autoritatea de a trata, bineînțeleas numai începerea negocierilor, când se trece la operația de cumpărare vine reprezentantul. Am încă o propunere să-ți fac, dar aștept rezultatul experiențelor. Este vorba de o mașină care spală petele pe loc de pe covoare fără să altereze culorile sau țesutul. Zilele

acestea vor începe experiențele la hotel Hilton și la hotel Ritz. Dacă rezultatele vor fi complet edificatoare și direcția hotelurilor dă scrisori în care să certifice succesul experienței la mii de metri pătrați, atunci m-am gândit că fratele d-tale care locuiește la New York ar putea să facă o combinație, eu luând reprezentanță pentru St. Unite, vom lucra împreună.

Eu știu ce vioiciune de spirit ai și ce simț al realităților ai ca să am o totală încredere că vei izbuti dacă te decizi să realizezi ceva. Eu nu uit că sub d-ta *Dimineața* a lăsat în urmă *Universul* prin 1927-1932. Ai bunul obicei de a sparge plafonul. Nu ai pierdut nimic din dinamismul pe care îl cunosc prea bine ca să am încredere că ce începi duci la bun sfârșit. Voi avea la 19 Aprilie 70 de ani și nu-mi simt cu nimic scăzută energia; aș putea spune chiar că am azi o mai mare capacitate de lucru decât acum 25 de ani.

Știi că-ți va face plăcere, dacă ai citi evocarea pe care am făcut-o în *Almanahul pribegilor români*, a lui C. Mille și a rolului jucat de ziarul *Adevărul*. L-am fixat pe Mille așa cum se cuvine în istoria presei. În ce privește activitatea mea: și ieri ca și azi am rămas același, cu toate calitățile și defectele Românului autentic. Meditează această zicală românească: "[...] și aruncă-l în mare", adică fă binele și nu te gândi la răsplată. Aparține unei nații care n-a cunoscut intoleranța religioasă și nici monstruoasele războaie religioase. Este suficient să-ți amintesc că orașul Huși a fost întemeiat de ... Husiți, care s-au refugiat în Moldova pe vremea lui ... Alexandu cel Bun... ca să scape de

condamnarea Conciliului de la Constanța, mi se pare la 1410. Nu a dat niciodată României autentice o interpretare intolerantă creștinismului. Ori eu am rămas fidel acestui spirit în care intră și un sens mai înalt al justiției. Dta descoperi că ”nu mi s-a arătat încrederea și atenția cuvenită”. Dar ce importanță are? Am lucrat sub imboldul inimii. Îmi amintesc când în 1943 a venit la mine [A]. L. Zissu⁹ și mi-a cerut să intervin ca să nu fie – așa cerea Gestapo – trecuți dincolo de Bug 14.700 de Evrei din Bucovina. Guvernator al Bucovinei era General Dragalina, camarad din primul război mondial. L-am convins. Am fost la Dragalina cu Zissu. Apoi am fost la mareșalul Antonescu care nu era informat de intenția Gestapo-ului și furios a dat ordin ca orice intervenție germană în chestiile interne să fie respinse, indiferent care va fi natura intervenției. Și Evreii au rămas în Bucovina, trecuți dincolo de Bug erau în mâna Gestapo-ului¹⁰. Când am fost la

---

⁹ Avram Leiba Zissu (1888-1956), scriitor, ziarist, proprietar și editor al ziarului *Mântuirea*. În perioada interbelică a fost președinte de onoare al Partidului Evreiesc din România. Din 1941, președinte al Oficiului de Emigrare Palestinian. Din 1944, președinte al Executivei Sioniste din România și al Agenției Evreiești - secțiunea România. Arestat în 1949, a fost condamnat la închisoare pe viață în cadrul proceselor intentate sioniștilor (1949-1953). Este eliberat în 1956 și emigrează în Israel unde după numai trei luni de ședere încetează din viață.

¹⁰ Episodul amintit de Șecaru este relatat diferit de către A.L. Zissu în ancheta Securității. Conform declarației date achetatorilor (1 martie 1952), Zissu a primit delegația evreilor din Cernăuți, venită să-l roage să intervină la Generalul Dragalina, guvernatorul Bucovinei, ca în caz de evacuare a

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Paris în februarie 1944, am intervenit ca cei 300 de studenți Evrei români să poată pleca la București și pentru a fi în siguranță am chemat la telefon de la Consulatul General al României pe Ică, cerându-i să li se pună la dispoziție vagoane speciale și să fie întovărășiți până la frontiera României de consulul Papudat. Am cerut ca studenții să nu călătorească cu steaua galbenă în piept. Și așa s-a făcut. În 1943 am obținut să se dea libera plecare Evreilor care voiau să plece în Palestina. Prima serie – 450 mi se pare – a plecat cu Fischer, fost deputat de la Oradea și zionist. În Martie 1944 am împiedicat să se facă tabere de concentrare pentru Evrei la Bacău. Nici un Evreu din redacția și administrația *Curentului* n-a fost concediat nici sub legionari¹¹. Soția mea – eu eram la Roma deoarece dacă aș fi rămas la București aș fi fost asasinat fiind pus al treilea pe lista demenților – a rupt ordinul dat de ministerul de industrie și

---

orașului și populația evreiască să fie evacuată. I s-a sugerat să reia legăturile cu Șeicarul care era un intim al generalului. Acesta i-a facilitat o întâlnire la Generalul Dragalina, care a fost de acord să pună problema la Antonescu. La trei zile după această întâlnire l-a căutat la telefon să-i spună că a obținut de la Antonescu modificarea ordinului inițial și astfel și populația evreiască (cca. 15.000) care a mai rămas în Cernăuți după deportările în Transnistria să poată fi evacuată alături de restul populației. (Cf. Mihai Pelin, *Sioniști sub anchetă: A.L. Zissu, declarații, confruntări, interogatorii (10 mai 1951-1 martie 1952)*, București, Edart, 1993, p. 219).

¹¹ Redactorii evrei de la *Curentul* au fost: I. Biciola, ing. I. Bercu, V. Firoiu, G. Grosman, Mircea Stein. Cf. Israel Marcus, *Tot șapte momente*, Tel Aviv, editura Glob, 1983, pp. 152-153: "Gazetari evrei în presa română interbelică (convorbiri cu Al. Bârlădeanu)".

comerț care numise la *Curentul* – ține-te bine – un ... comisar de românizare. Și ca să te amuzi, după faimoasa revoluție din Ianuarie s-a descoperit că cel numit să *românizeze* *Curentul* era ... un ungur, Poler Adalbert. Nu-mi plac fanaticii, indiferent dacă sunt de stânga sau de dreapta, un fanatic delirează și poate deveni instrumentul orb al forțelor obscure. Vezi asasinarea lui Kennedy. Te întreb ce valoare morală mai are un gest pornit dintr-un adânc sentiment uman dacă aștepti contra valoarea?

Aceasta este lămurirea pe care ți-o dau. Că în schimb am primit lovituri, nu are nici o importanță, omul este în general un animal ingrat. Și punct. Dacă împrejurările mă vor pune în situația de a repeta gestul autentic românesc de a apăra pe cel năpăstuit o voi face ca și când n-aș fi fost acoperit de toate atențiile. Omul – indiferent cărei națiuni aparține – uită ușor binele ce i s-a făcut, dar are o drăcească aducere aminte de răul care i s-a făcut. Când ai întâlnit la tot pasul ingratitudinea ca răsplată a serviciilor pe care le-ai făcut la atâția? Așa este viața și nu-i bine să ne cătrănim sufletul. De aceea, la 70 de ani sunt încă optimist. Ca să-ți mai au o dovadă de optima mea memorie. În [4 aprilie] 1913 la Buzău a fost un incendiu la [Piața] Obor unde erau depozitele de cherestea. L-am privit cu un frate al dtale, probabil Alexandru. Cu sora dtale am luat masa la "Carpați", restaurantul de lângă Cartea Românească în Februarie 1919. Era cu un sub-locotenent, fratele lui Ionel Raiciu (ce a devenit?) Precum vezi, nu uit. Era așa de fină, de inteligentă, de distinsă, în fiecare gest. Nu știu cum s-a făcut, că n-am mai

revăzut-o. Dar a rămas silueta elegantă a domnișoarei din 1913 în memoria mea. Pentru mine timpul nu poate anula nici o amintire. Cum mai rămâi la Montevideo o lună îți voi trimite ceva din ceea ce am publicat.

Nu mă îndoiesc o clipă că toată șandramaua moscovită se va dărâma. Liberarea va fi a popoarelor însăși, toate bombele atomice vor fi inutile. Nu uita că de la 1821 lucrează principiul naționalităților care a eliberat toate popoarele de sub dominația Turciei, a dislocat Imperiul Habsburgic – și unicul Stat – temniță a naționalităților – care a rămas este Rusia. Va suferi consecințele principiului naționalităților pe care nimeni nu-l poate zădărnici.

Acest principiu are o mai mare forță decât toți megatomii St. Unite și ai Rusiei. Americanii – am citit un interviu al lui Kenan în *Express* – un monument de imbecilități – nu vor să utilizeze forța de dezagregare a principiului naționalităților care ar opera fulgerător în Rusia. Și de aceasta se teme Kremlinul. Rușii autentici reprezintă numai 48% din totalitatea populației. Este suficient ca să tragi concluzia. St. Unite sunt un conglomerat de națiuni, dar regimul de libertate face unitatea acestui Stat. Libertatea senzaționalizează, opresiunea exaltează ideea rațională. Și înainte de a încheia să-ți spun o constatare făcută de Tamri Der, ambasadorul Turciei la București: ”Voi, Românii, sunteți de o putere de asimilare extraordinară, ați asimilat și pe Greci, transformându-i în naționaliști români”. Exact, am asimilat prin spiritul de toleranță care este o formă a

omeniei dar și a respectului libertății. Repet: lucrează cum lucrai când spărgeai plafonul tirajului *Dimineții*. Timpul pierdut nu se recâștigă și mai ales când există o fază de febră în specula terenurilor. Mi-ai promis că-mi vei trimite copia schimbului polemic de scrisori cu Vișoianu. Mă interesează. Mi-ai putea da mai pe larg impresiile emigrației sovietice plecată din Moscova la 20 Noiembrie? Este pentru mine un mijloc de a-mi verifica ipotezele, în ce privește criza din primăvara lui 1964 pe care o întrezăresc în Rusia, criză similară celei din Martie 1917.

Îți doresc pentru 1964 ceea ce îmi doresc și mie.

Nu se merge la drum cu proștii, și cu omul inteligent până la urmă nu pierzi. Deci pornim cu pasul drept în 1964.

Al dumitale același,
semnătură

Ce au devenit amicii mei Rudi Ventura, Aznavorian?

4

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

16 Ianuarie 1964

Dragul meu, voi lua metodic toate chestiile pe care le ridici.

Terenurile. Înțeleg să negociez prin dta și numai prin dta. Pe acest domn Silviu l-am văzut și am schimbat două vorbe cu el

prin 1928 când urma să se căsătorească sau era căsătorit cu Otilia Ghibu. Știu că era reporter pe la ministerul de finanțe când era Teianu secretar general. Relații n-am avut și de aceea am fost surprins că acest domn a afirmat că am fost prieteni. Știu că a fost sub zisul Telhare (în țară i se spunea Tâlharu) Georgescu secretar general la interne. Suficient ca să nu pot avea nici un fel de relații directe sau indirecte. Are bani? Nici nu mă ostenesc să întreb de când; nu mă interesează. Cred că sunt clar?

Deci insist să adâncești negocierile cu băncile din Montevideo. Pierdem vremea cu Schnöreri, cum se spunea la Viena. Dacă am lucrat în valorificarea urbanistică a terenurilor, băncile știu ce beneficii se realizează. Am terenuri cu 12 pes.[os] m² pe malul mării într-o regiune unde autostrada ce face o dungă a litoralului va ajunge peste un an. Îți închipui ce pot realiza cu beneficii. Tocmai fiindcă băncile au lucrat în valorificarea de terenuri vor putea să aibă imediat perspectiva financiară ce li se deschide. Mi-ai dat o mare satisfacție, ratificând ceea ce eu am crezut: imediat vei ști cui să te adresezi pentru a pune afacerea pe drumul cel bun.

Țin însă – eu cred că lucrurile [trebuie] să fie puse în clar, să nu rămână sămânță de discuție – să fiu însărcinat de acest grup de bănci și să se fixeze un comision pe care îl împărțim 50% pentru fiecare. Să mi se trimită o scrisoare – în afară de aceea de comision – prin care sunt însărcinat să i-au contact și să încep negocieri etc, bineînțeles *fără să angajez* cu nimic decizia băncilor care vor face achiziții. Această scrisoare îmi înlesnește

să obțin oferte, să mă tocnesc, să realizez condițiile cele mai avantajoase. Realismul fundamental al Spaniolilor îi face neîncrezători pentru cine vine numai să întrebe.

Cu fratele dtale poți continua, cu Silviu, *nu*;

Politic susțin de ani de zile că principiul naționalităților are o putere de explozie cu mult mai mare decât toate bombele atomice pe care nimeni, dar absolut nimeni nu are curajul să le folosească pentru a soluționa problemele internaționale. Vor rămâne ca și gazele asfixiante, mijloacele biologice de distrugere în al doilea război mondial, neutilizate fiindcă și adversarul le are. Hitler a ezitat și era suficient de dement să o facă și totuși... Ca dovadă că principiul naționalităților are o irezistibilă putere de dizlocare, putem observa acțiunea comunistă în Asia, în Africa și în America de sud unde există ura anti-yankei. Sigur că te autorizez să comunici punctul meu de vedere, indicându-mă ca autor. Dacă mi se va cere *direct* voi face un memoriu pe această chestie, dând și soluțiile. Contra *imperialismului rusesc*, același sub țari ca și sub comuniști, trebuie dusă lupta. Dar nu mi-aș pierde vremea dacă nu mi s-ar adresa direct ca să știu ce autoritate politică efectivă au cei cărora le-aș consacra timpul meu. Eu trăiesc scriind, deci fiecare clipă este prețioasă. Înțeleg să sacrific, dar să am cel puțin siguranța că nu-mi pierd vremea.

”Problema Șecaru” a fost creată în exil de banda Vișoianu & Comp. Ce Dumnezeu n-am făcut? ”Nazist, criminal de război, șantajist, bandit” certat cu toate articolele codului penal. Un

prieten s-a întors, după ce a străbătut Canada, St. Unite și America Latină revoltat când a auzit că eu duc o viață de nabab. Stelian Popescu a trăit în exil și nimeni nu a grăit nimic împotriva faimosului pește. De ce? Nu deranja pe nimeni. Dta vrei să clarifici problema? Gest de prieten dar, admitând că ai izbuti, la ce ar folosi. Eu îmi urmez drumul cu neclintita convingere că adevărul va ieși la suprafață ca undelemnul. Nu m-aș mira să află că eu am fost prezentat ca agentul lui Hitler. La Paris eram denunțat de Veniamin ca ... agent comunist fiindcă duc campanie împotriva lui Mihai și am scris că monarhia este ... perimată. Dar toată această avalanșă de calomnii nu m-a clătinat și continuu acțiunea mea. Este adevărat că ceea ce pot face eu, nu pot face oamenii care la a doua frază și-au epuizat ideația.

Repet: fac ceea ce conștiința mea mă îndeamnă să fac, fără calcule oculte.

Vișoianu. Este un ticălos. A fost obligat să mărturisească în fața unei instanțe judiciare din St. Unite că are în bancă 156.000 dolari. De unde? În țară era chibițul lui Victor Eftimiu la cafeneaua Nestor și trepăduș intervenționist la Fülöp. Soția lui a mărturisit, unei românce căsătorite acum 40 de ani cu un American, că România nu va putea fi liberată și dacă s-ar libera ea și soțul ei nu s-ar întoarce. Este clar? Vișoianu primește 1000 dolari lunar plus spezele de cheltuieli când călătorește. Soția lui are 500 dolari lunar. Tot să dureze exilul. Ce-i pasă de necazurile dtale? Fondurile s-au epuizat încă din 1949, adică au

schimbat destinația. Delapidare de bani publici vei spune. Nu; o simplă schimbare de destinație... Descoperi ce sunt aceste haimanale... Eu le-am pus tinicheaua de coadă...

Chestia Drăgan: Nu i-am cerut să mă ajute, dar i-am vândut niște tablouri în 1953. Din suma de 80.000 (egal 2000 dolari) mi-a plătit 30.000 și restul de 50.000 nici până azi. I-am propus să-i restitui 30.000 – deși legea prevede pierderea arvunei – și el să-mi restituie tablourile. Mi-a cerut să-i dau 60.000. Acum văd că vrea să-mi plătească cei 50.000. I-am spus că trebuie să adauge dobânda legală de 5% ceea ce în 11 ani face 27.500, eu însă mă mulțumesc cu 25.000. Să văd ce va răspunde. Tipul este abject, capabil de orice. Eram informat că centrala operațiilor guvernului Dej este la Milano. Știam că Drăgan lucrează cu Bucureștiul și cu Praga, dar nu știam că el conduce ansamblul operațiilor. Bănuiesc că colaborarea a început în Sept.[embrie] 1953. Eu îl am pe listă dar nu m-aș încumeta să-l demasc atâta timp cât am familia în țară. Un frate – fost magistrat – cu 8 ani de închisoare, trei surori, dintre care doctorița a făcut 7 ani de închisoare, o nepoată, un nepot – 6 ani de închisoare – un văr primar, care îmi este tot atât de scump ca și un frate, 6 ani de închisoare.

Am eu dreptul să dezlănțui o campanie împotriva lui Drăgan știind că este agentul lui Dej, [ca] ostatecii – familia mea – să fie cei care vor ispăși? Dacă vreau să fac o afacere este ca să-mi asigur mijloacele să pot plăti ca să scap și să fiu liber. Când i-am scos din țară, bineînțeles având și mijloace să-i întrețin, atunci

Drăgan este clientul meu. O fac cu convingerea că distrug o scorpie. Dta strânge documentare masivă ca să o aud atunci când voi începe să-l demasc.

Relgis. Este adevărat că l-am cunoscut în iarna anului 1917. N-am colaborat la *Lumea*, ci am scos împreună cu I. Vinea, Demostene Botez și Alfred Hefter, *Arena*, la 1 Aprilie 1918. A fost ziarul de cel mai mare succes din Moldova. Mi-a făcut plăcere aprecierea lui Relgis care este calificat să aprecieze un text.

Pentru dta. Nu fii deloc supărat sufletește. Treci cu [...] de rezistență la dezamăgirile pe care le ai când verifici prietenii false. Vei ieși întărit. Nu mă îndoiesc o clipă de succesul dtale.

Îți mulțumesc că vei aminti surorii dtale – ce siluetă elegantă avea și ce fină inteligență – că anii haini n-au șters-o din memoria mea. Ne consolăm de vulgaritatea vieții evocând chipurile plăcute ce-au trecut fie și fugar prin viața noastră. Va ști deci că a avut un romantic admirator. Împrejurările au făcut să nu ne mai întâlnim și, mărturisesc, îmi pare rău.

Scrisorile Vișoianu [sunt] documente pentru *Istoria exilului* pe care o voi scrie. Îi voi face portretul pentru posteritate. Îți trimit mâine prin avion: *Un singuratec: C. Stere, N. Iorga și Tudor Arghezi: Tejgheaua cuvintelor*. Vei citi în *Almanach* portretul lui C. Mille în care fixez rolul *Adevărului* în dezvoltarea libertăților publice în România. Vei vedea ce complicată ... este problema Șeicarului. Nimeni, dar absolut nimeni nu a scris asupra lui C. Mille și a *Adevărului* ce am scris eu. Am fost redactor la *Adevărul* în 1919 și nu trepăduș de

minister. Eram obligat să opresc procesul uitării așa de legat de truda gazetarului. Când vei citi vei fi și mai revoltat de denaturările interesate ce s-au făcut. Eu nu folosesc arma slugilor, șoapta, eu scriu și pe baza celor ce am publicat și public să fiu judecat. N-au reprodus *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta* articolele mele publicate în 1936 în care analizând *Mein Kampf* arătam ce rezervă Hitler României? Pe unde erau democrații exilului? Nu am dus eu luptă pentru conversiunea datoriilor agricole? Unde erau democrații exilului? Am fost, sunt și voi rămâne anti-Rusia, indiferent dacă este țaristă sau comunistă. Și punct. În ce privește viitorul: nimic nu mă clinește în credința mea că România își va recâștiga libertatea ca Stat. Forma politică? A apus șeaua dictaturii: regele Carol – dictatura regală – legionarii – dictatura antisemito-totalitară, Antonescu – dictatura militară – și Comuniștii – dictatura marxisto-leninistă. Deci țara a suportat toate monstruozițiile dictatoriale, are săraca dreptul de a cunoaște și libertatea *mereu* urgisită. Cu ciomagul va rupe oasele celor care se prepară pentru o dictatură nouă sub masca anti-comunismului. Toți șnapanii se visează restauratorii biete țări numai că – sper – va fi învățat ceva și poporul român după ce a suferit gama tuturor dictaturilor. Cred că este clar. Știi cum se intitula o publicație pe care am scos-o? *Liberty and Justice*: Rezuma programul meu.

Al Dtale,
Șeicaru

5

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 23 Februarie 1964

Dragul meu, n-am primit, și-mi pare rău, scrisoarea în care îmi confirmi primirea lui *C. Stere*. Țineam și țin să-ți cunosc impresia produsă. Ți-a trimis *Arsene Almanachul pribegilor români* în care am publicat un portret a lui *C. Mille*? Până nu-mi comunică impresiile nu-ți mai trimit nimic.

Ai făcut bine că ai ridicat principiul naționalității care constituie cancerul Rusiei sov.[ietice] și ai izbutit să determini ca cineva calificat să ia contact cu mine. St. Unite au făcut de la sfârșitul războiului sacrificii care nu pot fi cifrate decât cu cifre astronomice, ca rezultatele să fie cele care se văd. Nu i se poate face nici un reproș poporului American care și-a deschis baierile pungi generos să-și dijmuiască câștigul pentru a ajuta pe toată lumea, dar i se pot face toate muștrările politicii americane care are în toate problemele internaționale o falsă viziune a situației. Eu voi vorbi cu o totală sinceritate. Minciuna, interesul personal este ca și instrumentul nesterilizat într-o operație.

Nu se pot menține aceleași criterii care s-au dovedit nevalabile. În convorbirile pe care le voi avea, voi spune corect ce gândesc și ce soluții pot exista, fiindcă nu există o partidă pierdută când șandramaua comunistă stă să se prăbușească.

Am dat revistei *El Espaniol* (65.000 tiraj), revistă anti-comunistă, un studiu despre *Național-bolșevismul lui Gheorghiu Dej*. Are 32 de pagini mari, bătute la mașină. Îți voi trimite când apare. Obiectiv analizez operația lui Dej.

Este o adevărată forfoteală de agenți Dejiști în exil. Fișa Drăgan este exactă. Am verificat la Madrid pe colportorii de Dejisme, toți amicii lui Drăgan. Cred că-ți voi putea trimite unele informații care te vor uimi, privitoare la planurile acestui domn. Însă nu uita proverbul: "pisica cu clopoței nu prinde șoareci". Îți dau o informație sub beneficiu de inventar.

În 1954, Hans Lazar (corespondentul lui *Neue Freie Press* din Viena între 1923 și 1932 la București), aliat nazismului, a fost șeful secției culturale (recte spionajului) ambasadei germane la Madrid. Era în serviciul lui Canaris. Vorbind de Drăgan, mi-a spus: "El este camuflajul unor capitaluri naziste". Ce este adevărat nu știu. N-a vrut să-mi spună mai mult. Din nefericire, Hans Lazar (îți amintești de un tip brunet cu monoclu, era armean de origine; tatăl lui fusese interpret la Ambasada Austro-Ungariei la Constantinopol) a murit acum doi ani la Sao Paulo. Nu era un tip să zvârle cuvinte la întâmplare. A dus cu el secretul în mormânt. Însă eu nu pot garanta temeinicia acestei informații chiar dacă este dată de un om informat.

Drăgan are mari ambiții politice. Are naivitatea să creadă că averea este egala puterii politice fățișe. Se visează... Conducătorul României de mâine. E tenace în ambiție și nu suferă de frâna scrupulului de conștiință. Pe lângă el Malaxa era

un mieluşel. Feroce la câştig şi meschin; ceea ce nu-i serveşte ambiţia politică. Cele două publicaţii sunt o indicaţie a redusei lui inteligenţe politice. Model de inutilitate. Din câte am putut afla îl costă cam 15.000 de dolari anual. Cu aceşti bani putea să facă o operă utilă. Virajul spre Bucureşti este în vederea unei soluţii de tranzacţie în cadrul coexistenţei, adică revenirea la formula guvernelor ce s-au succedat după 23 August 1944, ghiveci burghezo-comunist.

Voi avea săptămâna viitoare informaţii de la Pandrea¹¹ pe care ți le voi transmite. Totul păstrat pentru a nu fi difuzat decât acolo unde poate fi util spre a tăia abject operația. Bieții Americani, buna lor credință le joacă multe feste.

Și în ce privește mașina de curățat petele: mi se va da certificatul experiențelor făcute pe ziua de 6 Martie. Ți-l voi trimite imediat.

Îmi permit să-ți sugerez următoarele: ești cel mai în măsură să cunoști rezonanța fiecărui nume din exil în țară. Fă să înțeleagă și cei în drept că nu se pot fabrica în exil personalități politice care să poată afla ecou în conștiința poporului român.

Aflu că Rică Georgescu se prepară pentru o intrare în agitația politică a exilului. Este și idiot și ridicol și provocator.

Cine Dumnezeu sfătuiește serviciile americane să facă atâtea erori?

---

¹¹ Petre Pandrea.

Mi s-a scris de la Londra că cineva care a avut nevoie să-l vadă pe Vișoianu a trebuit să se ducă la Miami unde leaderul rezistenței se odihnește... Ce prețioasă ar fi o fotografie a acestui domn, care în 1947 era chibițul lui Eftimiu la Nestor. Cu numele, prestigiul, elocvența lui Vișoianu & Comp. se poate mobiliza o nație? Nu știu ce să cred.

Am studiat planul forestier. Este o problemă pe care o cunosc. Plopul Canadian ajunge în 12 ani la un diametru de 40 cm. Și celuloza obținută din lemnul de plop dă hârtia de lux. În Spania nu se pot găsi capitaluri când sunt atâtea posibilități de investiții locale. Îți atrag atenția că Franța și Germania, de acord cu St. Unite, vor începe ofensiva de investiții în America Latină. O informație: un domn Fischer din București – prieten cu defunctul Penescu – este director la banca Rothschild. Dacă îl cunoști îți poate folosi în acest moment când încep investițiile franceze.

Cu prietenie,

Al dtale,

Șeicaru

P.S. În momentul în care trebuia să pun scrisoarea în plic citesc că Robert Murphy a publicat o carte intitulată *Diplomat Among Warriors* (*Un diplomat printre războinici*). Acest fost sub-secretar de Stat afirmă că St. Unite au fost în mai multe rânduri victimele ”bluff-ului” sovietic și că națiunea americană și conducătorii ei au fost împinși să săvârșească erori istorice

pentru că au rămas credincioși ”viziunilor” de cooperare cu Rusia sov.[ietică] și fiindcă Rusia mânuiește abil politica ei de ”coexistență pacifică”. Exact ceea ce gândesc și eu. Este semn că Americanii încep să-și dea seama că sunt păcăliți. Trișeurii moscoviți, odată descoperiți, putem spera o schimbare radicală în politica americană, o anti-Yalta.

6

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

29 Martie 1964

Dragă prieten, te rog să-mi trimiți toate scrisorile recomandate – ceea ce fac și eu – deoarece în scrisoarea cu data de 21 Martie îmi spui că nu ți-am răspuns la ultima epistolă pe care eu, din nefericire, n-am primit-o.

a) Nu a venit nimeni să mă vadă din partea dtale. Mi se pare ciudat. Ce a intervenit pe linie?

b) Gheorghiu-Dej vrea să aibă în Pekin o contra-asigurare față [de] Moscova. Ideea în sine nu este rea, dovadă tensiunea dintre Rusia și China. La Moscova se vorbește insistent de pericolul galben. Cred că reintegrarea pensionarilor în activitate (20 de milioane de bătrâni repuși în ateliere, etc) indică o măsură indirect militară. Teama este de un nou conflict cu China. Uită-te pe hartă și calculează frontiera Siberiei cu China și vei vedea de ce se tem Rușii. Au nevoie de soldați și – cred eu –

pensionarii îi înlocuiesc. Îți vei da seama de situație citind în ziarele americane răfuiala dintre Chinezi și Ruși la Conferința afro-asiatică ce se ține de la 26 martie la Alger. *Le Monde*, sub semnătura Jean François Khan, scrie: "Si le mots ont encore un sens, ou peut penser que le stande de la [...]" (*Le Monde*, 28 Mars 1964).

Îmi este teamă că St. Unite vor face greșeala să intervină ca să salveze încă odată Rusia sov.[ietică], atunci când unica atitudine politică ar fi să aprindă focul războiului civil în China prin Chiang Kai Lek și în Rusia prin Ucrainieni, Georgieni, etc.

Să-și macine forțele doi monștri, St. Unite menținându-se în rezervă. Economie de forțe.

Din informații avute din izvoare serioase: broșura *Iudaismul fără fard* este făcută de Agitpro pentru a înlesni o deviație. Sistemul arhicunoscut și tradițional rusesc. Indicație făcută cum că situația internă este gravă. Greșesc? Cred că nu.

În România, Dej nu îndrăznește să dea nici o amnistie politică, îi este teamă. Din Ankara am primit, indirect, confirmarea celor ce mi-ai spus dta. S-ar părea că va facilita... turismul pentru exilați, adică să se poată duce și întoarce; ar fi un expedient de propagandă. Regimul încearcă să cucerească încrederea lumii libere în timp ce răspândește mai mult teroarea politică. Îți atrag atenția asupra întăririi amicitiei ungaro-bulgară. Khruscov prepară lui Dej operația lui Hitler contra lui Carol.

În ce privește Dnul în chestie, caută să capteze dintre exilați pentru a prepara o echipă în vederea unui viitor dialog între exil

și București, dispus să cheltuiască bani. La Madrid, Răuță – fost legionar – om de afaceri, reprezentant al sectoarelor jugoslave, a luat contact cu consilierul economic RPR la Roma. Aurel Răuță, acum 23 de ani legionar ridicol, este amicul Dnului și reprezentantul lui în Spania.

Din nefericire, eu nu pot circula – drumurile costă enorm – că aș putea descoperi întinsa plasă reperistă pentru prins neghiobi. Nici un dialog cu Bucureștii fără ca 1) în prealabil să fie amnistiați, fără excepție, toți condamnații politici și restaurată libertatea presei, etc, 2) dreptul de asociere 3) libertatea de difuzare a ideilor. Dej vrea să tragă o ”cacialma” lumii libere.

Din nenorocire cu concepția americană, Vișoianu etc, partidele în exil, regele și alte baliverne idioate, exilul este politic nul.

Mă interesează ce ai tradus în englezește.

Dacă poți și ai copia scrisorii pe care n-am primit-o te rog trimite-mi-o (recomandată).

Ecarisajul politic este necesar; haimanalele gata de toate combinațiile nu pot servi ideea de libertate. Eu rămân pe linia mea anti-rusă, anti-comunistă și neînduplecat adversar al oricărei forme de totalitarism. Cu toată dârzenia voi ataca ideea unei dictaturi de dreapta mâine în România scăpată de knutul dialectic al comunismului. Nu suntem cel mai păcătos popor de pe toată fața pământului ca să fim mereu supuși dictaturii.

Mă întrebi de sănătate? Cum duc o viață sobră – în loc de vin, zeamă de lămâie – și am o putere de muncă fără egal, dacă

nu intervine un accident neprevăzut, pot conta pe zece ani de intensă activitate, deși la 19 Aprilie voi avea... 70 de ani. Nu te mira. Peste două, trei luni sper să-ți trimit o carte ce va apare în limba spaniolă (400 de pagini).

Mi-ai putea procura aceste informații: 1) Ce ajutoare în materiale, împrumuturi, etc, au dat St. Unite de la 1945 și până azi, după țări și pe ani; 2) Care era bugetul apărării naționale americane între 1930 și 1936 și care a fost pe fiecare an de la 1945 și până azi? Am nevoie urgent spre a le folosi în cartea pe care o pregătesc. Știu că sunt cifre astronomice. Le vreau oficiale, adică publicându-le așa cum mi le trimiți, să nu fiu dezmințit. Îmi pare rău că prietenul dtale n-a venit, cum n-a venit americanul cu terenurile.

În ce privește [pe] George Silviu, [o] informație numai pentru dta. Rezervele mele se datoresc unor date primite de la un domn Marius Rodescu care mi-a spus, între altele, cu ce aroganță l-a primit când era secretar general la interne pe bătrânul Leonard Panderov și alte chestii. Este adevărat că în țară nu l-am cunoscut pe acest domn Rodescu – volubil, simpatic, cam infatuat – a venit la mine când eram la Paris recomandat de Vinea.

Dumnezeu să mai înțeleagă unde este adevărul.

Eu îți pot trimite dtale câteva propuneri de terenuri, dar aş vrea și eu un *minimum de asigurare* să nu mă pomenesc că lucrez ca să rămân moflunz. În dta am deplină încredere dar nu strică o hârtie la mână din partea americanului care urmează să achiziționeze. După mine cel mai bun sistem este să vină și

împreună să vizităm fiecare teren oferit. Legături serioase am. Pot oferi un teren în provincia Malaga – la 7 pes.[os] m² – care poate fi plătit cu profitul obținut din vânzarea unei părți din lemnul ce se poate scoate din tăierea zonei de pini. Lemn de foc care se caută foarte mult. Din nefericire este necesar un capital mare de investiție: sunt 70.000.000 m². Evident că se poate ajunge la un aranjament de plată în mai mulți ani. Cum terenul este într-o zonă bogată în arbori și pini, străbătut de două mari râuri, forma, topografia lui specială și caracteristicile zonei reprezintă un loc ideal pentru *construirea unui complex turistic de primă categorie*. Clienți siguri: germani, olandezi, suedezi și danezi. Pentru o viziune americană este spațiul și dimensiunile potrivite ale terenului. Bineînțeles că numai întovărășind pe cel care vrea să achiziționeze și vizitând se poate decide. Pe hartă totul pare ideal, dar harta trebuie confruntată pe teren.

Deci, dragul meu, verifici încă odată ce prompt sunt la răspuns și cât de sincer îți dau toate informațiile pe care mi le ceri.

Aștept răspunsul imediat și epistola recomandată.

Al dtale,

Șeicaru

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 22 Aprilie 1964

Dragul meu,

Răspund scrisorii D-tale din 13 Aprilie și îți mulțumesc pentru urările ce mi le faci. Știu că am mare nevoie de sănătate ca să pot face față greutăților care, sunt conștient, mă așteaptă la întoarcere și când după prăbușirea regimului comunist va avea loc o explozie de ură, îndelungă vreme înăbușită.

Păstrez în memorie o amintire care mă obsedează. Era în 1913, în preajma Paștelui; pe calea Dobrogei (îți amintești că începea de la casa în care locuiți), un țăran a intrat într-o tutungerie, lăsând căruța în paza unui copil de 7 ani. Caii s-au speriat și au pornit în goană, copilul ținându-se cu disperare să nu fie zvârlit. Lumea care se găsea pe stradă privea îngrozită la caii care alergau ca biciuiți de spaimă; fiecare își dădea seama că dintr-un moment într-altul copilul putea fi rostogolit sub roți. Atunci am asistat la cel mai impresionant act de curaj. Un țăran de statură mijlocie a văzut venind caii în fugă, și-a dat seama de pericol, într-o fulgerare s-a gândit la ce trebuia să facă să salveze copilul de la moarte sigură: dintr-un salt a fost alături de calul din dreapta, a apucat voinicește hăturile, lăsându-se târât. Calculul lui fusese exact: după câțiva zeci de metri, caii s-au

oprit. O clipă de ezitare sau de calcul greșit, gestul lui ar fi fost zadarnic și țăranul ar fi fost strivit sub roțile căruței.

Opinia publică, după liberarea țării, va fi ca și caii biciuiți de panică, va porni nebunește spre nicăieri. Am sentimentul că-mi revine mie dramaticul rol de a repeta gestul acelui țăran, care, cu riscul vieții, a oprit goana nebună a cailor. Nu mi-a lipsit niciodată curajul de a face opinie separată, iar vârsta a sporit curajul. Când omul a ajuns la vârsta de 70 de ani, lașitatea îi este interzisă. Da, dragul meu, n-aș vrea să cunoască și România demența asasină pe care au cunoscut-o Franța și Italia după încetarea războiului; n-aș vrea ”să piară multe ființe nevinovate”, cum mi-ai scris D-ta. Am oroare de congestiile de ură colectivă, de pornirile răzbunătoare, când omul devine fiară. Știu cât este de riscant ca cineva să se încumete să se proptească în fața unei colectivități dezlănțuite și delirante, dar nu mă înspăimântă riscul atunci când serviciul făcut neamului meu poate fi așa de mare: să-l feresc de a mânji cu sânge toga imaculată a libertății. Sunt conștient că destinul îmi rezervă un rol similar celui al țăranului care s-a zvârlit, în acea zi de primăvară, să oprească caii înnebuniți și alergând în neștire. L-am acceptat. Îmi urezi succese; eu îmi doresc numai unul: să împiedic saturnalele urii, acumulate în timp de 20 de ani. Neamul românesc n-a cunoscut războaiele religioase și nici o formă de sectarism. Doresc să trăiesc ca să fac tot ce-mi stă în putere ca neamul românesc să nu-și dezonoareze reputația de tolerant, de omenie. Și mândru de a fi înlesnit poporului român

să-și biruie toate amintirile de suferințele, umilirile suferite, aș încheia fericit viața. Aș ști să onorez pana, așa cum, în adâncimi de istorie, nobilii își onorau spada.

Acum să revin și la problemele politice.

Brazilia este elementul de stabilitate în America latină, zădărnicierea complotului Gulart este prima victorie împotriva comunismului, așa zisul castrism care se extindea. Numai că această victorie, ca să nu fie efemeră, cere o imediată și radicală reformă agrară, așa cum s-a făcut în România în 1918. Reforma agrară a imunizat România de virusul bolșevic. Statele Unite pot condiționa ajutorul financiar de această reformă și pot găsi, după aplicarea reformei agrare, un formidabil debușeu pentru industria de mașini agricole, furnizate pe credit garantat de Statul Brazilian. În politică, imaginația este indispensabilă, evident o imaginație care să nu piardă contactul cu realitățile, spre a le putea fecunda.

Reforma agrară în Brazilia ar determina Peru, Bolivia, Chile, Argentina să procedeze la reforme similare în structura economică. La ce folosește asistența financiară dată lui Tito? O asistență financiară, condiționată de reforma agrară, în America latină, ar răspunde unei necesități imediate, și economice și politice. Știi prea bine că fără voința autoritară a lui Ionel Brătianu, încadrat de generoși (socialiștii, în frunte cu V.G. Mortun, Ion Nădejde, etc. trecuți la liberali în 1899), fără poporanistul Stere și grupul de la *Viața Românească*, reforma agrară nu s-ar fi realizat. Amintesc că Ionel Brătianu publicase

faimosul articol în care cerea lichidarea latifundiilor în septembrie 1913, când nimeni în Europa nu preconiza reforme agrare radicale.

Statele Unite ar putea opera o revoluție pașnică în America latină, exercitând presiuni asupra Braziliei să treacă la reforma agrară. Sunt de acord cu D-ta în ceea ce privește raporturile ruso-chineze. Cearta ideologică este o simplă perdea de fum spre a ascunde realitatea antagonismului între aceste două imperialism care își dispută hegemonia în Asia. Naționalismul chinez este rasial, deci exterminator. În arhivele americane se găsesc toate datele asupra revoluției Boxerilor, din care reies clar proporțiile pe care le-ar avea o răfuială între Chinezi și Ruși. Am citit, pe vremuri, câteva extrase din jurnalul intim al unui secretar, King Chan, personaj înrudit cu familia împărătesei, jurnal ținut în acea epocă de masacrare a Albilor. Sunt pagini înfiorătoare, mai ales felul de a povesti al lui King Chan: era fericit de tot ce se întâmpla Albilor. Extrase din acel jurnal intim au fost publicate într-o carte scrisă de Bland și Backhouse asupra împărătesei Tsen-Hi, care preparase și susținuse răscoala Boxerilor. Statele Unite n-ar avea altceva de făcut decât să sprijine pe Tchang Kai Chec ca să izbucnească războiul civil în China, și, în același timp, să lase pe Ruși și pe Indieni să se angajeze într-un război de uzură. Dacă ar fi lăsat pe Hitler și pe Stalin să-și macine forțele, hitlerismul s-ar fi pierdut în spațiul imens al Rusiei, nimicit de războiul de guerillă al țăranilor ruși, care, în același timp, ar fi lichidat comunismul.

În iulie și august 1941 am fost într-o misiune diplomatică (trimis extraordinar, scria pe pașaport) în Portugalia, unde l-am văzut pe Salazar, în Spania unde l-am văzut pe Serano Suner, pe atunci ministru de externe, și la urmă l-am vizitat pe mareșalul Pétain, la Vichy. Întovărașit de ministrul României, Hiotu. Există, deci, un martor care poate confirma spusele mele. Mareșalul Pétain a vorbit deschis, subliniind: ”cu Românii pot vorbi sincer pentru că sunt sufletește atașați Franței”. Brusc m-a întrebat ce cred de războiul început de Hitler contra Rusiei. I-am răspuns: ”va fi înghițit de spațiul rusesc care exclude succesul unui Blitzkrieg. Hitler s-a angajat într-un război în care nu va avea victoria, timpul joacă împotriva lui”. În acel moment, ochii albaștri ai mareșalului s-au luminat de o mare bucurie. Îmi răspunde: ”acest moment îl aștept și eu. Războiul trebuie să dureze cinci, șase, șapte ani între Rusia și Germania, ca învingătorul, Rusia bineînțeles, să fie tot așa de istovit ca și Germania”.

Exact aceeași formulă ar trebui să o folosească Statele Unite și lumea liberă cu privire la China roșie și Rusia comunistă. Americanii n-au avut dreptate să se înfurie contra generalului de Gaulle pentru că a recunoscut China roșie. A dat cea mai izbutită lovitură; scoțând pe Chinezi din izolare, ei au devenit și mai agresivi față de Rusia. Lumea liberă să spună: încurcă-i drace. Chinezii sunt capabili să facă un război de guerillă, invadând ca șobolanii în Siberia. Rușii s-ar găsi în situația Francezilor în Algeria, obligați să lupte contra unui inamic nevăzut. Este unica soluție ca lumea să scape de acești doi monștri.

În chestia Gheorghiu-Dej: îți trimit o revistă în care am publicat un articol despre România și Gheorghiu-Dej. Acesta vrea să facă o politică de șmecher, adică să păstreze regimul stalinian, dar luând o poziție de independență față de Moscova, așteaptă credite de la Occident. În fond are dreptate: de ce să primească ajutoare numai Tito și nu și Gheorghiu-Dej? Situația s-ar schimba dacă ajutorul occidental ar fi acordat sub condiții: amnistia generală în România, libertatea Românilor de a circula, exact ceea ce a acordat Kadar Ungurilor. Precizez: ieșirea Românilor în țările libere.

M-am gândit mult asupra cazului Dej, și când va sosi prietenul d-tale îi voi comunica concluziile mele. Repet: nici un ajutor American, fără acordarea unei amnistii generale. Când sugerez această măsură, familia mea și-a terminat stagiul de 6 și 7 ani în închisorile comuniste, deci nu fac o pledoarie pro Domo.

Apropo de familia mea, îți adresez o rugămintă. Timp de 20 de ani – se împlinesc în August – n-am avut nici o legătură epistolară cu familia, știind ce consecințe ar fi avut scrisorile mele, indiferent de conținut. Mi-ai face un mare serviciu să rogi pe sora D-tale să intre în contact cu sora mea, doctor Virginia Munteanu-Șeicar. Știu că înainte de a fi judecată și condamnată la 7 ani de închisoare, în noiembrie 1956, locuia în subsolul casei ei din strada Romană, aproximativ numărul 89. Aș vrea să știu dacă mai este în viață și câți dintre membrii familiei mele. Dacă aș cunoaște adresa exactă, pot trimite un pachet fără să le dăuneze? Crezi că i-ar fi greu surorii D-tale să le dea de urmă?

Întâlnind-o pe Virginica, sora D-tale i-ar da puțin curaj, să nu-i lase sentimentul că i-am uitat. Nu insist, fiind sigur că mă înțelegi.

Doctorul D.[răgan] este un dobitoc care crede că mulțumită celor câteva milioane de dolari ar putea deveni Führerul României. Un cap vid și pungă plină. Aurel Răuță, împreună cu un alt legionar, George Uscătescu au legături cu Bucureștiul, deoarece au importat în Spania tractoare din România. Aurel Răuță, inginer agronom, a făcut parte din banda Traian Boeru. Ambii sunt cetățeni spanioli, însurați cu spaniole bogate. La Madrid, Răuță este reprezentantul lui D.[răgan]. Legătura cu Bucureștiul o are prin consilierul economic al legației reperiste din Roma. Face o discretă propagandă în favoarea lui Dej, descoperindu-i calități excepționale.

Cu privire la terenuri: sunt de acord, după ce mi se va trimite o scrisoare de garanție. Case prefabricate: m-am interesat. S-au făcut oferte și n-au fost acceptate. Combinații interesante s-ar putea face cu proprietarii de terenuri. Statul spaniol sprijină, prin credite, construirea de hoteluri, de vile, etc. Dar nu se poate negocia prin scrisori, ci la fața locului, de oameni serioși.

Aștept cu nerăbdare impresia D-tale asupra articolului din *Es Espanol*.

Cu toată prietenia, P. Șeicaru

P.S. Am dictat scrisoarea ca să-ți înlesnesc să citești mai ușor. Cu mâna scriu cu mare repeziciune și fac, probabil, unele greșeli.

8

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 9 mai 1964

Dragul meu, îți răspund imediat, așa cum mă obligă loialitatea și conținutul scrisorilor d-tale, fiind convins că această legătură epistolară va putea da rezultate pozitive, nu numai afective.

1) Când scriu o scrisoare implicit îmi iau răspunderea conținutului; te autorizez prin urmare să folosești tot ce vrei crede util pentru cauza libertății și justiției. Străbate din scrisorile d-tale o bună credință care îmi interzice reticențele.

2) Mi-ai dat o informație care mi-a umplut sufletul de speranțe. Statele Unite sprijină orice regim anti-comunist din America latină, cu condiția să realizeze o reformă agrară radicală. Este o lovitură decisivă dată comunismului. Mi-ai dat liniște. Dar, ținând seama de experiența reformei agrare din România, pe care am studiat-o, țăranul proprietar al unui lot de 10 hectare poate deveni un element de stabilitate, cu condiția să fie înzestrat cu unelte de lucru, deci, credit, și nu credit în bani, ci în mașini necesare unei agriculturi intensive. Industria americană are un tractor micuț, excelent pentru nevoile unui cultivator de 10 ha. Creditul în bani este o nenorocire. Îți amintești că din 1930 am dus prin *Curentul* lupta pentru conversiunea datoriilor agricole, astfel că cunosc ce înseamnă

pentru țărani creditul în numerar. Am studiat mii de dosare din foarte multe județe din țară și am constatat că nici 25% nu fusese folosit pentru investiții; banii se cheltuiseră cu nunta unei fete, cu o înmormântare, etc; deci consumație.

Țăranul ceruse pământ, dar neavând bani, n-a știut cum să folosească creditul; tutoratul Statului este indispensabil. Toate țările din America latină trebuiesc dotate imediat cu școli agricole elementare, ale căror cursuri să se țină în lunile când nu există munci agricole. Cursuri fără terminologie savantă, care să pregătească pe țărani pentru cultura rațională și intensivă a pământului. Școlile să aibă cursurile adaptate regiunii în care vor fi destinați viitorii cultivatori. Sunt simple sugestii ale unui cunoscător al problemei. Și sunt multe alte sugestii practice.

3) Îmi pare bine că ai citit pe Goebels în ediția sovietică. Mă aștept să-l văd în ediția Dej. Pentru mine este o indicație a unei situații limite, a regimurilor comuniste cărora le ard tălpile. Să sperăm că Americanii își vor da seama, la timp.

4) În ce privește vârsta, capacitatea de muncă imensă, nu uit că tatăl meu a murit la 83 de ani sub regimul comunist, după ce a îndurat tot ce cunoști din suferințele familiei mele, așa că am fibra rezistentă. În plus, am suprimat tutunul în 1952, iar vinul în 1963, înlocuindu-l cu apă minerală și zeamă de lămâie; seara numai iaurt. Un regim pe care mi l-am impus singur spre a nu-mi diminua puterea de muncă. Cred că prelungirea tinereții este în funcție de credința în ceva care depășește sfera egoismului, ceva pentru care să te devotezi cu ardoarea adolescentului. Pentru

mine, această credință se reduce la datoria sacră de a servi libertatea țării mele, unită cu instaurarea ideii de justiție, în sensul românesc, nicidecum justiția răzbunătoare, care înseamnă să semeni ură; o justiție în care să predominie omenia. Îndreptarea celui care a păcătuit, nu nimicirea lui. Bineînțeles, dacă poate fi îndreptat. Ar fi absurd să se creadă că un spirochetal frenetic ca Fidel Castro poate fi îndreptat, are vocația crimei.

5) Aștept să-ți cunosc părerea asupra articolului consacrat lui Dej. Ești unicul în măsură să-mi spună dacă am lovit sau nu în țintă. Ceea ce îmi scrii de situația din România îmi confirmă ce am aflat în ultima vreme. Dej este șmecherul român care aspiră să pompeze bani de la Americani, ca și amicul lui, Tito, spre a acoperi golurile bugetare.

Îți mulțumesc din toată inima că ai făcut demersuri spre a cunoaște situația familiei mele.

6) Bănuiesc că Vișoianu s-a dus la Paris ca să obțină sprijinul lui de Gaulle. Iluzie. Îmi permit să-ți atrag atenția că unul dintre cei care aspiră la succesiunea lui Vișoianu este I. Rațiu; de 42 de ani, ambițios, după ce s-a îmbogățit, năzuiește să devină om politic și conducătorul exilului. Locuiește la Londra din 1938, cetățean englez, însurat cu o englezoaică, conduce o mare societate de transporturi. Admiră în ultima vreme pe Dej, căruia îi face o discretă propagandă în cercurile londoneze. A semnat un contract cu Rusia sovietică pentru transportul grâului. Este prieten cu Drăgan.

Întrebarea este: Americanii înțeleg sau nu că ex-regele Mihai deservește? Sunt – eu, fost Maurrasian – republican, și voi duce lupta singur, ca și până acum, contra idioțeniei: monarhia. Americanii sunt liberi să mizeze pe gloaba monarhică, au bani de pierdut pentru a susține o politică falimentară. De zeci de ori mi s-a spus, cu privire la posibila restaurare a monarhiei în România: singurul succes politic al comuniștilor este lichidarea morală a monarhiei. Ești în măsură să confirmi sau să infirmi ceea ce mi s-a afirmat.

7) Drăgan minte. Este omul lui Dej. Un colaborator al lui Drăgan a spus unui vechi prieten: ”sunt nevoit să continui a lucra cu el, dar îmi este scârbă când îl văd că servește cu banii câștigați în Occident cauza comunismului în România”. Este fals ca orice *fost* legionar (dacă un legionar ar putea înceta, sincer, să mai fie legionar). Mama lui se găsea la Milano în 1948 și a trimis-o în țară. Trage concluzia. A dat brânci să intre ca reprezentant al Românilor în Consiliul Europei din dorința de a servi pe Dej și de a anula legitimitatea unei acțiuni anti-comuniste a exilului. Minte, minte.

8) I-am scris lui Arsenie așa cum se cuvenea. A lipsit din Paris, și voi reveni.

9) Amicul dtale n-a venit încă; în schimb, am primit vizita unui profesor universitar din California, Eugen Weber. A publicat o carte asupra ziarului și mișcării ”L'Action française”, foarte documentată, care a avut succes în Franța. Este straniu cum a ajuns la mine. El nu-mi cunoștea adresa, și deoarece se

interesa asupra mișcărilor de dreapta, a venit la Madrid ca să ia contact – ține-te bine – cu Horia Sima. La orele 8 seara, Sima a telefonat anunțându-mi – venise special pentru a se întâlni cu Weber – că acesta vrea să mă vadă imediat, deoarece a doua zi dimineața pleca la Paris. A sosit la orele 10. Un tânăr de 39 de ani, profesor de istorie la Universitatea din California. Mi-am amintit că revista *Candide* publicase fragmente din cartea lui și l-am întrebat dacă este una și aceeași persoană. – ”Este exact și de aceea doream să vă cunosc, fiind informat că ați susținut pe Charles Maurras și Acțiunea franceză în România”. Conversația s-a dus pe tema Maurras. Pentru mine a fost o ocazie rară să am atâta satisfacție intelectuală. O cultură temeinică, inteligență fină, judecată politică și replici elegante. A râs când am definit pe de Gaulle: un Maurrasian care încearcă să combine regimul prezidențial al Statelor Unite cu concepția regalistă a lui Maurras, ”mon-arhos”, comandant unic. I-am spus opinia mea: este o greșeală ca Statele Unite să mărească iritarea lui de Gaulle. Americanii să-și amintească vorba lui Henric IV: ”Paris vaut une messe”. Statele Unite sunt o mare putere și cu nimic nu s-ar micșora dacă printr-un gest oarecare ar da o vană satisfacție lui de Gaulle, care este mai util lumii libere decât Krusceov, față de care Casa Albă are atâtea atenții. I-am amintit o scenă din comedia *Chantecler* a lui Edmond Rostand: Cocoșul (Chantecler) era convins că soarele răsărea când el cutcuriga, și convinsese de aceasta și pe fâzănița pe care o curta. Într-o dimineață, cocoșul, bolnav, nu a trâmbițat al său cucurigu, totuși

soarele a apărut. Făzănița l-a întrebat timid: cum de a răsărit soarele fără ca el să fi zvârlit în aer sonorul lui "cucurigu"? Răspunsul lui Cantecler este delicios: "Il este reste dans l'air quelque chose de mon chant". În atitudinile lui de Gaulle găsim ceva din replica lui Cantecler...

În afară de grandomania lui, trebuie să recunoaștem că de Gaulle este un mare om politic. Incomod, fără îndoială, dar indispensabil în lupta contra comunismului. Și i-am mai amintit lui Weber că și pe plan fizic ca și pe plan moral nu te reazemi decât pe ce îți rezistă. Americanul a convenit că am dreptate.

După ce i-am dat toate informațiile de care avea nevoie asupra operei lui Maurras, i-am mărturisit că dinastia Hohenzollern, mai ales sub ultimii doi regi, m-a convins că pedigree-ul este bun la cai, la câini, dar nu și la oameni. Goethe a avut un copil bicisnic, Wagner un mediocru, Victor Hugo a avut un băiat care s-a limitat să traducă din Shakespeare; și lista este lungă. Teoriile lui Maurras sunt infirmate de biologie.

M-a întrebat dacă Garda de fier a fost inspirată de teoriile lui Maurras; i-am răspuns, nu. Mi-a cerut părerea despre această mișcare. Îți redau răspunsul așa cum l-am formulat în franceză: "un peu de mysticism, un peu d'idealisme, un peu d'esprit de revolte et beaucoup d'ignorance, et beaucoup, beaucoup de bêtise". A fost de acord cu mine. I-am explicat că asasinarea lui N. Iorga și a lui Madgearu a fost opera Gestapo-ului, dându-i elementele care mă îndreptățesc să cred aceasta. Părea extrem de

interesat. M-a întrebat dacă aş fi dispus să-l ajut ca să scrie o carte asupra Gărzii de fier. I-am spus că îi stau la dispoziție.

Dragă prietene, acești oameni sunt, din nefericire, de nerecuperat. Suferă toți de un fel de traumatism moral. La Madrid am întreținut relații cu ei. Am încercat să le fiu pedagog politic. Le-am demonstrat că după dictatura regală, dictatura legionară, dictatura militară (Antonescu) și dictatura comunistă, nația este pentru vecii vecilor sătulă de dictatură, vrea libertate. Mă aprobau – și eu naiv îi credeam evoluți – până când a apărut mișcarea O.A.S. Cum șterge valul mării urmele pe plajă, așa s-au dus teoriile mele. Erau convinși că O.A.S. se instalează la guvernare în Franța, iar ei se preparau să se ducă la Paris. Și cretini și ignoranți! Cum sunt legionarii? Îți voi povesti o întâmplare; bunicul meu era preot la țară, om bogat, avea 300 de hectare, ceea ce pentru situația lui era mult. Într-o zi, în timpul secerișului, țăranii au găsit un pui de lup, nu avea mai mult de două săptămâni. Bunicul a luat puiul de lup și l-a dat unei cățele cu pui să-l alăpteze. Crescuse laolaltă cu ceilalți cățeluși și nu-l deosebeai de ei, numai că nu lătra. Când câinilor din curte li se da mămăligă, mânca și puiul de lup. Nenorocirea a venit în preajma Crăciunului, când a fost tăiat porcul, iar puiul de lup a lins sânge: s-au deșteptat instinctele lui fundamentale. Tatăl meu, copil fiind, îndrăgise puiul de lup și se juca cu el. Dar, după ce lupul a dat de gustul sângelui, a mușcat de mână pe tovarășul lui de joc. Bineînțeles că lupul a fost trecut imediat pe lumea cealaltă.

Povestea aceasta se poate aplica și legionarilor. Sunt de 23 de ani în exil, trăiesc în țări evluate, totuși, mediul social și politic nu i-au schimbat. Nu le lipsește, fără îndoială, mimetismul, lasă să se creadă că sunt complet aclimatizați, dar spiritul le rămâne nealterat. Cine vrea, n-are decât să admire tenacitatea într-o greșală, nu mai puțin, ei te conving că dacă împrejurările le-ar îngădui, ar face aceeași politică intolerantă și nu s-ar da în lături să reia terorismul. Mă amuză episcopul Trifa, care face declarații democratice. Sub hainele sacerdotale eu văd cămașa verde, centura și pistolul. S-ar putea să mă înșel, dar nu cred. Nu-mi pot explica această îndărătnicie decât că toți au suferit un șoc moral, și nu s-au vindecat.

Am studiat fenomenul terorismului rusesc – nihilisții – numai că acei halucinați ai unui ideal de dreptate socială erau exaltații unor idei, erau pasionați de lectură, pe când legionarii formează, ca să folosesc un termen Marxist, un fel de lumpen-proletariat intelectual. Rămân la definiția care le-am dat-o acum treizeci de ani: reprezintă un Maglavit politic. Păcat că atâtea energii vor rămâne până la sfârșit ceea ce au fost: un grup de conspiratori dominați de câteva idei simpliste. Pentru ei liberarea țării se proiectează spre a relua activitatea. Din informațiile avute, regimul de teroare comunistă nu a reabilitat pe legionari decât sub această formă: ”comuniștii sunt mai răi decât legionarii”. Puțin măgulitoare această reabilitare.

În exil s-au fărâmițat grupurile și se urăsc așa cum știu ei să urască. Acestea sunt concluziile mele, după zece ani de relații cu ei la Madrid.

10) În ceea ce privește părerea Americanilor că în România de mâine nu trebuie ignorată noua pătură burgheză creată în urma așa zisei revoluții comuniste, sunt – nu fii surprins – de acord. Realitățile sociale create de o revoluție nu se pot nesocoti. Am studiat îndelung revoluția franceză și înțeleg fenomenul creării unei clase burgheze rezistente. Nu sunt de acord, însă, cu judecata emisă asupra burgheziei, total, exterminate. Cunosced scăderile burgheziei mari (Malaxa, Gigurtu, etc) dar nu ignor calitățile burgheziei mici și mijlocii. Toți au fost victimele politicii americane. Erau convinși că Statele Unite vor ține în lanț fiara comunistă. S-a adăugat, agravant, ignoranța și solemnă nulitate a lui Iuliu Maniu. Vei citi în *Almanachul* pe 1963, întârziat din cauza mea, vreo 60 de pagini substanțiale asupra greșelilor lui Maniu. O gogoasă umflată de oamenii lui.

Evenimentele se desfășoară într-un ritm din ce în ce mai accelerat. Totul merge spre deznodământ. Război? Categorie nu. Hărțuiala de guerillă de-a lungul frontierei cu Siberia ar putea face din Asia o Algerie de zece ori mai mare. Nu exclud pentru Rusia o repetare a convulsiei din 1905. Orice slăbire la Moscova precipită căderea regimurilor comuniste din țările satelite. Nenorocirea este că Americanii nu cred în acest moment de prăbușire a șandramei roșii. Experimentul Free Europe o dovedește. O inutilă și dăunătoare creație.

Aștept pe prietenul anunțat cu care voi vorbi pe larg. Repet: poți traduce orice din scrisorile mele dacă crezi că servește cauza libertății.

Cu toată prietenia,

P. Șeicaru

[scris de mână]

P.S. Din exces de prudență soția mea a pus Leclerc ca trimițător. Nu-i nevoie să schimbi și dta; *trimiți tot* recomandat Șeicaru. Ea exagerează. În definitiv, cunoști ce părere am asupra lor, le-am spus în termeni mult mai cruzi. Nu-mi plac echivocurile. Accept măsurile, [...] vrăjmășii care și uiți [...] un fel și uiți altul – rămâne neschimbate. Cu atât mai bine.

9

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 1 Iunie 1964

Dragul meu, răspund scrisorii d-tale din 22 Mai.

În ce privește pe Gheorghiu-Dej sunt de acord cu opinia d-tale. Află că sora mea, fostă directoare a serviciului sanitar în ministerul Educației naționale, a făcut 7 ani de închisoare; un cumnat, mare invalid în primul război mondial, a făcut 6 ani și după eliberare bănuiesc că a murit, pentru că aflasem că era foarte bolnav. Fiul surorii mele cele mai mari, cu trei ani mai

mică decât mine, a stat și el în închisoare 6 ani. Fratele meu, fost procuror la București, a fost condamnat în trei rânduri, câte 2 și 3 ani, numai pentru faptul că a fost procuror. Un văr al meu, colonel, 6 ani de închisoare. Toți au fost condamnați între 1953 și 1956. Așadar, nu-mi fac nici o iluzie asupra Dejismului.

Alăturat îți trimit două comentarii citite la Radio național, emisiunea în limba română (26 mai și 31 mai), în care vei găsi opinia mea asupra lui Ghiță "Metternich". Ești liber să le folosești cum vei voi.

Harriman este un vechi păcălit al Kremlinului. Este de admirat continuitatea și tenacitatea într-o greșeală. Nici un om cu mintea întreagă nu va cere Statelor Unite să facă război, adică să facă ca țiganul care, spre a omorî o muscă care tulbura somnul tatălui, a luat barosul și a strivit musca pe fruntea țiganului, constatând apoi că strivise și capul bătrânului.

Regimurile comuniste, știi prea bine, se dizlocă prin incapacitatea birocrăției partidelor comuniste, care nu au reușit să realizeze nici cel puțin minimum necesar unei existențe decente a populației. Economia marxistă, prin natura ei, este deficitară ca producție și scumpă, deci ruinătoare. În Germania de Est ca și în Cehoslovacia, țări cu tradiție industrială, criteriile marxiste au dat aceleași rezultate ca în toate regimurile comuniste.

Rolul Statelor Unite este să stimuleze procesul de dizlocare al regimurilor comuniste, nu să le prelungească existența mulțumită creditelor și ajutoarelor. Argumentul folosit de Statele

Unite, ”ajutăm regimurile din țările satelite ca să precipităm desprinderea lor de Rusia sovietică”, este de o naivitate care frizează prostia, sau de o totală ipocrizie. În ce măsură Polonia, care a înghițit multe sute de milioane de dolari de la Statele Unite, a încetat să fie un satelit al Rusiei? Iugoslavia a pompat peste trei miliarde de dolari și, ai constatat, tot timpul a fost solidară cu politica Moscovei. Mi-e teamă că liberalizarea țărilor satelite se va obține prin o serie de revoluții interne, în momentul când Rusia se va găsi încăierată cu China care – sigur – va face un război de guerillă în Siberia. Rusia va face experiența Franței în Algeria.

Harriman spune prostii. O întrebare: își pun Americanii întrebarea: ce opinie vor avea nenorocitele popoare predate la Teheran și Yalta tutoratului Rusiei, de către Roosevelt, de inteligența și sinceritatea politică a Statelor Unite? Buna credință a Americanilor nu este pusă la îndoială, dar inteligența politică este jalnic apreciată. În ce mă privește, prevăd momentul când Statele Unite vor fi ca găina care a clocit ouă de rață; și când bobocii au pornit pe baltă, ea umbla buimacă pe mal.

În tot spațiul cedat Rusiei, procesul insurecțiilor este în curs și d-ta ești mai în măsură decât oricine să știi ce șubred este regimul tipic Stalinist al lui G. Dej. Vom asista ca în 1848 la o primăvară a popoarelor sclavizate. Când se vor elibera, ce sentimente vor încerca aceste popoare față de Statele Unite care au dat călăilor săpun ca să alunece mai bine ștreangul? Eu nu acord nici un credit regimului stalinian al lui Dej, dar negocierile

de la Washington îi dau prestigiu, demoralizând poporul român, care se simte abandonat. Sper că Harriman nu-și imaginează că poporul român va purta recunoștință Statelor Unite care după ce a predat România tutoratului rusesc – ca să-i facă educație democratică – susține cu bani regimul comunist al ultimului stalinian, Gh. Gheorghiu-Dej. Bieții Americani se frâng muncind ca să susțină cu banii lor regimurile bestiale. Aș dedica lui Harriman și tuturor kremlinologilor americani și englezi această maximă a lui Bismarck: "Nimeni nu poate fi vreodată așa de bogat ca să poată cumpăra pe inamicii lui cu concesiuni".

Ori de la 1944, Statele Unite fac Rusiei sovietice concesiuni în serii, ca să se instaleze în Cuba inamicii lor. Dacă recapitulăm erorile politicii americane, constatăm că Statele Unite continuă să facă politică de debutanți. Este trist, dar adevărat. Și ce admirabil popor, sinteză a tuturor națiunilor din Europa; și ce respect au pentru libertățile fundamentale. Păcat.

Exilul politic este nul, incapabil să opună Bucureștilor o idee, o concepție statală valabilă. Ignoranță și șarlatanie sub diverse forme. D-ta cunoști ca nimeni altul personalul politic românesc; dacă îi treci în revistă pe toți cei care compun comica rezistență, spune-mi care a jucat un rol în politica României, care este numele cu rezonanță în țară? Toți anonimi. Americanii au voit oameni de nimic, care n-au opinie și sunt foarte, foarte slugarnici. Îți privește. M-a amuzat teoria tovarășilor de drum. Îți voi furniza unele informații interesante.

Eugen Weber mi-a scris de la Paris. Uluitor ca informație în ceea ce privește România. Bănuiesc că știe românește. Mi-a cerut o seamă de clarificări. Întrebările lui, formulate cu o precizie impecabilă, m-au impresionat.

Îți voi trimite o copie a răspunsurilor pe care i le voi da, în legătură cu ceea ce spui că ”ar fi foarte indicat ca într-o zi să se cunoască adevărul adevărat”.

M-am bucurat mult că ești decis să vii în Europa. Sper că nu ca turist. N-ai primit încă nici o știre din țară cu privire la nenorocita mea familie?

Continuă să spui adevărul asupra Free Europe. Nu uita puterea de penetrație a picăturii de apă în același punct. Părerea mea este: un post de Radio ”România liberă” undeva în Germania, care să emită zilnic un ziar vorbit, ca și cum ar fi tipărit. Fără personal numeros și inutil. În același timp o revistă săptămânală în care s-ar condensa emisiunile cele mai importante. Revista să fie trimisă, sub diferite forme, în România. ”Free Europe” și-ar putea continua inutila ei activitate dacă Americanii au bani de risipit.

Relativ la dr. D.[răgan] am dat de un filon de prim ordin. Un colaborator intim al lui este peste cap sătul de ticăloșia individului. Ar putea fi determinat să-l demaște, dar, în prealabil, este necesar să i se asigure existența. Un om de 63 de ani nu se poate zvârli în vid. Ar fi necesar să iau contact cu el, după ce dta vii în Europa și m-ai întovărăși. Individul este periculos fiind complet integrat Dejismului.

Restaurarea monarhiei, dacă o visează Americanii, nu mă miră: în politică sunt ca Ieremia cu oiștea în gard, mereu în afară de realități. Mihai este un cretin și familia nevestei lui o bandă de flămânzi. Eu, fost Maurrasian, sunt un convins republican. Cred că ești lămurit.

Mașina de curățat covoarele (de praf și de pete) a fost construită pentru mochete; i se vor face unele modificări ca să servească și pentru covoare, care sunt mai groase și nu sunt fixate. Financiarul Klein dacă vine, îi stau la dispoziție. Sfatul meu: să câștige timp tratând afacerile direct. În momentul când va găsi ceva care se potrivește intereselor lui, încheie imediat și plătește. Dacă este un om întreprinzător, făcând o călătorie cu automobilul (îl poate închiria cu sau fără șofer), își alege terenul și, studiind la fața locului, își va da seama dacă este rentabil sau nu. Îi voi pregăti imediat contactele. Spania este în curs de echipare industrială și turistică. Turismul îi produce anual 700 milioane de dolari în devize. Anul acesta sunt așteptați 13 milioane de turiști. Opțiuni nu se pot obține decât plătind 15% din valoare. Nu recomand.

Aștept răspunsul d-tale. Colaborarea noastră poate fi utilă, mai ales dacă vii în Europa cu relațiile consolidate, spre a putea trece la acțiune.

Cu caldă prietenie,

[semnătura]

Arsene a trimis *Almanachul*?

10

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 17 Iulie 1964

Dragul meu, nu mă judeca prea aspru pentru tăcerea mea. La scrisoarea din 18 Iunie mă pregăteam să-ți răspund, dar a intervenit un necaz: cel care mi-a subînchiriat apartamentul, adică mobilele, a vroit să mă evacueze, deși nu avea nici un drept. Avocat, alergături, întreruperea lucrului, o avalanșă de preocupări care mi-au consumat timpul. A venit în același timp și nepoata mea, să petreacă vacanța de o lună la noi. Are 20 de ani – îmi dă măsura bătrâneții mele; este studentă la Paris (geografie, istorie, literatură franceză și limba engleză). Nu o văzusem de trei ani. Uimitor de matură, independentă ca judecată, demo-socialistă și anti-totalitară. Felul de a se dezvolta singură mi-a dat imaginea tinerei generații care împacă ideea libertății cu exigențele unei justiții sociale. Bănuiești cât m-am bucurat să văd pe unica mea nepoată așa de armonios dezvoltată, așa de sigură în judecățile ei cumini pe care le exprimă într-o frumoasă și elegantă limbă franceză.

Citind câteva pagini, am constatat că are talent să cred că mă va continua în meșteșugul scrisului. Știe și românește, dar numai să vorbească, nu să și scrie. S-a reîntors la Paris ca să fie pe ziua de 20 iulie la universitatea din Strasbourg – cursuri de vară înființate de Free Europe. Observația ei: profesorii americani

sunt marxiști convinși. Mi se pare ridicol ca Americanii să întrețină cu banii lor prozelitismul Marxist, ca și cum n-ar fi suficientă activitatea Rusiei sovietice.

Încep prin a răspunde la scrisoarea din 7 Iulie. Aștept cu nerăbdare pe prietenul anunțat. Sosește la timp ca să-i dau unele informații pe care am ezitat să ți le comunic prin scrisoare. Ți le rezervasem când vei veni aici, dar din moment ce-mi spui că pot avea deplină încredere în el, ți le va comunica el. Dar cum ai bănuțit că pot fi așa de găgăuță să-i arăt corespondența dintre noi! Trebuie să fii convins că încrederea ce ți-o acord d-tale nu o pot avea în alte persoane. Ține socoteala că de la 1912 când ne-am cunoscut și până în 1964 au trecut 52 de ani, în care timp nu m-ai dezamăgit niciodată și în afară de simpatia pe care ți-o port, destinul, în misterioasele lui decizii, a făcut să ne găsim, după 20 de ani, o identitate de vederi în toate problemele.

Între timp, situația internațională prezintă unele aspecte inedite. Politic, este de o mare importanță ascensiunea lui Goldwater. Nu m-ar surprinde să fie ales președinte al Statelor Unite. După 30 de ani de Rooseveltism, America, Americanii își îndreaptă privirile spre acest om care cutează să rupă valurile minciunii coexistențialiste și să ceară ca Statele Unite să aibă o politică internațională corespunzătoare forței sale economice și militare. Am citit într-o revistă franceză de specialitate că flota de război a Statelor Unite este de două ori mai mare decât flota tuturor țărilor împreună. Nu va fi nevoie ca Statele Unite să dezlănțuie uraganul atomic, va fi suficient să elimine pe

coexistențialiștii cuibăriți la Departamentul de Stat și să se arate decise de a începe asediul comunismului, prin izolare.

Să luăm cazul României; pentru ce atâta stupidă precipitare de a sprijini un regim comunist stalinian? Credite? Sigur că i se pot oferi, dar numai condiționate de un început corect, amplu de liberalizare a regimului. Idioțenia lui Roosevelt a stat în faptul că a inaugurat sistemul de ajutorare al Rusiei sovietice fără să-i fi pus vreo condiție. Rezultatele se văd. Ceea ce cred: regimul Dej se va întări, evident, o consolidare de scurtă durată, mulțumită unor sloganuri naționaliste; poporul însă așteaptă cu totul altceva: să i se redea libertățile răpite. Mi-e teamă că atunci când își va da seama că a fost păcălit va face explozie. La acest rezultat duce politica de ... captare a comuniștilor în rebeliune față de Moscova.

Ceea ce îmi scrii despre situația din Rusia corespunde datelor pe care le am. Să nu ți se pară că iau dorințele mele drept realități, dar am impresia că situația în Rusia este pre-revoluționară. Toate savantele analize ale faimoșilor Kremlinologi americani vor fi date peste cap. Există o limită de răbdare a popoarelor și oricât de mare ar fi răbdarea slavă, mi se pare că a fost depășită. Regimul nu mai poate hrăni populațiile Rusiei cu gogoșile dialecticii marxisto-leniniste; aparatul digestiv nu acceptă să fie alimentat la infinit cu statistici, diagrame și sloganurile propagandei. Rușii – întrebuițez un termen impropriu conglomeratului de națiuni care formează

U.R.S.S. – au treceri bruște, ca și climatul țării lor. Eu aștept marea anarhie rusească.

Mă gândesc cu plăcere să-ți cunosc nepoții.

Acum să trec și la unele chestiuni nepolitice. Sunt în legătură cu o societate spaniolă, constituită după criterii americane. Pentru achiziționarea de terenuri este bine să cunosc ce regiune anume interesează pe amicul dtale: regiunea din Sudul Spaniei, din răsăritul ei? Ambele litoraluri posedă plaje foarte frumoase, cu păduri în dosul terenului de construcție, cu apă și electricitate. În afară de șoselele deja construite, se lucrează de zor pentru modernizare. Societatea, după ce știe ce anume regiune interesează, va prezenta o hartă cu toate terenurile disponibile și prețurile lor; un extras din registrele tribunalului cu vânzările din acea regiune în ultimile trei luni, ca să nu existe bănuiala că cere un preț de speculă. Societatea spaniolă nu cere nimic pentru această documentare, iar în cazul când se achiziționează un teren, își scoate comisionul de la vânzător, nu de la cel care cumpără. Soluția aceasta este avantajoasă, deoarece un proprietar de teren cere mai puțin unui spaniol decât unui străin care i se adresează direct. Pentru asigurarea noastră, rămâne ca dta să obții o scrisoare de la cumpărător pe numele amândurora. Aceeași societate poate servi și pentru investiții de capitaluri străine în Spania, adică pentru diverse industrii, etc.

În ce privește mașina de curățat covoare, iată ce s-a întâmplat: inginerul a construit-o pentru curățare de mochete care sunt prinse cu cuie de parchet. Vrea să o perfecționeze ca să

curețe și covoare, adică să fie mai puțin puternică. Cum, între timp, a primit o comandă, n-a mai avut timp să lucreze la ea. I-am cerut să facă o expunere în limba germană pe care ți-o voi trimite.

Și acum, la încheiere, o întrebare: cu ocazia cărei reuniuni s-au întâlnit, la New York, Ralea cu Vișoianu?

Când vii în Europa?

Cu toată prietenia,

P. Șeicaru

Cel care poate da informații asupra surorii mele este doctorul Ion Tănăsescu, Bulevardul Mărășești, 93, colț.

11

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 26 August 1964

Dragul meu, au trecut 45 de zile de când ți-am trimis o scrisoare recomandată și un număr din *Es Espanol* în care publicasem un articol asupra Mongoliei, cuprinzând informații interesante. Acum zece zile, Arsene mi-a scris că nu am dreptul să fiu supărat pe el, deoarece i-ai răspuns, printr-o scrisoare entuziastă, că ai primit *Almanachul* în care am publicat portretul lui C. Mille. Dacă Arsene a mințit ca să-și scuze neglijența sau

reaua voință, presupun că mi-ai răspuns și că scrisoarea a dispărut. Cum, probabil ai trimis scrisoarea recomandată, interesează-te la poștă ca să-i dea de urmă.

În această ultimă scrisoare îți dădeam adresa unui nepot: doctorul Ion Tănăsescu, Bd. Mărășești No. 93, colț, singurul care cred că cunoaște adresa surorii mele, prin ea putând avea știri despre familia mea. E ușor să-ți închipui cum am așteptat răspunsul. În ceea ce privește negăsirea surorii mele la adresa ei veche, am găsit explicația: condamnată în 1956 la șapte ani de închisoare, la eliberare nu a avut dreptul să locuiască în București, dându-i-se un domiciliu forțat undeva în România.

Îți mai scriam și despre terenuri: am izbutit să găsesc ceea ce căutam; am nevoie numai să-mi arăți în ce parte a Spaniei ai vrea să achiziționezi terenuri, anume: pe malul răsăritean sau pe malul din sudul Spaniei. Îți trimit la cerere: a) harta regiunii pe care sunt fixate terenurile găsite de mine; b) harta fiecărei parcele cu toate indicațiile necesare (apă, electricitate, distanța până la plajă, distanța de cel mai apropiat centru urban, etc); c) extras asupra prețurilor cu care s-au vândut în regiune terenurile în ultimele șase luni, ceea ce exclude bănuiala de speculă la prețul ce s-ar cere.

Mi-ai anunțat sosirea la Madrid a nepoților și a unui prieten. N-am văzut pe nimeni. Vei recunoaște că am dreptul să fiu surprins și să te întreb ce s-a întâmplat?

Aștept cu nerăbdare scrisoarea (recomandată) cum și precizarea datei când vii în Europa. Nu s-ar putea să reducem

distanța de la o scrisoare la alta? Să te citesc este una din puținele plăceri pe care le am în izolarea mea.

Cu toată prietenia,

P. Șeicaru

P.S. În ziua de 20 August a murit M. Ralea, fiind în tren în drum spre Viena. Din generația mea, au murit anul acesta: Tudor Vianu, Ion Vineanu și M. Ralea... Prilej de melancolică meditație.

12

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 16 Septembrie 1964

Dragul meu, scrisoarea d-tale mi-a luat o piatră de pe inimă; eram îngrijorat și atribuiam tăcerea vreunui necaz, ceea ce pentru un exilat este inerent, în existența pe care o duce.

1. Am primit o scrisoare de la Klein. Din chiar forma de redactare precisă, scurtă, am dedus că este un om serios. Măine voi avea gata o amplă documentare cu privire la terenuri și la toate aspectele problemei. Mi-a scris, și are deplină dreptate, că o documentare completă scurtează timpul negocierilor, deoarece clientul se poate decide repede. Cum cunosc problema și în trei ani m-am ocupat de vânzarea de terenuri, mi-am făcut relații selectate cu grijă, astfel că am ajuns să văd toate aspectele

acestei afaceri. Anul trecut am lucrat pentru un grup francez căruia i-am prezentat terenuri foarte interesante. Din nefericire, reprezentantul grupului cu care am vorbit n-a reușit să convingă pe ceilalți membri ca să cumpere în Spania și au preferat să construiască în sudul Franței. Zilele trecute am primit o scrisoare prin care acest reprezentant îmi anunța că va veni în noiembrie să relanseze afacerea. Dacă s-ar fi limitat să achiziționeze terenurile, fără să construiască imediat, ar fi realizat un câștig de 70% la capitalul investit. Anul acesta au intrat în Spania, până la 5 sept., 13 milioane de turiști; beneficiul este un miliard de dolari în devize. Sper, deci, să izbutesc cu Klein ceea ce n-am izbutit în 1963 cu grupul francez.

2. Aștept pe prietenul dtale. Îi voi vorbi deschis. Nu se poate realiza nimic valabil dacă nu se precizează obiectivele acțiunii. Experiența dictaturilor în România s-a soldat cu dezastre. Fără să-mi fac iluzii asupra democrației ca regim politic, cred totuși că este unica așezare capabilă să asigure chiar un minimum de libertate individului, să înlesnească selectarea valorilor destinate să formeze elita politică, chemată să conducă destinele unui Stat. Democrația nu este o formă politică ideală, este adevărată, dar regim politic ideal nu există, pentru că în oameni este un amestec de bine și de rău, de materialism și de idealism. Deci sunt pentru democrație și mă opun categoric oricărui regim totalitar, fie de dreapta, fie de stânga, ambele folosind aceleași mijloace de constrângere a individului. Găsesc nepotrivit sistemul practicat de Americani cu Tito, adică finanțarea unui

regim comunist, care face imensul sacrificiu să primească bani de la Statele bughezo-capitaliste, iar regimul continuând să fie comunist. Goldwater are dreptate; l'apaisement este o prostie? Fiara totalitară nu se domesticește.

Voi vorbi clar ca să nu las să subsiste cel mai mic echivoc care, mai târziu, ar putea creea divergențe în ceea ce este fundamental. Cred că ești de acord cu mine. De altfel, odată terminate preliminariile, sper să ne întâlnim toți trei pentru a căuta să stabilim metoda cea mai potrivită spre a da luptei anti-comuniste toată eficiența. Cea mai bună idee poate fi compromisă din cauza metodei greșite de luptă.

3. Nu mi-ai precizat dacă *Almanachul* primit cuprinde și portretul lui C. Mille pe care l-am scris cu dorința de a fixa imaginea omului care a jucat un rol decisiv în evoluția presei românești. C. Xeni mi-a scris că i-am dat o imagine a lui C. Mille pe care el nu o bănuise. Dacă ai primit acel *Almanach*, sunt sigur că ai fost, în calitate de administrator general al *Adevărului* și *Dimineața*, pe deplin satisfăcut. Aș vrea să știu dacă Arsene n-a trimis cumva un alt exemplar din trecut.

4. Sper că de data aceasta să am și eu vești despre nefericita mea familie. Ești prea sensibil ca să nu-mi înțelegi starea sufletească. Nu știu care mai este în viață.

5. Ieri am primit o scrisoare din Londra, prin care un prieten îmi comunică: Dej este într-adevăr bolnav, are cancer la prostată. A fost operat de un chirurg român, dar după șase luni a fost chemat un specialist englez care l-a operat a doua oară.

Cunosc cazuri similare, astfel că nu-i dau un an de trăit. Problema succesiunii lui Dej îngrijorează regimul. De aici necesitatea unei acțiuni imediate.

6. Au venit să mă vadă un Român din Paris, cu soția și doi băieți. El era, în 1944, atașat militar, iar copii se găseau în luna August în România, unul de cinci și altul de trei ani. Evenimentele survenind brusc, l-au despărțit de copii. Acum doi ani, a devenit cetățean francez și după nenumărate intervenții ale ministerului de externe francez, a izbutit să-i scoată din România. Îi revedea după 25 de ani. După ce am vorbit cu acești doi tineri, am încercat una din cele mai mari satisfacții intelectuale: mi-au confirmat ceea ce am crezut despre tinerii formați în climatul comunist: serioși, plini de cuviință, răspunsurile lor erau precise, fără retorică și au emis asupra regimului o judecată obiectivă. Un spirit critic foarte dezvoltat. Iată în esență ceea ce mi-au spus: "atitudinea lui Dej contra Rusiei i-a dat o mare popularitate, însă această popularitate nu se răsfrânge asupra regimului care este detestat de unanimitatea poporului. Toți doresc libertatea și un regim democrat; vechile partide sunt moarte". Când l-am întrebat pe băiatul cel mare dacă se vorbește de posibilitatea restaurării monarhiei și de venirea lui Mihai, a izbucnit în râs: "regele poate fi valabil în exil, cum sunt și partidele, dar nu în țară, unde suferința a făcut pe Români să gândească mult asupra trecutului". Despre legionari: "nu există și nu mai pot exista. Aparțin trecutului mort". La întrebarea: ce speră țara?, mi-a răspuns: "conflictul cu China se va agrava, slăbind Rusia care, angajată în Asia nu va putea să repete represiunea din Budapesta. Românii

așteaptă acel moment în care Rusia va fi greu zdruncinată în interior ca să se descotorosească de regim. Ei au tras concluziile de prudență, în 1956, văzând că Americanii nu au mișcat. Au înțeles că nu se pot bizui pe nici un ajutor din afară, de aceea așteaptă ca libertatea să le vină de la Rusia când va fi foarte slabă”.

L-am întrebat de condițiile de viață. Răspuns: ”un lucrător calificat are 1000 de lei pe lună, ceea ce este o bună salarizare, dar o pereche de pantaloni de stofă mediocră costă 1000 de lei”.

În rezumat: comunismul este în stare de faliment.

Dă alarma; moartea lui Dej ridică problema viabilității regimului. Băieții au ieșit din țară acum cinci luni. De atunci boala lui Dej a fost cunoscută și datele problemei s-au schimbat. Încă o dată Occidentul va fi ca vițelul la poarta nouă. Deci, o acțiune lucidă.

La sfârșitul lunii voi fi la Paris. Îți voi comunica data plecării mele din Madrid cu câteva zile înainte.

Până la revedere, primește o caldă strângere de mână.

P. Șeicaru

13

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 27 Octombrie 1964

Dragul meu,

Plecarea mea la Paris a fost amânată de la o săptămână la alta, din cauze în afară de voința mea. Bănuiesc că nu mi-ai răspuns la ultima scrisoare așteptând să-ți anunț plecarea. Între alte impedimente a fost și necesitatea să caut un apartament și să mă mut. De mâine noua mea adresă este: Avenida reina Victoria No. 13, Derecha, Piso 10 A. În fine, după 20 de ani voi locui într-un apartament nou și mobilat de mine, după necesitățile noastre. Am scăpat de apartament mobilat.

Între timp s-a produs "destituirea" lui Krușceov. Această cădere are ceva din detronarea lui Nicolae al II-lea. Intuiesc un climat prerevoluționar în Rusia, și intuiesc dezlănțuirea unui "proces" de dezagregare a regimului sovietic. Toată presa occidentală se preocupă de succesorii lui Nikita, caută să descopere cauzele care au determinat înlăturarea lui Krușceov, fără ca nimeni să-și pună întrebarea: dar masele sovietice ce gândesc ele oare? Când Stalin a dispărut, toată Rusia a respirat ușurată. De data aceasta masele se întreabă cu îngrijorare: ce va urma? Suslov este un sectar și ca toți sectarii un idiot care vrea să mute conștiința individuală conform unui calapod, o variantă a patului lui Procust.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Krușceov începuse – evident timid – o acțiune de liberalizare. Echipa Suslov-Breznev vrea să stopeze această acțiune, fără să țină seama de reacția maselor care, pe drept sau pe nedrept, simpatizau pe Nikita, cu toate bufonăriile lui sau poate din cauza lor.

Mie îmi pare că în Rusia domnește starea de spirit din Martie 1917. Repercursiunile asupra regimurilor din țările satelite dta ești în măsură să le evaluezi. În România, contrar aparențelor, domnește încă regimul de tip stalinian.

Exilul românesc este alcătuit din alfabeți politici. Toți cei care se agită sunt incapabili să descifreze sensul adânc al unui eveniment și detronarea lui Nikita este un eveniment.

Cel mai târziu în ziua de 31 Oct. voi fi la Paris unde voi rămâne până la 20 Noiembrie. Ar fi extrem de util să ne vedem. Adresa mea este: Rue Saint Honoré, 304 (în casa dnei Viorela Șeicar). Telefonul ANJ 7887. Fata mea are biroul în 9 bis, rue de Montenotte (între Avenue de Terne și Avenue Mac Mahon), iar Societatea se numește "FIRTE". În cazul când telefonezi, și Viorela nu este în birou, secretara ei știe unde poate fi găsită. Îți dau toate aceste indicații pentru că în cazul când nu mă găsești pe mine, fata mea îmi poate da de urmă. Sper că înțelegei imperioasa necesitate de a ne vedea la Paris. Timpul zorește, evenimentele vor lua o cadență accelerată. În 1914, Take Ionescu a scris un articol profetic, "Cascada tronurilor", eu mă încumet să afirm "cascada regimurilor comuniste".

Mi-a făcut plăcere să verific că toate afirmațiile tale cu privire la regimul din România sunt absolute exacte. De aceea, o criză de mari proporții cu intrarea maselor anonime în scenă, așa cum năvălesc tumultoase apele când se rupe digul, va precipita tot ce s-a acumulat ca nemulțumiri adânci în România de la 23 August 1944 până azi.

Mă surprinde că Klein nu mi-a răspuns. Ce s-a întâmplat?

Te aștept deci la Paris, sau cel puțin să-mi dai vești.

Cu dragoste,

P. Șeicaru

14

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

[25 Decembrie, 1964, Madrid]

Dragul meu, ți-am primit scrisoarea trimisă la Paris dar nu au venit să mă vadă prietenii tăi. Eu aș fi fost bucuros să vii tu personal. Nu știu când voi mai pleca din Madrid, deși rămâne, ca mică soluție să treci pe aici când te vei duce la Paris.

Situația din țară este extrem de apăsătoare. Sărăcie lucie. O Româncă ieșind cu soțul ei aflat în nu știu ce misiune în Italia, a scris unei prietene rânduri sfâșietoare asupra situației din țară. ”Nu-mi vine să cred că mai există oameni privilegiați care să poată trăi liberi, fără teamă de iscoadele securității. Mă uit la vitrine, văd lumea cumpărând și gândindu-mă la existența

noastră, m-am pomenit plângând în stradă ca o proastă. Mă întreb când vom ajunge să trăim și noi ca oamenii. Suntem uitați de oameni și de Dumnezeu”. Ți-am reprodus din scrisoare aceste rânduri care redau tragic realitatea din România.

Te rugasem să dai de adresa surorii mele și-ți indicasem adresa unui nepot al meu și el doctor în medicină. Nu știu dacă mai sunt sau nu în viață. Roagă pe sora dta să le dea de urmă.

Bănuiesc că eforturile făcute de dta au rămas zadarnice așa că vei rămâne mai departe la Montevideo. Îmi închipui ce suferință este pentru un om de inițiativă creatoare și de energie răzbătătoare să stea cu brațele încrucișate. De un an de zile te zbați fără să fii izbutit. Ce pagubă. Sunt în măsură să știu ce ai putea realiza când pui atâta adâncă convingere răsărită dintr-o amară experiență: ani de zile de închisoare pentru că ai fost calificat ”spion American”.

La Paris am cules informații privitoare la situația din România. Ți-o rezum: lucrătorii sunt tot atât de ostili ca și țărani regimului comunist. Este adevărat că prin atitudinea luată față de Moscova, Dej își câștigase o reală popularitate, dar n-a durat; se topește ca un om de zăpadă la razele soarelui. Explicația: Românii au înțeles derusificarea și destalinizarea ca o ușurare a sarcinilor țării. Neplătind tributul Sublimei porți (adică de data aceasta Kremlinului) situația se va îmbunătăți, adică Românii vor putea trăi mai bine în sensul să aibă ce mânca și să se poată îmbrăca. Ori regimul comunist este în imposibilități fiind angajat în acțiunea de echipare industrială a țării. Nu este vorba

numai de instalații pentru a răspunde planului de echipare, ci și de înlocuirea instalațiilor făcute de Ruși, Polonezi și Cehoslovaci, toate cu mașini vechi. Se adaugă centrala hidroelectrică de la Porțile de fier care implică 50 milioane de dolari anual timp de cinci ani. Un prieten francez care a fost la București evalua [...] contractete din România la 250 milioane dolari anuali. Totul se face prin export ca să se achite [...]: petrol, lemne și produse alimentare. Este o politică dementială care nu poate sfârși decât la o sângeroasă controversă între regim și țară. Când va începe răfuiala pe care mi-ai prezis-o încă de acum un an? În momentul când se vor ivi tulburări serioase în Rusia. Eu prevăd momentul tragic în Rusia prin Martie. Să nu fii surprins că pentru mine noua echipă care a succedat lui Krușceov, seamănă cu echipa Cadeților din 1917 succedând lui Nicolae al II-lea. Fantezistă apropiere? Vom vedea. Ziarul spaniol *Ya* a rezumat pe două coloane un articol apărut în *Pravda* din 6 Decembrie din care răzbat clar aspectele crizei interne ale comunismului rus. Ești în măsură ca nimeni altul să întrezezi ce se va întâmpla când vor începe saturnaliile rusești, când ceea ce a fost refutat ca aspirații spre o viață liberă, va izbucni ca o erupție vulcanică. În România regimul se va prăbuși instantaneu sau va inventa o ajustare... democrată.

Occidentalii nu pricep nimic din starea de spirit a popoarelor de dincolo de Cortina de fier: se vor pomeni într-o zi în fața unor schimbări fulgătoare...

Mi-a scris Klein anunțându-mi intenția să vină la Madrid în februarie. Între timp îi voi trimite alte oferte interesante. Să vedem ce poate face în chestia achizițiilor de terenuri destinate turismului. Totul însă impune prezența cumpărătorului și o imediată hotărâre deoarece vânzările, datorită progresului continuu al turismului, se fac într-un tempo vertiginos. Evident acest tempo are repercusiuni asupra prețurilor. Dacă Klein ar fi achiziționat acum un an un teren, fără să facă nici o investiție de urbanizare, ar fi câștigat 50%... Evident că trăgănelile nu sunt recomandabile. În afară de terenurile de pe coasta mării există terenuri în Madrid. Este un oraș în ”explozie”, ca să-l definesc: se vând apartamente după plan, adică înainte ca blocul să fie construit. Câștig net 40%. Specialiștii dau sigur trei ani pentru investiții rentabile nu numai în sensul câștigului realizat ci și – ceea ce este important – de vânzare imediată a blocului construit.

Îți voi trimite o documentare.

Închei dragul meu această scrisoare cu un sentiment de melancolie. Este prima zi de Crăciun. Al douăzecelea Crăciun în exil. Gândul mă mână la familia mea de care nu știu nimic. Îmi imaginez chinurile lor sărbători...

Aștept un eveniment extraordinar, ceva care să zguduie logica cretină a Occidentului, ceva similar evenimentului din martie 1917 când țarul a abdicat. Aș vrea să văd capetele ”kremlinologilor” americani. Priviri bovine la poarta nouă.

Să nu fii mâhnit dacă îți spun că sunt totalmente sceptic în ce privește rezultatele eforturilor pe care le faci. Dta vrei să tulburi

tihnita digestie a prostiei politice. Întreprindere totdeauna sortită să nu izbutească și celui care se încumetă s-o încerce nu recoltează alt rezultat decât vrăjmășii. Îți cunosc energia și inepuizabilul dtale optimism, fără de care nu se face nimic, dar risipești energie inutil.

Îți urez pentru 1965 ceea ce îmi urez și mie: la anul la București.

Al dtale,

P. Șeicaru

P.S. Nu mi-ai răspuns dacă ai primit *Almanachul* în care am publicat portretul lui C. Mille. Îmi datorezi un răspuns.

Noua mea adresă: Pamfil Șeicaru, Avenida Reina Victoria, 13 Plata 10 A, Derechea, Madrid.

15

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

9 Ianuarie 1965

Dragul meu, mă grăbesc să-ți răspund la scrisoarea din 2 Ian. primită în ziua de 8.

Te felicit pentru simțul politic de care dai dovadă. Americanii au totul extraordinar, în economie, în tehnică, în organizarea militară; le lipsesc însă unele domenii și anume: n-

au o bucătărie și n-au o politică. Bineînțeles o bucătărie națională, au depășit chiar pe englezii știuți că au o bucătărie infectă.

Politica americană se mișcă pe linia aberațiilor. Le-a intrat în cap coexistența și după 20 de ani de experiență cu Moscova vor să continue. Nu aflu explicația acestei încăpățănări într-o eroare. Roosevelt a fost cel mai nefast și aiureala lui continuă.

Îți trimit alături două comentarii făcute la Radio national, așa că nu simt nevoia să mai adaug nimic pentru a reda punctul meu de vedere. Îți comunic câteva informații primite din Turcia. Comuniștii vor să trimită echipe de propagandiști pentru a convinge să se întoarcă în țară cei slabi de îngeri: cei tineri pot să ocupe imediat posturi corespunzătoare pregătirii lor, cei bătrâni pensionați după funcțiile care le-au deținut. Precum vezi sunt tare grăbiți să lichideze exilul. Așa cum este, politic nul, îi deranjează. Un fapt precis, acum șase ani la Viena a fost răpit un legionar, Puiu Traian. Dus în țară, acum două luni a fost eliberat și pus în serviciul de contabil pe care l-a avut în 1939. Precum vezi au pus în aplicare un nou sistem de destrămare a oricărei rezistențe. Am citit răspunsul dat mesajului lui Johnson prin *Izvestia* și mi-am amintit de vorba Românului: "Îi dai nas lui Ivan, se urcă pe Divan". Mă întreb când se vor dezmetici Americanii ca să-și dea seama că "mujikului" amabilitatea îi apare ca o slăbiciune.

Am studiat bine istoria Rusiei ca să ajung la concluzia următoare: nu mă tem de forța militară a Rusiei, ci de admirabila

ei diplomație, adică exact ce n-au Americanii. Sunt încântat că ți-a plăcut evocarea lui C. Mille; am lucrat la *Adevărul* și *Dimineața* în 1919 și l-am cunoscut suficient ca să pot emite o judecată valabilă asupra unui om de felul lui foarte retras, puțin comunicativ, dar de un mare curaj politic în apărarea unor convingeri chiar dacă ar fi mobilizate toate [?]. *Istoria presei române* (300 pagini) este scrisă de mine. O am în manuscris, completată de o *Istorie a presei în general* și *O sociologie a presei*. În total 900 de pagini. În volumul *Istoria presei române* am pus și portretul cretinului cu solzi: Stelian Popescu.

Mă gândesc că sora dtale, căreia sper să vină ziua să-i pot mulțumi prin viu grai, ar putea să dea de urma surorii mele, dna Virginia Șeicaru Munteanu, prin mijlocirea nevestei lui Nicu Canarache, cel mai mic dintre frații Canarache. Această doamnă este funcționară într-o instituție unde lucrează un fost redactor al meu, Garois, care – am aflat – este în legătură cu Virginia. Ideea de a veni în Europa o găsesc excelentă. Nu se poate examina situația din țară, în continuă schimbare, prin scrisori. Stând de vorbă câteva zile, confruntându-ne ideile, putem fixa o linie de gândire conform realităților din țară.

În ce privește fostul șef de expediție, să fii sigur că ce ți-am spus de stările din țară corespunde adevărului. Nesigur de durata regimului vrea să-și asigure o apărare pentru ziua de mâine. Nu au nici o importanță adresele date. Închei: cu toată încrederea în 1965, te îmbrățișez,

P. Șeicaru

16

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Nedatată [toamna 1965]

Dragul meu, am pierdut carnetul cu adrese și cu mare greutate am izbutit să aflu adresa.

Între 10 și 15 noiembrie îmi apare o carte în care fac un lung comentariu (300 pagini) asupra cărții apărută în noiembrie 1964 la București: *Karl Marx, Însemnări despre Români*. Cum vreau să ți-o trimit și ca să fiu sigur că între timp n-ai schimbat adresa te rog să-mi confirmi imediat dacă ai primit această scrisoare, adresa la care ți-o trimit fiind exactă.

Eu, precum știi, am prea puține informații din țară, cum te știu bine informat și obiectiv dă-mi ultimul buletin al evoluției bolnavului – adică regimul de la București. Dar așa cum obișnuiești să dai buletinele: ample, documentate, clare. Nu fii leneș la scris și scrie-le la mașină. Eu tot am așteptat să te văd la Madrid, dar precum văd ai schimbat ideea. Îmi pare foarte rău. Așa cum evoluează situația eu tot mă aștept la schimbări pline de surprize în primăvară. Dacă veneai puteam schimba impresii, analiza situația altfel decât printr-o corespondență. Aflu că Jarrow a fost înlăturat, luându-i locul Delgada care era la Londra și s-ar produce schimbări urmând să fie mazilit C. Vișoianu & comp. Ești singurul în măsură să-mi dai o explicație valabilă.

În așteptarea răspunsului te rog să primești prietenoasa mea strângere de mână.

Mereu același,

P. Șeicaru

Avenida Reina Victoria 13-X-A

Madrid, Espania

17

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

13 Dec[embrie] 1965

Dragul meu, îți răspund cu mare întârziere fiind și ocupat și – ceea ce este mai dezagreabil – bolnav: o criză de reumatism articular. Boala vine cu medici și medicamente, adică – ceea ce este pentru mine mai dureros – cheltuieli. Le suport cu mare greutate.

Scrisoarea mea vreau să-ți ajungă înainte de a pleca în Israel ca să știi unde îți trimit cartea, deoarece tipografia a întârziat tipărirea și va apare abia pe la 10-15 Ianuarie. Deci îmi trimiți fie adresa din Israel, fie altă adresă unde îți pot trimite cartea care s-o poți avea pe la 20-25 Ianuarie. Este un comentariu pe care îl fac la publicarea de Academia Română comunistă a volumului *Karl Marx, Însemnări despre Români* cuprinzând traducerea în românește a trei manuscrise inedite a lui Karl Marx în care atacă pe Ruși care ocupaseră principatele. Luând ca

punct de plecare aceste *Însemnări* fac un amplu examen al situației politice din exil și din țară, căutând să prezint cât mai obiectiv toate aspectele social-economice. Am fost surprins că în toate articolele, studiile ce s-au publicat asupra revizionismului, nimeni nu și-a amintit că problema revizionismului a fost adusă în dezbatere de Eduard Bernstein în 1898, când a publicat o carte de mare răsunet *Socialism teoretic și social-democrație practică*, provocând replica lui Karl Kautsky, *Marxismul și criticul lui Bernstein*. Atât Bernstein cât și Kautsky fuseseră intim legați de Marx și Engels. Dezbateră revizionismului a durat până în preajma lui 1914, ca să fie pusă din nou în dezbatere de Levin în controversă aprigă cu Plekhanov. Deci comentariul meu (300 pagini) ridică examinarea situației din România – *sine ira et studio* – fără ură și fără părtinire cum recomandă Tacit – la un nivel care să înlesnească înțelegerea problemelor. Eu am citit foarte mult în legătură cu această problemă actualizată de aplicarea integrală a marxismului de către comuniști, așa că aduc o prețioasă, cred eu, contribuție la înțelegerea situației din România.

Regimul este prizonier al politicii de industrializare forțată. Toate investițiile trebuiesc plătite, ori totalizând [...] ne vom da imediat seama de impasul în care se află regimul: ca să onoreze scadențele trebuie să-și intensifice exportul la maximum spre a avea devize și în export intră [într-]o proporție covârșitoare produsele alimentare. Găsești în Spania carne din România. Consecințe: lipsurile în țară devin din ce în ce mai dramatice.

Comuniștii sunt în situația calului care se învâрте în jurul priponului fără să-și dea seama că se scurtează funia. Ar fi absurd să negăm realitatea investițiilor și utilitatea lor, dar poporul român a fost pus la sacrificii dincolo de orice limită a răbdării. Potemkinismul poate amăgi pe turiștii străini care nu vizitează decât Bucureștiul și Constanța, cel mult Brașovul, dar pe Români nu-i poți adormi cu ... dialectica marxistă când le chiorăie mațele. Până azi comuniștii n-au izbutit să învețe stomacul să citească spre a se potoli cu ... statistici. Deci... Eu mă tem de o explozie a revoltei care mocnește în masele țărănești și a muncitorilor industriali. Soluția ar fi: oprirea investițiilor, treptata liberalizare a economiei. O bruscă liberalizare politică ar fi fatală, deoarece ar provoca anarhia totală. Scriai de un regim de tranziție: este soluția cea mai cuminte. Din nefericire am impresia că deținătorii puterii, încântați, mai exact îmbărbătați de succesele obținute în politica externă prin abila utilizare a conflictului dintre Pekin și Moscova, nu-și dau seama de situație. Aici este partea tragică: inconștiența este creatoare de dezastre. Mă bucură că te-ai decis să te instalezi în Europa, cu atât de mult cu cât nu-mi spune nimic liniștitor situația din Montevideo. America de Sud este în aprecierea mea un teren politic de natură vulcanică. Uruguay era țara cea mai prosperă, nu-mi pot explica de ce în ultimii cinci ani situația s-a deteriorat. Ceea ce mi-ai scris privitor la întâlnirile avute la New York nu m-a surprins, în politică americanii judecă situațiile prezente și mai ales cele în devenire

cu imaginea situațiilor din trecut, deci cu criterii perimate. Îți mulțumesc pentru prietenia ce mi-o porți, care mă mângâie. Ce vrei, bătrânii – din nefericire nu uit că în Aprilie am 72 de ani – au nevoie de căldura soarelui și a prieteniei. Fizicește sunt în plină vigoare. Criza aceasta de reumatism mă plictisește dar nu are importanță, nefiind sportiv, iar în ce privește sportul ideilor nu am nevoie de picioare.

Comitetul Național? Ce mai izbutită epigramă adresată politicii americane.

În așteptarea răspunsului – te rog să nu întârzie – te îmbrățișează,

P. Șeicaru

18

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 5 Iulie 1966

Dragul meu, te informez că nu am primit nici o scrisoare înainte de aceea cu data de 26 iunie. Eram surprins de tăcerea d-tale, cu atât mai mult cu cât ți-am trimis acum trei luni un volum intitulat *Karl Marx: Însemnări despre români*. Texte manuscrise inedite cu un comentariu în care am pus problema regimului comunist cu o obiectivitate menită să supere unele persoane. Te rog dar, răspunde-mi imediat dacă ai primit această carte.

Urmăresc cu interes acțiunea americană în Vietnam; Johnson are dreptate: în Vietnam se dă bătălia decisivă a libertății. Un prim rezultat al intervenției americane este eliminarea comunismului în Indonezia. Dacă Statele Unite ar fi opus o rezistență hotărâtă lui Hitler în 1933, Germania nu ar fi (astăzi) sfâșiată și Rusia nu s-ar găsi în centrul Europei. Sistemul tranzacțiilor duce la dezastre. Un proverb englezesc spune: când stai la masă cu dracul, folosește o furculiță cu coada cât mai lungă. Ceea ce a fost uitat la Teheran și Yalta. La ce a dus coexistența? Nu vei fi surprins deci că mă declar admiratorul realismului lui Johnson.

Alăturat nota cu date despre Nae Ionescu; sunt destul de ample ca să înțelegi mecanismul sufletesc al acestui om-diavol.

Anunță-mă exact când vei fi la Madrid. Este nevoie să-ți rezerv cameră la hotel?

În așteptarea acestei zile fericite, primește salutările mele prietenești.

ss. P. Șeicaru

Nae Ionescu s-a născut la Brăila, în 1890, era fiul unui sub-comisar.

Terminând liceul în 1909, s-a înscris la Facultatea de litere și filozofie a Universității din București; a audiat cursurile lui Titu Maiorescu. A avut coleg pe Dem. Teodorescu; amândoi fuseseră remarcați de Titu Maiorescu și îndemnați să-și completeze studiile de licență în Germania. Între 1910 și 1913, amândoi au

colaborat la revista lui C. Rădulescu-Motru, *Noua revistă română*.

După ce și-au luat licențele în filozofie, Dem. Teodorescu a intrat ca redactor la ziarul *Dreptatea*, iar Nae Ionescu a plecat în Germania cu o bursă pe care i-o înlesnise Rădulescu-Motru. În general, cei care veneau din România cu o licență treceau doctoratul în Germania în doi ani. Normal, deci, ca Nae Ionescu să-și fi luat doctoratul în 1915. Ori, el nu a trecut examenul de doctorat.

În iunie 1916, toți românii în vârstă să-și facă serviciul militar aflați în Germania fuseseră rechemati în țară. Nae Ionescu, sublocotenent în rezervă, deși primise și el ordinal de chemare, a rămas în Germania. Conform legilor militare, era un dezertor. După declararea de război a României contra Germaniei, cetățenii români, chiar cei care nu mai erau în vârstă să facă serviciul militar, fuseseră trimiși în câmpuri de concentrare. Datorită cărei cauze Germanii au făcut o excepție cu Nae Ionescu nu se știe; fapt e că până la sfârșitul războiului a circulat liber în Germania, ceva mai mult, a primit și un serviciu la marea editură Reklam din Leipzig.

În 1918, după semnarea păcii de la București, Nae Ionescu s-a întors în țară. Este straniu că în 1919 nu i s-a intentat proces de dezertare la inamic. Foaia matricolă de la regimentul de infanterie din Brăila dispăruse. Probabil că Nae Ionescu, prevăzător, se înțeleșese cu vreun plutonier care a sustras-o.

În 1919, în urma recomandăției lui C. Rădulescu-Motru, a fost numit director de studii la liceul militar de la Mănăstirea

Dealului. Se căsătorise în 1913 cu o fostă colegă de facultate, d-ra Fotino, fiica unui căpitan din Bârlad. Leafa de profesor de liceu fiind insuficientă pentru nevoile lui, Nae Ionescu a propus lui Aristide Blanck crearea unei "Centrale a cărții". Aceasta lua legături cu casele străine de editură și făcea serviciul de colportaj pentru toate librăriile din străinătate. Societatea Anonimă pe Acțiuni "Centrala Cărții" avea ca președinte pe Vasile Pârvan, administratori delegați pe D. Gusti și Simionescu-Râmniceanu – acesta și director general la editura "Naționala", secretar Th. Teodorescu-Braniște. Cel care avusese ideea înființării "Centralei cărții", adică Nae Ionescu, își rezervase postul de director general. Aristide Blank plătea lefuri foarte bune, iar Nae Ionescu își stabilise în plus, prin contract, un procent de beneficii. Cu leafa de director de studii la liceul din Mănăstirea Dealului (comandant al școalei era colonelul Petre Bucica) și cu ceea ce câștiga la "Centrala cărții", Nae Ionescu ar fi trebuit să se declare mulțumit dacă n-ar fi fost dominat de dorința unei vieți fastuoase. Izbutise să capteze încrederea și simpatia lui Aristide Blank, un om de vastă cultură care prețuia inteligența. Nae Ionescu îl convinsese că ar putea deveni un ideal secretar general al Băncii. Propunerea era făcută în epoca în care Aristide Blank preconiza expansiunea Băncii Marmorosch-Blank, începând cu cumpărarea de la C. Mille a ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*. În vederea ocupării postului de secretar general al Băncii, Nae Ionescu a lucrat pe rând în toate serviciile. Pe cât de mare era simpatia și încrederea lui Aristide

Blank pentru acest tânăr care se specializase în filozofie și care simțise, deodată, o mare vocație bancară și pentru afaceri, pe atât deșteptase gelozia vechilor și intimilor prieteni ai lui Blank (Tabacovici, etc).

Aristide Blank era și generos și om de inițiativă. A cumpărat mai multe terenuri în spațiul devenit mai târziu aristocraticul parc Filipescu, și în care se găseau foarte puține case înainte de 1914, printre care și casa lui Vasile Morțun, cumpărată de N. Malaxa în 1925. Blank a dat funcționarilor superiori ai Băncii câte o parcelă, creditându-i cu banii necesari ca fiecare să-și construiască câte o vilă. Evident și Nae Ionescu se bucurase de această favoare. Nerezistând tendinței lui de ostentație, a făcut imprudența ca la inaugurare să dea o recepție excesiv de fastuoasă: icre negre din abundență, șampanie franceză, etc, chelnerii de la Capșa, iar soția lui îmbrăcată într-o rochie comandată la una din marile case de modă din Paris. Fastul a fost de natură să surprindă pe Aristide Blank care cunoștea prețul unei asemenea recepții, și era deprins cu existența austeră a prietenului său, Vasile Pârvan. Ca patron, a fost firesc să țină seama de unele observații răutăcioase ale colaboratorilor săi.

Precum se știe, fiecare Bancă are un serviciu unde se centralizează bilanțurile tuturor întreprinderilor pe care le finanțează. Într-o seară, la o masă intimă dată în locuința lui din str. G-ral Berthelot, invitați fiind Vasile Pârvan, D. Gusti și Simionescu-Râmniceanu, Aristide Blank a spus că citise în *Monitorul Oficial* bilanțul "Centralei Cărții" de care era

satisfăcut. Bilanțul unei întreprinderi trebuie să fie semnat, înainte de a fi dat spre publicare în *Monitorul Oficial*, de președinte, de cei doi administrator delegați și de directorul general. Mare a fost surprinderea celor prezenți, care n-aveau habar de acest bilanț. Cel mai pornit era Simionescu-Râmniceanu care ghicise farsa și șarlatania fostului student de la filozofie. Controlând toate hârtiile a făcut uluitoarea descoperire: Nae Ionescu falsificase, ca un vulgar potlogar, iscăliturile lui V. Pârvan, D. Gusti și Simionescu-Râmniceanu. Ancheta a fost dusă în mare secret, astfel că Nae Ionescu n-a știut nimic. A urmat o consfătuire în care s-a dezbătut cazul acesta care ilustra nu numai o abjectă faptă, ci și o mare doză de inconștiență, cu atât mai grav cu cât făptașul ambiționa să devină secretarul general al Băncii, deci se presupunea că cunoaște mecanismul de control al instituției.

Convocat de Aristide Blank, Nae Ionescu a fost surprins găsimd în biroul lui Blank pe Pârvan, Gusti, Simionescu-Râmniceanu și directorii unor servicii ale Băncii. Schöpkes nu fusese chemat, deoarece Blank nu vroia să se difuzeze cazul, cu atât mai mult cu cât el fusese cel care impusese pe Nae ca viitor secretar general al Băncii.

Interogat, după câteva încercări de subterfugii, Nae a recunoscut falsul. I s-a cerut să semneze o declarație. La început a refuzat, dar văzând că Aristide Blank a pus mâna pe telefon, anunțându-i că va chema procurorul de serviciu, rezistența lui a încetat. Nae a scris ceea ce i s-a dictat în două exemplare, unul

pentru Blank și altul pentru Simionescu-Râmniceanu. Declarația începe astfel: ”Subsemnatul profesor Nae Ionescu, director general al ”Centralei Cărții” recunosc că am delapidat suma de 850.000 lei și pentru a acoperi faptul am falsificat bilanțul și semnăturile, etc, etc”. Faptul se petrecea în 1923. Bineînțeles, fiecare dintre cei prezenți au obținut câte o fotocopie a declarației. A avut și T. Teodorescu-Braniște, secretarul lui Simionescu-Râmniceanu.

L-am cunoscut pe Nae Ionescu în 1921, la Centrala Cărții care își avea sediul în Palatul Nifon, peste drum de Banca Blank. Mi s-a părut curios că mi se prezentase cu formula germană: ”numele meu este Nae Ionescu”. Nu știu pentru care motiv nu-l mai întâlnisem la ”Centrala Cărții”. Aflasem că o ducea greu, fiind redus doar la leafa de director de studii la liceul din Mănăstirea Dealului.

Pentru a sublinia profilul lui intelectual, voi menționa două manifestări. În 1920, Dimitrie Gusti organizase la Institutul de Sociologie o serie de conferințe privitoare la doctrinele partidelor politice. Doctrina partidului conservator fusese expusă de Al. Marghiloman, a partidului liberal de I.G. Duca, a celui național de Mihai Popovici, a celui țărănist de Virgil Madgearu, socialist-democrat Șerban Voinea, naționalist-democrat N. Iorga. Doctrina *anarhistă* a fost expusă de Nae Ionescu.

În 1921, după ce Argetoianu arestase congresul comunist, s-a publicat în *Ideea europeană* (o scotea G. Beldie, fost administrator la revista *Noua Revistă Română*) un protest al

intelectualilor români. Printre semnatori figura și Nae Ionescu. Rețin aceste două manifestări.

Din 1924, după ce scosesem împreună cu Titus Enacovici ziarul *Cuvântul*, Nae Ionescu venea foarte des la mine, în str. Romană. Observasem că era tare jerpelit, dar își acoperea necazurile printr-o cuceritoare conversație, abordând diverse teme. În 1926, Nichifor Crainic a părăsit redacția *Cuvântului*, fiind numit de Goga secretar general la Ministerul Cultelor și Artelor. Dorind să-i vin în ajutor, i-am propus lui Nae, știind că se ocupa în ultima vreme de problemele teologice, să scrie un articol de 1/2 coloană, intitulat "Duminică", în locul lui Crainic. A acceptat bucuros. Așa a intrat la *Cuvântul* la sfârșitul lui aprilie 1926.

Cu Titus Enacovici aveam strânse legături de prietenie; ori de câte ori vroia să ia o atitudine la ziar, mă consulta anticipat; când scria un articol privitor la problemele economice mi-l citea, acceptând toate sfaturile mele.

Nae Ionescu a început operațiunea de captare a lui Enacovici; cunoști pe gazetari, după ce-și dau manuscrisul, nu-i mai puteai ține la redacție. Îmi amintesc de disperarea lui Mille care nu concepea absența din redacție decât a reporterilor.

Nae Ionescu, neavând nimic de făcut, rămânea la redacție, până târziu din noapte; știa că totdeauna secretarul de redacție avea nevoie de cineva care să comenteze o telegramă, să completeze o coloană, etc. Nae observase că Titus Enacovici era pasionat de probleme monetare: stătea la pândă. Când sosea o

telegramă din Geneva, Londra sau Paris chema la telefon pe Enacovici, indiferent de oră. Buimăcit de somn, Titus Enacovici întreba cine era: ”Vă rog să mă iertați, aici profesorul Nae Ionescu. Sunt la redacție; am primit o telegramă care știu că vă interesează și vă rog să-mi dați indicații asupra comentariului necesar ca să lămurească pe cititori, etc”. Treptat, Nae Ionescu nu i se mai adresa ”domnule director”, ci ”patroane”.

Era inteligent, folosind în mod excesiv maniera sofistilor atunci când vroia să susțină o teză, dar complet lipsit de talent. Stilul lui era uscat, banal, fără culoare, nereușind să deștepte interesul cititorilor.

Situația mea la *Cuvântul* constituia un obstacol în ascensiunea dorită de Nae Ionescu. De aceea a recurs la o operație prea puțin filozofică. Titus Enacovici avea o amantă: soția inginerului Costandache, mai puțin inginer și mai mult administrator al seducțiilor soției. Ingenios, Nae a folosit pe Devechi, reporter frumușel, simpatic, devenit consolator al metresei patronului. Soția lui Enacovici, furioasă de legătura soțului cu d-na Costandache, în urma unei discuții violente a încercat să se sinucidă. Salvată, am încercat să-i reconciliesc, dar a fost de scurtă durată. Nae Ionescu a profitat de această ocazie ca prin amantă și Devechi să slăbească legătura dintre Enacovici și mine. Trebuie să recunoaștem că filozoful avea însușiri de codoș. Informat și de fosta nevastă a lui Enacovici de intrigile țesute de Nae, și lipsit de însușirea de intrigant, am înțeles că mă împingea la un conflict cu Enacovici. Spre a-l evita, am hotărât

în mai 1927 să scot un nou ziar cu întreaga echipă cu care începusem *Cuvântul*.

Soția mea, furioasă de toate ticăloasele manevre a lui Nae, a vândut niște terenuri petrolifere pe care le avea în Dâmbovița și mi-a cerut să scot un nou ziar.

Ion Vinea a publicat un articol în Albumul comemorativ al *Curentului* în care a descris operația Nae. Când vei fi la Madrid ți-l voi da să-l citești.

Restul [îl] știi.

Nae Ionescu a luat contact cu Carol prin Ștefan Wieder, care fusese în 1919 marea pasiune a Elenei Lupescu. Începând din 1929, apăreau în (*Cuvântul*) articole ale lui Wieder semnate Șt. Vidran. Mulțumită lui Wieder a cunoscut la Paris pe Puiu Dumitrescu, Elena Lupescu și Carol, la începutul anului 1930.

După revenirea lui Carol în țară (6 iunie 1930) Nae a cerut suspendarea *Curentului* obținând consimțământul regelui. A intervenit Puiu Dumitrescu care i-a atras atenția asupra greșelii: regele a rămas la discreția lui Nae Ionescu.

Cu legionarii legătura a fost ușoară: avusese la Mănăstirea Dealului ca elev pe Corneliu Codreanu, iar în calitate de Conferențiar de Logică își creiase o serie de fidele: Eliade, Vulcănescu, Noica, etc. adică toate cadrele intelectuale ale Gărzii de Fier.

Îl interesa foarte puțin ideologia legionară, ceea ce voia era să pună la dispoziția regelui această grupare de manevră împotriva partidelor. Până la pactul electoral dintre Corneliu

Codreanu și Virgil Madgearu (noiembrie 1937), regele Carol susținuse chiar cu bani Garda de Fier.

După luarea puterii de către Hitler, Nae a folosit Garda de Fier ca să capete fonduri de propagandă prin I.G. Farbenindustrie. Bineînțeles, el distribuia o mică parte legionarilor, cu toate că până în noiembrie 1937 primea un milion de lei lunar din fondurile secrete, prin intermediul lui Gavrilă Marinescu.

În aprilie 1931, la formarea guvernului Iorga-Argetoianu, Nae, fiind sigur de simpatia regelui și a Elenei Lupescu (el a numit-o ”duduia”), a cerut ministerul de interne; regele l-a propus lui Iorga care n-a opus nici o obiecție. C. Argetoianu își dădu seama de pericolul pe care-l reprezenta ca ministru de interne un individ fără scrupule ca Nae Ionescu și a arătat regelui foto-copia faimoasei scrisori prin care recunoștea delapidarea și falsul din 1923, informând pe rege că aceeași foto-copie o are și Vintilă Brătianu. Așa se explică de ce Argetoianu a deținut, în afară de ministerul de finanțe, și ministerul de interne. I s-a dat totuși lui Nae Ionescu o compensație.

Pe baza aprobării obținută ca să construiască o fabrică de bere în București, a cerut ministerului de domenii să-i cedeze un teren de 10 hectare la Băneasa. Argetoianu a încuviințat pe subsecretarul de Stat la domenii – Al. Radianu – să dea autorizația necesară. Dar fabrica de bere nu s-a construit deoarece Nae a obținut o compensație de la fabricile Bragadiru,

Luther și Azuga ca să renunțe. Practic, a vândut jumătate din teren lui Malaxa și cu banii primiți și-a construit o vilă, în fața aeroportului Băneasa.

În 1933, după asasinarea lui I.G. Duca, au căzut în dizgrație Puiu Dumitrescu și Wieder iar Nae nu a mai avut intrare la Palat. Această dizgrație a coincis cu intensificarea legăturilor lui Nae cu naziștii și, ca o consecință, cu legionarii. Nae era cureaua de transmisie între Berlin și legionari, atât cu privire la primirea banilor cât și pentru organizație și acțiune. Cine ar cerceta colecția *Cuvântului* după luarea puterii de Hitler, ar putea identifica funcțiunea de transmițător și de creator de atmosferă pro-nazistă!

În 1936, am publicat în *Cuvântul* două articole în care reproduceam și comentam pasagii din *Mein Kampf*, destul de explicate în ceea ce privea soarta care era rezervată României. Articolele mele au fost reproduse de *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*. În *Cuvântul* a apărut o notă nesemnată – cunoscându-i stilul, era sigur a lui Nae – ceea ce m-a obligat să-l avertizez; întâlnindu-l la Cameră, i-am spus că voi fi obligat să-mi înving rezerva impusă și să pun *problema Nae* în întregime, adică începând din 1916, și să folosesc fotocopia faimoasei lui declarații. Nae s-a făcut verde; a încercat să mă convingă că nota fusese publicată fără știrea lui, etc.

Cred, dragă prietene, că ți-am schițat portretul acestui aventurier, demn să fie eroul unui roman. Știi că a fost amantul Maruchii Cantacuzino și că se stabilise în palatul din Calea

Victoriei? La surprinderea unui prieten comun, Vogtberg – directorul general al Casei Muncii CFR – Nae l-a lămurit că ”a acceptat să devină amantul Maruchii pentru că constatase unele lipsuri în manierele lui și vroia să se stilizeze în vederea luării succesiunii lui N. Titulescu”. Ce zici? Apare fiul sub-comisarului, ros de ambiții. Tudorică Braniște avea fotocopia. Cine este L.F. Nu l-a cunoscut probabil decât superficial, ca să poată afirma că Nae a lucrat din convingere. Din aceeași convingere a dezertat în 1916, a furat la ”Centrala Cărții”, etc? Am dat fapte, nu am exprimat opinii, iar faptele pot fi controlate din moment ce mai există martori în viață.

Știi că Nae Ionescu, mulțumită vechilor și bunelor lui relații cu Germania, încă din 1916, a obținut pentru N. Malaxa concesia brevetului de fabricarea tuburilor? Servea tot din ”convingere” pe cine, pe Malaxa, pe Germani?

Ai toate datele care confirmă ceea ce ai susținut cu privire la misticul, filozoful, dezinteresatul Nae Ionescu.

Cu cele mai bune salutări,

ss. P. Șeicaru

19

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

22 Iulie 1966, Madrid

Dragă prietene, eram tare îngrijorat de tăcerea dtale; mă temeam că nu ți-a ajuns scrisoarea mea în care îți dădeam, în rezumat, portretul satanicului individ. Ceea ce mă ajută este această impecabilă funcționare a memoriei mele. Este suficient să mă concentrez ca să-mi amintesc chiar unele amănunte fără importanță. Chiar la o vârstă relativ înaintată (72 de ani nu este o glumă). Toate resorturile memoriei sunt intacte. Portretul satanicului șarlatan este fidel: l-am scris în grabă, eliminând și alte date, reducând la esențial, fiindcă am înțeles că-ți este de imediată necesitate. De altfel, toate datele le poți verifica prin Tudor Braniște. Este suficient să-i scrii surorii dtale și ea să-l întrebe.

Revin la chestii realmente importante. Cred că cei de la București se găsesc la o răscruce de drum: accelerata industrializare provoacă o scădere a nivelului de viață prin obligația de a face față scadențelor. Mă explic: exportul se bazează: 1) petrol; 2) lemne; 3) produse alimentare. Ori punctul 3 determină fatal o împuținare pe piața internă. Care poate fi starea de opinie când la țară, adică la cel care produce grâu, nu se îngăduie pâine. [...] pâinii albe? Este doar un simplu amănunt. Am citit în *Le Monde* că au programat o investiție de un miliard de dolari pentru crearea unor serii de industrii. Cu această nouă

investiție se ajunge la cinci miliarde totalul investițiilor. Vezi cât ar reveni nu pe 5 ani, ci pe 8, ca să-ți dai seama de greul impas în care se vor găsi. Fără îndoială că este o echipare industrială utilă și nu-i un rău scăderea la 50% a populației rurale, dar toată această construcție de o lungă concepție riscă să se prăbușească printr-o zguduire revoluționară internă, inevitabilă dacă restricțiile nu capătă o treptată eliminare. Producția nu-i un scop în sine; este un adevăr elementar. Ce intră și-n circuitul intern din această producție? Aceasta este întrebarea elementară pe care acești halucinați ai industrializării în pas alergător refuză să și-o pună. Mai este și un alt aspect al problemei: ca industrializarea, oricât de perfecționată ar fi uzinele, să meargă, adică să fie grăbită, se cere să aibă o bază a consumului intern. Ori nu poți avea această bază când salariile sunt de mizerie?! Îți atrag atenția asupra transformărilor din Jugoslavia, impuse de dezastrele birocrăției de partid. Aceste transformări vor avea repercusiuni asupra regimului din România. De altfel, toate aceste regimuri sectaro-polițienești alunecă spre economia pieții – eterna lege a cererii și a ofertei, beneficiul dând norma. Azi dictatura partidului duce la deficite și mizerie. Este o evoluție fatală pe care cei de la București n-o pot evita. Reformismul este o încercare de tranzacție între regimurile de structură comunistă și formele de producție – vai – capitaliste. Este primul pas căruia îi vor urma alți pași. Cu cât regimul de producție capitalistă este mai dezvoltat, cu atât condițiile de viață ale muncitorilor sunt superioare. Să se compare condițiile de salarizare ale unui

lucrător suedez cu [ale] unuia din Rusia, o jumătate de secol după instaurarea comunismului și putem trage concluzia.

Pe planul politicii externe cei de la București duc o politică plină de chibzuință aplicând principiul lui Bismarck: "Eu procedez în politică precum fac la vânătoarea de vânat de apă. Nu pun piciorul înainte ca să fiu sigur că pământul mă poate susține"; manevrează excelent, cum au dovedit excelent cu vizita primului ministru chinez. Într-o notă din revista franceză *Express* se face aluzie la acțiunea lui Maurer în Elveția unde ar fi avut unele tainice întâlniri cu Averell Harriman. Evident tema a fost Vietnam. Dar numai atât?... Bănuiesc că știi mai multe. Nu sunt așa de proști ca să nu-și dea seama că și [în] acțiunea de evadare din strânsoarea rusească numai St. Unite pot să dea scutul de apărare. De aceea aștept cu mare nerăbdare scrisoarea promisă. Ai văzut că eu nu sunt zgârcit la scris atunci când văd că te interesează ceva, de aceea aștept să fii cât mai amplu precizându-mi temele care te îndreptățesc să fii optimist. Eu fac calcule ca astronomii care măsoară linia de mișcare a astrelor, dă ai informații și încă din izvoare de mare calitate. Aștept!

Sunt surprins că lumea liberă nu-și dă seama de informația capitală a acțiunii americane în Vietnam când un prim și capital rezultat îl avem în Indonezia. Fără afirmarea masivă a voinței americane de a opri înaintarea comunismului în Sud-Estul Asiei s-ar fi produs acțiunea contra lui Sukarno, acest agent al Pekinului? Fiecare lovitură dată de americani în Sud-Estul Asiei dă curaj fricoșilor, alimentează acțiunea spontană anti-comunistă.

Ceea ce nu se înțelege este diferența dintre Asiatici și Europeni. În Europa, Hitler, cu politica de agresiune, de violare a libertăților, de manifestare a forței, a provocat în loc de supunere reacțiunea tuturor naționalităților, sfârșitul se cunoaște. În Asia, nu se respectă decât forța, libertățile, dreptul popoarelor la autodeterminare sunt idealuri europene, nu asiatice. St. Unite sunt cea mai mare putere economică și militară, deci pot să se impună în Asia, cu o singură condiție: exact ca la îmblânzitorii de fiare, animalele să nu vadă în ochii dresorului umbra fricii. Este clar? Deci dragul meu, eu sunt necondiționat pentru politica președintelui Johnson. Are o mare calitate: nu consumă drogurile intelectualilor, adică faimoasele ideologii. Este un mare și curajos realist, este conștiința în mers a Americanilor, deci apărător al libertăților care constituie ceva cu totul stării asiaticilor. Pericolul unei reacțiuni a Pekinului? Nu există. O solidarizare a Rusiei cu Vietnamul? Nici gând. Ce vrea Moscova? Ca Americanii să-i debaraseze de China cum i-au scăpat de Japonia. Cred că Johnson a priceput jocul viclean al Rușilor.

Închei: precis când vii la Madrid? Eu nu mă mișc până la sfârșitul lui August. Cred că ar fi util să ne vedem spre a trece în revistă toate problemele și să ne confruntăm informațiile. Duminică 24 aștept o prietenă a soției mele care, după o ședere de 10 zile, s-a întors de la București. A fost și la Iași și la Bacău. Îți voi comunica impresiile avute după o absență din țară de 23 de ani. Bineînțeles că numai după ce primesc scrisoarea promisă.

Ce vești mai ai de la sora dtale, rămasă în amintirea mea cum era în ... 1913. Nici nu mi-o pot închipui altfel.

Cu drag,

P. Șeicaru

20

Pamfil Șeicaru către Otto Eduard Marcovici

Madrid, 15 august 1966

Dragă prietene, îți așteptam scrisoarea cu nerăbdare, și mă grăbesc să-ți răspund. Sora dtale are dreptate să trăiască izolată. Aparent regimul polițienesc s-a mai îndulcit, dar anumite persoane sunt supravegheate. Am avut ocazia, în ultimul timp, să vorbesc cu câteva persoane care au fost în România, ca turiști. Cu cât se apropie funia de par, adică în măsura în care guvernul își dă seama că nu vor putea face față scadențelor, în aceeași măsură vor deveni mai bănuitori. Va veni o zi când te vor contacta, în speranța să le fii de folos la Washington.

Încerc să înțeleg raționamentul echipei formate din Ceaușescu, Maurer, Bârlădeanu, Niculescu-Mizil când se angajează nebunește în sporirea cu încă un miliard de dolari a investițiilor. După calculele mele, trase din diverse reportagii, au făcut, sau sunt pe cale să facă, investiții de patru miliarde de dolari și au anunțat că vor face noi comenzi de încă un miliard, ceea ce presupune o anuitate de aproximativ cinci sute milioane

de dolari. În anii de prosperitate, venitul național era de 670 milioane de dolari, România cuprinzând Basarabia, Bucovina și Dobrogea. Admițând că au reușit să acopere ceea ce contribuiau aceste provincii și chiar că au sporit venitul național, ceea ce nu e cazul, tot nu vor putea face față unei anuități de o jumătate de miliard, hrănind populația mai mult cu statistici. România a fost exploatată colonial de Rusia, în modul cel mai barbar, deci ruinată. Cum va putea suporta economia națională povara unor obligații de plată așa de mari? Nu știu nimic despre acest Niculescu-Mizil, dar cunosc pe Maurer și Bârlădeanu; inteligenți și de serioasă formație intelectuală. Bârlădeanu era, în 1939, asistentul lui Zane, profesor de economie politică la universitatea din Iași.

Am citit în *Scânțiea* discursul lui Ceaușescu, rostit la 7 mai. Mi-am dat seama de inteligența, de abilitatea lui dialectică și de necontestatul lui curaj de a zvârli Moscoviților amintirea pactului monstruos cu Hitler. E posibil ca acești oameni să nu înțeleagă că țara alunecă pe panta unei inevitabile bancrute? Dacă întreprinderile industriale ar fi particulare, adică întreprinderi de tip capitalist, s-ar putea recurge la expedientul naționalizării, sistem practicat de Nasser, de dementul din Cuba și de toți aventurierii ideologiilor totalitare. Dar proprietarul este partidul comunist, deci nu poate folosi acest expedient. Nu le mai rămâne decât Concordatul cu creditorii, ceea ce implică controlul celor care le vor acorda o spațiere a plăților, iar controlul gestiunii în cazul unui Stat comunist înseamnă

punerea sub tutorat a partidului. Să se găsească un "patriot" care să fie comunist și să recunoască dezastrul? Nu-l văd. Situația psihologică a conducătorilor din București reiese din această anecdotă. De ziua împăcării, doi Evrei care erau vrăjmași de moarte își dau mâna. Primul: "în această zi mare îți doresc ceea ce îmi dorești tu mie!" Al doilea: "Iar începi?" Desigur, de teama Rușilor, poporul stă și așteaptă; există deci o opoziție masivă, insondabilă a țării. Dar aceeași teamă o au și conducătorii, o teamă însă de altă natură. Lovitura lui Gheorghiu Dej din 1960 a reușit pentru că Moscova nu a găsit o coadă de topor, nu a putut face o breșă, comuniștii susținând în bloc atitudinea lui Dej. Acum însă au început să se teamă că s-ar găsi o coadă de topor, fiecare bănuindu-se reciproc. În asemenea condiții, cum vrei ca Maurer, Ceaușescu, etc să recunoască falimentul? Îl așteaptă să vie. Merg ca niște halucinați înainte.

O reformă obligatorie: oricine poate cumpăra apartamentul în care locuiește sau o casă nouă, plătind ratele cu chiria, pentru că casele se ruinează și Statul nu are bani să le repare și să le întrețină. Acesta este un aspect din multele din drama producției marxiste.

La Paris, un fruntaș comunist a mărturisit: "ne crapă buza după un dolar". Nu aș fi așa de îngrijorat dacă regimul ar ajunge, fără complicații, la finalul aventurii: încetarea de plăți, moratorul, etc. Dar dacă se produc tulburări înainte, mizeria nemaiputând fi suportată? Pot să te asigur că toți cei care au mai puțin de 40 de ani sunt anti-comuniști; nu există tehnician care

să nu socotească partidul comunist o pacoste. În general, țara are tehnicieni bine pregătiți, dar politic sunt total ignorați. Din informațiile culese, s-ar părea că Ceaușescu ar fi ispitit să dea o lovitură, rezemat pe aceste cadre tehnice, dar îi este teamă de ceilalți, improvizați, care nu vor să-și piardă situațiile și care din disperare ar face apel la Moscova. Echipa Ceaușescu sigur nu se gândește să revină la politica de tutorat a Rusiei, cum este de asemenea sigur că nu va renunța la putere. Toată acțiunea lui externă este dictată de nevoia ca să-și asigure o protecție în fața unei eventuale amenințări rusești. Intern, un naționalism excesiv, dacă vrei, ca să câștige simpatia populației. Fata mea mi-a cumpărat la Paris volumele III și IV din *Istoria României*, o lucrare excelentă, de vaste proporții și de solidă documentare; citind-o am constatat același spirit românesc, bineînțeles nu de exuberanță retorică. Numai că serbările și o asemenea istorie națională nu alimentează convingeri comuniste și nici [nu] anulează curentul împotriva ideologiei partidului.

Este adevărat că între 1944 și 1953 am fost ținta tuturor denunțurilor defăimătoare. Am fost și am rămas un anti-Rusia, cum și vrăjmaș formelor totalitare. Erai, de fapt, conducătorul *Adevărului* și *Dimineții* în 1935, când ai reprodus, mi se pare articolele mele în care, folosind citate din *Mein Kampf* arătam ce rezervă Hitler României. Aceași oroare am și de totalitarismul comunist. În anii 1944-1949 Americanii erau încă sub influența propagandei pro-Rusia, astfel că le-a fost ușor ”capitularzilor” să mă încondeieze la Washington. Mă întreb însă: serviciile de

informație americane nu aflaseră ce reprezentau Vișoianu, Niculescu-Buzești, Crețeanu în viața politică a țării? Dovada nulității lor o avem că n-au fost în stare să concentreze în paginile unei broșuri chiar ideile lor asupra restaurării Statului după lichidarea structurii marxiste-leniniste. Nu-mi cere să admir tenacitatea americană într-o greșeală. Cum activitatea pe care ai dus-o în țară era de contact permanent cu sensibilitatea maselor, cu fluctuațiile de opinie, te întreb: ce le pot deștepta celor din țară corcoliiții de la *Free Europe*? Slugi netrebnice și infidele. Că ”m-au aranjat” este sigur, dar nu văd ce am pierdut și – mai ales – ce au câștigat americanii.

Este firesc să fi ignorant pe Vișoianu & Co. Nefiind un ignorant în politica românească, nu ai acceptat gogoșile unei îndrăznețe imposturi. Am citit unele comentarii scrise pentru emisiunea românească a lui *Free Europe* din München. Cum pot întreține asemenea nulități, incapabile să apere o idee? Dacă Americanii ar avea atâta pricepere politică și ochii siguri să judece o situație cum au în domeniul economic, de multe neajunsuri am fi scutiți. Noroc că președinte este Johnson, de a cărei valoare politică, spre norocul ideii de libertate, mă conving în fiecare zi.

Cât de mult te-am așteptat și te aștept încă. Multe am avea de vorbit. În pofida acțiunii anti-comuniste a Statelor Unite, am teamă de viclenia rusească, adică să folosească pe Americani contra Chinei, așa cum i-au folosit contra Japoniei, și să-și asigure hegemonia în Asia. Odată scăpați de amenințarea

Chinei, își vor consolida hegemonia în Europa. Am studiat ani de zile imperialismul moscovit încât îmi pot da seama de uneltirile și de pericolul rusesc. Nu mă tem de armatele Rusiei, ci de diplomația ei care, totdeauna, a reparat înfrângerile militare, asigurându-și victoria finală. Pangermanismul? O simplă criză a politicii germane, neavând nici o adâncime istorică. Panslavismul – mai exact panrusismul – străbate toată istoria moscovită, începând din secolul al XV-lea până azi. Firma comunistă nu a schimbat conținutul. Din nefericire, Americanii cred încă că vor putea ajunge la un acord cu Moscova. Eterna și nefasta iluzie de pe urma căreia suferă toată lumea liberă.

Mă bucur că există la New York faimoasa declarație a lui Nae I.[onescu]. Când va fi nevoie voi face apel să am o fotocopie. Mult doresc să lichidez șarlatanismul zis ideologic, cu sos mioritic, reprezentat de acest individ. În ce privește faza convertirii lui Nae la legionarism, iată câteva indicații. Nae, ca orice arivist, nu a avut nici o convingere. Convertirea implică un lung și dramatic examen de conștiință spre a părăsi o credință și a te converti la alta. Am în bibliotecă o carte intitulată *Siete filosofos judio encuentran a Cristo* (în englezește, *Seven Jewish Philosophers discover Christ*) de John [Maria] Oesterreicher. Cei șapte sunt: Henri Bergson, Edmund Husserl, Adolf Reinach, Max Scheller, Paul Landsberg, Max Picard, Edith Stein. O notă impresionantă: Bergson trecuse la catolicism în 1940, dar nu a dat publicității convertirea ca să nu ofenseze pe foștii lui

coreligionari. Nu știu dacă ai citit *Le rêveurs du Ghetto* de Zangwill, în care se povestește zbuciumul dramatic al lui Uriel Acosta, înțelegând la ce înălțimi morale se situează o convertire. Vei spune: da, în domeniul religios, nu în domeniul politic. Din experiență proprie știu ce înseamnă să te desprinzi dintr-o credință și să te raliezi alteia diametral opuse. Am fost Maurrasian, deci monarchist, și am fost constrâns în fața evidenței (doi regi care au prăbușit o țară) să recunosc cât de nerealiste erau teoriile lui Charlés Maurras. Azi sunt republican.

Prin urmare, la Nae nu a fost vorba de o convertire la legionarism. În lupta contrapartidelor, regele Carol a crezut că poate folosi pe legionari și, firește, Nae s-a oferit. Știi prea bine că afirmația mea este adevărată și că regele Carol a sprijinit bănește pe legionari. Când au căzut în dizgrație Puiu Dumitrescu [și] [Felix] Wieder, a căzut și Nae. El a continuat să mențină legătura cu Corneliu Codreanu, pentru că îi servea două scopuri: relațiile cu Germania hitleristă și în țară îndestularea din fondurile secrete. Vroia să se știe că era inspiratorul Gărzii de fier, aceasta dându-i o putere de intimidare. În momentul când a crezut că se poate servi de echivocul creiat – Nae Ionescu, șeful spiritual al mișcării și viitor singur conducător al ei – ca să șantajeze pe rege, a fost trimis la închisoare, mi se pare la Vaslui. Era o neplăcere pe care nu o prevăzuse. Evident, fiind inteligent, a știut să joace comedia ”martirajului”. De altfel, avea însușiri de actor; fratele lui [Alexandru Ionescu-] Ghibericon, a fost actor la Național, deci însușire de familie.

În așa zisa rebeliune legionară, el nu a avut nici un amestec direct și din ordin; deoarece murise în urma unei crize de rinichi. L-am văzut, ultima oară în martie 1940. M-a impresionat cantitatea de băuturi alcoolice pe care o băuse. Versiunile, deci, în această privință sunt false, bănuiesc din ce rânduri au fost puse în circulație. Nae avea arta duplicității. Cultiva relațiile cu A.L. Zissu, șeful Zioniştilor, care fusese sedus de sofistica lui Nae. Prietenia cu Zissu îl acoperea, în oarecare măsură, în fața Evreilor relativ la Garda de fier.

Și pentru că pomenii de Zissu, îți voi da câteva amănunte. L-am cunoscut la Iași, în 1918, prin Alfred Hefter; fiind om fără ascunzișuri, nu i-a fost greu lui Nae să-l amăgească. Mi-amintesc că la moartea lui Zissu am scris un necrolog pe care l-am încheiat cu versurile finale din poezia *Moise* a lui Alfred de Vigny:

O! Seigneur. J'ai vécu puissant et solidaire

Laissez-moi m'endormir du Sommeil de la terre.

În ceea ce privește nerăbdarea mea de a mă întoarce în țară este explicabilă: sunt 22 de ani de exil și în acești ani nu poți nici măcar bănuî cu câte greutate materiale am avut de luptat ca să-mi asigur un minimum de existență. Când procurarea unei cărți devine o problemă, iar cartea îți este absolut necesară ca să studiezi anumite probleme care te frământă, vei justifica nerăbdarea mea. Este un miracol cum în condițiile cele mai vitrege am avut totuși liniștea sufletească ca să pot scrie. Sunt de acord că limba română nu-mi servește, neavând circulație

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

internațională. Dar cum să gădesc editori? Un om singur... Să nu mai vorbim. Posed încă credința necesară ca să continui, chiar în condițiile acestea. Mulțumesc lui Dumnezeu că la 72 de ani nu cunosc oboseala spiritului.

O informație: cineva a stat de vorbă, la Paris, cu bietul T.T. Braniște. Bolnav de Bazedof, îmbătrânit. Mă chinuie gândul ce va fi trebuit să sufere sub regimul bestial ca să ajungă un bătrân gârbovit, fără nici o vlagă. Oribile vremuri trăim.

Închei. E târziu din noapte. Trebuie să întrerup lungul meu monolog.

Cu dragoste,

P. Șeicaru

Azi s-au împlinit 22 de ani de când am părăsit țara.

10 August 1966 - 10 August 1944

CAPITOLUL 3

Revista *Toladot* și ”Dosarul Mircea Eliade”*

Perioada interbelică și-a pus amprenta, din foarte multe puncte de vedere, asupra culturii României. Unii dintre cei mai importanți autori au trăit și scris în acea perioadă. De asemenea, unele dintre cele mai mari polemici literare au aprins mințile scriitorilor și au făcut (și încă fac) să curgă cerneala.

Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra unui episod în directă legătură cu perioada interbelică. ”Dosarul Eliade” sau ”chestiunea *Toladot*” își are rădăcinile în interbelic, iar personajele în cauză au fost și sunt unii dintre cei mai importanți scriitori români: Mircea Eliade și Mihail Sebastian.

Evenimentul literar cel mai comentat al anului 1934 a fost, fără îndoială, apariția romanului lui Mihail Sebastian, *De două mii de ani...*, cu o Prefață semnată de Nae Ionescu¹. Scandalul generat de prefața lui Nae Ionescu a făcut ca

---

* O formă a acestui material, semnat de Mihaela Gligor, a apărut în volumul *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*, vol. 25, Cluj-Napoca, Ed. LIMES & Argonaut, 2013, pp. 186-193.

¹ Vezi Mihail Sebastian, *De două mii de ani. Cum am devenit huligan*, cu o Prefață de Nae Ionescu, București, Hasefer, 2003.

autorul, discret plasat până atunci pe scena literară, unde se impusese mai ales prin foiletoane critice, să ajungă brusc în centrul atenției. În vara aceluiași an, Mircea Eliade s-a lăsat prins într-o controversă legată de romanul bunului său prieten Mihail Sebastian. Polemica nu s-a datorat romanului în sine, ci Prefetei care l-a precedat. În finalul *Prefetei* sale Nae Ionescu îi scrie lui Iosef Hechter (Mihail Sebastian): ”suferi pentru că ești evreu; ai înceta să fii evreu în momentul în care nu ai mai suferi; și nu ai putea scăpa de suferință decât încetând a fi evreu [...]. Nu e nimic de făcut: Iuda va agoniza până la sfârșitul veacului [...]. În același fel în care nimeni nu poate sări peste umbra lui – evreul nu-și poate depăși suferința; decât [...] nemaifiind evreu. Situație cu atât mai tragică, cu cât nimeni nu poate înceta a fi ceea ce este!”²

Mircea Eliade s-a lăsat antrenat – alături de alți intelectuali – în disputa iscată pe marginea *Prefetei* lui Nae Ionescu. A scris în apărarea prietenului său Sebastian două articole lungi în *Vremea*³ și s-a lăsat atacat de presă. Mircea Eliade l-a lăudat pe Sebastian pentru ”actul cel mai curajos, cel mai sincer, cel mai igienic” de a scrie un roman despre antisemitism și de a-l publica cu Prefața, vădit antisemită, a

---

² Nae Ionescu, *Prefață* la Mihail Sebastian, *De două mii de ani. Cum am devenit huligan*, op. cit., p. xxxi.

³ Vezi Mircea Eliade, ”Judaism și antisemitism. Preliminarii la o discuție”, *Vremea*, an VII, nr. 347, 22 iulie 1934. De asemenea, Mircea Eliade, ”Creștinătatea față de iudaism”, *Vremea*, an VII, nr. 349, 5 august 1934.

lui Nae Ionescu. Analizând obiectiv Prefața și romanul, Mircea Eliade este prins oarecum la mijloc; pe de o parte încearcă să scrie fără să-l atace prea mult pe profesorul Nae Ionescu, pe care-l admira sincer; dar pe de altă parte vrea să-l apere și pe prietenul său, care se găsea în acele momente "asediat" din toate părțile. Astfel că Eliade se plânge că Prefața a fost prost înțeleasă și greșit interpretată. Eliade crede că Nae Ionescu scrie din punctul de vedere al filosofiei istoriei, iar acest lucru nu a fost recunoscut de criticii săi.

În disputa centrată pe Prefața lui Nae Ionescu a intrat și Gheorghe Racoveanu. În fapt, articolul acestuia, "O problemă teologică eronat rezolvată"⁴, este un răspuns tranșant la problema ridicată de Mircea Eliade: posibilitatea mântuirii evreilor conform dogmei creștine. Mircea Vulcănescu, bun prieten cu Eliade, a intrat și el în polemică. Intervenția sa în această confruntare s-a materializat prin articolul "O problemă teologică eronat rezolvată? sau: Ce nu a spus dl G. Racoveanu"⁵.

Revenind la implicarea lui Eliade în această dispută, profesorul Mac Linscott Ricketts, biograful american al lui

---

⁴ G. Racoveanu, "O problemă teologică eronat rezolvată? sau Ce nu a înțeles dl. Mircea Eliade", *Credința*, 1934, an II, nr. 29, iulie, p. 3.

⁵ Mircea Vulcănescu, "O problemă teologică eronat rezolvată? sau Ce nu a spus dl. G. Racoveanu", *Credința*, 1934, an II, 2 Septembrie. Retipărit în Mircea Vulcănescu, *Despre Dumnezeuul cotidian. Studii despre religie*, ediție de Marin Diaconu, București, Humanitas, 2004.

Mircea Eliade, este de părere că "El însuși (Eliade) a fost numit "jidān" și "jidānit" în mai multe ocazii [...] pentru că a spus ceva complementar despre evrei și iudaism la Universitate, sau pentru că s-a adresat unui grup de studenți evrei. A fost, de asemenea, denunțat ca "antisemit" și "huligan" pentru că a scris articole cu tentă naționalistă. Termenii "antisemit" și "jidān" sau "filosemit" sunt folosiți atât de liber și atât de nechibzuit încât nu au nici un înțeles. Nae Ionescu, insistă Eliade, a încercat să evite ambele extreme, dar extremiștii nu au fost în stare să-l urmeze"⁶.

Mulți ani mai târziu, după moartea lui Mihail Sebastian și după succesul lui Mircea Eliade ca mare istoric al religiilor, a apărut, la Ierusalim, o revistă⁷ – *Toladot*, Buletinul Institutului Dr. J. Niemirower. Dintre toate materialele primului număr, unul singur e nesemnat: "Dosarul Mircea Eliade". Ce conținea, mai exact, acest "Dosar" și de ce a fost el (și este, încă) atât de important?

"Dosarul" aducea detalii importante despre Mircea Eliade, căruia "acum doi ani" i s-a dedicat, în Statele Unite, "un volum omagial" (*Myths and Symbols – Studies in Honor of Mircea Eliade*). "Pe lângă alte contribuții, culegerea cuprinde

---

⁶ Mac Linscott Ricketts, *Rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade*, București, Criterion Publishing, 2004, vol. 2, cap. 18, p. 24.

⁷ Primul număr *Toladot* apare în 1972 (ianuarie-martie 1972), sub egida Institutului Dr. J. Niemirower, din cadrul Universității Ebraice din Ierusalim.

și un studiu al profesorului de la Universitatea din Ierusalim, Gershom Scholem (*On Sin and Punishment. Some Remarks concerning Biblical and Rabbinical Ethics*). Prezența profesorului de la Universitatea noastră ebraică în corul celor ce-i aduc elogii lui Mircea Eliade este penibilă, ca să folosim un cuvânt mai blând. Colegului dsale de la Chicago nu i se cuvenea un salut venit de la Ierusalim”⁸. Iar explicația vine de îndată: ”Mircea Eliade a făcut parte din Garda de fier, organizație extremistă-antisemită [...] Mircea Eliade a dat crimelor acoperirea sa filosofică. El a fost incontestabil șeful spiritual al generației sale. [...] D. prof. Gershon Scholem nu poate fi scuzat că a ignorat trecutul lui Mircea Eliade. Acum câțiva ani luase inițiativa invitării lui Mircea Eliade pentru a ține conferințe la Universitatea din Ierusalim. Dsa a fost prevenit atunci despre biografia politică a savantului de la Chicago, dar a crezut probabil că ea face parte din greșelile tinereții ce pot fi uitate. [...] E profund regretabil că d. prof. Scholem apare într-un astfel de anturaj.

Spre a împiedica în viitor astfel de întâmplări, deschidem în cele ce urmează "Dosarul Mircea Eliade". Începem cu însemnările de *Jurnal* inedite ale scriitorului Mihail Sebastian, pe vremuri prieten și coleg de redacție al lui Mircea Eliade.”⁹

---

⁸ Cf. Scurta introducere la ”Dosar”, vezi *Toladot*, nr. 1, ianuarie-martie 1972, p. 21.

⁹ Cf. *Toladot*, op. cit., pp. 21-22.

Între timp, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian a fost publicat integral¹⁰. Însă la acea vreme (1972), situația era delicată. *Jurnalul* ajunsese în Franța, via Ierusalim, prin intermediari. Iar fragmentele publicate în *Toladot* au fost selectate doar pentru a-și servi scopul, respectiv a-l pune pe Eliade într-o lumină proastă.

La scurtă vreme după ce *Toladot* a apărut, dr. Theodor Lavi, directorul Institutului Dr. Niemirower, a primit o scrisoare de la fratele lui Mihail Sebastian, Beno. Din aceasta aflăm indignarea și supărarea familiei la apariția rândurilor "intime" ale lui Mihail, dar și "amenințările" către editorii revistei, care au dus, în cele din urmă, la suprimarea numerelor ulterioare ale "Dosarului".

Astfel, pe 10 iunie 1972, Th. Lavi primește o primă scrisoare de la Beno Sebastian, în care acesta din urmă, alături de Clara Hechter (mamă) și Dr. Pierre [Poldi] Hechter (frate) protestau "cu energie împotriva publicării, folosirii *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, ce furnizează în întregime materialul "Dosarului lui Mircea Eliade" fără consultarea, fără autorizarea moștenitorilor legali, încălcând, disprețuind proprietatea literară, nerespectând memoria unui scriitor.

Aprecierea caracterului acestui *Jurnal*, oportunității publicării, citării, folosirii lui – hârtii personale ale unui scriitor, având în cea mai mare parte un caracter strict intim – ne aparține exclusiv nouă,

---

¹⁰ Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*. Ediția I – București, Editura Humanitas, 1996.

moștenitorilor, conform legilor ce ocrotesc proprietatea literară și pe plan moral. Noi am considerat și considerăm răsfoirea, lectura unui asemenea jurnal, chiar de către mama și frații lui Sebastian, drept o cumplită indiscreție, o impietate, chiar, pe care autorul n-ar fi iertat-o nimănui, nici chiar alor săi.

Cele câteva pagini sau notații privind creația literară, probleme de literatură, singurele pe care le-am socotit posibile de comunicat, le-am încredințat în R.P.R. sau aici celor ce au îngrijit ediții Sebastian sau scris studii despre el.

Jurnalul a rămas și este mereu sub cheie, departe de orice ochi indiscret sau nu, și n-a fost răsfoit, citit de absolut nimeni, nici de organele securității reperiste care ar fi putut să și-l ”procure” fără dificultate.

Ce s-a întâmplat cu *Jurnalul* lui Sebastian în cele câteva luni¹¹, aproape un an, ce s-au scurs din momentul încredințării

---

¹¹ Asupra acestei chestiuni ne lămurește o altă scrisoare primită de Theodor Lavi în octombrie 1961, de la Mișu Hofman. Din aceasta aflăm că ”Înainte de a pleca din București am vorbit de câteva ori cu Simon Păstorescu [Simon Schafferman]. Îți va trimite prin Legația Israelului un document de preț, un caiet cu note personale ale lui Iosif Hechter (Mihail Sebastian). Te roagă insistent să nu vorbești nimănui despre acest caiet, să nu-l arăți nimănui până la sosirea lui (a lui Păstorescu) în Israel, căci ar putea să aibă neplăceri. Acolo este foarte ușor să fii închis fără de niciun motiv, dar mai ales când există pretexte. Caietul l-a primit de la fratele mai mic al lui Sebastian, Beno, înainte de imigrarea acestuia la Paris.” Vezi *Theodor Lavi în corespondență*. Volum coordonat de Mihaela Gligor și Miriam Caloianu, Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 267-269. Toate materialele reunite în acest volum fac

lui de subsemnatul Ambasadei Israelului din București – în 1961 – în preajma părăsirii R.P.R.-ului și până la primirea lui aici, la Paris, trimis din Israel, nu e greu de închipuit de vreme ce conducerea Institutului Niemirower și a buletinului său *Toladot* dispune de el cum vrea, cum înțelege.

Pentru a împiedica repetarea pe viitor a folosirii *Jurnalului* lui M. Sebastian (în buletin anunțați publicarea altor fragmente inedite din jurnalul său) vă somăm ca în primul număr al buletinului *Toladot*, să faceți cunoscut cititorilor dvs, iar nouă prin scrisoare:

- persoanele sau sursa dvs. de aprovizionare cu copii sau fotocopii ale jurnalului
- recunoașterea folosirii fără autorizarea moștenitorilor legali, a căror existență și adresă nu vă era necunoscută.

În cazul în care nu veți da curs somației noastre, vom fi obligați pe calea justiției să obținem satisfacerea cererii noastre de mai sus, pentru apărarea proprietății literare încălcată de d-voastră și Institutul pe care-l conduceți.

Pentru moștenitorii legali ai lui Mihail Sebastian, B. A. Sebastian”¹².

---

parte din *Fondul 147, Theodor Lavi Löwenstein*, aflat în custodia Hebrew University of Jerusalem, Centre for Research on Romanian Jewry.

¹² Vezi scrisoarea din 10 iunie 1972 a lui B.A. Sebastian către Th. Lavi în *Theodor Lavi în corespondență*. op. cit., pp. 375-377. Alte scrisori ale fraților lui Mihail Sebastian, pe aceeași temă, în volumul de față, pp. 97-190.

Răspunsul lui Lavi nu s-a păstrat, din păcate, în Arhiva Centrului pentru studierea evreilor din România de la Universitatea ebraică din Ierusalim, însă o nouă scrisoare de la Beno Sebastian lămurește felul în care s-a rezolvat situația: ”Scrisoarea, răspunsul d-voastră, îmi întărește convingerea că după povestea *Toladot*, pozițiile noastre nu sunt și nu pot fi conciliabile și că situarea noastră pe un plan strict juridic, legal – apărând și făcând respectată proprietatea literară a defunctului scriitor Mihail Sebastian – este singura îndreptățită. [...] Dreptul la proprietate asupra operei lui M. Sebastian ne aparține exclusiv nouă, moștenitorilor lui legali (succesiunea a fost deschisă atât în R.P.R., cât și în Franța). Noi singuri avem responsabilitatea morală și dreptul de apreciere de a decide în ceea ce privește folosirea, publicarea, mai ales când e vorba de manuscrise nepublicate și cu atât mai ales când e vorba de un jurnal cu caracter intim, personal.

D-voastră, *Toladot*, ca și oricare altă persoană sau publicație în Israel sau în Occident, adică acolo unde nu decide nici Securitatea, nici Partidul, unde proprietatea literară este apărată, garantată, nu este dispensat, ci dimpotrivă obligat să ne ceară nouă autorizația pentru a folosi sau publica fragmente dintr-un manuscris nepublicat, dintr-un jurnal. Cine n-o face încalcă legea, ne creiază un prejudiciu moral și material și în acest caz

legea ne dă dreptul să utilizăm calea justiției pentru a face respectate drepturile noastre”¹³.

În ciuda acestor probleme, fragmentele apărute în *Toladot* le-au fost de folos acelor interesați de viața și opera lui Mircea Eliade și a relațiilor acestuia cu evreii în perioada interbelică, pe când se afla la București și predă la Universitate. Unul dintre cei mai importanți cercetători ai operei lui Eliade, prof. american Mac Linscott Ricketts, a intrat, în anii '80, în dialog epistolar cu Theodor Lavi. Într-una din scrisorile trimise corespondentului său american, Th. Lavi scrie: ”*Jurnalul* lui Mihai Sebastian se află într-adevăr la Paris, la fratele defunctului scriitor, Beno Sebastian. Nu cred să obțineți posibilitatea de a-l cerceta – și pe drept cuvânt. E un jurnal foarte intim (legături cu femei). L-am avut în mână la noi în țară, căci pe aici a fost transportat în Franța. Ceea ce a apărut în *Toladot* e singurul fragment în care e vorba de Mircea Eliade. De aceea am parcurs jurnalul, căci mi-a fost semnalat acest pasagiu”¹⁴.

Cât despre lipsa unui al doilea articol (anunțat, de altfel, în primul număr al revistei *Toladot*), aflăm detalii tot dintr-o scrisoare a lui Lavi către Ricketts: ”În ce privește întrebarea dv. de ce n-am publicat al doilea articol din Dosarul M.E. – e poate

---

¹³ Vezi scrisoarea din 13 iulie 1972 a lui B.A. Sebastian către Th. Lavi în *Theodor Lavi în corespondență*. op. cit., pp. 378-382.

¹⁴ Vezi scrisoarea din 18 octombrie 1981 a lui Th. Lavi către Mac L. Ricketts în *Theodor Lavi în corespondență*. op. cit., pp. 329-330.

un secret, dar am să vi-l divulg. Prof. G. Shalom [*sic!* G. Scholem], care a murit acum o lună, acest mare și respectat savant – despre care deasemeni e vorba în articolul Dosarul M.E. – m-a invitat și mi-a spus că i-a trimis lui M.E., care-i este prieten, textul din *Toladot* și așteaptă răspuns. Într-adevăr, când a primit scrisoarea m-a chemat din nou. Era o epistolă în franceză (?), din care mi-a citit numai fragmente, dar mi-a rezumat restul. M.E. ar fi susținut că deși legionar (sau aproape de legionari?) nu era antisemit. Părerea mea era că ar fi fost un caz cu totul excepțional, căci doctrina legionară avea drept coordonate principale judeo-fobia viscerală. Chiar dacă i s-ar fi admis excepția lui M.E. – din cauza incontestabilului prestigiu intelectual, chiar numai simpatia sa pentru Legiune ar fi fost interpretată ca adeziunea totală la Garda de Fier, deci inclusiv antisemitismul ei feroce.

Cereți lui M.E. să vă arate copia scrisorii trimise prof. G. Shalom [*sic!* G. Scholem]. Eu n-am vrut să-l supăr pe veneratul G. Sc. – dar mai presus de toate documentul de care v-am vorbit s-a pierdut. De aceea n-am mai publicat al doilea volum”¹⁵.

Multe dintre aceste chestiuni s-au lămurit de-a lungul vremii, iar altele noi au ieșit la iveală. Cu toate acestea, *Toladot* și ”Dosarul Mircea Eliade” au jucat un rol deosebit de important în biografia lui Eliade. Anul 1972 a însemnat începutul unei lungi perioade de acuze și defăimare a istoricului religiilor.

---

¹⁵ Vezi scrisoarea din 4 aprilie 1982 a lui Th. Lavi către Mac L. Ricketts în *Theodor Lavi în corespondență*. op. cit., pp. 346-347.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Sumarul primului număr al revistei *Toladot*
”Dosarul Mircea Eliade” este singurul material nesemnăt.

TOLADOT		Nr. 1
		IANUARIE-MARTIE 1972
BULETINUL INSTITUTULUI Dr. J. NIEMIROWER		
SUMAR		
— Cuvinte de prezentare	Dr. Th. Lavi	2
— Începutul mișcării antisemite în România după primul război mondial. (Articol inedit)	T. Teodorescu-Braniște	4
— Diplomația engleză și evreii din România în preajma celui de al doilea război mondial	Prof. B. Vago	7
— Fascismul italian și Garda de fier	T. Armon	13
— N. Iorga și evreii	Dr. Ana Colombo	16
— O mențiune unică despre evreii în Cronica lui Ion Neculce	Dr. Mitu Grosu	20
— Dosarul Mircea Eliade		21
— Considerațiuni în legătură cu activitatea de documentare în problemele istoriei evreilor din România	Em. Aczel	28
Evocări		
— Nissim Em. Derera	S. Schafferman	32
— Dascăli evrei la Botoșani	Ady Carmi	35
— Profesorul Maximilian Popper	Dr. Marcel Finkelstein și Dr. Josef Fux	37
— Anecdota ca document istoric. Din vorbele de duh ale lui St. Antim		39
— Spicuri din cronică vremurilor		41
— Documente		45
— Extrae din presă		46
— Recenzii de dr. Th. Lavi, M. Rudich, S. Schafferman		47
— Repertor bibliografic		57
Pretul abonamentului : în țară 30 lire; în străinătate, 25 dolari		
Membrii cotizanți ai Institutului Dr. Niemirower primesc revista gratuit.		

În cele ce urmează reproducem o parte din *Jurnalul* lui Theodor Lavi, mai exact acele pagini care au legătură cu subiectul ”Mircea Eliade și Dosarul *Tolador*”.

Theodor Lavi, *Însemnări de jurnal*¹

20.7.72

Alaltăieri seara la profesorul Gershom Scholem. După apariția "Dosarului Mircea Eliade" în *Toladot*, am primit o scrisoare de la prof. Sch., în care mă anunță că i-a trimis lui M.E. o fotocopie și așteaptă răspuns. Introducerea mea la "dosarul M.E." nu l-a convins. "Sunt speculații!" *Jurnalul* lui Sebastian este afectiv. La începutul săptămânii, a doua scrisoare de la G. Sch. A primit răspunsul de la M. El. și-mi propune să ne întâlnim ca să-mi citească ce scrie colegul său de la Chicago.

M-am pus în legătură telefonică și am fixat întâlnirea la el acasă, la ora 6 seara. M-a privit distant și rece. Am început eu, spunându-i că nu l-am atacat pe el, cum îmi scrie, ci mi-am exprimat regretul pentru participarea sa la volumul omagial pentru M. El. "Sunt obișnuit cu atacuri" – a replicat el distant.

---

¹ Fragmentele redată aici fac parte din *Fondul 147, Theodor Lavi Löwenstein*, aflat în custodia Centrului pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică, Ierusalim. În timpul prelucrării arhivei personale a lui Lavi am găsit ascunse, într-un dosar prăfuit, 140 de pagini de agendă, scrise de mână în format coloană verticală, având ca pagină ca titlu: *Însemnări de jurnal: Cronică documentară, nu jurnal personal, deși pe alocuri subiectiv*. Am recunoscut scrisul imposibil al lui Theodor Lavi care își notase începând cu data de 1 martie 1972 cele mai interesante știri, întâlniri, întâlniri legate de activitatea lui la Universitatea Ebraică. Din păcate, *Jurnalul* se încheie abrupt la data 10 iunie 1980.

Ceea ce vrea este să pună lucrurile la punct, în apărarea lui Eliade, pe care-l crede un om de cuvânt, sincer, etc. Pe masă avea scrisoarea voluminoasă a lui Eliade, în franceză. Nu mi-a dat-o s-o citesc, ci mi-a citit el, fragmente. Am căutat în cursul discuției să dezgheț atmosfera, recunoscând că poate atitudinea mea este dominată de afect, dar aș vrea să mă înțeleagă, să-și aducă aminte de cum a reacționat el în cazuri similare. A fost puntea pe care am aruncat-o peste prăpastia de gheață. Ne-am întâlnit pe la mijlocul ei și cred că numai astfel am obținut să-mi citească încă și încă din scrisoarea lui Eliade].

Profesorul de la Chicago se leagă întâi de erori de fapt – unele reale, altele escamotări ale sale. Întâi, el nu a fost niciodată la Madrid, ca atașat cultural, ci a trecut de la Londra la Lisabona. Eu am preluat în introducerea mea la ”dosar” cele scrise de Sebastian în jurnalul său, unde relatează ceea ce i-a comunicat Rosetti (numirea lui Seb. la Madrid). Fragmentul de articol antisemit, citat de Sebastian din *Buna Vestire*, i se pare lui Eliade că de fapt e un interviu acordat gazetei și falsificat acolo. I-am povestit prof. Sch. că stratagema a mai fost folosită acum câteva luni de El., după ce a dat un interviu, apărut în două numere consecutive din *Contemporanul* de la București. Sub presiunea cercurilor legionare din exil, El. a apărut la *Free Europe*, susținând că interviul i-a fost falsificat. Eliade susține că nu a scris nimic în sprijinul ideologiei legionare. E adevărat că a fost de dreapta și naționalist.

”Noi doi – ca sioniști – comentează prof. Sch. – putem să-l înțelegem că a fost naționalist”. I-am replicat lui Sch. că în România ”dreapta” în politică și naționalismul erau sinonime cu antisemitismul. ”E o altă vreme acolo, în Balcani. Eliade a mers și el cu curentul, din oportunism, ca atâția alții”. Dar el a fost cap de serie, geniul generației sale și exemplul său a fost model și pentru alții? Sch. pare să se lumineze. ”E cazul lui N. Iorga și atitudinile sale când în favoarea evreilor, când contra lor”, adaugă el.

Apoi îmi citește încă un fragment. El arată că a fost în lagăr de concentrare cu legionarii și e singurul căruia i s-a dat drumul. Dintre ceilalți care au fost în lagăr, mulți au fost omorâți. I-am explicat prof. Sch. că i s-a dat drumul pentru că a făcut un act de submisiune, dar nu a fost singurul.

Eliade îi mai scrie lui Sch. că ține un jurnal care va fi publicat după moartea sa și în care va apare așa cum îl vede prof. Sch. și nu cum apare în atacurile îndreptate împotriva sa de comuniști.

Apoi povestește că în Martie 1940 a fost lângă corpul neînsuflețit al profesorului Nae Ionescu, împreună cu Mihai Sebastian și ambii au plâns. Cu toate astea, când a apărut cartea lui Sebastian, *De două mii de ani*, el *Eliade, a scris două articole în Vremea*, în care se distanțează de prefața lui Nae Ionescu. Și Seb. a avut chiar cuvinte de prietenie față de el. (Bosey, căruia i-am povestit totul, îmi spune că-și aduce aminte de articolele lui El., dar el s-a distanțat nu din opoziție, ci pentru

că nu era de acord cu argumentația teologică, prea slabă, a lui Nae Ionescu).

Ar trebui să găsim undeva în Europa colecția din *Vremea*, să fotocopiem articolele lui Eliade.

Prof. Scholem nu înțelege de ce nu se pot obține din Rom.[ânia] fotocopiile. I-am explicat situația din biblioteci în Rom., despre așa zisul ”fond secret” – care acum se cheamă ”fond special” și la care accesul e absolut interzis. Într-o atmosferă destinsă, Sch. îmi povestește că a fost acum câțiva ani ca delegat al ”Academiei ebraice” la o aniversare a Acad.[emiei] Rom.[âne]. A vizitat și colecțiile lui Rosen, arhiva și biblioteca. L-a durut inima când a văzut acolo colecții de ziare evreiești, de broșuri rare, documente din cele strânse de Iosif Kaufman.

Totul este necatalogat. L-a întrebat pe Rosen de ce nu caută să trimită materialul în Israel. Șef-rabinul i-a spus că în camera de alături șade un agent. Impresia lui Sch. despre Rosen: ”e un om cu două fețe. Îi servește pe români și vrea să se facă apreciat și în Israel”. I-am replicat: ”Ne-a făcut incontestabile servicii. Rom. e totuși singura țară comunistă în care apare un supliment ebraic într-o gazetă. Avem dreptul să-l punem în pericol?”

Omul de știință, care e Sch., vorbea cu durere de materialele care se vor pierde acolo. ”Într-o zi vor veni comuniștii, o să confişte totul”.

Am căutat să-l liniștesc, explicându-i că am trimis peste o sută de volume de publicații evreiești (50 vol. *Egalitatea*, vreo 30 *Curierul israelit*, vreo 7 *Fraternitatea*, vreo 20 *Renașterea*).

I-am povestit apoi despre primul bibliotecar al colecției lui Rosen, dr. Emil Dorian, vechi comunist dar și bun evreu. Dorian a venit la mine, indignat de comisiile de muncitori analfabeți, care vin mereu să epureze biblioteca și scot tot ce este evreiesc. Dorian a început atunci să-mi predea din scrisorile lui Elias Schwarzfeld către fratele său, excerptele pe care Schw. le scotea pentru lucrările sale, etc. Eu fiind atunci bibliotecarul Legației noastre la Buc. le-am transferat la Ierusalim. Manuscrisele se află la secția de manuscrise a Bibliotecii Naționale.

Discuția cu Sch. a durat peste două ore. Am încheiat spunându-i prof. Scholem că sunt dispus să public în *Toladot* răspunsul său, sau un răspuns al lui Eliade în care să se distanțeze de trecutul său, să facă "al het"². I-am comunicat lui Sch. textul scrisorii drului Poldi Hechter, fratele lui Sebastian, în care povestește despre două întâlniri cu M. El. În 1941 a venit să-l caute și i-a exprimat satisfacția că Germania a cucerit Franța și că o va civiliza, o va învăța morală, etc. În 1946, M. El. a venit din nou la el și a avut o singură observație: "Să uităm ce a fost". Dr. Hechter își exprimă indignarea că omul nu a găsit de cuviință să spuie o vorbă de regret pentru atitudinea pro-nazistă de atunci.

---

² "al het" (ebr.), "Pentru păcatul". Rugăciune care face parte din rânduiala mărturisirii păcatelor. Se rostește, odată cu alte rugăciuni, în ziua de Yom Kippur. La începutul fiecărei fraze, credincioșii se bat cu pumnul în piept, semn de regret și pocăință pentru păcatele făptuite.

Poate că am izbutit să-i clintesc ceva din părerea lui Sch. despre caracterul lui El.

Interesant că Păst. [Simon Schafferman] a avut o discuție la Tel Aviv cu Rudich, care a fost de părere că ar trebui să ni-l apropiem pe M. Eliade.

Probabil, după ce-și va face ”al het”!

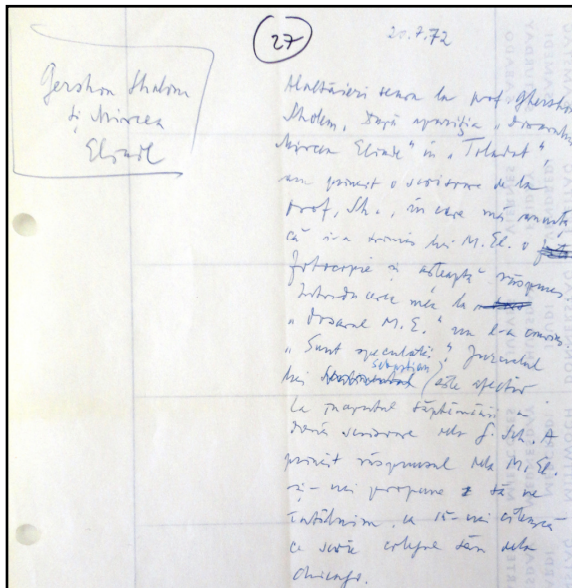
Aștept ca Vago³, care pleacă la Londra, să ne aducă documentele despre Eliade, pe care le-a găsit în arhiva lui

---

³ Bela Vago va aduce de la Londra copia documentului Foreign Office, no. 371/28953, datat 26 martie 1941, în care este descris incidentul petrecut la Londra cu Mircea Eliade: ”... Mr. Churchill presumed that the person referred to in the second and third sentences of the telegram from Bucharest was Mr. Mircea Eliade. In a telegram dated the 13th February, Sir R. Hoare was instructed to explain to the Romanian Government the circumstances in which Mr. Eliade was searched, but in view of the present attitude of the Romanian Government it seems possible that this telegram never reached its destination. The facts are as follows: Mr. Eliade was not, as has been claimed, cultural attaché to the Romanian Legation in London and had no diplomatic status, a request by the Romanian Charge d'Affaires to have him placed on the Diplomatic List having twice been refused. On being questioned at the airport, Mr. Eliade first claimed that he was Press Attache, but subsequently admitted that this was not so. A place was reserved for him on the air plane to Lisbon at the urgent request of the Romanian Government, but not prior notification was received that he was to carry a diplomatic bag. An examination of his courier's passport and of his ordinary passport showed that the Legation had not complied with the regulations regarding temporary couriers, with which all Missions in London are fully acquainted. The Security Control Officer accordingly invited him to obtain his Legation's confirmation of his bona fides. Mr. Eliade refused to return to London for this purpose, but stated that he would burn his bag. The Security

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Foreign Office, care a cerut într-un moment dat ca El. să fie expulzat din Anglia, ca pro-nazist, care-i denunță pe cei din legația rom. de la Londra guvernului român, dacă nu sunt adepți ai regimului antonescian.

Control Officer refused to allow this, and Mr. Eliade then handed in the bag for return to the Romanian Legation, and it was accordingly returned to them. It will be clear from above that the diplomatic bag was not taken away from Mr. Eliade and that the incident was due entirely to his not possessing diplomatic status and to the failure of the Legation to obey the regulations regarding temporary couriers...". (Copia documentului se află în arhiva Centrului pentru Studierea istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică, dosar nr. 70/10: Mircea Eliade).

CAPITOLUL 4

Personalități

Acest capitol, dedicat unor personalități ce și-au lăsat amprenta asupra istoriei contemporane a României, debutează cu câteva scrisori inedite care, prin informațiile lor, aduc detalii importante cu privire la unele evenimente petrecute în anii celui de-al doilea război mondial și imediat după.

Astfel, schimbul de scrisori dintre H. Heller (M. Rudich) și C. Vișoianu oferă, în lumea liberă, primele știri despre situația precară a marelui ziarist democrat Tudor Teodorescu-Braniște (1899-1969) sau detalii despre unii dintre liderii țărăniști și liberali importanți, aflați în 1959 în închisorile comuniste. Importante informații despre rezistența românească împotriva regimului Antonescu ne sunt oferite de scrisoarea lui Constantin Văllimărescu.

1. Corespondență

C. Vișoianu către H. Heller, 15 septembrie 1959

H. Heller către C. Vișoianu, 1 noiembrie 1959

Alex. Hurtig către Theodor Lavi, 10 noiembrie 1967

C.Văllimărescu către Theodor Lavi, 5 decembrie 1967

1

C. Vișoianu către H. Heller¹

15 Septembrie 1959

Stimate Domnule Heller,

Mulțumesc foarte mult pentru scrisoarea Dvs. din 27 August. M-ar bucura și m-ar interesa foarte mult să am orișice vești din partea prietenului meu Braniște. Știți, desigur, câtă stimă și câtă afecțiune am pentru el și ce preț mare pun pe veștile ce vin de la el. V-aș ruga foarte mult să spuneți prietenului² Dvs. că-mi poate scrie pe adresa mea de la Washington (2905 – 28th Street, N.W. Washington, D.C. – USA).

Se înțelege de la sine că voi păstra cea mai mare discreție asupra corespondenței noastre fiindcă m-ar dura inima dacă am pricinui vreo neplăcere prietenului nostru.

Vă mulțumesc foarte mult și vă rog să primiți încredințarea sentimentelor mele cele mai bune.

C. Vișoianu

---

¹ H. Heller este pseudonimul pe care și l-a luat Mayer (Mircea) Rudich. De abia sosit în Israel (1959) a semnat, din precauție, aceste scrisori cu numele socrului său.

² De fapt nu era niciun prieten. M. Rudich a fost cel care i-a dat aceste știri lui Vișoianu despre Teodor Teodorescu-Braniște, cei doi fiind prieteni foarte buni.

2

H. Heller către C. Vișoianu

Tel Aviv, 1 noiembrie 1959

Mult stimate domnule Vișoianu,

Vă cer iertare pentru marea întârziere cu care răspund scrisorii dvs. Prietenul meu a lipsit, însă, din Tel Aviv, fiind intern într-o școală, pentru a învăța limba ebraică, apoi, venind aici, a fost preocupat și a avut o serie de alergături, pentru a-și găsi o ocupație. Greutățile, inerente începutului, nu sunt încă toate depășite.

Prietenul meu vă roagă să-l iertați dacă – deși i-ați dat atât de serioase asigurări – insist, totuși, asupra totalei discreții, fiindcă cea mai mică greșeală, cu deosebire astăzi, poate pune în primejdie viața acelui extraordinar om care este Teodorescu-Braniște. D. Braniște locuiește în str. Oteteleşeanu, no. 3. Două cămăruțe dintr-un apartament pe care-l împarte cu alți colocatari. Două cămăruțe mizere, la etajul III, într-o clădire destul de înaltă, dar fără lift Pentru sănătatea șubrezită a soților Teodorescu este un lucru – ca să nu spunem mai mult – destul de neplăcut. Sănătatea dlui Braniște lasă mult de dorit. După operația suferită acum câțiva ani, a intervenit o ușoară ameliorare, dar e departe de a fi măcar satisfăcătoare. După câte știm, trăiește dintr-o mică pensie și din măruntele ajutoare ale unor prieteni. Când și când, un pachet, de aici.

Mult încă înainte de plecarea prietenului meu, d. Braniște i-a spus – i-a atras atenția – că numele dvs. figura încă în vechea carte de telefon, înlocuită abia vara trecută. Sora dvs. este bine.

Înainte de plecarea amicului meu, d. Braniște l-a rugat să vă scrie - spre a vă spune, chiar dacă și pe alte căi aveți cunoștiință, că situația este gravă. Nu se știe nimic de Mihalache. S-a vorbit, într-o vreme, că ar fi pe la R. Sărat. Nimeni, însă, nu știe nimic precis. Nici dacă mai este în viață. Dna Mihalache a fost luată de acasă - și se pare că are domiciliu obligatoriu - unde nu se știa, cel puțin atunci. O serie de foști șefi de organizații național-țărăniști fuseseră rearestați. Despre procesul Benteoiu-Aznavoian³ ați aflat, desigur, între timp. Tătaranu s-a sinucis, după câte se spune, în închisoarea de la Sighet. Despre Ilie Lazăr nu se mai știa nimic⁴. După ce a stat în închisoare 9 ani, în loc de 6, la cât fusese condamnat, Carandino a fost judecat din nou, dându-i-se domiciliu obligatoriu.

Unul câte unul, o serie de foști conducători politici sau publiciști, eliberați din închisoare sau dintre cei care n-au fost închiși, nu mai pot rezista și încep să colaboreze, sub o formă sau alta, cu regimul. Anii trec. Se ridică un tineret care nu cunoaște trecutul, care nu cunoaște oamenii politici, care începe

---

³ Aurelian Benteoiu și Hurmuz Aznavorian au făcut parte din lotul de foști liberali judecați în iulie-august 1958.

⁴ Liderul țărănist Ilie Lazăr va fi eliberat din închisorile comuniste abia în 1964, după 17 ani petrecuți în închisorile de la Sighet, Râmnicu Sărat și coloniile de muncă de la Culmea și Periprava.

să creadă că este adevărat ceea ce i se servește. Asta nu înseamnă că poporul a uitat pe vechii conducători, dar speranțele într-o îndreptare a situației, într-o schimbare, sunt din ce în ce mai slabe. Oamenii încep să nu mai spere, să nu mai creadă, să nu mai aibe reazim moral.

Acolo, în țară, nu se poate face nimic. Este inutil să se pretindă celor de acolo să facă ceva. E ca și cum ai cere unui om legat cobză, să spargă un zid. Totul depinde de ceea ce se poate face și obține de afară. Slabele nădejdi ale oamenilor din țară acestea sunt... La plecare, d. Braniște a spus amicului meu să vă gândiți și la posibilitatea de a salva barem câțiva oameni. Câțiva care mult nu mai pot trăi astfel. Bineînțeles, v-a rugat să vă gândiți la el și la soția sa. A fost pentru prima oară când a vorbit astfel. Când a cerut să se facă ceva pentru a putea pleca. Acest lucru spune foarte mult.

Și acum încă ceva, asupra căruia vă rugăm să păstrați aceeași discreție. Amicul meu l-a văzut în ultimii ani pe Camil Demetrescu, dacă nu mă înșel unul din foștii dvs. colaboratori. Ultima dată l-a văzut în 1954. Era bine și cu un moral destul de bun. I-a vorbit mult despre dvs. Vă păstrează o amintire dintre cele mai bune, e plin de dragoste și admirație față de dvs.

Nu știu dacă am izbutit, din cele relatate de amicul meu, să redau totul, înțelegând tot ceea ce v-ar putea interesa. Dar de la plecarea sa din țară au trecut 9 luni de zile, plecarea a avut loc în grabă, într-un iureș de alergături pentru îndeplinirea formalităților și în condiții în care e lesne ca un om să uite multe

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

(eventual) din ce ar fi avut de spus. Apoi strădaniile pentru aflarea unui rost, aici.

Sunt încredințat că această scrisoare va rămâne numai pentru dvs. și nu vom cauza nimănui neplăceri – *care pot fi foarte grave* – și, în primul rând dlui Braniște, astăzi suferind, dar același om minunat, curat, extraordinar, într-adevăr, pe care-l știți. Și un amic al dvs. cum nu știu dacă sunt mulți.

Vă rog, stimate domnule Vișoianu, să primiți expresia deosebitelor mele sentimente.

H. Heller

Rehov 4, no. 107

Ghivat Alia – Tel Aviv

3

Alex. Hurtig⁵ către Theodor Lavi

Paris, 10 Noiembrie 1967

Dlui

Dr. Th. Lavi

Har Hazikaron, Ierusalim

Dragă prietene, un telefon dat azi dimineată de G. Stroe⁶ îmi amintește că îți sunt dator un răspuns. Scrisoarea d-tale din 13 august am primit-o la întoarcerea din vacanță și ți-am răspuns, cu întârziere, cam pe la jumătatea lunii septembrie. Văd cu surprindere că mai există "scrisoarea pierdută". Și cu mare părere de rău, căci îți aminteam și eu vremurile de odinioară și, fiindcă mă întrebai dacă îmi mai aduc aminte de anii de la *Renașterea*, îți spuneam că îți citesc regulat articolele din *Viața Noastră*.

---

⁵ Alexander Hurtig, născut la Piatra Neamț în 1897. Licențiat în drept la Iași intră în ziaristică din anul 1918. În perioada interbelică este redactor la ziarul *Argus* (București) și președinte al agenției naționale de știri Rador.

⁶ George Stroe, născut în 1904 la București. Studii economice la București și Liege. Redactor la ziarele *Argus* (din 1921) și *Ultima oră*. Președinte al Lojii Bnei Brith "Lumina" din București, secretar General al ORT, vice președinte al HIAS în România, membru în Comitetul Executiv al Uniunii Evreilor Români. A reprezentat România la Camera Internațională de Comerț (de la Paris) și a fost consilier economic la Ministerul de Externe Român.

Îți voi repeta deci datele pe care ai dorit să le cunoști. Am sosit la Buenos Aires în mai 1942⁷. Am găsit sosind pe un vechi prieten, Const. Văllimărescu, care, nevoind să fie ambasadorul regimului Antonescu, își dăduse demisia⁸, în semn de protest, la fel cu V.V. Tilea, care era ambasador la Londra. Văllimărescu crease un comitet "Pentru România liberă și democrată", care a editat un buletin lunar, în limba spaniolă, al cărui prim redactor, redactor, secretar de redacție, etc. etc. eram eu.

Chaim Reischer făcea parte din acest comitet și fiind un negustor înstărit a contribuit la existența materială a mișcării. Acțiunea în favoarea evreilor din România, pe cât știu eu, a fost dusă numai prin acest buletin în cadrul relațiilor lui Const. Văllimărescu, capitolul evreiesc fiind considerat ca făcând parte din "România liberă și democrată" de după victorie.

Drul Hellman⁹, care s-a prezentat în audiență la Cutzarida, ambasadorul României numit după retragerea lui Văllimărescu,

---

⁷ Alexandru Hurtig împreună cu familia sa, soția și cei doi copii au ajuns la 19 mai 1942 la Buenos Aires cu vasul de pasageri Cabo de Hornos, de la Bilbao. Au fost însoțiți de fratele său și el ziarist – Jean Hurtig – împreună cu soția și fiul.

⁸ Constantin Văllimărescu a fost ambasador în Argentina între februarie 1939 - 15 octombrie 1940. Legația română de la Buenos Aires a rămas fără șef de misiune din 1 aprilie 1941.

⁹ Jacob Hellman, lider sionist din Lituania, fost deputat în Parlamentul de la Riga, fondator și redactor al ziarului evreiesc *Frimorgen* (Riga). În 1934 părăsește Lituania și se stabilește în Polonia unde va fi reprezentantul

era delegatul pentru Argentina al Congresului mondial evreiesc. De aceea, audiența la care te referi, ar fi avut loc cu ocazia vizitei lui Nachum Goldman, anterioară sosirii mele.

Reischer, cu care am avut bune legături de prietenie și multe conversații de ordin politic era un om simplu, dar se considera un om politic fiindcă fusese în Moldova activ în cadrul unei secții a Uniunii Evreilor Români, nu mi-a vorbit niciodată de un demers la Cutzarida și mă gândesc că discreția lui era datorată faptului că nu ar fi vrut să se știe că întreține relații cu Cutzarida, agentul lui Antonescu. În treacăt, țin să subliniez că acest diplomat era un om foarte cumsecade și, cred, capabil, de o acțiune umanitară. În atmosfera de atunci, însă, un contact cu el ar fi fost considerat în cercurile aliate din America de sud ca ... un "act de înaltă trădare".

Dar, Reischer a murit acum doi ani, drul Hellman de asemenea, Cutzarida la fel. Văllimărescu trăiește la Buenos Aires, adresa lui este: Calle Bustamante 1865. Dacă îi scrii, te poți referi la mine, este deosebit de amabil și îți va da tot concursul posibil.

Dar cel care mai mult ca oricine te poate lămuri este Nachum Goldman, mi se pare, întrucât el fusese interlocutorul lui Cutzarida și cel care îi solicitase intervenția.

Congresului Mondial Evreiesc timp de cinci ani, până în 1939 când emigrează în Argentina. Moare la Buenos Aires în 1950.

Regret că lămuririle mele nu te vor lumina prea mult. Îți mulțumesc pentru buna amintire pe care mi-o păstrezi și te rog să crezi că este în totul reciprocă.

Cu drag,

Alex. Hurtig

4

C.Văllimărescu către Theodor Lavi

Buenos Aires, 5.12.1967

Prea stimate Domnule Lavi,

Am primit scrisoarea Dvs. din 16 nov. 1967 și vă rog să mă scuzați că îi răspund cu atâta întârziere. Motive de sănătate și preocupări de ordin material m-au absorbit mult în timpul din urmă și m-au împiedicat să vă dau răspunsul prompt cuvenit.

Am putut reconstitui o colecție completă a buletinului, în limba spaniolă, pe care l-am publicat în colaborare cu bunul meu prieten Alexandru Hurtig, din iunie 1943 și până în ianuarie 1945. Vă trimit această colecție împreună cu una necompletă, în limba română, aceasta din urmă publicată anterior, cu începere de la 1 februarie 1942, cu mijloace mai modeste și destinate românilor din Argentina. Buletinul imprimat, în spaniolă, era trimis Ambasadelor, autorităților, cercurilor intelectuale, organizațiilor politice etc. din Argentina și din celelalte

Republici sud-americeane precum și redacțiilor de ziare mai importante și personalităților mai de seamă.

Mișcarea ce am inițiat și dirijat din 1942 până în 1945 era condusă de un Comitet de 8 membri sub Președinția mea. Dintre aceștia 3 erau evrei și anume Dnii. Chaim Rescher, Ion Voinea și Adolfo Slesinger.

După cum veți constata din examinarea colecțiilor în chestiune pe care le trimit aparte, ca imprimate și pe care deci le veți primi ceva mai târziu prin poșta obișnuită, recomandat, scopul ce-l urmăream era să informăm opinia latino-americană, pe Aliați și opinia publică mondială că poporul român nu aprobă nici politica urmată de Guvernul dictatorial al Mareșalului Antonescu și nici nu împărtășește ideologia nazistă. Că acest popor nu-și poate exprima, din cauza dictaturii și prezenței trupelor germane în România, adevăratele lui sentimente democratice, opuse oricărei tiranii, oricărei persecuții rasiale sau religioase și că acest popor nu poate fi făcut răspunzător de politica și acțiunile unui Guvern care nu reprezintă voința și sentimentele lui adevărate. Mișcarea noastră, a românilor liberi din America de Sud, care erau în măsură, spre deosebire de frații lor din țară, să-și manifeste gândul și simțirile, trebuia să prepare – în limita mijloacelor ei – o atmosferă favorabilă țării noastre după Victoria Aliaților. Poporul nostru nu trebuia făcut răspunzător de actele Guvernului Antonescu.

În vederea atingerii acestui scop, am utilizat, de asemenea, legăturile strânse ce le aveam cu colegii mei din Corpul

diplomatic și cu cercurile argentinienne și străine aliate sau pro-aliate.

Nu am pierdut nici un prilej de a exprima fie prin Buletin, fie verbal sau prin corespondență, adevărata imagine a poporului român, anti-nazist și democrat. Am căutat să fac să se înțeleagă că el nu este antisemit, că marile partide politice și cercurile conducătoare românești nu sunt antisemite, că în România se recunoaște în toate sectoarele politice, sociale, economice, intelectuale de către marea majoritate a componenților lor, rolul de seamă pe care evreii l-au jucat și îl joacă în dezvoltarea și progresul țării.

Veți vedea din răsfoirea Buletinului *Mișcării pentru o Românie liberă și democratică* că ceea ce am făcut în Argentina prin publicația mea este să duc o campanie anti-nazistă, de combatere a odioasei ideologii naziste și de expunere a autenticei fizionomii a poporului român. Veți găsi de asemenea în Buletin înfierarea acțiunii criminale și nefaste a Gărzii de fier, combaterea absurdei teorii a "raselor superioare" și susținerea principiilor în baza cărora trebuie să se facă dreptate evreilor principalele victime ale nebuniei naziste.

Nu am dus deci propriu zis "o campanie în favoarea evreilor din țară" însă toată acțiunea *Mișcării pentru o Românie liberă și democratică* servea indirect cauza evreilor din țară.

Trebuie să adaog că personal, prin educație și formare intelectuală am fost totdeauna un prieten al evreilor. Le-am apreciat întotdeauna însușirile intelectuale și sufletești, pe cei

din țară i-am considerat totdeauna buni patrioți români și am avut la toate vârstele și continui să am la vârsta mea înaintată, prieteni intimi și dragi evrei. Menționez în treacăt amicitia ce mă lega în timpul războiului de Dr. Mibashan¹⁰ cu care mă întâlneam cel puțin odată pe săptămână, cu care schimbam idei și comentam evenimentele politice și militare într-o comunitate spirituală desăvârșită. Iar pe Alexandru Hurtig îl stimez și apreciez profund. Fratele lui, Jean Hurtig, este cel mai bun prieten ce am în Argentina.

Îmi vorbiți de o recomandare a mea a Dlui Reischer adresată D-ului Carol Davila? Desigur că am dat-o. Am căutat să fiu util tuturor evreilor români care aveau nevoie de vreun sprijin la autorități sau de o introducere la o întreprindere. Calitatea mea de fost Ministru îmi deschidea multe porți. Cu Davila am fost în corespondență foarte strânsă. El a înființat un Comitet românesc în Statele Unite cu aceleași obiective ca ale *Mișcării* mele din Argentina.

Reintegrat în carieră, înaintat Ministru clasa I și decorat de M.S. Regele Mihai, am fost numit Ministru în Norvegia în 1946¹¹. Mai speram atunci ca Aliații ne vor scăpa de urgia ruso-

---

¹⁰ Menahem Braunstein-Mibashan (1858-1944), născut la Iași, a fost unul dintre cei mai activi promotori ai limbii ebraice din România. Pedagog de formație, a predat ebraica în școlile evreiești din Iași, Piatra Neamț și Vaslui. Este autorul unor manuale școlare de învățare a limbii ebraice.

¹¹ A activat ca șef al Legației Române de la Oslo între 15 iulie 1946 - 1 decembrie 1947.

comunistă. Când Ana Pauker a fost numită Ministru de Externe, când Maniu și Brătianu au fost condamnați ca ”trădători”, am înțeles că am fost abandonați comunismului și de la Oslo am demisionat telegraphic pentru a doua oară (prima dată demisionasem în 1942 când am văzut că Antonescu îndrepta din ce în ce mai mult țara spre servilitate față de Hitler). Nu mai puteam spera nimic de la Aliați și nu mai puteam servi un Guvern român satelit al Rusiei după cum nu mai putusem să servesc un Guvern român satelit al Germaniei naziste.

Exilat voluntar în Argentina am găsit aici un cuib de legionari care nefiind primiți aiurea, obținuseră viza argentiniană de la regimul lui Peron. Înceau și aici să facă rău evreilor, intervenind la serviciul emigrației pentru a nu se acorda viza de intrare pentru ei.

Legăturile pe care le mai păstrasem aici mi-au permis să mai fiu util unora din ei, contracarând acțiunea legionarilor. După căderea lui Peron, evreii români, ca și cei refugiați din alte țări dindărătul perdelei de fier, nu au mai avut pentru ce să se teamă. Toate regimurile următoare lui Peron, inclusiv cel actual, au avut și au cele mai bune sentimente față de evrei. Situația lor este foarte bună iar fără îndoială că acțiunea eroică a Israelului față de Arabi în războiul ce aceștia i l-au impus, acțiunea care a făcut admirația întregii lumi, a contribuit încă la creșterea stimei de care evreii se bucură în Argentina. Cred că această stimă și admirație sunt, de altfel, generale în lume. Cu satisfacție am

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

văzut că Guvernul comunist român a luat chiar el atitudine în favoarea evreilor în conflictul israelo-arab.

Încheind aceste rânduri, stimate Domnule Lavi, adaug că dacă doriți și vă este necesară, puteți păstra colecția Buletinului în spaniolă deoarece mai posed una. V-aș ruga însă să-mi înapoiați cea în românește din care nu mai am alta.

Vă rog să primiți încredințarea sentimentelor mele cordiale de deosebită considerație.

C. Văllimărescu

2. Monseniorul Vladimir Ghica

Theodor Lavi și-a publicat memoriile în volumul cu titlul *Nu a fost pisica neagră (Amintirile unui asir ȋion din România)*, Tel Aviv, 1979.

În capitolul IX, *Infirmierie?*, Lavi povestește cum l-a cunoscut pe Monseniorul Ghica: "... Lângă patul meu zăcea un bătrânel, numai piele și oase. Mi s-a prezentat: "mons seniorul Ghica". Avea barbișon și plete albe, aproape imaterial în trupu-i firav. Iradia bunătate. Era preot catolic. Mi-am adus aminte de el. Fusese un prieten al sionismului, colaborase chiar la revista *Hasmonaea*, a noastră, a studenților sioniști de la București. [...] mi-a povestit că a fost misionar și pregătindu-se pentru acest rol a învățat și medicină și chimie. Era atât de sleit de puteri că nu s-a putut da jos din pat ca să mă examineze. Mi-a dat însă un sfat, care-l completa pe cel al generalului Arbore: "Să nu fii laș în fața durerii. Trebuie să faci mișcări. Altfel ai să te anchilozezi într-adevăr". I-am ascultat sfatul și luptam cu durerile în încheieturi" (p. 178).

Cum a murit Monseniorul Vladimir Ghica

de Monte-Cristo¹

La 8 Mai se împlinesc 4 ani de când în infirmeria Jilavei (căreia deținuții îi spuneau ”infernerie”) a murit Monseniorul Vladimir Ghica prinț al bisericii catolice și descendent al familiei domnitoare a Ghiculeștilor. Am fost vecinul lui de pat acolo și am asistat la agonia lui de 11 zile în condițiile neumane ale deținuților politici dintr-un regim comunist, care nu se îmblânzește nici în fața boalei și nu se înduioșează de moarte. Fusesem zvârlit și eu, grav bolnav, adus pe o pătură surogat de targă în stare de inconștientă la infirmerie, după grele torturi fizice și sufletești de ani de zile în ghearele anchetatorilor Securității. Aveam dureri fizice care mă trezeau din când în când din leșinul de zile întregi. Când m-am trezit din nou într-un pat - după ce fusesem mai întâi aruncat la morgă, pe o masă de ciment - când m-am văzut între oameni vii, printre ceilalți douăzeci de bolnavi, figura Monseniorului Ghica m-a atras ca o lumină. Cu bărbișonul și pletele-i albe ca un simbol al imaculării, în haina-i preoțească, străveziu și aproape imaterial în trupu-i firav, iradia numai bunătate și seninătate. S-a apropiat de mine și a început să vorbească o lecție de medicină

---

¹ Theodor Lavi își semna materialele difuzate la BBC cu numele Monte Cristo.

sufletească despre rezistența împotriva durerii, despre lupta cu suferința pe care o putem birui cu puterea spiritului. Calda lui omenie era încrustată, nestemată într-un fond de înțelepciune. Aveam să mă conving în curând cât de necesar și folositor avea să fie acest apel la puterea sufletească, atunci când am constatat completa lipsă de îngrijire medicală adevărată în care ne aflam.

În celula infirmeriei se mai găseau un hokea musulman, tătar din Dobrogea un preot ortodox sârb și un tânăr rabin² evreu. Toți îl respectau și-l venerau pe preotul catolic ca pe un sfânt. Mai erau în celula cinci minori, pungași de buzunare, unul asasin, doi dintre ei homosexuali, dejecții ale iadului. Deveniseră ”politici” pentru că unii au furat un revolver milițianului care transportă la închisoare și altul pentru că l-a bătut pe un secretar al organizației comuniste, care angajase o păruială cu fratele lui. Tinerii aceștia ne-au transformat viața din celulă într-un iad și mai fierbinte: înjurături obscene, bătaii până la sânge între ei, conflicte cu ceilalți deținuți și denunțuri împotriva noastră la gardieni. Singurul care îi putea potoli era Monseniorul Ghica și abia după ce trupul lui neînsuflețit a fost scos din celulă și iadul a devenit permanent, ne-am dat seama ce influență a avut până și asupra acestor diavoli; ceea ce îl făcea respectat pe Monseniorul Ghica era, pe lângă bunătatea și înțelepciunea lui, și vasta lui cultură. Știa medicină și chimie, istorie și filozofie, era orientat în literatură și cunoștea geografia din multele lui călătorii ca

---

² Motală Burnstein, fiul rabinului Dov Burnstein.

misionar în câteva continente. Ani de zile a locuit la Paris într-un cartier muncitoresc, ca preot și îndrumător sufletesc.

Legenda povestea că în acțiunea misionară din Japonia se împrietenise cu Mikadoul. Era văr cu prințul Iosupov, care l-a ucis pe Rasputin. O biografie bogată care i-a creat legături multe și valoroase. Și totuși prestigiul lui printre noi în celulă nu se baza pe vreo îngâmfare ostentativă. Era, dimpotrivă, modest și prietenos, gata să stea de vorbă cu oricine fără niciun fanatism sau bigotism. Rabinul discuta zile întregi cu el și era uimit de vasta cultură teologică și de omenia generoasă. Preotul ortodox ca și hoguea mahomedan găseau și ei subiecte de conversație și după fiecare convorbire le creștea venerația. Într-o convorbire cu el îmi aduc aminte că am dezbătut despre romanul lui Thomas Mann, *Muntele Magic* - în care se descrie viața într-un sanatoriu de tuberculoși. Monseniorul mi s-a dezvăluit și ca un critic literar. Mi-a vorbit despre unele greșeli de compoziție ale romanului: prea multe dialoguri și prea greoaie. Sau îmi relata întâlnirile cu Bergson, povestindu-mi despre reumatismul chinuitor învins de marele gânditor prin puterea spiritului. Monseniorul Ghica era el însuși un exemplu despre puterea spirituală învingând slăbiciunea ființei umane. Și la el spiritul lui mare avea ca sălaș un biet trup, care-și pierdea zilnic din puteri. Se topea văzând cu ochii. Ar fi fost cazul să fie trimis pentru îngrijire specială la Văcărești, unde era spitalul central al închisorilor. Dar pentru asta ar fi trebuit să găsească har în ochii personalului medical al închisorii. Avea și o condamnare mică,

doar de 4 ani, adică nu era politicește un caz prea grav. A fost arestat odată cu sutele sau poate miile de preoți catolici. Prin faptul în sine al apartenenței lui catolice era un caz de agravare politică în ochii comuniștilor. În consecință n-a fost trimis la Văcărești la spital. Puterile îl părăseau până când nu s-a mai putut ridica din pat de slăbiciune. Ar fi fost nevoie de o îngrijire specială - dar cine să i-o dea? Medicul șef al Jilavei își făcea serviciul în spiritul comunist. Uitase jurământul lui Hipocrate, în favoarea învățaturii partidului comunist care-l obliga să vadă și într-un muribund numai pe criminalul politic. Doctorul Hariton venea de două ori pe săptămână la vizita medicală și o făcea de multe ori de la fereastra celulei, de afară din curte. În celula noastră subterană umblau broaștele sub paturi și umezeala de acolo le pria. Când afară ploua, ne pomeneam cu o invazie de șoareci de câmp care mi se băgau în ghețe, se ascundeau în saltele, se cățarau pe paturi. Doctorul Hariton ca și adjunctul lui, doctorul Suciu, nu vedeau nici asta cum nu-i observau nici pe bolnavi. I-am atras noi, cei din celula infirmeriei, atenția asupra stării Monseniorului Ghica. Medicul n-a catadicsit să intre în celulă să-l examineze pe bolnav; i-a spus doar sanitarului însoțitor să-i facă injecție de glucoză. Sanitarul Neamțu era și el un produs al educației de dezumanizare comunistă. Venea de trei ori pe săptămână să dea medicamente și îngrijirea prescrisă de medic. De multe ori făcea tratamentele în curte și atunci cei mai puțini bolnavi îi aduceau în cârcă sau în brațe pe cei care nu mai puteau umbla. Injecțiile sau medicamentele sanitarului Neamțu

le administra după bunul lui plac, cenzurându-l pe medic - căci el avea probabil un rang mai mare în ierarhia comunistă decât doctorul. De două ori i-a făcut într-adevăr injecțiile prescrise Monseniorului Ghica, dar după aceea le-a suspendat spunând: "e bătrân". Tot o să moară. Sanitarul Neamțu era un sadic, cu pronunțate caractere de infantilism. În loc să facă injecții bolnavilor, se distra spărgând cu degetele fiolele care ar fi putut salva vieți omenești. După ce i-a pronunțat sentința Monseniorului Ghica, felcerul Neamțu trecea în fiecare zi pe la fereastra celei și întreba: n-a murit încă? Unsprezece zile a durat agonia părintelui Ghica și în fiecare zi apărea la fereastră cobia în halat alb și se mira de rezistența trupului, care poate că murise de mult, dar sufletul continuă să trăiască. Părintele și-a dat seama că se stinge. Și ne-a spus atunci ultima dorință: voia să se spovedească unui episcop catolic care era într-o celulă vecină din Jilava. Noi am transmis rugămintea comandantului închisorii, maiorul Gheorghiu, prin intermediul ofițerului de serviciu și apoi direct la raportul săptămânal. Am crezut că-i vom trezi o vibrație omenească. Dar comandantul era și el comunist. Firește că episcopul nu a fost adus. Monseniorul Ghica ajunsese atât de slab că nu se mai putea alimenta. Din când în când cerea apă și atunci îi muiam buzele. Preocupat mereu de curățenie - într-adevăr rareori am văzut un om în închisoare atâta de îngrijit - cerea să fie dus la butoiul de lângă fereastră în care ne făceam necesitățile. Câte cineva îi pieptăna pletele și bărbieșonul. O licărire de recunoștință în ochii

muribundului îl răsplătea. Glasul stins, abia perceptibil, ne-a mai cerut ceva: să fie îmbrăcat pentru drumu-i din urmă în haina-i preoțească. Părintele ortodox Jiva Popov și hoguea Mustafa i-au peticit antireul. În ultimele zile n-a mai putut vorbi. Îi umezeam buzele cu apă, îi pieptănam pletele, îi duceam trupul fără greutate la butoi. Zilnic apărea la fereastră sanitarul Neamțu cu întrebarea din ce în ce mai nerăbdătoare: ”tot n-a murit încă?” Venea zilnic pentru asta, căci tratamentele le făcea de două sau de trei ori pe săptămână. Probabil că era planificat decesul și sanitarul era îngrijorat că nu-și poate realiza norma. O dată Monseniorul Ghica s-a mai trezit din neștire și-a rugat pe cineva să le ia bandei de tineri derbedei făgăduiala că nu vor mai jura și blestema. Niciodată, încă pe când era lucid, nu le făcuse vreo predică morală, căci ajungea prestigiul lui personal. În celulă era o atmosferă apăsătoare: simțeam aripa rece a morții. Asistam la lupta cea de pe urmă, impresionantă tocmai prin seninătatea ei. Moartea era un musafir obișnuit în celula noastră și-și pierduse caracterul solemn și grav. Era un fapt divers - de multe ori o să dorim fiecare, spre a evada din iadul torturilor. Dar agonia asta prelungită era neobișnuită. Parcă voia să atragă atenția asupra vitalității din noi. Cum a putut rezista trupul slab al Monseniorului Ghica fără hrană și fără îngrijire medicală? Într-a unsprezecea zi se făcuse ora prânzului și ni se distribuise tocmai arpacașul tradițional. Eram concentrați asupra mâncării, când deodată cineva strigă: ”părintele Ghica s-a stins”. Preotul Jiva

cred i-a închis ochii și l-a legat sub bărbie, căci gura rămăsese deschisă de la ultima suflare.

Cineva a spus o rugăciune cu glas tare - și fiecare în gând o însoțea în legea lui: hogea după credința musulmană, rabinul în evreiește, părintele Jiva după ritul ortodox. După o lungă tăcere, cineva a rostit în cuvinte simple necrologul: ”A fost un duhovnic adevărat, părinte sufletesc pentru fiecare din noi”. Apoi i-au îmbrăcat haina-i preotească, l-au scos din pat și l-au așezat jos pe o pătură. Sanitarul Neamțu, anunțat în grabă pe ofițerul de serviciu, a sosit îndată și-a exclamat ușurat: ”în sfârșit, bine c-a murit” și în gând probabil a continuat: mi-am împlinit norma!

Patru dintre deținuți l-au dus pe Monseniorul Ghica la morgă pe pătura servind drept targă. De acolo probabil că trupul lui a fost transportat la incinerare, căci nici un bandit politic nu e vrednic de un mormânt.

Am văzut lacrimi în ochii multora, deși cu toții eram obișnuiți cu moartea, o văzusem de atâtea ori în paturile de alături, tovarășul din pat sau înfigându-și ghiarele în fiecare din noi personal.

Dacă Monseniorul Ghica nu are mormânt și nici cruce la căpătâi - în inima fiecăruia care l-a cunoscut el și-a durat un monument din ceva mai trainic decât piatra rece. Amintirea îi va fi veșnică și dacă titlul de sfârșit are un înțeles, Monseniorul Ghica îl merită pe deplin.

Chitanțe emise de BBC,
pe numele lui Theodor Lavi,
confirmând plata pentru serviciile sale

387

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

THE BRITISH BROADCASTING CORPORATION

BROADCASTING HOUSE, LONDON, W.1

TELEGRAMS AND CABLES : BROADCASTS, LONDON, TELEX • INTERNATIONAL TELEX : 2-2182

TELEPHONE : LANGHAM 4468

Reference : 26/FROGS/DMC

5th June, 1958

Dr. T.H. Loewenstein-Lavi,
c/o Hotel Himmelfarb,
Rehov Hahavatzelet 4,
Jerusalem,
ISRAEL.

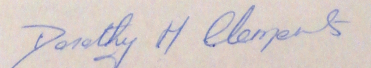
Dear Sir or Madam,

We are seeking Bank of England permission
to remit to you the sum of £15. 15. 0. in respect
of a fee as shown below.

<u>Date</u>	<u>Title of Work</u>	
20.5.58	"The all-pervading Police State"	£7. 7. 0d.
8.5.58	"An Eye witness account of Mgr. Ghica's Death"	£8. 8. 0d.
		<u>£15.15. 0d.</u>

Provided sanction is received, we shall
instruct our bankers to make payment by Mail
Transfer Order. The serial Number of this
payment is F.P. 98.

Yours faithfully,

for Programme Accountant

EVF

A

3. Corespondența dintre Episcopul Valerian Trifa și Raul Marian

Cele două scurte scrisori trimise de Episcopul Valerian Trifa lui Raul Marian ascund o legătură apropiată, ce va dura până la stabilirea lui Trifa în Portugalia. Din păcate, arhiva personală a lui Simon Schafferman nu a păstrat mai multe scrisori. În schimb, relația dintre prelatul român și prietenul său evreu este povestită de acesta din urmă în scrisorile trimise atât lui Simon Schafferman cât și lui Theodor Lavi¹. Într-o scrisoare datată 28 mai 1973, Marian îi scrie, printre altele, lui S. Schafferman: ”Vă trimit o copie după o scrisoare ce am primit-o de la PSS Valerian Trifa, spre a vă forma o părere asupra bunelor relații ce le are cu mine. Posed multe scrisori, ceea ce dovedește că am o legătură directă. Cu tact, sunt singurul evreu acceptat în apropierea lor. Am luat cina împreună cu vreo 12 leaderi ai exilului românesc, în frunte cu Trifa. Calitatea mea este de reprezentant a lui *B.I.R.E.* pentru America și Canada, fapt care mi-a înlesnit cunoașterea și pătrunderea în sferele înalte ale exilaților români. Altădată, vă voi scrie ce mi-a declarat Trifa în

---

¹ Vezi *Theodor Lavi în corespondență*, volum coordonat de Mihaela Gligor și Miriam Caloianu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 284-293.

anul 1962 ori 1963 când pentru prima dată am fost la *Vatra Românească* și numai atunci, ca urmare a convorbirii avute, am acceptat să "dialogăm" în continuare. În acea vreme, Trifa era și mai puternic decât azi, deoarece exista "războiul rece", ambasadele nu aveau influența pe care au căpătat-o după vizita lui Ceaușescu la Casa Albă, Episcopia Misionară nu avea elemente de bază cum are azi: arh. Bartolomeu V. Anania, Gh. Alexa, preoți educați la București și cărora li s-au încredințat parohii mari la Montreal, Windsor, Hamilton, acestea în Canada ca să nu mai amintesc de America. Totuși numărul bisericilor păstorite de Valerian Trifa întrece cu mult pe acelea aflate sub jurisdicția lui Victorin, episcopul RSR-ist”.

Pe scurt, cazul episcopului Valerian Trifa (1914-1987): acesta ajunge în 1950 în SUA ca *displaced person*. Trifa, fostul președinte al Uniunii Naționale a Studenților Creștini din România, a părăsit România după rebeliunea din ianuarie 1941 și a petrecut mai mulți ani în Germania (în lagărele Berkenbrück, Buchenwald și Dachau), în Austria și în Italia. La Congresul bisericesc de la Chicago (1-4 iulie 1951), Trifa este ales episcop și declară autonomia administrativă și canonică a Episcopiei Ortodoxe Române din America față de Patriarhia de la București. În acel an, 1951, ziarul *Tribuna* declanșează o campanie împotriva lui Trifa pe care îl face răspunzător de crimele comise în timpul rebeliunii la București. La această campanie se asociază și Charles Kremer, medic stomatolog de origine română, în numele The Romanian Jewish Federation din

New York, care înaintează Serviciului American de imigrație un dosar. După ce Valerian Trifa se pune la dispoziția Serviciului American de Imigrație, în decembrie 1951 cazul este închis. În primăvara anului 1952 Trifa este consacrat episcop cu ajutorul Bisericii Ucrainiene din SUA sub numele de Valerian. În 1962 cazul Trifa este internaționalizat prin declarațiile pe care rabinul Moses Rosen le face în Israel, la conferința de presă din 3 mai 1962 de la Tel Aviv, de sub auspiciile Congresului Mondial Evreiesc - Secția Israel².

În mai 1975, Departamentul de Justiție American a început investigarea cazului Trifa, acuzându-l că a omis să declare trecutul său legionar la intrarea în SUA și începe procedura de retragere a cetățeniei americane a acestuia, pe baza unor documente furnizate de Charles Kramer, de Centrul Simon Wiesenthal din Viena, și neoficial, al unor documente furnizate de autoritățile RSRiste. Pentru a pune capăt procesului, Trifa restituie certificatul de cetățenie obținut în 1957, pe data de 25 august 1980. La 4 octombrie 1982 episcopului Valerian i se va intenta un nou proces, de deportare. Potrivit rechizitoriului, era invinuit că 1) a fost membru al Mișcării Legionare, organizație considerată de autoritățile americane ca fiind de sorginte nazistă; 2) a incitat la rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, prin discursul care l-a ținut la 20 ianuarie 1941; 3) a beneficiat de azil

---

² "Criminalul Trifa a fost pedepsit", în *Revista Cultului Mozaic*, nr. 518, 15 noiembrie 1982, p. 6.

și suport în Germania nazistă; 4) a ascuns acest trecut, l-a prezentat falsificat, în cererea de obținere a cetățeniei.

Profesorul Bela Vago de la Universitatea din Haifa a explicat semnificația și împrejurările fiecărui document prezentat de acuzare. După trei zile de proces, Valerian Trifa a recunoscut o parte din învinuiri și a consimțit să părăsescă SUA, în termen de 60 de zile după ce își va găsi o țară care să-l primească³. În august 1984 a părăsit SUA cu destinația Portugalia.

Cazul Trifa a generat un interes deosebit în presa de limbă română din Israel. Articolele apărute în *Revista Mea*, *Adevărul* (Tel Aviv, redactor Armand Sufrin) sau *Viața Noastră*, semnate de S. Schafferman, M. Rudich, Theodor Lavi, Itzhak Artzi etc., dezbăteau desfășurarea procesului trăgănat ani de zile. Părerile exprimate în Israel erau cunoscute de către Trifa prin prietenul său, Raul Marian: "Nu-i fac plăcere, dar ține să le cunoască" (scrisoarea lui Marian către S. Schafferman din 5 august 1976).

Valerian Trifa către Raul Marian, 18 noiembrie 1974

Valerian Trifa către Raul Marian, 11 februarie 1983

---

³ "Ultimele știri: Procesul Episcopului Valerian" în *Dreptatea*, sept.-oct. 1982, p. 3, "S-a terminat cazul arhiepiscopului Valerian Trifa", în *Cuvântul românesc*, nr. 79, noiembrie 1982, p. 1, 3.

1

Episcop Valerian Trifa către Raul Marian

The Romanian Orthodox Episcopate of America
2522 Grey Tower Road
Jackson, Michigan 49201, USA

Rt. Rev. Valerian Trifa
Bishop

18 Noembrie, 1974

Mr. Raul Marian
PO Box 1233
Terminal A
Toronto, Ont M5W 1G7
Canada

Stimate și iubite domnule Marian,

Sigur că mă interesează cele trimise, mai ales revista *Toladot*, care conține material informativ și articole mai substanțiale.

Teologia lui Küng îmi este cunoscută și pe alte căi, ea fiind un exemplu tipic de ce se întâmplă în viața bisericească când ambițiile personale se combină cu dogmatica.

Cu riscul repetiției: încă odată cele mai calde mulțumiri pentru material și pentru cuvintele, totdeauna, calde și judicioase.

Cu salutări românești și urări de bine,
Episcop Valerian

2

Episcop Valerian Trifa către Raul Marian

The Romanian Orthodox Episcopate of America

2522 Grey Tower Road

Jackson, Michigan 49201, USA

Office of the Bishop

Rt. Rev Valerian D. Trifa

11 Februarie 1983

Stimate și iubite domnule Marian,

Am primit cele adresate părintelui John Toconita și îți mulțumesc.

Sunt tot la Vatră și tot la lucru, ca de obicei. N-am încă știre de plecare.

Cu cele mai alese sentimente,

Valerian, episcop

MANUSCRISE

Beno Sebastian

Ne așteptăm să 'mbătrânești pe Pământ și ai
lui din partea noastră.
Deschideți-mă de cât mai bună sănătate 18 februarie
lui Trupu. Dați-mi veste degele cu.

Dragii mei

În mulțumesc Simone pentru ziarul
trimis. El a venit într-o perioadă în care „storceam”
grev storcea imprimată cu litere groase din „Revista
mea” nr. 948/24/XI 1980, privind probabilitatea
reeditării în Franța a cărții lui Iosif, din inițiativa
și cu traducerea lui Luccea Eliade și căsăind cu
într-o barcă meri novată în ceea ce privește reeditarea
cărții cu sau fără prefața lui Nae.

Întărisese și să nu erte Dumnezeu
președ, că m-am gândit de îndată că storcea
nu putea fi dată locu de cei care realizasră „ex-
plot-ul” paginilor de jurnal din Toladot. Se cu
dru inițiativa lor.

Îmi pusesem să nu mai scriu, să nu
mai povestesc de triste povești a Toladot-ului,
pe care as murea spunând că am uitat-o.

Recunosc și tu că și greu când stin
că pasajii din jurnalul lui Iosif, privind pe Luccea,
nu numai cele publicate de Toladot au apărut
în RPR, pe lista Manuscrition nr. 23 din 1976.

Îmi închipui că ști acest lucru, din reoste
sau din auzite și te-ai întrebat poate cum au ajuns acolo.
Citind informația din Revista Mea, mi-am

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

gpus cu revolta și dezgust cit de durabilă și adică
este pornirea sionistilor români, establish-mentului
israelian împotriva lui Iosi.

Îmămolată nu veau să redeschid un capi-
tol dureros. Dacă am pomenit de el, e numai pen-
tru a sublinia satisfacția (plăcerea m-i termenul
potrivit), pe care am avut-o citindu-ți articolul
din Vrața Noastră.

Trebuie să recunoașc că ai fost singurul paru-
deatungul anilor israelieni ai perioadei ~~de amănunțate~~
calendaristice despre Iosi, așa cum ai putut s-o faci,
adică așa cum ai fost lăsat s-o faci.

Far articolul tău, bine scris, clar, m-ar fi
putut apărea, așa cum vorbești despre Jean Daniel
le ex. și eu atît mai puțin despre Iosi, decît în 1989,
adică după hemoragia yersdalei, zeilor și zeilor
de cîrți apărute după ce problema identității judaice
a pus chiar comunistilor, marxistilor repentini, și mai
ales, mai ales după declarațiile oficiale ale monii
conducerii a Congresului Mondial Evreesc, incluzînd
și israelieni de seamă.

Însăcună să avînd în fața pe Dan Fisman
și cu o schimbare de atitudine dată de posibilitatea
unei vieți în Diaspora, pe care încet, din revolta,
reticență, sionism defunct, chiar în vîrstă vor trebui
s-o accepte, are Iosi sărui să fie privit altfel decît
a fost privit și tratat, pînă acum? Ca de două
mii de ani să fie tradus în iurit, ca pielea lui să
fie fucată? Asta nu cred și nu mi fac plăcere.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Românii peșorși ca și israelienii pot să
acorde total asupra unui singur lucru: Sebastian e un
bandit care a fost și rămâne, pentru motive care nu
sînt acelelea. Românii ca și israelienii îl folosesc
primii pînă la i piercele care le aduc bani, ceilalți
publicînd în cinsta oricărui respect, pagini de jurnal
pentru a lansa o revistă, în speranța abonamentelor
ce vor curge. Și abonamentele, revista și colaborarea
cu România s-au terminat cum s-au terminat...

Cît privește demascarea lui Eliade, fasciștii,
prin revista "Jahadot" sau stirea recentă publicată
de România mea, efectele s-au fost zdrobitoare! (Exceptînd
interzicerea conferințelor proiectate în Israel ale lui Mircea)

Eliade rămîne autoritate, prestigioasă
a omului de știință, filosofului, recunoscută pre-
tutîndea, inclusiv în Israel printre oameni de
specialitate de mare reputație. Gerson Scholem, cu
chance de premiu Nobel.

Românii care au publicat în "Mammonip-
tum" pagini din jurnalul lui Iosif (cum au agnus-
cile acolo?) pentru a-l "compromite", n-au interzis
să-l prape și în revistă și să-l publice stiri despre ce face, sau.

Eliade își poate permite să publice memo-
arii, cu pînchuri, pasagii emotionante despre prietenul
lui Mircea, fără cea mai mică aluzie la trîntul
lui de legionar, la lucrurile pe care le-a scris,
opis ca Gaster, antisemit, în exact aceeași persoană.
De ani și ani de zile, am crezut sincer, justi-
ficat sau nu, adică obiectiv sau nu, înaintea de

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

de o pseudo-ocurență a anti-semitismului, înainte de apariția cărților tratând problema judeității, Verității peșante, asumate, că de două mii de ani este o carte actuală, chiar dacă, datarea fiindcă Muschitzul nu există la mea dată, chiar dacă nu eren, poate concepe azi să fie eren și francez, eren și american, eren și italian etc (ce e mai grav e că se poate concepe să fi eren și meant), dar mai greu de conceput să vezi să fi eren și român, în continuare în R.P.R.

Foldi, care n-a trăit anii noștri din România, cu Iosi și frământările lui, mi s'impărtășea părerea mea. V-am mai spus că chiar jurnalul mi l-a citit decât în august 1977.

A plăcut și a suferit până la sfârșit, răzând că ultimul rând al lui Iosi, era despre grija pentru protejele lui mare. Ocupația lui Foldi în ultimul lui an înainte de intrarea în spital, a fost traducerea începută a jurnalului.

Eu deci m-am bătut singur pentru jurnal, pentru găsierea unui editor care să vrea să publice de două mii de ani.

Vă închipuiți ce noroc mi-a fost și mi-e, necunoscând pe nimeni și neîntrăcunând să intru la o editură, fără o recomandare pe care n-o găseau.

În aprilie 1979, Reichman, un eren român care face cronică literară a cărților străine din Ierusal, m-a cântat, m-a găsit și în termeni dubitambici mi-a spus că Sebastian pe care-l cunoaște pe de rost, trebuie tradus și publicat în întregime, căci n-ai să

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

în de acord!

51

Ți-am spus că găsesc entuziasmul exagerat și că m-as multumii cu 2-3 două mii de ani, pentru că e actuală și pentru că. Toss în jurnal, socotea cartea ca lucrul cel mai bun pe l scrisese și c-ar dori o receditare, fără prefata (sublinierea e a mea). Ai citit doar jurnalul și cunosti acest lucru.

Am adăugat pentru a-i fi pe plac și a-m-l contrazice, că eventual picaatural și accidental ar putea avea puse să găsească un editor.

Mă prisă, m-a grăbea să fac cele necesare pentru a fotocopia cartea, fiindcă pentru nimic în lume nu as lăsa ^{din mine} singurul exemplar pe-l posed.

La sfârșitul lui mai, primise volumul lui Mircea din partea editurii - m-am cerut-o. Și multumesc prin scrisoare lui Mircea, care în termeni mai mult decât calzi și emoționanți, îmi scrie că vrea să mă vadă.

Era maritate de ogerate. Ți-am revăzut cu plăcere fiindcă ne-au văzut, petreceam vacanță împreună și s-au resăsit și în vorbe aceeași căldură din scris pentru ambulatoriu lui Tosi.

Nu l-am întrebat de ce s-au pomeneste în carte de opiniile profesate, de atitudinile politice luate în țigurate. Lăsatate? Inutilitatea unei aventuri care mar fi dus la nimic? Si una și alta.

Ți-am spus că Reschman se ocupă de traducerea și publicarea lui 2-3 două mii de ani. A fost entuziasmat și m-a asigurat că Reschman e om valiant cu excelente relații cu editurile, capabil să izbuțească

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Aș fi preferat, răzându-i entuziasmul să-ni spună că se va ocupa el de găsirea unui editor, știind că e de influență la Gallimard. Nici gând.

După operație, eram în spital, al doilea. Când în sfârșit am putut prin Geneva să fac fotocopiile cerute cu insistență de Reichman. I-am telefonat să le poartă de acasă. Am retelefonat, am scris, arătat-le-mi mișcarea că după insistențele grabe, entuziasmul arătat, mi vine să pedice de acasă fotocopiile reclamate.

Băilăci, minciuni despre boli, neazuri care l-au împiedicat să le ridice, erau răspunsuri rare.

Întors acasă am încercat să dau de el, să am răspuns, o explicație. N-au reușit și am abandonat.

Am găsit o legătură la Nathan. Femeie de treabă, mult mult deștept binevoitoare dar care m-a convins că m-am micșor. pauză, după ce Nathan mi mai ar majoritatea în formă, cu gogorâni intrate.

Am găsit o altă legătură la La Font, persoană bună deoarece ce mi-a permis să fiu primit de Rosenthal, om cu greutate acolo și care a dat cartea spre lectură unui consilier, român mai mult ca sigur.

După două luni, am avut oora treizeci răspunsul negativ, înlocuindu-se dificultățile prin care trec editurile și deci lipsa de puraj pentru a investi pentru o carte cu calitate, indisputabile etc. etc. dar senza acun aproape 50 de ani.

Am mers la Colman Levy, mai vârstă de a crede că creșteră și mi mișcarea de cloșcat, de determinat să încep să scriu și să scriu.

Sigur, mi poate, că lucrurile ar merge mai ușor dacă aș putea prezenta o traducere. Am tradus ultima

Intellectualii evrei și presa exilului românesc

trime a cărții - cea în intermezzo-ul parizian - și
continui cu dificultate, constient că traducerea e proastă
și că bătuțul la mașină pune probleme bune.

Mă e teamă că esecurile repetate mă vor
obosi, demoraliza dar deocamdată, continui să mă lupt.

Mă mîie mică pe Morcea pe laudă lui Larau-
olino și altora că se ocupă de publicarea cărții, deși e
celebru, autoritate, laudat, achizit, așa cum am scris
mai sus, deși nimeni și nimic nu-i strică
reputația, în pagini de jurnal și articole serioase, nu
mai puțin adevărat că laudându-se cum face, îl dă
nu pe un Blason, ceace nu strică nimic.

Vechiul prieten al lui Sebastian, dovedește
cu acte - publicându-i cartea contestată, explozivă - atarame-
ntul nostru mutat pentru Tosi, exprimat în Memoriile publicate.

O treabă, laudă cu ceace va face, mi strică
ci îmbunătățește imaginea lui de mare.

Vorbe goale, laudă de sine. Nu va face nimic
fîndu-se repet de la voi, încerca anul trecut să facă,
chiar dacă nu i-am cerut nimic.

Se fi fost suficient să spună la Gallimard că
el cunoaște cartea, c-o apreciază deși, așa cum a făcut
în aproape 50 ani în franceză și ar fi fost de ajuns ca
editorul să traducă și să publice cartea.

Repet, ceace nu sînt și în precedenta porțiune:
dacă declarația lui entuziasta privind publicarea, pînă
odată cu publicarea soluției Reichman, ar fi fost alta,
ar fi putut fi din paragraful precedent, m-aș fi estelat o clipă
p-o accept, fără nicio remușcare.

Cartea ar fi apărut, firește, fără prefata lui
Nas - așa cum are Tosi în jurnal. Fără nicio altă prefață
sau introducere, cu o scurtă notă biografică pe care
aș fi făcut-o așa cum mă poricep, așa cum ar apare cartea
dacă aș reuși în diversele încercări pe care le fac.

Laudele de sine ale lui Morcea pe laudă
accasă linie a minciunii, nesincerității. Memoriilor lui, privind

Intellectualii evrei și presa exilului românesc

trecutul său politic.

Ele nu mă deranjează chiar dacă mă deriguta
fiindcă nu aș putea nimic nou la pacea strănă.

În Josi, orășeni și... Josi, pace, nu-
amci 36 de ani dela unaste. Sling lachrimii de crocodil
și se indignează ipocritii cei pe nu pe consolare că Josi
a avut mai mult talent decât ei.

Se cine preocupa" îngrijorează pauza de publicare
a romanului lui Josi, chiar dacă ea p-ar datorii unui fost las-
oist, și poate chiar în continuare în sufletul și gândirea
neexprimată? În continuare pe comunistii și autheinitii repe-
răți și pe scriitorii români din Israel, desigur și de bună
credință ca autorul informației din Revista Mea.

N-au lăsat autheinit într'un subiect pe care re-
pet, nu credeam că va mai face obiectul unei discuții
cu tine Simone.

Nu regret fiindcă pe departe artatul tău din
Viața Noastră merită să fie blamat și răsolat dacă pot spune
asta, în asigurări că memoria lui Josi va fi apărută, ar-
votă de mine, cât și mai trăs, nu mai puțin bine decât tine.

Se gândesc, spun, scriu ceilalți, în Israel fiindcă
în RPR, se multumesc doar cu vorba, Josi continuând să pă-
măna un subiect controlat, nu mă interesează decât pentru
anecdote, știind ce se ascunde în dosul interviului lor
pentru Josi. Și anecdotele sunt din ce în ce mai răsolate.

Starea mea se poate spune că e multumitoare. Medicii
care mă văd n-au refero dar scepticismul meu, eu în zece puncte
cat, mi-i concludent. Toate că faza stermului va dispăre și Josi
nu, nu-i gras fiindcă mă obisnuiesc. Heleas lucru și cu merei pentru
reparație ca și înainte care ar putea să fie numai de natură ner-

voasă. Mă necăjește mai mult problema mănăstă, fără soluție
Moralul mi-i rău, continui să-mi ocup timpul liber lec-
tură, muzică acasă mai rar la concert, teatru, cinema, expozitii.

Beb în continuare multumită de slăbici și mănăstă.

Micky a început anul cu mai multă activitate mereu în film
pentru televiziune și cu speranța că rolul mai serios din serialul Nona
după Zola, fapt anul trecut, și va aduce angajamente.

Vă îmbrățișez eu și ai mei. Genu și, numai bine

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Boulogne, 2 ~~april~~ iunie 1986

Dragii mei,

mi voi scrie prea bine, în deajuns, bucuria pe care mi-a dat scrisoarea voastră.

Uit, gonece din minte tot ceea ce am putut crede privind presupusa voastră supărare, ca explicație a găsirii într'un plic, doar fotocopia notei din calendarul P. Mirodan.

Explicațiile lui Simon, pentru plicul post dom cu fotocopia, sînt astinsuficiente și convingătoare.

Dă-mine, ca eu să pot certare pentru supozitiile mele, și să mă bucur că schimbul nostru de pteri, datorat lui Simon, va putea relua ritmul normal.

Lămurită problema Iosi, în sensul celor perise, sugerate de mine - și este mai mult decît dreptul oricui de a nu fi de acord cu ceea ce cred eu că este felul de a-l apăra pe Sebastian - neînțelegerea risipită (creată poate într'un exces de susceptibilitate, „sebastiană” a subsemnatului) morii risipite, re-venim la seminătate.

Nu pretind că mi voi mai pomeni de Iosi, în convorbirile noastre, cu Silvia mai ales sau cu oricine va vrea să accepte acest subiect, dar mai mult, mai ales despre om, despre viață, despre familia lui, asta în măsura în care Silvia

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

mai ales, nu se va întrista prea tare.

Trecare din noi, nre suficiente motive, justificaste sau nu, de preocupări, frământări, pentru că să le sporose, să le agravez, cu inclinațiile mele funebre, cu care mă compstac.

Sînt buuros, să știu de la voi, că sănătatea sau neasănătatea voastră este cea reche, cunoscută, închisută de mine, după vîrstă, sex, și aluat...

Dacă Silvia face paut, adăugînd cînd poate aluă, trei rînduri, departe de a-i reproșa, și sînt recunosător și îi doare să-i fie cum vrea, își doare ea, nu înva-mîă pî o închisui sănătosaă tur.

Tot asa cum nu-mi închisui că nici Simon, la cei 83 ani implinîți, nu este un model de sănătate.

Ne deosebim, doi frați nu seamănă între ei, în măsura în care nău nău pîotră, neasănătatea, contrarietatea, după natura, aluatul pîocăsmia.

Repede voi trece peste capitolul pîarătate, a noastră, celor de aci, repetînd că toate sînt cum le stă, le cunoscută, știu pîar ce v'am scris, vi s'a povestit, atî constatat personal.

Ata, fie că este vorba de mine, cel, hai să opunem cu mai multe probleme (picioare, rîni nă, rîmchi-pîpi), dar nu mai grave, mai teribile decît a multor altora, de nemo se este prezent, vă pîre, vă vorbete și vîa, pîar să vă vadă la voi.

Ata, și cînd este vorba de Olga (86 ani), Acbe (61 ani) ca nu mai trecasă dela începutul anului, fiind pensionată oficial

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

de la 31 martie 1986, sau Micky (28 ani) din priate încă pomenești,
în ciuda cântărilor ei, miilor la care bate, promisiunilor ce i se
fac și nu se traduc în angajamente pentru teatru sau film.

Dar viața continuă pentru fiecare din cei patru
însirați, mai bine, mai puțin bine, după cum se poate și
mai ales după cum fiecare este făcut.

Ce prostii spun! Ce noutăți vă dau!

M'am bucurat să aflu din cele câteva rânduri vechi,
primite cu întârziere, că Tăbăreș a fost în Europa, voiaj de afaceri.

Regret că nu mi-a putut face un semn din Paris.

Ați venit să-l cauta, să-l vedeți unde și când, mi-ar
fi indicat. El știe că tin la el și dacă a uitat, i-o amintesc, fiind
că asta, să-i creșterea probleme, obligativ.

Dar până la urmă, e norocul lui că n'a putut face
semn. Cu optimismul, curajul meu, l-aș fi dispus cu vizitele
mele de tonuri în negru, fie că este vorba de mine, altă lume!

Nu ridicați chiar dacă aveți dreptul, dar știți că
nu am pierdut speranța afungerii în Israel, pentru o viață înviată
moren, moren, rezolvarea voastră - dar nu deranjarea voastră.

Cînd asta? Nu știu dar important e să păstrezi chem-
ta, speranța. Sigur în 1986, atât cît este cîminte să fi sigur...

Vă îmbrățișez eu și ai mei

Bernd

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Liviu Floda

from the desk of
LIVIU FLODA

New York, 5 June
1987

Dragă și prețuită prieten și
scriitor I. Schafferman,

Te mulțumesc pentru promptitudinea cu
care mi-ai răspuns la solicitare. Copie din
cele scrise la amănunțit Președintelui Academiei Române
Americane de științe și arte din USA, care își va
face lucrurile cele mai bune la 12-13 iunie la Sedona
între 24-27 iunie și unde voi fi prezent. Voi face
eventual la cablul dintr-o literă după mesaje lucra-
rilor și în plus voi avea o comunicare. Aceasta nu
este în legătură cu orice Elsal, fiindcă eu, din
motive binecunoscute și legale de interes, am fost
un admirator al lui la fel cum am fost Schafferman
și cum au fost Th. Lavi, I. R. Simon etc. etc.
Dar decizia e mediabilă întrucât lui M. E. și
cui s-au primit unele dovezi de disprețuire a
„nașterii” prezente care e o formă de călărie
an, rezultă după balonul de la o scriitor
și e care este alături de „mitul” H. E.
Scriitorul este în amănunțit și dintr-o
a călărie-o. Cred că este uimicant și cel care
compunând ce și dintr-o scriitor nu s-a
înfrumusețat și. În orice caz, am o idee despre
și totuși și e oprită pe informații care

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

arată nu partea "ideală" despre cel atât de celebrat
de condiționarii: Săi, din care anii au avut la timpul
său oceaș și ile; și suferinții.

De aceea și, multă vreme, pentru toată lumea de a-și
fi dat amănunțit și ultiima sondare.

Să se pot vedea pe Beno Sebastian, apărând
al puțin la cunoștință pe care o va avea la singla
surse de informație: care va vorbi despre: "devorată pentru
a "Stătes, fără nume". Au vorbit cu deosebire, care
e vizitând canabian la Montreal și, mai apoi, și
va locui la Paris, la Beno. În clauză bine. În
limpui program am funcționat și pe lângă la
licență "Cultura B" de București, unde era
profesor de L. Tănăsă de Sebastian și, unde a fost
ales și Beno ca profesor de franceză. Aveați bine
de-și răstăsc la Paris în limba timpului. După care.
Cum isprăviri colaborează atât de mult, nu putea
fără scriitor la Paris în zilele lungimii? Mi
cu toate acestea o serie de oameni: importantă. Al
asemenea, în ce mai puțin. Ce-a, putea pune în
legătură cu o serie de nume în circulație azi, care
vin din Hotelul lui și cu care eu sunt în contact.
Nu fi pentru mine o mare bucurie de te întâlnesc și
de fiu stăva ceasuri și pe lângă.

Dacă nu, multe mulțumiri și felicitări pentru
a scrie "Rekman" pe care o vorbă o carte, poate
ceasuri, bine scris, în limba română și toate
subile aparute alți iubitori și de în străinătate
peze evenimente și oameni. Din alți oameni istorici
Români; moldavi. Cu toate acestea, Lavinia

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Michael M. Solomon

Michael M. Solomon,
4530, Côte des Neiges Rd.
Apt. 407,
Montreal 247, Canada.

22 Decembrie 1971.

Iubite d-le Schafferman,

Te cred în posesiunea scrisorii mele în care îți ceream
parerea în legătură cu posibilitățile desfacerii cărții mele MAGADAN
în Israel și propunerea mea de colaborare.

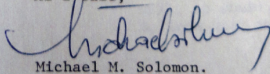
Îți anexez alăturat o copie a scrisorii primite de la ambasadorul
canadian la Ankara în legătură cu afacerea STRUMA. Cum poți vedea, e
un început promitător și poate vom reuși să obținem un supliment de
informații de la turci deși mă îndoiesc că vor fi dispuși să facă
complet lumina în acest domeniu.

Aștept noutățile d-tale și până atunci te rog să primești din
parte-mi sincere urări de bine și fericire cu prilejul Anului Nou atât
pentru d-ta cât și pentru familia d-tale.

Urări de bine d-lui Th. Loewenstein și tuturor prietenilor noștri
de la VIATA NOASTRĂ.

A primit Rudich exemplarul din MAGADAN ? Dacă nu, îi voi trimite un
altul par avion.

Al d-tale,

Michael M. Solomon.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

CANADIAN EMBASSY

AMBAassade DU CANADA

Vali Dr. Reşit Caddesi 52
Yankaya, Ankara, Turkey

9 December 1971

Mr. Michael M. Solomon
4530 Côte des Neiges Road
Apartment 407
Montreal 247, Quebec

Dear Mr. Solomon,

On the basis of your letter of December 1 I prepared an aide-memoire listing the items of information you wished to have and presented it personally to the Director General of the Department of the United Nations and Straits of the Ministry of Foreign Affairs. This Department has responsibility for occurrences in the territorial waters of Turkey.

The Director General was aware of the Struma incident and mentioned having read in recent years a press story by a person claiming to be the sole survivor of the sinking. He assured me that he would institute enquiries in his own Ministry and in others which might be involved to see whether the records you mention can be produced. The search will, no doubt, take some time but I thought you might like to know what we have done to date.

Yours sincerely,

G.F.G. Hughes
Ambassador

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

MICHEL M. SOLOMON

4530 CÔTE DES NEIGES

APT. 1011

MONTREAL, QUE.

20 nov. 1984.

Draga Schafferman,

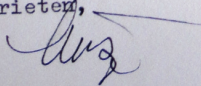
Sunt mahnit sa aflu din scrisoarea ta ca ai intentia de a parasi redactia revistei la care ai colaborat atatia ani cu talentul si experienta ta de cunoscator al problemelor politice si a moralei publice de o viata intreaga.

Daca eu scriu articole in presa locala, fara plata, aceasta se datoreste datoriei mele de a combate calomniile adresate de arabi si, in general, de dusmanii Israelului prin presa si radio.

Naturata mea combativa si spiritul meu de justitie nu ma lasa sa raman indiferent la aceste atacuri. Pentru tine insa situatia este cu totul alta caci tu exerciti profesiunea de ziarist in tara ta si esti o voce autorizata a aliialei romane. Ar fi pacat daca glasul tau bine simtit ar trebui sa taca deoarece un polonez oarecare a pus mana pe presa etnica din Israel.

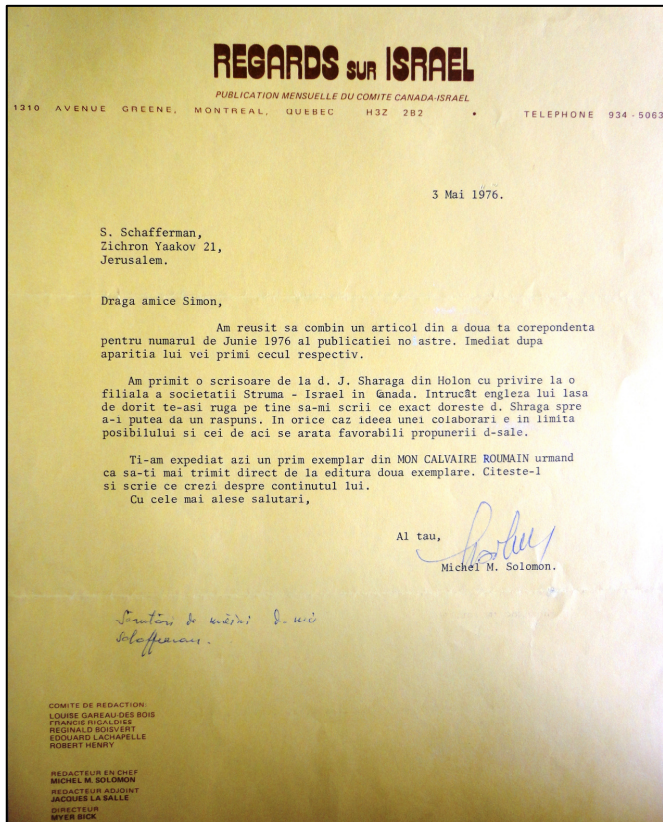
Nu stiu ce-asi putea sa-ti recomand in privinta manuscrisului cu Istrati. Singurul in masura sa-ti dea un raspuns ar fi poate criticul de origine romana de la LE MONDE, Edgard Reichmann caruia ii poti scrie pe adresa Editions Belfond, 216, Bld. St. Germain, 75007 Paris, France. El a publicat recent in aceasta editura un roman "Souvenirs de Kronstadt" (Brasov) si cred ca mai stie limba romana.

Sarutari de mâini domanei Schafferman si o caldă îmbrățișare de la vechiul tau prieten,

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Canada-Proche-Orient

1310, Avenue Greene • Montréal, Qué. H3Z 2B2 • Tél. 931-5063

Rédacteur:
MICHEL SOLOMON

SERVICE DE PRESSE

Montreal, 12 Decembrie 1974.

Draga Schafferman,

Eram pe punctul de a-ti scrie o noua scrisoare când curierul mi-a inmanat misiva ta din 26 noembrie crt. Probabil ca pancerul tau a influentat intr-o masura pancerul meu caci iata ce s-a intamplat cu exemplarele din STRUMA trimise tie: in loc de a le expedia ca de obicei prin posta obisnuita, am folosit serviciile unui prieten de la EL AL pe ziua de 26 oct. la scurt timp dupa aparitie, convins fiind ca gratie rapiditatii serviciului aerian, exemplarele iti vor parveni mai curând. Se pare insa ca n-a fost asa si nici volumele, nici scrisoarea mea catre tine n-au ajuns la destinatie in timpul dorit.

Nu-mi pare rau ca ai inmanat un exemplar din partea mea d-rului Loewenstein caruia ii port o deosebita stima cu ata mai mult cu cât existenta acestui volum in biblioteca Institutului Dr. Nimmerow nu poate decat folosi cetitorilor români si altii ce frecventeaza acest lacas de cultura. In ce-l priveste pe Mircea Rudich, anunta-l ca tot azi i-am expediat un volum din STRUMA iar volumul MAGADAN ii va fi expediat direct de editor, impreuna cu scuzele mele pentru aceasta involuntara intarziere.

Tie iti multumesc pentru recenzia din TOLADOT. In ce priveste subscriptia, rog a-mi trimite un numar de cinci exemplare spre a le inmana personal la cinci prieteni care nu ma pot refuza si-ti vor trimite ocurile lor.

Referitor la "plafonul istoric" al cartii: tin sa-ti comunic ca nu a fost in intentia mea sa scriu o carte pentru un public specializat in holocaust ca cel indurerat de reverberatiile afacerii Struma. Intentia mea era ca STRUMA sa fie un vector al suferintelor evreesti, deaceea fondul romantic, pentru un public totalmente neinformat ca cel din America de Nord, in special quebecois, sau dezinformat de propaganda dusmana noua. Daca asi fi reusit sa obtin acces la arhivele turcesti cum mi s-a promis era altceva dar asa am cautat sa rezum suferinta noastra distilata intr'un numar redus de pagini, pe intelesul tuturor. Dat fiind succesul cartii printre neevrei, sper ca am reusit.

Tot azi ti-am expediat ultimele cinci numere din REGARDS SUR ISRAEL SI la care colaboreaza numai crestini, cu exceptia lui André Neher si in numarul viitor, pentru motive pe care nu e nevoie sa ti le mai detaliez, Henry Marcus. Ideea mea a fost de la inceput sa scot o publicatie lunara scrisa de goimi pentru goimi preamarind Israelul. Daca am reusit sau nu, a tolde me le dire.. Ma bucura c-ai fost in România si ca ti-au facut o primire frumoasa; in ce ma priveste numai auzind numele imi da frisoane.

A propos, daca ai un manuscris in franceza ca cel despre viata lui Carol II, cred ca a-si putea interesa un editor de aci caci toate aceste timpignages sunt bine vazute de un public satul de literatura imaginativa.

Salutari d-nei Schafferman si fiului din partea mea si a lui Florence. Speram sa va vizitam in primavara. Vom comunica la sfarsitul saptamanii cu Lascar si Carola carora le vom transmite comunicarea facuta.

In asteptarea noutatilor tale, te imbratisez amicalmente.

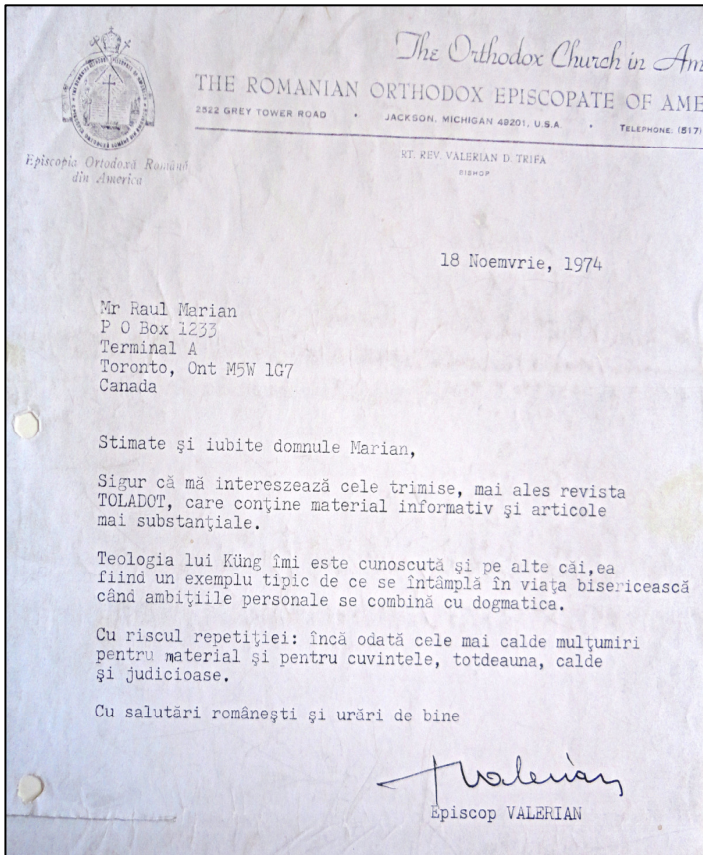
al tau,
Michel

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Episcopul Valerian Trifa

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

THE ROMANIAN ORTHODOX EPISCOPIATE OF AMERICA

2522 GREY TOWER ROAD - JACKSON, MICHIGAN 49201, U.S.A. • TELEPHONE (517) 522-4800

OFFICE OF THE BISHOP

RT. REV. VALERIAN D. TRIFA

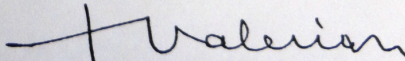
11 Februarie, 1983

Stimate și iubite domnule Marian,

Am primit cele adresate părintelui John
Toconăta și îi mulțumesc.

Sunt tot la Vatră și tot la lucru, ca de
obicei. N'am încă știre de plecare.

Cu cele mai alese sentimente

+ VALERIAN, episcop

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Cornelius Dima-Drăgan

Prof. Dr. Cornelius Dima-Drăgan

Saarplatz, 2/2

A-1190 Wien - Österreich

Viena, 24 februarie 1980

Stimate domnule Schafferman,

Am primit cu mare încântare scrisoarea Dvs. din 2 februarie 1980 și voi încerca să trimit colaborarea mea pentru revista Shevet Rumania cât mai repede cu putință.

Așteptăm, de asemenea, cu bucurie colaborarea Dvs. pentru revista noastră STUDIA BIBLIOLOGICA despre activitatea culturală a evreilor originari din România. Vă trimitem alăturat prospectul primului număr al revistei. De asemenea, precizez că studiul Dvs. poate avea până la 20 pagini și poate fi însoțit de cât mai multe ilustrații referitoare la presa românească sau cu referiri la țara de origine, la activitatea culturală specifică a evreilor originari din România.

Aștept, totodată, cu mare interes numerele promise din revista Dvs.

Vă mulțumesc din suflet pentru rîndurile Dvs. și aștept cu mare interes studiul promis.

Cu cele mai calde sentimente de stimă și prietenie,

Dr. Cornelius Dima-Drăgan

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

DR. CORNELIUS DIMA-DRAGAN

1607 JANE ST., APT. 207
WESTON, ONT. M9N 2R8
Phone (416) 244-0172

Toronto, 26 noiembrie 1981

Mult stimate domnule Schafferman,

Ieri am reușit, în fine, să închei articolul referitor la marele cărturar evreu, Anton Maria Del Chiaro, devenit secretar al principelui Constantin Brâncoveanu, iar prin lucrarea sa, Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia, primul mare istoric străin autentic al românilor. Vi-l trimit în forma în care a fost redactat cu scuzele de rigoare că nu l-am mai putut redactilografia, deoarece versiunea de față este a nu știu câta de la începerea redactării acestui articol.

Am credința că va satisface exigențele Dvs. științifice, deoarece eu cred în necesitatea unei istorii a marilor personalități evreiești care au fecundat cultura din țările românești în trecerea multor sute de ani. În acest sens, dacă acest articol merez, eu pot pregăti un altul referitor la Daniel De Fonseca, un alt mare cărturar evreu, care a fost secretar și bibliotecar al principelui Nicolae Mavrocordat și al fiului acestuia, Constantin Mavrocordat.

Dacă revista "Tribun din România" poate accepta colaborarea mea, eu sunt dispus să turnez material inedit pentru aproape fiecare număr.

În așteptarea răspunsului Dvs., vă rog să primiți, stimate domnule Schafferman, expresia stimei mele desăvârșite.

Al Dvs. *C. Dima*,
C. Dima-Dragan

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Cornelius DIMA-DRAGAN

Doctor in Library Science

New Address

DR. CORNELIUS DIMA-DRAGAN

1607 JANE ST. APT. 207

WESTON, ONT. M9N 2R8

Phone (416) 244-0172

Toronto, 8 septembrie 1981

Mult stimate domnule Schafferman,

A trecut foarte mult timp de când nu am mai primit nici o veste de la Dvs., dar peste noi a trecut o prelungită grevă poștală, iar eu mi-am schimbat între timp și adresa.

Aș vrea să reluăm dialogul nostru epistolar și pentru a vă informa despre realizările și proiectele mele editoriale, vă trimit alături și ultimele numere ale revistei Tricolorul. După cum vedeți, în numărul 5 din luna aprilie am publicat (în pagina 2) un foarte interesant studiu al profesorului meu de la București, domnul Dan Simonescu, despre biblioteca și bibliofilia lui Mozes Gaster.

Aș dori să rețin cît mai multe aspecte din realizările publicistice în limba română din Israel, și, de aceea, vă rog să mă mai puneți în contact cu autori și publicații de acest gen din țara Dvs.

De asemenea, am fost solicitat de către Asociația Internațională a Amatorilor de Ex-Libris să prezint, pentru prima dată, în volumele internaționale ale acestui organism, cu ocazia Congresului internațional care va avea loc în anul viitor la Oxford, un artist creator de ex-librisuri (grafică mică) din Israel. În acest scop, vă rog, stimate domnule Schafferman, să mă ajutați să pot obține informații bio-bibliografice despre un creator de acest gen de artă din țara Dvs., pe care să-l pot prezenta cît mai curînd în acest volum internațional. Precizez că în aceste volume, care se editează din doi în doi ani, sînt reprezentate, în genere, circa 30 de artiști din tot atîtea țări ale lumii. Cred că ați putea obține informații despre un asemenea artist de la o asociația a artiștilor plastici din țara Dvs. Poate mă puteți pune în contact cu o asemenea asociație sau societate (poate și de colecționari de cărți rare, de bibliofili).

În așteptarea răspunsului, vă rog să primiți gîndurile mele cele mai bune și urările cele mai sincere de sănătate și succes.

C. Dima-Dragan

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

GEORGE ROSIANO

Spre orientare, vă sunt alăturat, un
măcar de exemplare din: „News Boian
Service”; „Pomul de Biserica” și „Fii Daciei”.
Nu aș vrea de fapt să vă scriu cu
picioarele, ci să vă scriu stil și mică
formă, înrădăcinată la rădăcină; ceea
ce au făcut și, predecessors lor, perse-
nni, în România.

Dacă opinia publică americană, ca și
marea organizație evrească, cu oarecare răspun-
dere - aici în Statele Unite - nu știu, cine
a fost „Gorda de Fier” și nici „Căpitan”,
este de datoria noastră să-i demascăm, și
să le arătăm, adevărata lor față.

De aceea, am făcut apel la încredințarea
Dns, ca evreu și ca jurnalist, să faceți
a treia în revistă a materialului
furnizat, să vedeți ce puteți face; pentru
a trage clopotul de alarmă, cu-n ceas
mai devreme - mulțumindu-vă anti-
cipat, vă salut în modul cel mai
cordial -

George Shulman

Recomandare
cu privire la volumul
Intelectuali evrei și presa exilului românesc

După succesul repurtat cu volumul *Theodor Lavi în corespondență* (Presa Universitară Clujeană, 2012), tinerele cercetătoare Mihaela Gligor și Miriam Caloianu (prima, specialistă în opera lui Mircea Eliade, cu numeroase lucrări pe această temă; a doua, specialistă în istoria evreilor din România) ne aduc în atenție o nouă provocare, un volum intitulat *Intelectuali evrei și presa exilului românesc*.

Folosindu-se de bogatul fond documentar, inedit, aflat în arhiva Centrului pentru Studierea Evreilor din România, din cadrul Universității Ebraice din Ierusalim, volumul proiectat aduce în discuție subiecte sensibile, susținute prin argumente puternice, bazate pe documente, cu privire la mișcarea culturală a intelectualilor evrei din România și a prezenței acestora în exil.

Personaje precum Mircea Eliade, Pamfil Șeicaru, Nicolae Carandino, Theodor Lavi, Raul Marian, Meir Rudich, David Șafran, Eugen Relgis, Simon Schafferman, Abraham Feller, Bela Vago își găsesc locul în paginile volumului, în articole, comentarii, polemici, pagini de corespondență și referințe critice, toate nepublicate până în prezent. În aceasta constă, de

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

altfel, și valoarea primă a volumului *Intelectuali evrei și presa exilului românesc*.

Volumul editat de Mihaela Gligor și Miriam Caloianu se adresează studenților, cadrelor didactice și cercetătorilor interesați de domeniul istorie (istorie a ideilor), antropologie culturală și filosofie, însă va constitui o lectură aleasă și pentru nespecialiști.

Cunoscându-le munca și preocupările, susțin cu încredere acest nou proiect propus de Mihaela Gligor și Miriam Caloianu și îl recomand pentru finanțare. Sunt convins că volumul *Intelectuali evrei și presa exilului românesc* va aduce reale contribuții în ceea ce privește recuperarea unei părți a istoriei României încă insuficient cunoscută.

Prof. Dr. Moshe Idel
Departamentul de Gândire Iudaică
Hebrew University of Jerusalem

EDITORI

Mihaela GLIGOR este absolventă a Facultății de Filosofie (2001) din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, unde a urmat și un program de Studii Aprofundate de Filosofia Umanului (2002). Doctor în Filosofie al aceleiași Universități cu o teză despre *Mircea Eliade și extrema dreaptă românească* (2006). În 2009 a fost Fellow la Departamentul de Filosofie, Jadavpur University Calcutta, India, cu o bursă postdoctorală ICCR (Indian Council for Cultural Relations).

Autoare a volumelor *Mircea Eliade. Anii tulburi. 1932-1938*, cu o Prefață de Liviu Antonesei (teza de doctorat - București, Ideea Europeană & EuroPress Group, 2007), *India. Însemnări, eseuri, jurnal* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2009, ediția a II-a, 2010) și *Între filosofie și medicină. Folclorul medical în viziunea lui Mircea Eliade și Valeriu Bologa* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012).

Coordonatoare, alături de Mac Linscott Ricketts, a volumelor *Întâlniri cu/Encounters with Mircea Eliade* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005); *Întâlniri cu Mircea Eliade* (București, Humanitas, 2007); *Professor Mircea Eliade. Reminiscences* (Calcutta, Codex, 2008). Co-editor, alături de Sherry Sabbarwal, al volumului *Patterns in Philosophy and Sociology of Religion*

(Jaipur, India: Rawat Publications, 2011). Editor al volumului *Mircea Eliade between the History of Religions and the Fall into History* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012). Co-editor, alături de Miriam Caloianu, al volumului *Theodor Lavi în corespondență* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012). Co-editor, alături de Liviu Bordaș, al volumului *Postlegomena la Felix Culpa. Mircea Eliade, evreii și antisemitismul* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012, 2013).

Co-traducătoare și editor al corespondenței dintre Mircea Eliade și Henry Pernet, *Correspondență. 1961-1986. Dragul meu prieten* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2011). Coordonatoare a Colecției *Biblioteca Indiană* la Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca și Redactor șef și fondator al *International Journal on Humanistic Ideology*, Cluj University Press (<http://www.socio.humanistica.ro/>).

În prezent, Mihaela Gligor este cercetător științific gradul III la Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, Institutul de Istorie „George Barițiu”, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, Colectivul de Filosofie. Director al proiectului postdoctoral cu titlul “The Intellectual Origins of anti-Semitism. Cultural Elements and Symbolic Representations in Interwar Romania”, derulat între 2011-2013 prin <http://uefiscdi.gov.ro>.

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Miriam CALOIANU este licențiată a Facultății de Istorie (1997) din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, unde a urmat și un program de Studii Aprofundate de Studii Iudaice (1999). Doctor în Istorie al aceleiași Universități cu o teză despre *Istoria comunității evreiești din Alba Iulia* (2004).

Autoare a volumului *Istoria comunității evreiești din Alba Iulia (sec. XVI-XX)* (teza de doctorat – București, Editura Hasefer, 2006).

Contribuție la: Jean Ancel, *The History of the Holocaust in Romania*. Edited by Leon Volovici (Nebraska University Press, 2012).

Co-editor, alături de Mihaela Gligor, al volumului *Theodor Lavi în corespondență* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012).

Co-editor alături de Leon Volovici la *Wilhelm Filderman, Memoires and Diaries, vol. II: 1940-1944*. (Yad Vashem and Tel Aviv University, în pregătire).

Editor la *Jean Ancel, Prelude to Mass Murder. The Pogrom in Iași, June 29, 1941* (Nebraska University Press, în pregătire).

În prezent, Miriam Caloianu este cercetător la The Hebrew University of Jerusalem, The Center for Research on Romanian Jewry.

INDICE DE NUME

A

Acosta, Uriel, 339
Aderca, Felix, 14
Agronski, Gherson, 173
Alehem, Shalom, 83
Alexandru, David, 169
Anestin, Alexandru, 14
Antonescu, Ion, 250, 251, 260, 283, 363, 371, 372, 374, 377
Antonescu Mihai (Ică), 251
Apostol, Gheorghe, 15
Argetoianu, Constantin, 322, 326
Arghezi, Tudor, 15
Armon, Theodor, 68
Arsene, Constantin, 13, 15, 244, 261, 291, 296, 300
Arsene, Maria (Arthur Leibovici), 199, 207
Artemie, Liviu, 208
Artzi, Itzhak, 60, 394
Ash, Shalom, 83
Avni, Haim, 61, 63, 67, 70

B

Bacalbașa, Anton, 12
Bacher, Samuel Al., 29, 33, 36
Bady, Menahem H., 59, 71, 183, 186, 187, 193, 194, 199, 200
Baltazar, Camil, 16
Baranga, Aurel, 106
Bart, Schwartz, 198
Bârlădeanu, Alexandru, 251, 333, 334
Beldie, G., 322

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Benador, Ury, 11
Bentoiu, Aurelian, 367
Bergson, Henri, 338
Bernstein, Eduard, 314
Biciola, I., 251
Blanck, Aristide, 319, 320, 321, 322
Boeru, Traian, 276
Bogza, Geo, 149
Boian, George, 34, 75
Boilă, Romulus, 242, 243
Botez, Demostene, 259
Boz, Lucian, 220
Braunstein-Mibashan, Menahem, 376
Brătianu, Ionel, 225, 272, 377
Brătianu, Vintilă, 326
Brâncoveanu, Constantin, 21, 30, 32, 33, 35
Breznev (Brezhnev), Leonid, 304
Bucica, Petre, 319
Budescu, Virgil, 13
Buhoiu, Aristide, 89, 90

C

Calafeteanu, L. , 14
Canarache, Nicu, 311
Canaris, Wilhelm, 262
Cantacuzino, Maruca (Rosetti-Tescanu, Maria), 327
Cantacuzino, Ștefan, 33, 34
Caragiale, Ioan Luca, 79, 83
Carol II, 196, 203, 222, 260, 266, 325, 326, 339
Cassian, I., 15
Cassian, Nina, 15

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Castro, Fidel, 279
Ceaușescu, Nicolae, 95, 106, 333, 334, 335, 336, 392
Cerna, Panait, 12
Chocron, Lise, 204
Cincu, Jonel, 182
Clony, Bazil P., 12, 14, 15
Codreanu, Corneliu Zelea, 227, 228, 325, 326, 339
Cohn, Raschela, 200
Constantinescu, Sotir, 12
Coposu, Corneliu, 51
Crainic, Nichifor, 15, 228, 323
Cremer, Charles (scris și Kremer), 42, 43, 44, 392
Cretzianu (Crețeanu), Alexandru, 86, 337
Cutzarida, Radu, 371, 372
Cusmariu, Zigu, 179

D

Dan, Sergiu, 232
Dan, Teodor, 239
Daniel, Jean, 115
Daniel, Paul, 15
Davila, Carol, 376
del Chiaro, Anton Maria, 21, 30, 33, 35, 36
Deleanu, N., 13
Der, Tamri, 253
Devechi, Titu, 324
Dima-Drăgan, Cornelius, 19-38
Dorian, Emil, 147, 359
Dotan, Marcel, 88, 90
Dragalina, Corneliu (general), 250, 251
Dragomir, Miha, 16

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Drăgan, Iosif Constantin, 245, 258, 259, 262, 279, 280

Duca, I.G., 322

Dumitrescu, Puiu, 325, 327, 339

E

Eftimiu, Victor, 15, 90, 257, 264

Einstein, Albert, 57

Eliade, Mircea, 18, 46, 47, 48, 97, 105, 114, 116, 223, 325, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 451, 453

Elias, Grinstein, 193

Enacovici, Titus, 323, 324

Engels, Friedrich, 314

F

Făinaru, I., 61

Filderman, Wilhelm, 17, 47, 50, 123, 147, 150, 455

Firoiu, V. (Willy), 14, 251

Fischer, Theodor, 251, 264

Flavius, Iosif, 67, 186

Floda, Liviu, 39-50, 417

Fotino, Elena Margareta, 319

Fulda, Emil, 11

Furtună, Enric, 71

G

Gaster, Mozes, 27

Gaulle, Charles de, 274, 279, 281, 282

Gârneață, Ilie, 77

Georgescu, Rică, 263

Georgescu, Theoharie, 255

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Gerber, Moises, 65
Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 220, 237, 258, 262, 265, 266, 267, 275, 276, 279, 280, 286, 287, 288, 289, 290, 294
Ghibericon-Ionescu, Alexandru, 339
Ghibu, Otilia, 255
Ghica, Vladimir (Monseniorul), 18, 379-390
Gigurtu, Ion, 285
Glisman, I., 14
Goebels, Joseph, 278
Goga, Octavian, 226, 227, 323
Goldman, Nachum, 372
Goldwater, Barry, 293, 300
Green, Itzhak, 189, 193
Grosman, G., 251
Gruber, Charles, 123, 124, 125, 137, 144, 145, 146, 151
Grun, Nataniel, 183
Gruper, Conrad, 14
Gusti, Dimitrie, 319, 320, 321, 322
Gutman, Ella, 195
Gyr, Radu, 106

H

Handoca, Mircea, 63, 68, 69
Harman, Abraham, 60
Harriman, Averell W., 287, 288, 289, 331
Hechter, Clara, 348
Hechter, Iosif [vezi Mihail Sebastian]
Hechter, Marcel, 140, 141, 142, 143, 145
Hechter, Pierre [vezi Poldi Sebastian]
Hefter, Alfred, 10, 259, 340
Heller, H. [pseudonim M. Rudich], 363, 365, 366, 369

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Hellman, Jacob, 371, 372
Herescu, Tulliu, 188
Hilsum, Etty, 141
Hiotu, Vasile, 274
Hirschmann, Ira, 86
Hitler, Adolf, 256, 257, 260, 266, 273, 274, 317, 326, 327, 332, 334, 336, 377
Hofman, Mișu, 349
Holtzman, Henriette, 44
Honig, Eliyahu, 63
Hornștein, Petrică, 142
Hughes, G.F.G., 171, 191
Hurtig, Alexandru, 124, 363, 370, 371, 373, 376
Hurtig, Jean, 371, 376
Husserl, Edmund, 338

I

Idel, Moshe, 8, 452
Ilovici, Marioara, 111
Ionescu, Nae, 15, 47, 114, 148, 154, 228, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 339, 343, 344, 345, 357, 358
Ionescu, Take, 304
Ionescu-Jonshon, N., 16
Iorga, Nicolae, 225, 226, 227, 259, 282, 322, 326, 357
Istrati, Panait, 12, 13, 14, 15, 18, 70, 71, 151, 221

J

Johnson, Lyndon B., 310, 317, 332, 337
Jutrin-Klener, Monique, 70

K

Kadar, Janos, 275
Kaufman, Iosif, 358
Kautsky, Karl, 314
Kayabal, Kadry, 185
Kennedy, John F., 252
Khan, Gengis, 238
Khan, Jean François, 266
Khrushchev, Nikita Sergeyevich (Khruscov, Krușceov), 266, 281, 303, 304, 307
King, Chan, 273
Korn, Itzak, 21, 70, 71

L

Landsberg, Paul, 338
Langevin, André, 198
Lasalle, Jacques, 204
Laudan, Michel, 60
Lavi Löwenstein, Theodor, 17, 42, 45, 48, 60, 97, 99, 104, 107, 136, 151, 153, 158, 183, 187, 190, 194, 195, 197, 200, 201, 205, 207, 229, 230, 232, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 363, 370, 373, 378, 379, 380, 391, 394, 451
Lazar, Hans, 262
Lazăr, Ilie, 367
Lazaroneanu, Ionel, 14
Lăzăreanu, Barbu, 14
Leibowitz, W.B., 11
Lemnar, Oscar, 15
Lenin, Vladimir Ilici, 239, 240
Levin, Arthur, 314
Ligi, Marius, 44, 73, 81, 89

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Littman-Litany, Dora, 104
Losner, Mitzy, 193
Ludo, I. , 14, 173
Lunacharky, Anatoly Vasilievici, 240
Lupescu, Elena, 222, 325, 326
Lupu, Lazăr, 178, 182, 188, 190, 193, 194, 197

M

Macedonsky, Victor Al., 13
Madgearu, Virgil, 282, 322, 324
Maiorescu, Titu, 317
Malaxa, Nicolae, 235, 262, 285, 320, 327, 328
Maniu, Iuliu, 239, 243, 285, 377
Manoliu-Manea, Maria, 48
Marcovici, Otto Eduard, 14, 228, 229, 230, 231-341
Marcus, Henry, 182, 183, 203, 205, 206
Maria, Arsene, 199, 207
Marian, Raul, 36, 37, 70, 391-396, 451
Marin, Vasile, 228
Marinescu, Gavrilă, 326
Markus, Roberta, 63
Martinescu, Pericle, 15
Martov, Julius, 239
Marx, Karl, 313, 314
Maurer, Ion Gheorghe, 232, 331, 333, 335
Maurras, Charles, 281, 282, 339
Mavrocordat, Constantin, 31
Mavrocordat, Nicolae, 31
Măglașu, Lazăr, 13
Menicovici, Manuel, 10
Milhovan, Dean Mihu, 86

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Militeanu-Rusu, S. , 11
Mille, Constantin, 244, 249, 259, 261, 296, 300, 309, 311, 319, 323
Mirodan, Alexandru, 21, 159, 162, 164
Moldovan, Leonte, 12, 13
Morțun, Vasile, 272
Munteanu-Șeicaru, Virginia, 275, 311
Murphy, Robert, 264

N

Nadav, M. , 61, 63, 68
Nădejde, Ion, 272
Negulescu, Neagu, 12
Neher, André, 203
Nicolae al II-lea, țarul Rusiei, 303, 307
Niculescu-Buzești, Grigore, 337
Niculescu-Mizil, Paul, 333, 334
Noica, Constantin, 228, 325

O

Oesterreicher, John Maria, 338
Opreanu, Luciliu, 13
Oz, Amos, 149

P

Pakula, Hanna, 223
Palanka, Stan, 11
Panderov, Leonard, 268
Pandrea, Petre, 263
von Papen, Franz, 174, 192
Paruit, Alain, 223

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Pas, Ion, 232
Pauker, Ana, 377
Păltânea, Petre, 244
Pătrășcanu, Lucrețiu, 137, 149, 155, 219
Pârvan, Vasile, 319, 320, 321
Peltz, I. , 15
Penescu, Nicolae, 264
Peron, Juan, 377
Perpessicius (Dumitru S. Panaitescu), 15, 147
Pétain, Phillippe, 274
Petrescu, Gică, 177
Picard, Max, 338
Piersic, Florin, 157
Pilosof, Nelson, 63
Plekhanov, Georgi Valentinovici, 239, 314
Poler, Adalbert, 252
Popescu, Stelian, 90, 257, 311
Popovici, Mihai, 322
Puiu, Traian, 310

R

Racoveanu, Gheorghe (George), 345
Radianu, Al., 326
Radu, Mircea (pseudonim al lui M. Rudich), 187
Raiciu, Ionel, 252
Ralea, Mihail, 208, 296, 298
Ranta, Adrian, 183
Rațiu, Ion, 51-56
Rădulescu, Gogu, 155, 232
Rădulescu-Motru, Constantin, 317, 318
Regele Mihai I, 257, 280, 291, 301

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Regina Maria, 41, 223
Reichman(n), Edgar, 117, 118, 119, 120, 221, 223
Reichman-Șomuz, I., 47
Reinach, Adolf, 338
Relgis, Eugen, 37, 57-71, 259, 451
Rescher, Chaim, 374
Ricketts, Mac Linscott, 345, 346, 352, 353
Rodescu, Marius, 268
Rohwer, Jurgen, 185
Rolland, Romain, 57
Roman, I.N., 246
Rosen, David Moses, Rabin, 174, 176, 184, 358, 359, 393
Rosetti, Al., 149, 356
Rosiano, George, 5, 73-96, 445
Rosiano, Iona, 73, 91
Rostand, Edmond, 281
Roșu, Nicolae, 228
Rucăreanu, Ion, 13
Rudich, Mircea (Meir), 183, 189, 193, 194, 195, 197, 200, 202, 214, 223, 360, 365, 394, 451

S

Sabetay, Sabetay S. , 64
Sadoveanu, Mihail, 14
Salazar, Antonio de Oliveira, 274
Savin, Cornel, 15
Savin, familia, 209
Schafferman, Simon = Simon Păstorescu, 9-223, 229, 232, 349, 360, 391, 394, 451
Scheller, Max, 338
Schnitzler, Arthur, 142

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Scholem, Gershom, 105, 346, 347, 353, 355, 358, 359
Schwartz-Lafayette, 235
Schwarzfeld, Elias, 359
Sebastian, Beno, 49, 97-170, 348, 351, 352, 395
Sebastian, Mihail, 14, 15, 18, 97-170, 343, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 351
Sebastian, Poldi, 97-170, 348
Semilian, S. , 10, 11, 12, 13, 14
Serano Suner, Ramon, 274
Sharp, Mitchell, 192
Silber, Belu, 137, 155
Silviu, George, 254, 256, 268
Sima, Horia, 77, 281
Simionescu, Dan, 19, 27
Simionescu-Râmniceanu, Marin, 319, 320, 321, 322
Slesinger, Adolfo, 374
Solomon, Michael M., 171-223, 425
Solomon, Samy, 186, 200
Spina, Geri, 14
Stalin, I.V., 273, 303
Stein, Edith, 338
Stein, Mircea, 251
Stoliar, David, 173
Stroe, George, 14, 370
Suslov, Mikhail Andreevici, 303, 304
Șeicaru, Pamfil, 5, 15, 228, 229, 230, 231-341, 451
Șepilici, Mircea, 49, 149, 168, 231
Ștefănescu, Cornelia, 149
Ștefănescu, Mircea, 14

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

T

Tănăsescu, Ion, 296, 297

Teianu, Constantin, 255

Teodoreanu, Ionel, 15

Teodorescu, Dem., 317, 318

Teodorescu-Braniște, Tudor, 14, 319, 322, 363, 365, 366

Tito, Josip Broz, 272, 275, 279, 299

Titulescu, Nicolae, 243, 328

Toconita, John, 396

Trifa Viorel (Valerian), Episcop, 41, 42, 43, 44, 75, 78, 87, 284, 391-396, 431

U

Uris, Leon, 198

Uscătescu, George, 276

V

Vago, Bela, 360, 394, 451

Văllimărescu, Constantin, 363, 371, 372, 373, 378

Veniamin, Virgil, 242, 257

Ventura, Rudi, 245

Vianu, Tudor, 298

Vigny de, Alfred, 340

Vinea, Ion, 259, 268, 298, 325

Vișoianu, Constantin, 242, 243, 254, 256, 257, 259, 264, 267, 279, 296, 312, 337, 363, 365, 366, 369

Voinea, Ion, 374

Voinea, Șerban, 322

Voitec, Ștefan, 13, 232, 240

Volovici, Leon, 154

Vulcănescu, Mircea, 325, 345

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

W

Weber, Eugen, 280, 281, 282, 290
Wechsler, Viorica, 162
Wieder, Felix, 339
Wieder, Ștefan (Șt. Vidran), 325, 327
Wiesel, Ellie, 219
Windsor, ducele de, 244

X

Xeni, Constantin, 244, 300

Z

Zane, Gheorghe, 334
Zangwill, Israel, 339
Zissu, Avram Leiba, 250, 251, 340
Zweig, Stefan, 62

CUPRINS

Notă asupra ediției	7
---------------------------	---

CAPITOLUL 1

Correspondența ca instrument de recuperare a istoriei	9
---	---

Correspondența dintre Cornelius Dima-Drăgan și Simon Schafferman	19
---	----

Correspondența dintre Liviu Floda și Simon Schafferman	39
---	----

Correspondența dintre Ion Rațiu și Simon Schafferman	51
---	----

Correspondența dintre Eugen Relgis și Simon Schafferman	57
--	----

Correspondența dintre George Rosiano și Simon Schafferman	73
--	----

Correspondența dintre Beno și Poldi Sebastian și Simon Schafferman	97
---	----

Correspondența dintre Michael M. Solomon și Simon Schafferman	171
--	-----

CAPITOLUL 2

Antisemitismul – polemici și memorialistică	225
---	-----

Intelectuali evrei și presa exilului românesc

Correspondența dintre Pamfil Șeicaru și Otto Eduard Marcovici	231
CAPITOLUL 3	
Revista <i>Toladot</i> și "Dosarul Mircea Eliade"	343
Theodor Lavi, <i>Însemnări de jurnal</i>	355
CAPITOLUL 4	
Personalități	363
1. Correspondență	363
2. Monseniorul Vladimir Ghica	379
3. Correspondența dintre Episcopul Valerian Trifa și Raul Marian	391
MANUSCRISE	397
RECOMANDARE	451
EDITORI	453
INDICE DE NUME	457
CUPRINS	471